

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำตลิ่งสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

นาย รุจ รัตนพานู

สถาบันวิทยบริการ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์

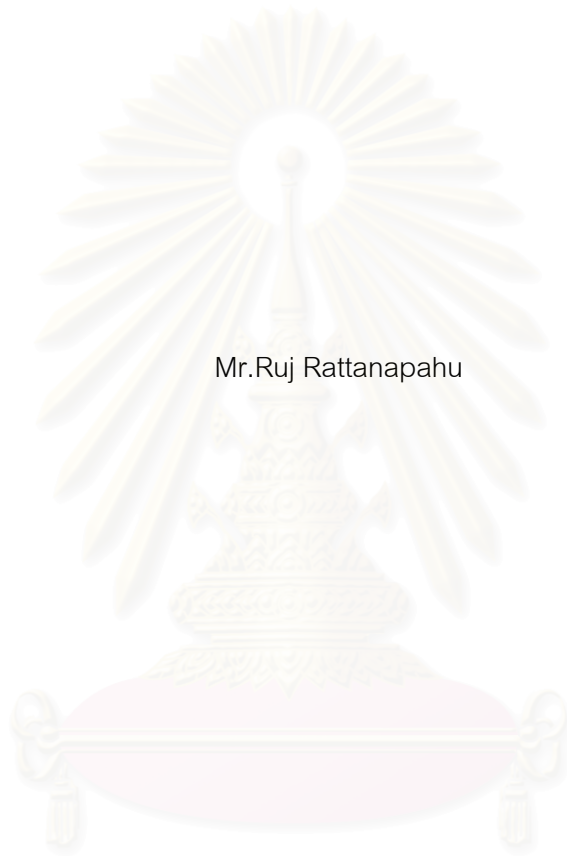
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ปีการศึกษา 2547

ISBN 974 – 53 – 1602 – 4

ลิขสิทธิ์ของจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

CONSERVATION AND DEVELOPMENT GUIDELINES FOR TALAD SAMCHUK
COMMUNITY, SUPHAN BURI PROVINCE

Mr.Ruj Rattanapahu

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements
for the Degree of Master of Architecture in Architecture

Department of Architecture

Faculty of Architecture

Chulalongkorn University

Academic Year 2004

ISBN 974 – 53 – 1602 – 4

หัวข้อวิทยานิพนธ์ แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุ่มน้ำตลิ่งสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี
โดย นายจุล รัตนพาหุ
สาขาวิชา สถาปัตยกรรมศาสตร์
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัชจิติ

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย อนุมัติให้หัวข้อวิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทบริหารบัณฑิต

.....คณบดีคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์

(รองศาสตราจารย์เลอสม สถาปิตานนท์)

คณะกรรมการวิทยานิพนธ์

.....ประธานกรรมการ

(รองศาสตราจารย์ ดร. บัณฑิต จุลาสัย)

.....อาจารย์ที่ปรึกษา

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัชจิติ)

.....กรรมการ

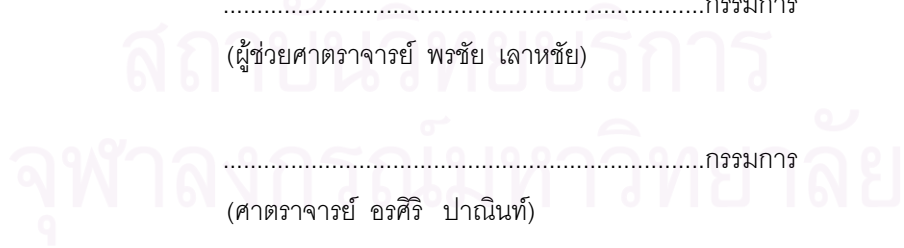
(ศาสตราจารย์ ผุสดี ทิพทัส)

.....กรรมการ

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ พรชัย เลหาชัย)

.....กรรมการ

(ศาสตราจารย์ อรศิริ ปาณินท์)

รจ รัตนพานู : แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี
(CONSERVATION AND DEVELOPMENT GUIDELINES FOR TALAD SAMCHUK
COMMUNITY, SUPHAN BURI PROVINCE)

อ. ที่ปรึกษา : ผศ.ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนจันธุติ : 213 หน้า, ISBN 974-53-1602-4.

การวิจัยครั้งนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อทราบถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์พื้นที่ วิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐาน รวมถึงลักษณะทางกายภาพของชุมชนย่านตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี เพื่อศึกษาถึงคุณค่าความสำคัญของพื้นที่ในการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก เพื่อให้เกิดความสอดคล้องในการจัดการพื้นที่เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ในอนาคต

การศึกษาครั้งนี้ใช้กระบวนการศึกษาพื้นที่ด้วยการสังเกต สัมภาษณ์ลักษณะทางกายภาพของกลุ่มอาคาร และสภาพแวดล้อมโดยรอบของพื้นที่ย่านตลาดสามชุก รวมถึงการสัมภาษณ์กลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับการใช้พื้นที่ในย่านตลาดสามชุก เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการศึกษาและวิเคราะห์

จากการศึกษาพบว่า ย่านชุมชนตลาดสามชุกเป็นย่านการค้าเก่าที่มีอายุการตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลากว่าหนึ่งร้อยปี ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ประกอบไปด้วยโครงสร้างชุมชนที่สำคัญสองส่วน ได้แก่ โครงสร้างทางสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม อันได้แก่กลุ่มอาคารเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่เป็นอาคารก่ออิฐด้วยวัสดุประเภทไม้เป็นหลัก มีการเกาะกลุ่มรวมตัวเป็นย่านการค้าริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรีอย่างหนาแน่น อีกทั้งในปัจจุบันยังมีการใช้งานอย่างต่อเนื่องตลอดมา นอกจากนี้โครงสร้างชุมชนที่สำคัญอีกอย่างหนึ่งได้แก่ คนในย่านชุมชนที่มีรูปแบบการดำเนินชีวิตแบบสังคมครอบครัวและสังคมการค้า ที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นอย่างมีลำดับ และสามารถสืบเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในย่านด้วยการบอกเล่าเรื่องราวได้ชัดเจน จากสองสิ่งนี้ทำให้ชุมชนย่านตลาดสามชุกเป็นชุมชนการค้าที่มีเอกลักษณ์ทั้งในมิติทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีคุณค่า เหมาะสมต่อการศึกษาเพื่อวางแนวทางในการจัดการทรัพยากรที่สำคัญให้เกิดความสมดุล ต่อรูปแบบการพัฒนาของพื้นที่ในด้านกายภาพอื่น ๆ ต่อไป

ดังนั้นขอเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี เป็นการกำหนดแนวทางการส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่ในด้านสังคมวัฒนธรรม สถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมชุมชน รวมถึงการกำหนดมาตรการและความร่วมมือจากคนในท้องถิ่น และหน่วยงานภาครัฐคือเทศบาลตำบลสามชุก สำหรับการวางกรอบการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ที่เหมาะสม และสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในโอกาสต่อไป

ภาควิชาสถาปัตยกรรมศาสตร์

สาขาวิชาสถาปัตยกรรม

ปีการศึกษา 2547

ลายมือชื่อนิสิต.....

ลายมือชื่ออาจารย์ที่ปรึกษา.....

4474202125 : MAJOR ARCHITECTURE.

KEY WORD : CONSERVATION AND DEVELOPMENT / GUIDELINES FOR / TALAD SAMCHUK / COMMUNITY / SUPHAN BURI / PROVINCE.

RUJ RATTANAPAHU : CONSERVATION AND DEVELOPMENT GUIDELINES FOR TALAD SAMCHUK COMMUNITY, SUPHAN BURI PROVINCE, THESIS ADVISER : ASST. PROF. PINRAJ KHANJANUSTHITI, D.Arch. 213 pp. ISBN 974-53-1602-4

This research aims to study the history, evolution and all major physical characteristics of the Talad Samchuk community, Suphan buri province. The objective is to find the issues, or identities, of this site to propose a guidelines to conserve and develop the area of Talad Samchuk community as well as manage it in the future.

In the study, the methodology of research is to observe and survey on architecture and surrounding in the area of Talad Samchuk. And interview the person who lives in this area to keep the importance data for study and analysis in next time.

Analysis shows that Talad Samchuk community, Suphan buri province is set in the old town and it has evolved for more than one hundred years. Characteristics of the area can be divided into two importance factors. First, the surrounding architecture is composed of a group of old, traditional shop – houses. All are built of wood. Many are set on the banks of the Tachine River and have been in use continuously. The second important factor is the people in this community. They have lifestyles that blend both home and commerce. Both of these factors give Talad Samchuk community area are identity that combines social life, culture and many traditional values. Talad Sam chuk community is these suitable to study and develop guideline to manage resources and a balance for the development of this area.

These conservation and development guidelines for Talad Samchuk, Suphan buri province are necessary to support social and cultural identities of the area, as well as architecture and physical surroundings of the community area. The guidelines include management criteria for public participation and local administration.

Department Architecture.

Field of study Architecture.

Academic year 2004.

Student's signature.....

Advisor's signature.....

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะไม่สำเร็จลุล่วงไปได้ ถ้าไม่ได้รับความกรุณา คำแนะนำให้การศึกษา จากผู้มีพระคุณหลายท่าน อันได้แก่ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปิ่นรัชฎ์ กาญจนันษฐิติ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์, คณะกรรมการวิทยานิพนธ์, อาจารย์ประจำคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กลุ่มคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี, สำนักงานเทศบาลตำบลสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี และประชาชนชาวชุมชนตลาดสามชุก

ท้ายสุดขอขอบพระคุณ มารดาและเพื่อนนิสิตสาขาอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน รวมถึงผู้ให้กำลังใจในการทำงานทุกท่าน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญ.....	ช
สารบัญตาราง.....	ฌ
สารบัญแผนที่.....	ญ
สารบัญรูปภาพ.....	ฎ
บทที่	
1 บทนำ.....	1
1.1 ความเป็นมาของการวิจัย.....	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	2
1.3 ระเบียบวิธีวิจัย.....	2
1.4 ขอบเขตของการวิจัย.....	5
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2 ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย.....	7
2.1 แนวทางการศึกษาวิถีชีวิตและการเป็นชุมชนการค้า.....	8
2.2 แนวทางการพัฒนาพื้นที่ชุมชนอย่างยั่งยืน.....	16
2.3 กรณีศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย.....	24
3 ภูมิหลังและความสำคัญของพื้นที่.....	34
3.1 ประวัติศาสตร์พื้นที่.....	34
3.2 การสำรวจและวิเคราะห์สภาพทั่วไป.....	38
3.3 สถาปัตยกรรมในชุมชน.....	59
4 การวิเคราะห์คุณค่าและลักษณะความเป็นชุมชนของย่านตลาดสามชุก.....	84
4.1 การวิเคราะห์เอกลักษณ์ความเป็นชุมชน.....	85
4.2 การวิเคราะห์คุณค่าของชุมชนและสถาปัตยกรรมในย่านตลาดสามชุก.....	106
4.3 การวิเคราะห์ศักยภาพในการคงอยู่ของชุมชนและสถาปัตยกรรมย่านตลาดสามชุก.....	115

	หน้า
5. การวิเคราะห์บทบาทและการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนในพื้นที่ทางการอนุรักษ์ และพัฒนาพื้นที่ย่านตลาดสามชุก.....	125
5.1 การดำเนินพัฒนาพื้นที่โดยองค์กรบริหารราชการส่วนท้องถิ่น.....	126
5.2 แนวคิดและการปฏิบัติการฟื้นฟูพื้นที่โดยกลุ่มผู้อาศัยในย่านตลาดสามชุก.....	147
5.3 บทสรุปแนวทางการดำเนินการระหว่างภาครัฐและชุมชน.....	155
6 การเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก.....	158
6.1 การส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่เชิงกิจกรรม.....	159
6.2 การส่งเสริมเอกลักษณ์ทางกายภาพของย่านตลาดสามชุก.....	165
6.3 การส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่เชิงนโยบาย.....	184
6.4 บทสรุปและเสนอแนะ.....	194
รายการอ้างอิง.....	196
ภาคผนวก.....	198
ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์.....	213

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
2.1	องค์ประกอบทางกายภาพทางโครงสร้างของชุมชนการค้า.....	14
4.1	แสดงลักษณะย่านและความหมายในพื้นที่ศึกษา.....	103
4.2	แสดงความสัมพันธ์ทางด้านสังคมขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมในย่านตลาดสามชุก....	112
5.1	แสดงแผนงานและโครงการกิจกรรมชุมชน.....	133
5.2	แสดงแผนงานและโครงการกิจกรรมชุมชน.....	139
6.1	ตัวอย่างการเสริมสร้างกิจกรรมใหม่ในพื้นที่เดิม.....	163
6.2	สรุปการวิเคราะห์กายภาพระดับชุมชน.....	166
6.3	สรุปแนวทางการเสนอแนะในการปรับปรุงพื้นที่ย่านการค้าเก่าตอนบน.....	171
6.4	สรุปแนวทางการเสนอแนะในการปรับปรุงพื้นที่ย่านการค้าเก่าตอนล่าง.....	175
6.5	สรุปแนวทางการเสนอแนะในการปรับปรุงสถาปัตยกรรมในพื้นที่.....	180
6.6	สรุปขั้นตอนการดำเนินงาน ระยะเวลาและผู้เกี่ยวข้อง.....	192

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญแนที่

แนที่	หน้า
1.1	แนฝ่งชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี..... 5
3.1	แนที่แสดงเขตอำเภอในจังหวัดสุพรรณบุรี..... 38
3.2	ภาพร่างแนฝ่งบริเวณเขตเทศบาลตำบลสามชุก..... 39
3.3	แนฝ่งแสดงพื้นที่ย่านตลาดสามชุก..... 42
3.4	แนฝ่งแสดงตำแหน่งอาคารและถนนซอย..... 44
3.5	ขอบเขตของย่านเก่าและใหม่..... 45
3.6	ตำแหน่งพื้นที่จุดรวมชุมชน..... 49
3.7	แสดงแนฝ่งบริเวณถนนเรียบนทีและพื้นที่สำคัญ..... 53
4.1	พื้นที่ย่านการค้าเก่า พื้นที่หลักในการศึกษาเรื่องราวชีวิตของคนในพื้นที่..... 85
4.2	การเกิดกลุ่มย่านกิจกรรมการค้าย่อยในศูนย์กลางรวม..... 96
5.1	เขตเทศบาลตำบลสามชุก..... 126
6.1	พื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่การพัฒนาเชิงอนุรักษ์ในย่านชุมชนตลาดสามชุก..... 166
6.2	พื้นที่กำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาในย่านตลาดสามชุก..... 169
6.3	แนวเขตพื้นที่เสนอแนะเพื่อการปรับปรุงพื้นที่ในพื้นที่ย่านการค้าเก่าตอนบน..... 170
6.4	แนวเขตพื้นที่เสนอแนะเพื่อการปรับปรุงพื้นที่ในพื้นที่ย่านการค้าเก่าตอนล่าง..... 174

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สารบัญรูปภาพ

ภาพที่		หน้า
1.1	แผนภาพแสดงระเบียบวิธีวิจัย.....	4
2.1	ลักษณะการก่อตัวของตลาดนัดริมน้ำ.....	13
2.2	ลักษณะการก่อตัวของชุมชนการค้า.....	13
2.3	ลักษณะการก่อตัวเป็นย่านการค้าแบบกลุ่มเรือนค้าขาย.....	14
2.4	ภาพบรรยากาศเมืองเก่าภูเก็ต อาคารรูปแบบชิโนโปรตุเกส.....	25
2.5	ภาพบรรยากาศเมืองเก่าภูเก็ต อาคารรูปแบบชิโนโปรตุเกส.....	25
2.6	ภาพบรรยากาศเมืองเก่าภูเก็ต อาคารรูปแบบชิโนโปรตุเกส.....	25
2.7	ซุ้มประตูบ้านเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ที่ยังคงสภาพให้เห็น.....	28
2.8	อาคารเรือนปริวารเดิมที่เห็นเป็นซากอาคาร.....	28
2.9	ต้นไม้ใหญ่ที่ปกคลุมซากอาคารเดิม.....	28
2.10	อาคารเรือนปริวารเดิมที่เห็นเป็นซากอาคาร.....	28
2.11	อาคารตึกแถวจำลอง “บ้านเดิม”.....	29
2.12	การใช้เครื่องมือไม้เดิมภายในอาคารในส่วนของหลังคา.....	30
2.13	อาคารสร้างครอบต้นไม้ใหญ่.....	30
2.14	สุสานเก่าหนึ่งในหลายสุสานภายในย่าน.....	33
2.15	กำแพงวัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน.....	33
2.16	ร้านขายเหล้าแบบญี่ปุ่นที่นำมาใช้เป็นสำนักงาน.....	33
2.17	โกดังเก่าที่ใช้งานใหม่.....	33
3.1	มุมมองด้านบนของที่ว่าการอำเภอ.....	36
3.2	ที่ว่าการอำเภอนางบวช (ชื่อเดิม)	36
3.3	ภาพถ่ายทางอากาศอำเภอสามชุก.....	40
3.4	บรรยากาศวัดสามชุกในอดีต.....	41
3.5	แสดงมณฑลประทับรอยพระพุทธรบาทโลหะจำลอง วัดสามชุก.....	41
3.6	ภาพสะพานพรประชา.....	43
3.7	ปากทางเข้าตลาดสามชุก บริเวณตลาดเช้า (มุมมองจากฝั่งตรงข้ามของถนนเลียบบคลอง ชลประทาน.....	44
3.8	สภาพถนนภายในย่านสามชุก.....	45
3.9	สภาพถนนภายในย่านสามชุก.....	45
3.10	สภาพถนนภายในย่านสามชุก.....	45
3.11	สภาพถนนภายในย่านสามชุก.....	45
3.12	สภาพถนนภายในย่านสามชุก.....	45

ภาพที่

3.13	สภาพถนนภายในย่านสามชุก.....	45
3.14	เส้นทางที่เชื่อมทำนํ้ากับย่านตลาดสามชุก.....	46
3.15	เส้นทางที่เชื่อมทำนํ้ากับย่านตลาดสามชุก.....	46
3.16	เส้นทางที่เชื่อมทำนํ้ากับย่านตลาดสามชุก.....	46
3.17	แสดงลักษณะการใช้พื้นที่ว่างด้านหน้าชุมชน.....	50
3.18	แสดงลักษณะการใช้พื้นที่ว่างด้านหน้าชุมชน.....	50
3.19	แสดงลักษณะการใช้พื้นที่ว่างด้านหน้าชุมชน.....	50
3.20	สภาพที่ว่างหน้าที่ว่าการอำเภอสามชุก.....	51
3.21	สภาพที่ว่างหน้าที่ว่าการอำเภอสามชุก.....	52
3.22	บรรยากาศถนนเลียบบนที่.....	53
3.23	แสดงบรรยากาศภายในร้านค้าแพ้เจ้ซั้ง.....	54
3.24	แสดงภาพศาลเจ้าสามชุก.....	54
3.25	ศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุก.....	55
3.26	แสดงกลุ่มอาคารริมน้ำตลาดสามชุก.....	55
3.27	โรงสีเก่าและมุมมองจากฝั่งสะพานข้ามแม่น้ำสุพรรณบุรี.....	56
3.28	สภาพท่าเรือและเรือรับส่ง.....	56
3.29	ท่าน้ำริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี.....	57
3.30	ลักษณะเปรียบเทียบการเว้นพื้นที่โล่งสำหรับพักผ่อน.....	58
3.31	เรือนแถวไม้ยุคแรกของสุพรรณบุรี.....	60
3.32	แผนภาพระบุตำแหน่งเรือนค้าขายแบบเรือนตลาดสด.....	61
3.33	แปลนเรือนตลาดสด กรณีศึกษา ก.....	62
3.34	ทัศนียภาพเรือนตลาดสด กรณีศึกษา ก.....	62
3.35	ตลาดสด กรณีศึกษา ข.....	63
3.36	แปลนพื้นเรือนตลาดสด กรณีศึกษา ข.....	63
3.37	ทัศนียภาพเรือนตลาดสด กรณีศึกษา ข.....	64
3.38	มุมมองตลาดเก่าแก่เบี้ยวจากชอย 1.....	64
3.39	มุมมองตลาดเก่าแก่เบี้ยวจากแม่น้ำท่าจีน.....	64
3.40	แปลนพื้นที่ชั้นล่างตลาดเก่าแก่เบี้ยว.....	65
3.41	แปลนพื้นที่ชั้นบนตลาดเก่าแก่เบี้ยว.....	65
3.42	ทัศนียภาพตลาดเก่าแก่เบี้ยวจากด้านแม่น้ำ.....	66
3.43	ทัศนียภาพตลาดเก่าแก่เบี้ยวจากด้านชอย 1.....	66
3.44	สภาพความทรุดโทรมภายนอกตลาดเก่าแก่เบี้ยว.....	67
3.45	สภาพความทรุดโทรมภายในตลาดเก่าแก่เบี้ยว.....	67
3.46	แผนภาพระบุตำแหน่งเรือนค้าขายแบบเรือนตลาดสด.....	67

ภาพที่	หน้า	
3.47	มุมมองอาคารเรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ก. จากถนนมิตรสัมพันธ์.....	68
3.48	แปลนพื้นที่ชั้นล่าง- บนเรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ก.....	68
3.49	ทัศนียภาพเรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ก.....	69
3.50	ภาพแสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่าง – บน เรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ข.....	70
3.51	ทัศนียภาพเรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ข.....	70
3.52	มุมมองเรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ค จากด้านแม่น้ำ.....	71
3.53	แปลนพื้นที่ชั้นล่าง – บน เรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ค.....	71
3.54	ทัศนียภาพเรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ค.....	72
3.55	แผนภาพระบุตำแหน่งเรือนค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่อง.....	73
3.56	ภาพแสดงแปลนพื้นที่ชั้นล่างเรือนค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่อง กรณีศึกษา ก.....	73
3.57	ภาพแสดงแปลนพื้นที่ชั้นบนเรือนค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่อง กรณีศึกษา ก.....	73
3.58	ทัศนียภาพเรือนค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่อง กรณีศึกษา ก.....	74
3.59	ทัศนียภาพเรือนค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่อง กรณีศึกษา ข.....	75
3.60	ทัศนียภาพเรือนค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่อง กรณีศึกษา ค.....	76
3.61	ทัศนียภาพเรือนค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่อง กรณีศึกษา ค.....	76
3.62	ทัศนียภาพเรือนค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่อง กรณีศึกษา ง.....	77
3.63	แผนภาพระบุตำแหน่งเรือนพักอาศัยชุมชนจางคิงนารักษ์.....	77
3.64	การใช้จัดวางหน้าต่างแบบเต็มช่วงเสาของบ้านชุมชนจางคิง.....	78
3.65	ลวดลายไม้ประดับแบบลายฉลุ.....	78
3.66	มุมมองบ้านชุมชนจางคิงจากถนนเลียบบนที่.....	79
3.67	มุมมองบ้านชุมชนจางคิงจากซอย 2.....	79
3.68	ลายประเบื้องปูพื้นภายในบ้านชุมชนจางคิง.....	79
3.69	บรรยากาศภายในชั้น 2 ของบ้านชุมชนจางคิง.....	79
3.70	ทัศนียภาพบ้านชุมชนจางคิงนารักษ์.....	80
4.1	การใช้พื้นที่หน้าร้านเป็นพื้นที่นั่งเล่น.....	87
4.2	การใช้พื้นที่หน้าบ้านเป็นพื้นที่ซีกล่าง.....	87
4.3	ร้านกาแฟโบราณท่าเรือสง เปิดกิจการมากกว่า 90 ปี.....	89
4.4	สกอินโฮสเทล ร้านขายยาจีนโบราณอายุกว่า 70 ปี.....	89
4.5	บรรยากาศเด็ก ๆ วิ่งเล่นตามถนนซอยต่าง ๆ.....	90
4.6	เด็กเล็กที่ผู้ใหญ่ในพื้นที่ช่วยกันนั่งเฝ้าดูแลไม่ห่าง.....	90
4.7	ภาพร่างพื้นที่หน้าร้าน.....	91
4.8	บรรยากาศการสนทนาหน้าร้านอย่างต่อเนื่อง.....	91
4.9	ภาพเก้าอี้สำหรับต้อนรับเพื่อนบ้าน.....	92
4.10	บรรยากาศการสนทนาหน้าบ้านของกลุ่มแม่บ้านเรือนข้างเคียง.....	92

ภาพที่	หน้า	
4.11	บรรยากาศการสนทนาหน้าบ้านกลุ่มคนต่างวัย.....	92
4.12	บรรยากาศการสนทนาหน้าร้านอย่างต่อเนื่อง.....	92
4.13	พื้นที่ประลองหมากรุกเงินของลุงนิมิต.....	92
4.14	บรรยากาศผู้คนถนนซอย 1.....	93
4.15	บรรยากาศผู้คนในถนนเลียบบนที่.....	93
4.16	บรรยากาศในร้านกาแฟโบราณ ซอย 1.....	94
4.17	บรรยากาศในร้านกาแฟโบราณ ซอย 1.....	94
4.18	พื้นที่ลานโพธิ์ ซอย 2 ไม่มีมีการใช้งานก่อนการการปรับปรุง.....	94
4.19	พื้นที่ลานโพธิ์ ซอย 2 พัฒนาพื้นที่เป็นลานกิจกรรมในชุมชน.....	94
4.20	สภาพภายในพื้นที่ก่อนการปรับปรุง.....	96
4.21	บรรยากาศร้านอาหารภายในพื้นที่ หลังปรับปรุงอาคาร.....	96
4.22	แปะชิมเจ้าของโรงแรมคนปัจจุบันนั่งเฝ้าอยู่หน้าทางเข้า.....	97
4.23	บรรยากาศด้านหน้าของโรงแรมอุดมโชค.....	97
4.24	บรรยากาศด้านหน้าโรงแรมสราญรมย์ โรงแรมแห่งแรกในย่านตลาดสามชุก.....	98
4.25	ป้ายด้านหน้าโรงแรมสราญรมย์.....	98
4.26	ร้านขายผ้าสำเร็จรูปที่มีมากมายในซอย 4.....	98
4.27	ร้านขายที่นอนและผ้าตัดชุดในซอย 4.....	98
4.28	ทัศนียภาพภายนอกศาลหลักเมืองตลาดสามชุก.....	100
4.29	บรรยากาศภายในพื้นที่โถงศาลหลักเมืองตลาดสามชุก.....	100
4.30	พื้นที่สักการะบริเวณด้านหน้าศาลเจ้าตรงกับทางขึ้นลงทำน้ำ.....	100
4.31	มุมมองของศาลเจ้าตลาดศรีประจันต์จากแม่น้ำสุพรรณบุรี.....	101
4.32	ศาลเจ้าตลาดสามชุกที่ตั้งหลบในมุมมองสายตา.....	101
4.33	ตะเกียงจากการประมูลสิ่งบูชาในงานบูชาเจ้าพ่อตลาดสามชุก.....	102
4.34	ตะเกียงจากการประมูลสิ่งบูชาในงานบูชาเจ้าพ่อตลาดสามชุก.....	102
4.35	การใช้ชีวิตริมทำน้ำของชาวตลาดสามชุกในอดีต.....	109
4.36	แสดงทำน้ำที่บทบาทร่วมกับแม่น้ำในอดีต.....	109
4.37	ทำน้ำที่เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตประจำวันของคนสามชุกในปัจจุบัน.....	109
4.38	เหล่าบุคคลที่เป็นหน้าสมุดประวัติศาสตร์ของตลาดสามชุก.....	120
4.39	เหล่าบุคคลที่เป็นหน้าสมุดประวัติศาสตร์ของตลาดสามชุก.....	120
4.40	สภาพความเสื่อมโทรมทางกายภาพของอาคารริมน้ำ.....	122
4.41	สภาพความทรุดโทรมของโครงสร้างและอาคารในส่วนริมน้ำ.....	122
4.42	การพยายามเสริมโครงสร้างในส่วนของพื้นที่ต่อเติมของตัวอาคาร.....	122
4.43	ต้นกระดังงาเงินข้างบ้านชุมจำนงค์ ด้านถนนเลียบบนที่.....	123
4.44	ต้นโพธิ์ใหญ่ในบริเวณลานโพธิ์ ซอย 2.....	123

ภาพที่		หน้า
5.1	การก่อตัวของผักตบชวาและเหิน้ำทิ้งจากแหล่งชุมชน.....	128
5.2	สภาพการเน่าเสียของแม่น้ำท่าจีน.....	128
5.3	การปล่อยน้ำเสียจากพื้นที่อุตสาหกรรม.....	129
5.4	ผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตและการทำมาหากิน.....	129
5.5	วิธีชีวิตริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน 1.....	130
5.6	วิธีชีวิตริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน 2.....	130
5.7	สภาพเดิมของริมฝั่งคลองส่งน้ำในพื้นที่.....	132
5.8	สภาพริมฝั่งของคลองส่งน้ำในพื้นที่ที่มีการปรับปรุง.....	132
5.9	การรวมกลุ่มของชุมชนในกิจกรรมภายในพื้นที่วัด.....	135
5.10	กิจกรรมการแข่งขันก่อเจดีย์ทรายในงานวันสงกรานต์.....	135
5.11	กิจกรรมสงฆ์น้ำพระ.....	135
5.12	ช่วงเปิดงานโดยการแสดงของกลุ่มเด็ก ๆ ในพื้นที่.....	135
5.13	กีฬามวยทะเลบริเวณริมคลอง.....	136
5.14	การแข่งขันวอลเลย์บอลลูกโป่งน้ำ.....	136
5.15	การแข่งขันวิ่งกระสอบ.....	136
5.16	การแข่งขันสกีบก.....	136
5.17	บรรยากาศช่วงกิจกรรมเทศกาลอาหารอร่อยดีที่สามชุก.....	137
5.18	บรรยากาศช่วงกิจกรรมเทศกาลอาหารอร่อยดีที่สามชุก.....	137
5.19	บรรยากาศกิจกรรมทำความสะอาดในพื้นที่.....	141
5.20	กลุ่มเด็ก ๆ ในตลาดที่ร่วมช่วยเก็บขยะในพื้นที่.....	141
5.21	บรรยากาศการดูงานในพื้นที่และประชาสัมพันธ์ของนักเรียนในชุมชน 1.....	141
5.22	บรรยากาศการดูงานในพื้นที่และประชาสัมพันธ์ของนักเรียนในชุมชน 2.....	141
5.23	การปรับสภาพพื้นที่ริมน้ำของวัดสามชุก 1.....	142
5.24	การปรับสภาพพื้นที่ริมน้ำของวัดสามชุก 2.....	142
5.25	การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในวัดสามชุก.....	143
5.26	เจ้าหน้าที่สาธิตกิจกรรมให้เยาวชนในพื้นที่ดูเป็นตัวอย่าง.....	143
5.27	สะพานข้ามแม่น้ำสุพรรณบุรีสู่วัดสามชุก.....	143
5.28	บรรยากาศการฟังการสาธิตของกลุ่มนักเรียน.....	143
5.29	แหล่งน้ำเสียจากชุมชนต่าง ๆ ในพื้นที่ย่านศึกษา.....	144
5.30	สภาพการปล่อยน้ำเน่าเสียของชุมชน.....	144
5.31	การจัดสร้างบ่อบำบัดและบ่อดักไขมันในพื้นที่ต่าง ๆ 1.....	145
5.32	การจัดสร้างบ่อบำบัดและบ่อดักไขมันในพื้นที่ต่าง ๆ 2.....	145
5.33	การสาธิตการใช้สารชีวภาพสู่ประชาชน.....	145
5.34	การประชุมในสวนคณะกรรมการพัฒนาตลาดร่วมกับเทศบาลตำบล.....	149

ภาพที่	หน้า	
5.35	การชี้แจงสนทนากับกลุ่มคนในพื้นที่จากคณะกรรมการพัฒนาตลาด.....	149
5.36	การเปิดงานเทศกาลอาหารอร่อยที่สามชุก.....	149
5.37	กิจกรรมการขายอาหารในงานเทศกาล.....	149
5.38	นิทรรศการภาพเก่าเล่าขานตำนานสามชุก 1.....	150
5.39	นิทรรศการภาพเก่าเล่าขานตำนานสามชุก 2.....	150
5.40	การสาธิตในกลุ่มชมรมประดิษฐ์ดอกไม้.....	151
5.41	กลุ่มชมรมประดิษฐ์ดอกไม้.....	151
5.42	กิจกรรมแรลลี่จักรยานทางไกลจากชมรมคนรักสุขภาพสามชุก.....	151
5.43	จุดเริ่มต้นที่ตลาดสามชุก.....	151
5.44	กิจกรรมงานศิลปะของกลุ่มเด็ก ๆ ในพื้นที่ 1.....	152
5.45	กิจกรรมงานศิลปะของกลุ่มเด็ก ๆ ในพื้นที่ 2.....	152
5.46	การบรรยายทางวิชาการโดยอาจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม.....	154
5.47	บรรยายภาคการเข้าฟังการบรรยายของคนในตลาดสามชุก.....	154
5.48	การศึกษาดูงานของนักศึกษาจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ลาดกระบัง.....	154
5.49	บรรยายภาคการประชุมของกลุ่มนักศึกษา.....	154
6.1	พื้นที่เสนอการจัดกิจกรรมงานเทศกาล “งานอาหารอร่อยดีที่สามชุก”.....	162
6.2	ทัศนียภาพการปรับปรุงพื้นที่ลานโล่งตลาดเช้า (ตลาดแม่จู้).....	173
6.3	ทัศนียภาพการปรับปรุงบรรยากาศพื้นที่ “ลานโพธิ์”.....	178
6.4	ทัศนียภาพการปรับปรุงบรรยากาศรวมกลุ่มอาคารเรือนค้าขายในย่านตลาดสามชุก.....	178
6.5	ทัศนียภาพการปรับปรุงบรรยากาศพื้นที่ริมน้ำ.....	179
6.6	ทัศนียภาพการปรับปรุงพื้นที่ภายในเรือนค้าขาย “ตลาดเจ้าหมอน”.....	179
6.7	แผนภาพแสดงแนวทางการสร้าง “ภาคีความร่วมมือ” ของคนในพื้นที่ย่านชุมชนตลาดสามชุก.....	191
6.8	แผนภาพแสดงการสรุปแนวคิดในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี.....	195

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความเป็นมาของการวิจัย

ย่านชุมชน “ตลาดสามชุก” เป็นย่านศูนย์กลางของสังคมาการค้าของพื้นที่ต่าง ๆ ในอำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งด้านทิศตะวันตกของแม่น้ำท่าจีน หรือที่ชาวสุพรรณฯเรียกว่า “แม่น้ำสุพรรณบุรี” พื้นที่ชุมชนแห่งนี้มีการก่อตัวรวมกลุ่มเป็นสังคมาการค้าและพักอาศัยมาเป็นเวลามากกว่าเก้าสิบปี ภายในย่านชุมชนมีการผสมผสานการใช้พื้นที่โดยประกอบไปด้วยกลุ่มกิจกรรมที่หลากหลายอันได้แก่ พื้นที่พักอาศัยและค้าขาย พื้นที่สาธารณะต่าง ๆ พื้นที่ส่วนงานราชการ ฯลฯ ซึ่งพื้นที่ใช้สอยต่าง ๆ นี้ได้ประกอบรวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนโดยปรากฏให้สังเกตในตัวสถาปัตยกรรมตามลักษณะของบ้านเรือนและอาคารต่าง ๆ เอกลักษณะทางกายภาพเหล่านี้ของย่านชุมชนตลาดสามชุกยังเป็นประวัติศาสตร์ที่มีชีวิต สัมผัสได้ และเห็นเป็นประจักษ์ทางสายตาแก่ผู้มาเยือนในปัจจุบัน ด้วยตัวบ้านและอาคารในตลาดสามชุกที่สร้างมาตั้งแต่สมัยของรัชกาลที่ 5 มีศิลปะการแกะสลักไม้ที่งดงามเรียงรายเป็นย่านการค้าที่มีความงดงามและมีคุณค่าทางสถาปัตยกรรมยังคงทำหน้าที่เป็นตลาดเพื่อการค้าอย่างสมบูรณ์ให้กับชุมชน

สภาพบ้านเรือนและอาคารต่าง ๆ แม้ว่าจะทรุดโทรมทางกายภาพไปตามกาลเวลาในปัจจุบัน ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยการปรับปรุงซ่อมแซมอยู่ไม่น้อย แต่สภาพการพัฒนาเปลี่ยนแปลงของเมืองกลับเป็นตัวเร่งความชบเซาทางเศรษฐกิจของย่านตลาดเดิม ตัวอย่างเช่น การลดบทบาทการขนส่งและค้าขายทางน้ำ การย้ายที่ทำการราชการที่เป็นพื้นที่ติดอยู่กับตลาดออกไปอยู่ที่ใหม่ หรือการเกิดตลาดใหม่ในที่อื่น ๆ อันได้แก่ตลาดนัดต่าง ๆ ทำให้ลูกค้าที่จับจ่ายซื้อของภายในพื้นที่ลดน้อยถอยลง สิ่งเหล่านี้กำลังเป็นปัญหาสำคัญในการลดบทบาทความสำคัญของพื้นที่ที่เคยเป็นมาตั้งแต่อดีต และหากไม่มีการวางแผนหรือแนวทางการจัดการที่เหมาะสมก็จะทำให้ตลาดสามชุกค่อย ๆ เสื่อมสูญไป เหมือนพื้นที่เมืองที่เก่าแก่หลายแห่งในประเทศ ที่แนวทางการพัฒนาความเจริญแบบใหม่เข้าไปครอบงำแทนที่อย่างรวดเร็ว

ปัจจุบันการศึกษาแนวนโยบายการจัดการพื้นที่ทั้งในรูปแบบการอนุรักษ์เชิงพัฒนาโดยการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเองนั้น เป็นแนวปฏิบัติที่ส่งเสริมให้คนในพื้นที่ในชุมชนต่าง ๆ เปิดเวทีแสดงความคิดเห็นและความต้องการเพื่อเสริมสร้างประโยชน์สูงสุดให้แก่ชุมชน ดังเช่นโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนทั้งกรณีศึกษาในประเทศและต่างประเทศที่มีการจัดการตามความเหมาะสมของลักษณะทางกายภาพและคุณค่าของเอกลักษณ์ที่ปรากฏในพื้นที่ของชุมชน อาทิเช่นโครงการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่เกาะรัตนโกสินทร์ ในส่วนพื้นที่ย่านสามแพร่ง หรือท่าเตียน เป็นต้น ในส่วนนี้พื้นที่ย่านตลาดสามชุกก็มีลักษณะทางกายภาพของความ เป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีเอกลักษณ์ทางกายภาพเบื้องต้นอันได้แก่ รูปแบบสถาปัตยกรรมตามคุณลักษณะของอาคารและบ้านเรือนต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้ย่านชุมชนตลาดสามชุกจึงเหมาะสมที่จะศึกษาถึงสาระสำคัญของพื้นที่เพื่อวิจัยแนวทางการอนุรักษ์เพื่อวางแผนการพัฒนาพื้นที่ด้วยวิธีการที่เหมาะสมตามลำดับต่อไป

¹ ประวัติสามชุก. 2542. นิตยสาร “สารคดี”. ฉบับที่ 211. หน้า 18.

การวิจัยนี้ จึงเกิดขึ้นเพื่อศึกษาถึงแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ย่านชุมชนตลาดสามชุก ตั้งแต่ลักษณะทางกายภาพ ตลอดจนถึงแนวนโยบายการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ที่เกิดจากหน่วยงานบริหารท้องถิ่น และแนวคิดของคนในพื้นที่ เพื่อหาแนวทางการจัดการเชิงอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนอย่างเหมาะสม ตามหลักการทางทฤษฎีการอนุรักษ์ และการพัฒนาเชิงปฏิบัติ เพื่อการส่งเสริมให้ย่านชุมชนตลาดสามชุก แสดงถึงลักษณะของความเป็นเมืองน่าอยู่ น่าเยี่ยมชมของคนในพื้นที่และผู้เยี่ยมชมจากภายนอกต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

- 1.2.1 เพื่อศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ บทบาทความสำคัญของพื้นที่ และวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานจากอดีตสู่ปัจจุบัน
- 1.2.2 เพื่อศึกษาหลักการในเรื่องคุณค่าของชุมชนและสถาปัตยกรรมในพื้นที่ตลาดสามชุก เพื่อเป็นแนวทางในการค้นหาคุณลักษณะพิเศษสำหรับการจัดการทรัพยากรอย่างเหมาะสม
- 1.2.3 เพื่อศึกษาแนวทางในการสร้างจิตสำนึกต่อพื้นที่ของสังคมในชุมชนตลาดสามชุกอันเป็นผลต่อแนวทางการอนุรักษ์โดยการมีส่วนร่วมและจากความต้องการของชุมชน
- 1.2.4 เพื่อศึกษาแนวนโยบายและแผนพัฒนาตลอดจนแนวปฏิบัติการตามโครงการต่าง ๆ ขององค์กรบริหารท้องถิ่นในพื้นที่ตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี
- 1.2.5 เพื่อจัดทำและเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุกที่เกิดความเหมาะสมในระดับเบื้องต้นต่อการปฏิบัติและสามารถพัฒนาแนวคิดต่อการศึกษาในระดับสูงขึ้นไป

1.3 ระเบียบวิธีวิจัย

1.3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลทางวิชาการ

ก. *การสืบค้น* ค้นคว้าจากเอกสารทางวิชาการ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องหรือใกล้เคียงกับการศึกษา ทั้งในส่วนความรู้ทางด้านประวัติศาสตร์และวิวัฒนาการตั้งถิ่นฐานท้องถิ่น ข้อมูลพื้นฐานทางกายภาพของชุมชน ข้อมูลเกี่ยวกับแผนหรือนโยบายในการพัฒนาท้องถิ่น เป็นต้น

ข. *การสำรวจ* เข้าสำรวจสภาพทางกายภาพและความเป็นอยู่ของคนในชุมชน โดยเน้นการเข้าทำการสำรวจด้วยวิธีการสังเกต และบันทึกภาพด้วยเครื่องมือประกอบ และจัดทำแผนที่การสำรวจประกอบการศึกษาก่อนทำการสรุปสาระที่จะสร้างเครื่องมือในการค้นคว้าข้อมูลต่อไป

ค. *การสอบถาม - สัมภาษณ์* โดยทำการซักถามข้อมูลจากการสร้างแบบสอบถาม และถามตอบปากเปล่าตามความเหมาะสม เกี่ยวกับแนวความคิดจากกลุ่มคนต่าง ๆ ได้แก่ ผู้อาศัยและใช้สอยพื้นที่ในชุมชนทั้งที่เป็นกลุ่มที่อาศัยเก่าแก่หรือผู้มาใหม่ และกลุ่มคนที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาพื้นที่ทั้งในองค์กรของชุมชน กลุ่มนักวิชาการท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่ในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบริหารและพัฒนาชุมชนของส่วนงานราชการท้องถิ่น ฯลฯ

ง. *การศึกษาเพิ่มเติม* จากแผนที่ในรูปแบบต่าง ๆ เช่นแผนที่ภาพถ่ายทางอากาศในช่วงเวลาที่ต่าง ๆ กัน เพื่อศึกษาเปรียบเทียบในการแสดงความเปลี่ยนแปลงของรูปแบบชุมชนและวิวัฒนาการของเมือง

แผนที่การใช้พื้นที่ประกอบกิจกรรม อาชีพ ฯลฯ นอกจากนี้ยังทำการศึกษาจากกรณีศึกษาที่เป็นทั้งงานวิจัย และงานปฏิบัติจริงที่มีผลออกเป็นรูปธรรม ที่มีความคล้ายคลึงกับพื้นที่ศึกษา

1.3.2 การวิเคราะห์ข้อมูล

ก. วิเคราะห์เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และการตั้งถิ่นฐาน โดยศึกษาเปรียบเทียบลักษณะของความ เป็นอดีตกับสภาพความเปลี่ยนแปลงในปัจจุบัน ทั้งทางกายภาพและลักษณะทางสังคมและวัฒนธรรมของพื้นที่ ศึกษา

ข. วิเคราะห์ประกอบการค้นหาลักษณะเด่นทั้งที่เป็นกายภาพของชุมชนทางด้านสถาปัตยกรรม เมือง และความเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัดของวิถีชีวิต วัฒนธรรมการคงอยู่ของชุมชน ประเพณีความเชื่อแบบ ท้องถิ่น เพื่อจำแนกเป็นประเด็นเกี่ยวกับทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาและอนุรักษ์พื้นที่ภายในชุมชนศึกษา

ค. วิเคราะห์ถึงแนวความคิดและทัศนคติของคนในชุมชน มุมมองของกลุ่มคนต่าง ๆ ทั้งองค์กรที่มี บทบาทด้านการอนุรักษ์ กลุ่มนักวิชาการ โดยเปรียบเทียบกับแผนการพัฒนาของภาครัฐที่เกี่ยวข้องกับการ จัดการพื้นที่ในชุมชน เพื่อจำแนกถึงความเหมาะสมและความต้องการที่แท้จริงของชุมชน

ง. วิเคราะห์ประเด็นความสำนึกในเรื่องการอนุรักษ์ การรับรู้ถึงเอกลักษณ์ตามความหมายและ ความเข้าใจจากมุมมองของกลุ่มคนที่อาศัย ประกอบอาชีพภายในชุมชน และกลุ่มคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับ ชุมชนด้วยกิจต่าง ๆ

1.3.3 การสรุปข้อมูล

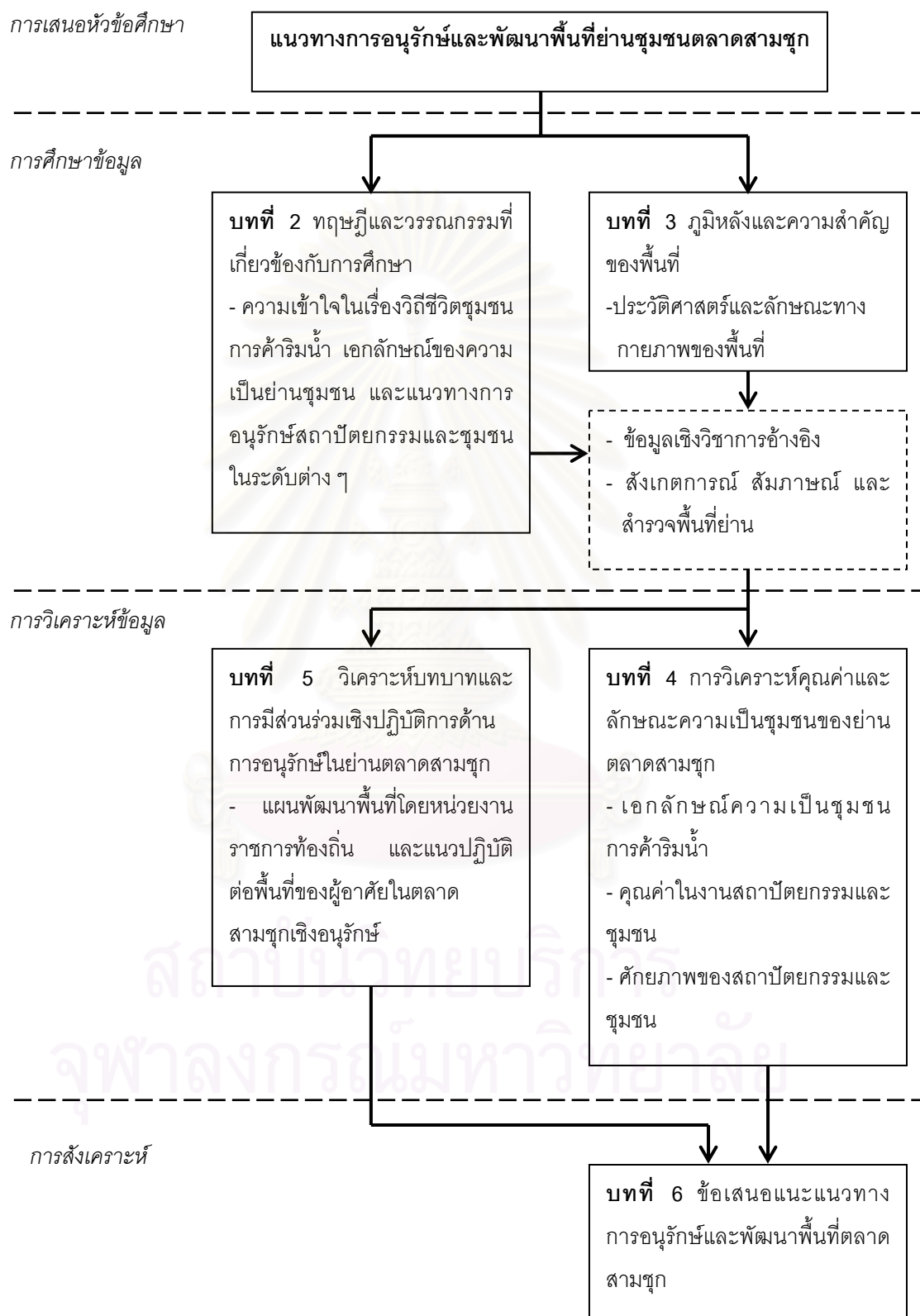
ก. ทำการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากการค้นคว้าและเก็บข้อมูลเบื้องต้น ผสมกับการวิเคราะห์ใน รายละเอียดเนื้อหาของประเด็นการศึกษาต่าง ๆ เพื่อนำมาจัดทำแผนหรือกลยุทธ์ในการดำเนินการอนุรักษ์ ควบคู่กับการพัฒนาพื้นที่ โดยจำแนกตามความสำคัญและจัดเป็นลำดับขั้นตอนที่เหมาะสม โดยเป้าหมายใน การศึกษาครั้งนี้ บทสรุปจะอยู่ในรูปแบบของแนวทางเบื้องต้นในการอนุรักษ์และจัดการพื้นที่ตามวัตถุประสงค์ การศึกษา

ข. เสนอประเด็นนอกเหนือจากการศึกษาทั้งในเรื่องของปัญหาของการดำเนินการศึกษา ความ ขัดแย้งหรือมุมมองที่มีความแตกต่างจากแนวคิดทางการศึกษาจากการดำเนินงานวิจัยตามความเป็นจริง เพื่อ เป็นข้อเสนอแนะเพื่อพิจารณาในกรณีที่มีปัญหาลักษณะเดียวกันเกิดขึ้น สำหรับใช้ในการพิจารณาเพื่อขยายผล การศึกษาในส่วนองงานวิจัยอื่น ๆ ภายภาคหน้าต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 1.1 แผนภาพแสดงระเบียบวิธีวิจัย

ที่มา : กำหนดงานจากการวิเคราะห์

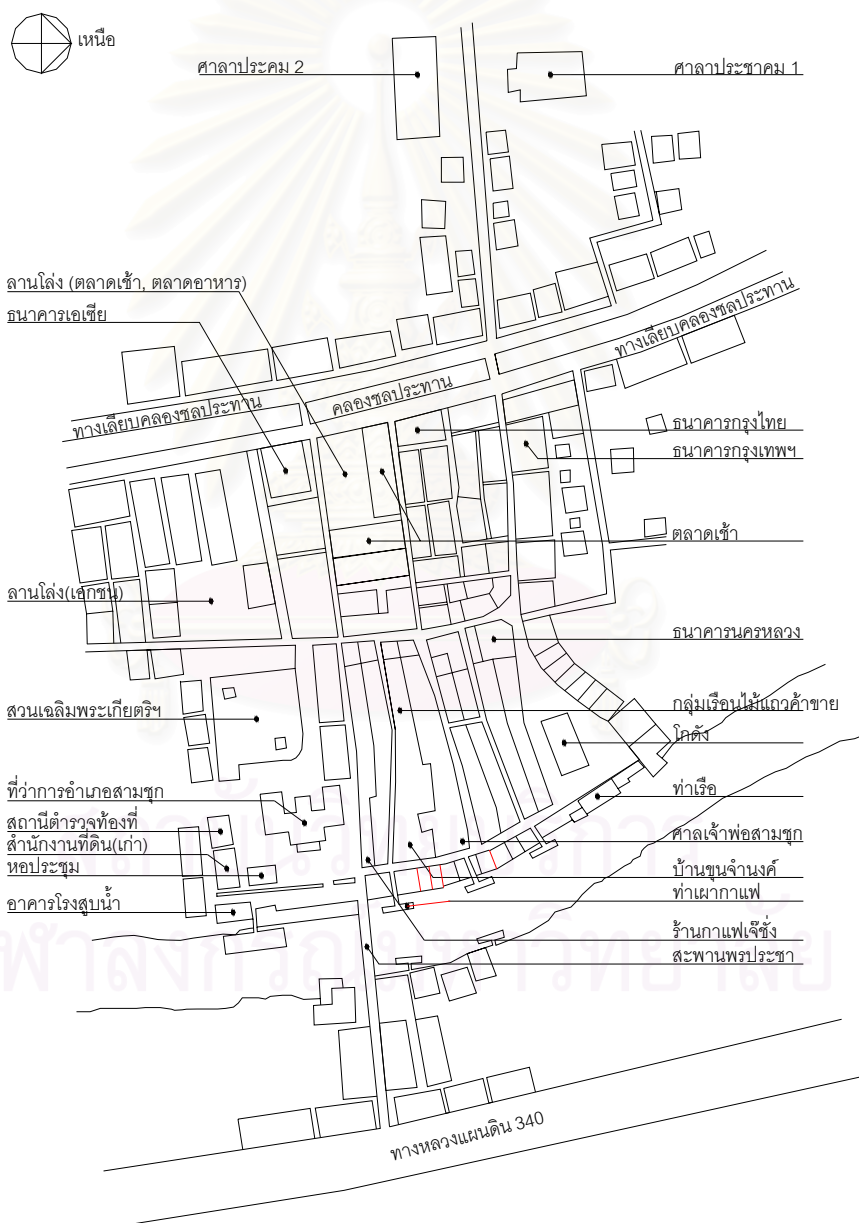

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

พื้นที่ศึกษา คือพื้นที่บริเวณเขตเทศบาลอำเภอสามชุก อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

พื้นที่โครงการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนา คือพื้นที่บริเวณย่านชุมชนตลาดสามชุก ซึ่งเป็นพื้นที่ศูนย์กลางของเขตเทศบาลอำเภอสามชุก มีพื้นที่ครอบคลุมประมาณ 2 ตารางกิโลเมตร ประกอบไปด้วยกลุ่มอาคารเรือนค้าขายและอาคารอื่น ๆ ในพื้นที่

ในการวางขอบเขตของพื้นที่ศึกษาได้กำหนดเป็นสองส่วนจากด้านบน เนื่องจากพื้นที่ย่านชุมชนตลาดสามชุกนั้นแม้เป็นพื้นที่ศูนย์กลางของอำเภอ แต่ตัวย่านก็ถูกล้อมรอบไปด้วยพื้นที่กิจกรรมที่เป็นองค์ประกอบของเมืองที่เสริมส่งคุณลักษณะบางประการให้แก่ย่านชุมชนตลาดสามชุก ข้อมูลที่ศึกษาพื้นที่ต่อเนื่องเหล่านี้จึงเป็นการศึกษาในมุมมองกว้างเพื่อประกอบการวิเคราะห์ต่อไป

แผนที่ 1.1 แผนที่ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี

ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจ

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

- 1.5.1 เกิดความเข้าใจในการศึกษาถึงแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ย่านชุมชนตลาดสามชุก จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลต่าง ๆ ทั้งในส่วนของความสำคัญของลักษณะทางกายภาพของชุมชน แนวนโยบายการพัฒนาจากภาครัฐหรือแนวความคิดเชิงอนุรักษ์โดยกลุ่มคนในชุมชน
- 1.5.2 เนื่องจากงานวิจัยนี้เป็นการศึกษาเพื่อวางแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาเชิงปฏิบัติการของกลุ่มคนหรือองค์กรในพื้นที่ จึงสามารถที่จะนำไปพัฒนาในระดับต่อไปเพื่อใช้กับพื้นที่ศึกษาหรือพื้นที่ชุมชนอื่น ๆ ที่มีลักษณะโครงการที่ใกล้เคียงกันต่อไปได้

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 2

ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก ที่เป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลากว่าหนึ่งร้อยปีตามที่กล่าวในบทที่ 1 นั้น จากการกำหนดวัตถุประสงค์ในการศึกษาที่ครอบคลุมในเรื่องการศึกษาเอกลักษณ์ของชุมชนเพื่อจัดทำแนวทางเสนอแนะด้านการอนุรักษ์ ในการศึกษาต้องเข้าใจถึงหลักการและกระบวนการที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นส่วนสนับสนุนความเข้าใจในการศึกษาข้อมูลพื้นที่ศึกษา

การอนุรักษ์พื้นที่ที่มีอายุของการตั้งถิ่นฐานมายาวนานนั้น ในปัจจุบันโครงการศึกษาพื้นที่แนวทางการศึกษาให้ความสำคัญกับการศึกษาถึงวิถีและวัฒนธรรมการดำรงชีวิตในพื้นที่ ซึ่งสถาปัตยกรรมและคนจะเป็นสิ่งที่คงอยู่ร่วมกันเป็นองค์ประกอบหนึ่งของพื้นที่หรือถิ่นฐานนั้นดังที่ Aldo Rossi² ให้แนวคิดเกี่ยวกับการอนุรักษ์พื้นที่ย่านประวัติศาสตร์ที่ต่อมองภาพชุมชนในความเป็นองค์รวม คือมีองค์ประกอบที่เป็นโครงสร้างทางกายภาพได้แก่สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ และองค์ประกอบที่สองคือวิถีชีวิตของคนในพื้นที่ ซึ่งลักษณะการดำรงชีวิตและวัฒนธรรมในพื้นที่เป็นสิ่งที่ยั่งยืนโดยมีวัฒนธรรมสืบทอด สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการสร้างประสบการณ์การรับรู้สู่ภายนอก อันเป็นความรู้สึกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของย่านหรือชุมชนนั้น

ชุมชนเมืองพื้นถิ่นอย่างชุมชน ตลาดสามชุก เป็นชุมชนการค้าที่มีวัฒนธรรมการผสมผสานของท้องถิ่นแบบชนบทและชุมชนการค้าริมน้ำ โดยเป็นการอาศัยในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง มีเครื่องศตวรรษคู่สืบต่อกันอย่างมีแบบแผน รูปแบบความสัมพันธ์ในชุมชนจึงเป็นสิ่งที่ควรพิจารณาศึกษาเพื่อทำความเข้าใจระบบความเป็นชุมชนของย่านตลาดสามชุก และค้นหาความหมายสำคัญในประเด็นต่าง ๆ ของพื้นที่เพื่อหาเอกลักษณ์ชุมชนอันเป็นสิ่งสำคัญในการกำหนดแนวทางการอนุรักษ์ย่านตลาดสามชุก โดยจะทำการศึกษาเรื่องราวในส่วนเรื่อง **แนวทางการศึกษาวิถีชีวิตและความเป็นชุมชนการค้า** ซึ่งจะกล่าวถึงในส่วนต่อไป

จากการที่ชุมชนตลาดสามชุกเป็นย่านชุมชนการค้าเก่า และมีการขยายตัวสู่ความเจริญในรูปแบบสังคมใหม่ การจัดการพื้นที่นี้ต้องมีการพิจารณาหลักการและแนวคิดในแนวทางการพัฒนาชุมชนควบคู่กับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรม เนื่องด้วยองค์ประกอบทั้งสองสิ่งในย่านศึกษาเป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกัน ความสำคัญในการจัดการต้องศึกษาเบื้องต้นเพื่อเป็นแนวทางในการวางแผนงานเพื่อการดำเนินการในระดับที่เหมาะสมต่อโครงการ และศึกษาจาก **แนวทางการพัฒนาพื้นที่ชุมชนอย่างยั่งยืน** เพื่อเป็นแนวทางในการพิจารณาการจัดการพื้นที่ย่านตลาดสามชุก

ในการศึกษาครั้งนี้ได้ศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหัวข้อวิทยานิพนธ์ทางด้านการอนุรักษ์ในพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ ทั้งจากพื้นที่โครงการในประเทศและต่างประเทศที่เน้นการอนุรักษ์ โดยการมีส่วนร่วมทางความคิดและวิถีชีวิตจากคนในพื้นที่เป็นหลัก ซึ่งโครงการที่นำมาพิจารณาศึกษาได้แก่ โครงการปรับปรุงเมืองเก่าภูเก็ต โครงการปรับปรุงพื้นที่ท่าเตียน เป็นโครงการในประเทศ รวมถึงโครงการอนุรักษ์ย่านชุมชนยานาคะและย่านชั้นเนอชิคาเกะ

² Aldo Rossi. อ้างถึงใน วิมลรัตน์ อิศระธรรมนูน " การศึกษาเพื่อจัดทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านสามแพร่ง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543)". หน้า 18.

ในประเทศไทยปัจจุบัน เป็นแนวปฏิบัติการณ์การอนุรักษ์จากเบื้องล่างสู่เบื้องบน (Bottom – up approach) ซึ่งเป็นแนวทางการอนุรักษ์ที่เป็นความต้องการของชุมชน

โครงการหนึ่งที่ทำการศึกษาคือ โครงการสร้างอุทยานการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ย่านวัดดอนงคาราม เป็นโครงการที่ไม่ใช่การอนุรักษ์ชุมชนในเชิงการจัดการพื้นที่ แต่เป็นการฟื้นฟูบริเวณเฉพาะที่เน้นการส่งเสริมความหมายของย่านชุมชนให้เกิดความสำคัญขึ้น และมีการบ่งบอกถึงระดับการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมอย่างมีแบบแผนและระเบียบวิธีการปฏิบัติที่ชัดเจน โดยเนื้อหาและรายละเอียดโครงการทั้งหมดจะอธิบายในส่วนของ **กรณีศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย**

โดยการศึกษาถึงแนวทางการศึกษาวิถีชีวิตและความเป็นชุมชนการค้า ศึกษาจากแนวทางการพัฒนาเชิงอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน รวมถึงกรณีศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยมีรายละเอียดที่สำคัญดังต่อไปนี้

2.1 แนวทางการศึกษาวิถีชีวิตและความเป็นชุมชนการค้า

แนวทางในการศึกษาวิถีชีวิตและความเป็นชุมชนการค้าในส่วนนี้ เป็นแนวทางการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจถึงระบบวิวัฒนาการโดยรวมของพื้นที่ โดยประเด็นสำคัญนั้น ย่านพื้นที่ตลาดสามชุก จ.สุพรรณบุรีเป็นสังคมชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคกลางมีลักษณะเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ และลักษณะกายภาพโดยรวมเป็นชุมชนแบบสังคมพื้นถิ่นชนบทที่มีรูปแบบการผสมผสานทางวัฒนธรรมและทางกายภาพที่ตั้งประกอประกอกันอยู่ การอ้างถึงภาพรวมทางการศึกษาจึงเน้นพื้นที่ในส่วนของจังหวัดหรือย่านอื่น ๆ ข้างเคียงที่มีลักษณะและรูปแบบวิถีชีวิตในลักษณะเดียวกัน

อาจารย์อรศิริ ปาณินท์ ผู้เชี่ยวชาญในด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยท่านได้ศึกษาถึงกลุ่มอาคารเรือนค้าขายพื้นถิ่นในพื้นที่ภาคกลาง ได้แก่ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา จังหวัดอ่างทอง จังหวัดสุพรรณบุรีและจังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งเนื้อหาเบื้องต้นในส่วนของลักษณะการตั้งถิ่นฐานที่กล่าวถึงภูมิลักษณะของบริเวณพื้นที่ชุมชนของจังหวัดดังกล่าวนี้โดยสรุปคือ

- 1) กลุ่มบ้านเรือนที่ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำ โดยมีสัดส่วนเลียบยาวตามฝั่งของแม่น้ำหรือลำคลอง โดยบ้านแต่ละหลังจะมีทำนน้ำเป็นพื้นที่จอดพักเรือ หรือใช้กิจกรรมตามวิถีการดำเนินชีวิตของตน
- 2) กลุ่มบ้านเรือนที่เกาะเป็นกระจุกรวมตัวกันอยู่ตามที่ดอน รวมตัวกันเป็นหมู่บ้าน จะมีบ้างที่กระจุกกระจายกันไปในพื้นที่เกษตรกรรมของตน แต่ยังคงอยู่ในละแวกพื้นที่เดียวกัน

ซึ่งทางที่เชื่อมกลุ่มพื้นที่ทั้งสองกลุ่มนั้นได้แก่ แม่น้ำ คู คลอง และทางเกวียนหรือถนนต่าง ๆ สำหรับทางน้ำนั้นจุดทางเข้าชุมชนที่สำคัญที่สุดและเป็นจุดเริ่มของการขยายตัวของชุมชนในรูปแบบการค้าก็คือ ทำนน้ำ ที่เป็นมากกว่าที่จอดแวะเรือ หรือทางเข้าหมู่บ้าน ดังความตอนหนึ่งที่กล่าวว่า

“หากลองนั่งเรือตามลำแม่น้ำ ทักษะภาพที่เห็นชินตาตลอดทาง คือจะเห็นทำนน้ำเข้าไปยังหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นระยะ ๆ ตัวอาคาร (บ้าน) จะสร้างห่างจากริมแม่น้ำ เพราะส่วนใหญ่หน้าน้ำจะมีน้ำท่วมสูงบริเวณริมฝั่ง ดังนั้นบ้านเรือนในแถบนี้จะไม่ปลูกชิดฝั่ง แต่จะเห็นทำนน้ำและทางเดินจากทำนน้ำยกทางเดินสูงจากพื้นดินต่อจากทำนน้ำไปยังทางเดินแต่ละบ้าน บริเวณชายน้ำจะมีเครื่องมือจับสัตว์น้ำทั้งไว้ เช่น ยอ ลอบนอน ลอบยื่น และ

ในบางช่วงเราจะพบเรือพักอาศัยจอดอยู่ริมฝั่งน้ำด้วย สำหรับพื้นที่ริมน้ำที่ไม่ท่วม หมู่บ้านจะเรียงรายเป็นแนวยาวตามริมฝั่งแตกต่างจากกลุ่มที่กล่าวข้างต้น³

ตามที่กล่าวข้างต้นนั้น รูปแบบถิ่นฐานที่ปรากฏอยู่เป็นรูปแบบทั่วไปที่พบตามวัฒนธรรมความเป็นอยู่ของคนพื้นถิ่นภาคกลางหรือคนในสังคมชาวไทยทั่วไป วิถีชีวิตแบบสังคมการค้าที่เป็นวัฒนธรรมปัจจุบันนั้นได้ถูกถ่ายทอดจากคนในพื้นที่หรือแผ่นดินอื่นที่เป็นสังคมนอกอาณาเขตของสังคมเกษตรกรรม ซึ่งการศึกษาในพื้นที่ปัจจุบันของย่านชุมชนการค้าริมน้ำก็มีวิวัฒนาการจากอดีตสู่ปัจจุบัน ในการศึกษาถึงรายละเอียดหลักของของวิถีชีวิตและความเป็นชุมชนการค้า โดยมองภาพลักษณ์เป็นการศึกษาในสองส่วนสำคัญคือ

- เอกลักษณะหรือความเป็นชุมชนในมิติทางวัฒนธรรมและวิถีการค้าเงินชีวิต ที่เกิดจากความสัมพันธ์ในมิติที่ว่างกับพฤติกรรมของมนุษย์
- เอกลักษณะหรือความเป็นชุมชนในส่วนของลักษณะทางกายภาพของที่ตั้ง โดยเน้นในเรื่องขององค์ประกอบทางโครงสร้างของชุมชนในส่วนของสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม

2.1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการเป็นย่านชุมชน

แนวคิดที่เกี่ยวกับความเป็นชุมชนการค้าพื้นถิ่น เป็นการศึกษาในการกำหนดเอกลักษณ์ทางจินตภาพชุมชนจากลักษณะทางกายภาพที่ปรากฏของพื้นที่ชุมชนที่อยู่ร่วมกับน้ำ ซึ่งในปัจจุบันทิศทางการขยายตัวของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบันเกิดความเปลี่ยนแปลงทางสังคมและเศรษฐกิจ ทำให้รูปแบบการใช้พื้นที่และความหมายของพื้นที่ที่ปรากฏทางกายภาพในอดีตเกิดการเปลี่ยนแปลงไป การกำหนดเอกลักษณ์ของความเป็นชุมชนนั้นจึงต้องศึกษาในแนวคิดที่เกี่ยวกับมิติทางสังคมของการอยู่อาศัยในพื้นที่แบบชุมชนเมือง เพื่อกำหนดความสำคัญในการศึกษาหาความหมายของพื้นที่นั้น ๆ

“ย่าน” เป็นภาษาที่บ่งบอกถึงความแนบแน่นของกลุ่มคนในสังคมนั้น ๆ และความต้องการทางสังคมทำนองเดียวกัน ในพื้นที่อำเภอสามชุกสิ่งที่มองด้วยสายตา หรือสัญลักษณ์ที่ปรากฏเป็นภาพลักษณ์ว่าเป็นคนตลาดสามชุก กับคนบางซึก⁴ ไม่มีความแตกต่างกันทั้งท่าทาง หรือภาษา เพราะมีองค์รวมความเป็นท้องถิ่นสุพรรณครอบคลุมอยู่ แต่สิ่งที่ปรากฏให้รับรู้ถึงแนวคิดและการกระทำที่สร้างสัญญาณของความเป็นคนสามชุกหรือคนบางซึกให้เกิดความแตกต่างในความรู้สึกนั้นคือสิ่งใด ในส่วนนี้จึงเป็นการค้นหาสัญลักษณ์ที่เป็นแนวคิดเชิงทฤษฎีมาเกื้อหนุนข้อสังเกตจากการสำรวจในเบื้องต้น

“ย่าน” เปรียบเสมือนอาณาเขตในการครอบครองของคนในพื้นที่ ณ ตำแหน่งนั้น ๆ และมีการแสดงออกในการเป็นเจ้าของพื้นที่ ในการศึกษาเกี่ยวกับการมีอาณาเขตครอบครอง จะเป็นการบ่งชี้ให้เห็นถึงหน้าที่สำคัญของการมีอาณาเขตของคนในการที่จะช่วยให้เกิดความรู้สึกปลอดภัยมั่นคง ด้วยการแสดงออกโดยการยึดครองตามอาณาเขตตามความจำเป็นระหว่างบุคคล และการมีอาณาเขตครอบครองย่อมแสดงถึงความรู้สึกมีเอกลักษณ์ส่วนบุคคลด้วย การมีอาณาเขตครอบครองของคนนั้น ไม่ได้เป็นกลไกที่มีความสำคัญต่อการอยู่อาศัยและการคงอยู่ของคน แต่เป็นกลไกที่มีหน้าที่ทางสังคมและจิตวิทยา ที่ช่วยให้คนอยู่ร่วมกันได้ด้วยกรยอมรับซึ่ง

³ อรศิริ ปาณินท์. 2539. บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น. หน้า 119 – 120.

⁴ บางซึก เป็นย่านชุมชนในบริเวณคลองบางซึกอยู่ในบริเวณทางใต้ระยะทางประมาณ 3 – 4 กิโลเมตรของพื้นที่ตลาดสามชุก อยู่ในเขตเทศบาลเดียวกัน.

กันและกันในอาณาเขตครอบครองนั้น อาณาเขตครอบครองพื้นที่ภายในชุมชนของคนในพื้นที่นั้นมีลักษณะอย่างไร ขึ้นกับบุคลิกภาพของบุคคลและผู้เกี่ยวข้องว่ามีลักษณะเด่นและลักษณะก้าวร้าวมากน้อยอย่างไร ขึ้นอยู่กับการยอมรับที่เกิดขึ้น และรวมทั้งอำนาจหน้าที่ที่มีอยู่ ฯลฯ ทั้งนี้ย่อมต้องอาศัยกลไกทางวัฒนธรรมที่คนในพื้นที่สร้างขึ้นเป็นบรรทัดฐานในการกำหนดพฤติกรรมกรรมกรมีอาณาเขตครอบครอง กลไกที่กล่าวถึงได้แก่

1) **กลไกในการยึดครองอาณาเขต** มีกลไกหลักในการยึดครองอาณาเขตมีอยู่ 2 ประการ คือ การแสดงความเป็นส่วนบุคคล (Personalization) และการปกป้อง (Defense)

1.1) **การแสดงความเป็นส่วนบุคคล** ในพื้นที่ที่หนึ่งการแสดงความเป็นส่วนบุคคลอย่างที่เราพบเห็นได้ชัดเจนที่สุดนั่นคือ การแสดงออกถึงการจับจองพื้นที่ ด้วยการใช้อุปกรณ์ เครื่องมือ หรือสัญลักษณ์ใด ๆ ที่บ่งบอกถึงความเป็นตนเอง สิ่งของเหล่านี้อาจเป็นสิ่งที่แสดงออกถึง การใช้ชีวิตประจำวัน ลักษณะของอาชีพ ฯลฯ อย่างกรณีพื้นที่โล่งในตอนเช้าที่เคยเป็นลานจอดรถ กลางคืนเปลี่ยนแปลงเป็นพื้นที่ขายของแบบได้รุ่ง หรือกิจกรรมแบบอื่น ๆ เมื่อผ่านระยะเวลาของความคุ้นเคยกับสถานที่ ย่อมต้องการพื้นที่นั้น ๆ เป็นการส่วนตัว มีการวางเครื่องมือเครื่องใช้ครอบครองพื้นที่นั้น ๆ เป็นต้น

1.2) **การปกป้อง** การป้องกันพื้นที่ของคนในพื้นที่ชุมชนใด ๆ ส่วนใหญ่สื่อที่แสดงออกมีสองลักษณะอาจจะเป็นอุปกรณ์ประเภท การทำรั้วกัน การติดตั้งสัญญาณเตือนภัย สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องมือที่สามารถมองออกด้วยประสาทสัมผัสทางสายตา แต่มีอีกรูปแบบหนึ่งคือการแสดงออกทางอารมณ์ทั้งในด้านบวกและลบ เช่นกรณี เมื่อเราเข้าไปในพื้นที่ชุมชน ๆ หนึ่งที่มีการรวมตัวกันอย่างเข้มแข็ง การแสดงออกต่อคนแปลกหน้าก็จะปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจน **การใช้สายตา** หรือภาษากายในการปกป้องการล่วงล้ำที่ว่างส่วนบุคคล ภาษาที่แตกต่างทำให้เกิดการแบ่งแยก AREA ของอาณาเขตนั้น ๆ อยู่ในเรื่องของขอบเขตและที่ว่าง นับเป็นวิธีการที่ใช้กันมากในชีวิตประจำวันของคนที่อยู่ร่วมกันภายในสังคม หรือชุมชนต่าง ๆ บุคคลที่เดินเข้าหาอาจหยุดอยู่กับที่ได้ หากผู้ถูกบุกรุกใช้สายตา หรือการแสดงออกด้วยภาษากายอื่น ๆ กระทำการต่อต้านขึ้น

2) **ขอบเขตของอาณาเขตและที่ว่าง** เพราะเหตุที่ว่าการมีอาณาเขตครอบครองของคนในพื้นที่นั้น ขึ้นอยู่กับอิทธิพลทางวัฒนธรรมและสังคมในท้องถิ่นนั้น ๆ การจำแนกขอบเขตที่ชัดเจนนั้นในปัจจุบันยังไม่มีแนวทางหรือทฤษฎีใด ๆ มาจำกัดขอบเขตดังกล่าวได้ มีเพียงบางแนวความคิดของนักวิชาการบางคนให้การจำแนกอาณาเขตครอบครองออกเป็น 4 ระดับแต่ไม่เน้นความสัมพันธ์บนพื้นที่ แต่กลับเน้นความสัมพันธ์ต่อกันทางสังคม และลักษณะพฤติกรรมในสภาพแวดล้อม **ระดับอาณาเขตทั้ง 4 ได้แก่ ร่างกาย (Body) การกระทำต่อกัน (Interaction) บ้านและถิ่น (Home) และสาธารณะ (Public)**

สเต (Stea, 1965)⁵ ศึกษาถึงลักษณะของขอบเขตอาณาเขตครอบครอง โดยจำแนกขอบเขตของอาณาเขตครอบครองโดยพิจารณาจากความชัดเจนของขอบเขตของอาณาเขตครอบครองที่เป็นไปตามความใกล้ชิดและความถี่ของการใช้ ดังนี้

- อาณาเขตที่เว้นว่างส่วนบุคคล
- อาณาเขตส่วนบุคคล และ

⁵ วิมลสิทธิ์ ทรายางกูร. 2541. พฤติกรรมมนุษย์และสภาพแวดล้อม มूलฐานทางพฤติกรรมเพื่อการออกแบบ. หน้า 211.

- อาณาเขตสาธารณะ

ฮอลล์ (Edward T.Hall)⁶ ได้เสนอว่า บุคคลมีระยะห่างระหว่างกันที่เหมาะสมกับการกระทำที่มีต่อกัน และกับการสัมผัสที่เกิดขึ้น แบ่งเป็น 4 ระยะด้วยกัน คือ

- ระยะใกล้ชิด (Intimate Distance)
- ระยะส่วนบุคคล (Personal Distance)
- ระยะสังคม (Social Distance) และ
- ระยะสาธารณะ (Public Distance)

ที่เว้นว่างส่วนบุคคลทำหน้าที่เป็นเกราะป้องกันการล่วงล้ำ เรียกว่า “Protective Bubble” แม้ว่าที่ว่างส่วนบุคคลมีการแสดงออกตามอิทธิพลทางวัฒนธรรม แต่ก็มีมูลฐานมาจากสัญชาตญาณ พฤติกรรมที่เว้นว่างส่วนบุคคลจึงเกี่ยวข้องกับการป้องกันการล่วงล้ำอาณาเขตรอบ ๆ ตัว พร้อม ๆ กับการยอมรับหรือเคารพที่เว้นว่างส่วนบุคคลอื่น ๆ ซึ่งเป็นการแสดงท่าทีเพื่อให้บุคคลอื่นมีพฤติกรรมตอบสนองสอดคล้องกัน ดังจะสังเกตจากกรณีที่บุคคลเดินเข้าหากันเพื่อสนทนา แต่จะมีระยะหยุดที่เหมาะสมต่อกัน ซึ่งอาณาเขตหรือระยะตามที่กล่าวถึงข้างต้น คือการสร้างขอบเขตของพื้นที่ทางใจในสังคมหรือชุมชนเดียวกัน **โดยมีการพัฒนาหรือขยายระดับจากความเป็นเพียงบุคคล สู่วัฒนธรรมด้วยระยะเวลาที่อยู่ร่วมกันอย่างต่อเนื่องในพื้นที่นั้น ๆ**

จากระดับของที่ว่างและอาณาเขตที่ครอบครองในส่วนของระดับที่เล็ก คือบ้าน เกิดการการเชื่อมมิติทางความสัมพันธ์กับอาณาเขตอื่น ๆ ซึ่งความสัมพันธ์จากรูปแบบต่าง ๆ ได้ลดทอนไปของการยึดครองพื้นที่ให้เกิดการมีส่วนร่วมต่อกันจากการที่มีจุดหมาย และความนึกคิดที่เป็นแนวเดียวกัน กลุ่มก้อนที่ใหญ่ขึ้นจึงเป็นชุมชนที่มีย่านเป็นสิ่งบอกให้รู้ถึงความเข้าใจในอาณาเขตของตนนั้น

- บ้าน, อาคาร เป็นสิ่งที่ทดแทนความหมายของการห่อหุ้มมิติของอาณาเขตในระดับบุคคล เมื่อรวมเป็นกลุ่มก้อนจึงเกิดอาณาเขตของสังคมขึ้นมา
- ทางเป็นสิ่งเชื่อมโยงเครือข่ายในรูปการปฏิบัติเพื่อเข้าถึงกัน
- ที่ว่างขนาดใหญ่ เป็นพื้นที่ที่แสดงถึงอาณาเขตระดับสาธารณะ สร้างกรอบกิจกรรมให้เกิดขึ้นในพื้นที่ กิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มคนในสังคมนั้น

ระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ที่มีความต่อเนื่องนั้น จะส่งผลประสบการณ์ที่ดีสู่รุ่นต่อรุ่น ปรากฏการณ์แห่งการเกิดเป็นวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัว ทั้งในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม จนถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม แสดงความเป็น **“ภาพลักษณ์”** สื่อผ่านสู่กลุ่มนอกอาณาเขต หรือย่านนี้เป็นการสร้างความหมายพิเศษของคำว่า **“คนใน”** และ **“คนนอก”** ขึ้นมา โดยปรากฏการณ์ที่แสดงออกทางพฤติกรรมของการเป็นย่านในสิ่งที่คนในหรือคนนอกรับรู้ นั้น มีลักษณะความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนกับย่านได้ 2 รูปแบบ⁷

- **รูปแบบแรก** คือ ภาพลักษณ์ที่พิจารณาจากความสัมพันธ์ ประสบการณ์ และความเข้าใจที่คนมีต่อพื้นที่ย่านอย่างแนบแน่นลึกซึ้ง จนเป็นภาพลึกลับ (Vertical Structure) จากการสะสม ซ้อนทับของความรู้ความเข้าใจจากการอยู่อาศัย หรือการทำกิจกรรมในย่านอย่างต่อเนื่องเป็นระยะเวลาที่ยาวนาน เรียกได้ว่าเป็นคนใน

⁶ Edward T. Hall. The Hidden Dimension. หน้า 42 – 45.

⁷ Schuitz. Norberg. อ้างถึงใน วิมลรัตน์ อิศระธรรมนูน ” การศึกษาเพื่อจัดทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟูย่านสามแพร่ง (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543) ”.

ดังนั้นเราจะสามารถระบุความสัมพันธ์ระหว่างตัวเขากับย่าน โดยทราบว่าภายใน มีความแตกต่างจากภายนอกอย่างไร รวมถึงทราบขอบเขตของย่าน

รูปแบบที่สอง คือ ภาพลักษณะที่เกิดจากการที่กลุ่มคนที่อยู่ภายนอกย่าน ที่เรียกว่าคนนอก ได้ผ่านประสบการณ์ร่วมกัน เกิดการยอมรับในการรับรู้ความหมายของย่าน และรู้ว่าเขามีบทบาทอย่างไรแตกต่างไปตามการเข้าไปมีความสัมพันธ์กับย่าน ในระยะของการมีสัมพันธ์แบบระยะห่าง อย่างเช่นการจัดงานเทศกาลประจำปี คนนอกคือผู้สังเกตการณ์ คนในเป็นผู้ร่วมปฏิบัติการในส่วนที่เป็นแกนสำคัญของการละเล่น หรือการแสดงนั้น ๆ

สิ่งเหล่านี้ก่อตัวขยายเรื่องการรับรู้ความเป็นย่านจนเกิดการเป็น “ภาพลักษณ์” ในเชิงจินตภาพตามที่ Kevin Lynch⁸ ได้กำหนดจากการรำลึกที่ว่างและพื้นที่พิเศษจากการจดจำของคนในพื้นที่ โดยเสนอออกมาเป็น 5 รูปแบบ ได้แก่ เส้นทาง (Paths) ที่เป็นพื้นที่สำหรับการขึ้นนำ แสดงการเคลื่อนที่และพาไปสู่จุดหมาย เมื่อนึกถึงกลุ่มคนอยู่ร่วมกันด้วยกิจกรรมบางอย่างโดยสม่ำเสมอ **พื้นที่ศูนย์รวม (Nodes)** รองรับกิจกรรมและผู้คนนั้น ๆ กลุ่มอาคารบ้านเรือนที่ก่อตัวกันเกาะกลุ่มแสดงออกถึงการเป็น **ย่าน (Districts)** ซึ่งภาพลักษณ์ของความแตกต่างหรือการเกิดเส้นแนวแบ่งที่ว่าก็คือ **ขอบเขต (Edges)** ตลอดจนจุดสนใจในพื้นที่อย่าง **จุดหมายตา (Landmarks)** นั้น สิ่งเหล่านี้เป็นจินตภาพที่เกิดจากการรับรู้ของ คนใน ที่สามารถแสดงความสำคัญสื่อไปสู่คนนอก ให้เกิดการรับรู้ถึงความเป็นย่านชุมชนได้

จากการรับรู้ที่ต่างกันของคนในพื้นที่ที่ต่างกัน จะเป็นบทสรุปที่ทำให้เข้าใจถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมและเอกลักษณ์ที่ไม่เหมือนกันในแต่ละพื้นที่ ถึงแม้ว่าบทบาทของวัฒนธรรมที่ครอบคลุมบางอย่างที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน แต่สิ่งที่แสดงออกมาจากพื้นฐานความคิดและพฤติกรรมต่อสิ่งแวดล้อมและย่านนั้น จะปรากฏในรูปแบบของกิจกรรมหรือนวัตกรรมในพื้นที่ที่ต่างกันออกไป

2.1.2 แนวคิดเกี่ยวกับการเกิดเป็นชุมชนการค้าพื้นถิ่น⁹

จุดกำเนิดของตลาดและย่านเรือนค้าขายแบบพื้นถิ่นของชุมชนไทยภาคกลาง คือ เริ่มจากพื้นที่ริมแม่น้ำลำคลองที่มีเรือขนส่งสินค้าทั้งเล็กและใหญ่ขึ้นล่องอยู่เป็นประจำ ลักษณะของการตั้งถิ่นฐานของคนไทย และกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ ที่อพยพเข้ามาตั้งหลักแหล่งอยู่ในประเทศไทยนั้น แหล่งที่ตั้งแรกที่เลือกคือริมแม่น้ำ ไม่ว่าจะเป็แม่น้ำหรือลำคลอง หนอง บึง ก็ตาม เพราะต้องอาศัยน้ำในการดำรงชีวิตทั้งอุปโภค บริโภคและทำการเกษตร แต่นอกจากคนไทยและกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ รวมทั้งมอญ เขมร แล้วยังมีกลุ่มคนจีนที่เคลื่อนย้ายเข้ามาตั้งถิ่นฐานผสมผสานอยู่เช่นเดียวกัน และส่วนหนึ่งของคนจีนในอดีตจะเข้ามาร่วมในฐานะพ่อค้าเรือเร่ นำสินค้ามาขายตามหมู่บ้านและรับซื้อข้าวเปลือกจากชาวบ้าน และบางส่วนจะเข้ามาอยู่ร่วมในชุมชน โดยรับจ้างทั่วไปในช่วงแรกปลูกผัก และค้าขายเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น ร้านกาแฟ ร้านค้าขายของใช้ที่จำเป็น และเมื่อมีทุนรอนมากขึ้นก็ขยายการค้ามากขึ้น มีการแต่งงานกับคนท้องถิ่นที่เป็นคนไทย

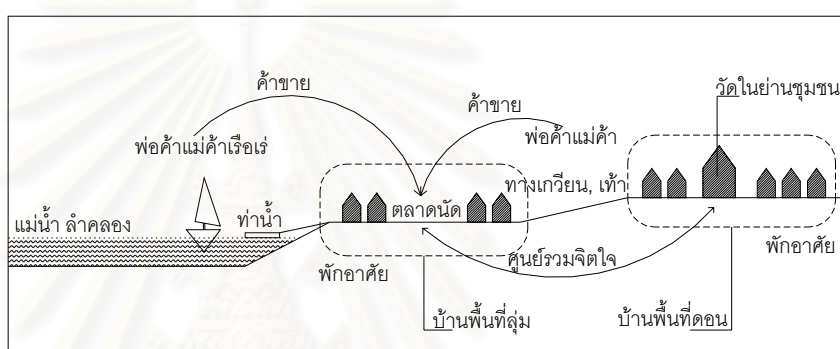
กลุ่มคนจีนได้ขยายกิจการค้าโดยเฉพาะโรงสีข้าว และอุตสาหกรรมอื่น ๆ ริมน้ำซึ่งสามารถขนส่งสินค้าได้โดยสะดวก กลุ่มคนจีนที่เป็นพ่อค้าเรือเร่มักจะไปรับ พืช ผัก ผลไม้ จากแหล่งอื่นๆ มาขายในหมู่บ้าน โดยการ

⁸ Kevin Lynch. 1973. The Image of the City. Page 1-13.

⁹ อรศิริ ปาณินท์. 2544. เรือนค้าขายในชุมชนเมือง. หน้า 248 – 254.

ล่องเรือผ่านไปมา ที่ใดที่เป็นแหล่งชุมชนริมน้ำก็จะแวะถี่หน่อย เมื่อมีกิจกรรมการค้าขายซึ่งเริ่มแรกซื้อจากเรือมากขึ้นก็จะเป็นจุดกำเนิดของตลาดริมน้ำ แบบตลาดนัดตามวันและเวลาที่สะดวกสำหรับพ่อค้าและชาวบ้านจากจุดเริ่มต้นของแหล่งที่ตั้งลักษณะนี้เป็นจุดสนใจให้ชาวบ้านในคลองหรือลำน้ำที่ห่างไกล สนใจที่จะนำผลิตผลทางการเกษตรของตนเองมาขายด้วย ตลาดนัดก็ขยายตัวใหญ่ขึ้น นอกจากนี้ยังมีการผสมผสานกับการค้าขายทางบกของกลุ่มพ่อค้าเร่ร่อนมาจากทางไกล สินค้าจากพ่อค้าเร่ทางบกอาจเป็นวัว ควาย เครื่องเหล็ก เครื่องใช้ต่าง ๆ ความถี่ของการเข้าร่วมในตลาดของพ่อค้าเร่ทางบกน้อยกว่าพ่อค้าเร่ทางเรือ เพราะใช้เวลาเดินทางนานกว่า

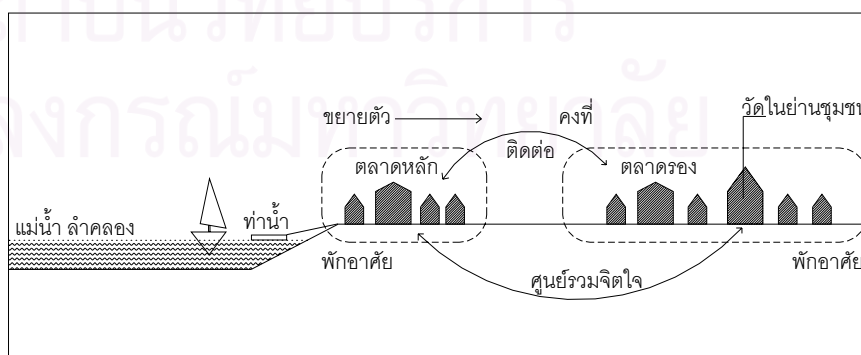
จากตลาดนัดซึ่งกำเนิดมาจากพ่อค้าเร่ทางเรือและทางบก ผนวกกับการซื้อขาย แลกเปลี่ยนผลิตผลทางการเกษตรของชาวบ้านที่บรรทุกในเรือ และแบกหามทางบกก่อให้เกิดเป็นตลาดแหล่งแลกเปลี่ยนซื้อค้าสินค้าเป็นจุดเริ่มต้นและมีพัฒนาการต่อไปเรื่อยๆ ตามลักษณะของสังคมและเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งจะเห็นได้ชัดว่าในความสัมพันธ์และความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับสภาพแวดล้อมของแหล่งที่ตั้งนี้

ภาพที่ 2.1 ลักษณะการก่อตัวของตลาดนัดริมน้ำ

ที่มา : คัดลอกและปรับปรุงจาก อรศิริ ปาณินท์. 2544. เรือนค้าขายในชุมชนเมือง.

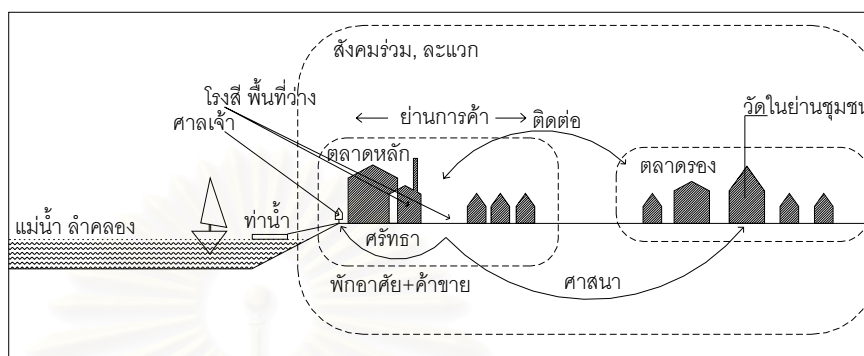
ตลาดเริ่มแรก เริ่มจากท่าหน้าที่เรือจอดขายสินค้าได้ เริ่มมีพื้นที่ติดตลาดนัดริมน้ำ เริ่มมีเพิงค้าขายหลังคามุงจากอย่างง่าย ๆ ให้รู้ว่า เป็นแหล่งเริ่มของการค้าขาย เมื่อตลาดนัดอยู่ตัวมีกิจกรรมสม่ำเสมอเป็นที่รู้จักของคนในชุมชนและชุมชนข้างเคียง เพื่อขายของซึ่งผนวกกับตลาดนัด ก็เปลี่ยนแปลงรูปเป็นตลาดสดขนาดใหญ่ขึ้น ในโครงสร้างไม่ยุ่งยาก พื้นที่โล่ง มีหลังคาคลุมที่แดดถาวรและกันแดดกันฝนได้ดีขึ้น

ภาพที่ 2.2 ลักษณะการก่อตัวของชุมชมการค้า

ที่มา : คัดลอกและปรับปรุงจาก อรศิริ ปาณินท์. 2544. เรือนค้าขายในชุมชนเมือง.

เมื่อการค้าขายเริ่มเป็นตลาดถาวร สามารถขายได้ตลอดวัน ตลาดสดเริ่มมีพัฒนาข้างเคียง มีการผนวก เรือแถวพักอาศัยขนานสองข้าง ซึ่งเป็นผลดี เพราะเท่ากับตลาดสดมีคนคอยเฝ้าระวังภัยอยู่ตลอดวันตลอดคืน ร้านค้าที่กระหนาบตลาดสดจะเริ่มขายของที่เกี่ยวเนื่องและเป็นที่ต้องการของลูกค้าที่มาซื้อของที่ตลาดสด เช่น ของชำ กาแฟ อาหาร เสื้อผ้า เครื่องใช้ และการบริการ

ภาพที่ 2.3 ลักษณะการก่อตัวเป็นย่านการค้าแบบกลุ่มเรือค้าขาย
ที่มา : คัดลอกและปรับปรุงจาก อรศิริ ปาณินท์. 2544. เรือค้าขายในชุมชนเมือง.

จากวัฒนธรรมการตั้งถิ่นฐานที่แสดงกระบวนการก่อตัวสู่การเป็นชุมชนการค้า สิ่งที่น่าสังเกตของกิจกรรมการค้าในพื้นที่ แสดงออกถึงรูปแบบสถาปัตยกรรมและที่ว่างที่ตอบสนองกิจกรรมดังกล่าว การกำหนดองค์ประกอบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชุมชนรูปแบบนี้ สามารถศึกษาจากภาพลักษณะที่ปรากฏทางกายภาพที่ตั้งอยู่บนพื้นที่ สิ่งเหล่านี้จะสะท้อนบุคลิกภาพของย่านให้ปรากฏสู่การรับรู้ถึงรูปแบบความเป็นย่านในด้านชุมชนท้องถิ่น โดยองค์ประกอบพื้นฐานที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนการค้าในย่านภาคกลางที่มีแม่น้ำเป็นปัจจัยหลักของการดำรงชีวิตนั้น สรุปลงจากการศึกษาแนวคิดของ อาจารย์อรศิริ ปาณินท์ จากประสบการณ์ด้านการศึกษาศาสนาปัตยกรรมพื้นที่ในชุดโครงการวิจัยของท่านได้พอสังเขปดังนี้

ตารางที่ 2.1 องค์ประกอบทางกายภาพทางโครงสร้างของชุมชนการค้า

ที่มา : สรุปลงองค์ประกอบทางกายภาพจาก อรศิริ ปาณินท์. 2544. เรือค้าขายในชุมชนเมือง

องค์ประกอบ		ความหมาย	ลักษณะกิจกรรม
หลัก	รอง		
1. ทาง	- แม่น้ำ คลอง - ทางเดิน	- การสัญจร	- เป็นเส้นทางการคมนาคมทั้งในส่วนของการขนส่ง เป็นเครือข่ายที่เชื่อมโยงการเข้าถึงพื้นที่
2. ตลาด	- เรือแถว - เรือโล่ง	- ค้าขาย + พักอาศัย	- เป็นพื้นที่สำหรับค้าขายและพักอาศัยไปในตัว โดยเรือแถวจะเป็นบ้านพักของผู้ค้า ในส่วนเรือโล่ง เป็นพื้นที่รองรับพ่อค้าแม่ค้าจากที่อื่น
3. วัด		- ศูนย์รวมจิตใจ	- เป็นพื้นที่ประกอบกิจกรรมทางศาสนาตามประเพณีและวัฒนธรรมที่สำคัญประจำในท้องถิ่น

ตารางที่ 2.1 องค์ประกอบทางกายภาพทางโครงสร้างของชุมชนการค้า (ต่อ)

ที่มา : สรุปองค์ประกอบทางกายภาพจาก อรศิริ ปาณินท์. 2544. เรือนค้าขายในชุมชนเมือง

องค์ประกอบ		ความหมาย	ลักษณะกิจกรรม
หลัก	รอง		
4. ศาลเจ้า		- ศูนย์รวมจิตใจ	- เป็นพื้นที่หนุนและเสริมสร้างแรงศรัทธาทางการค้า และการดำเนินชีวิตตามวัฒนธรรมที่รับจากคนจีนที่เข้ามาในพื้นที่
5. โรงสี		- ความเจริญ	- เป็นส่วนที่ส่งเสริมให้เกิดรายได้พื้นที่ โดยการสีข้าวจากไร่นาและพักรอเพื่อค้าขาย อีกทั้งเป็นวัฒนธรรมการก่อสร้างที่บ่งบอกถึงความมั่งคั่งในย่านการค้า
6. ลานโล่ง		- ที่ว่าง	- เป็นพื้นที่พักถ่ายสินค้าที่มาจากทางเรือและมาจากคนในพื้นที่ มีหลายแห่ง บางแห่งใช้เป็นพื้นที่กิจกรรมอย่างตลาดสดกลางแจ้ง
7. ทำน้ำ		- ทางเข้า จุดหมายตา	- พื้นที่จุดแวะของเรือ ขนาดตามความเหมาะสมของการใช้งาน แต่ละบ้านก็จะมีทำน้ำส่วนตัว ถ้าเป็นย่านตลาดก็จะมีทำน้ำรอบรับเรือสินค้า และก่อสร้างมั่นคงกว่า

หมายเหตุ¹⁰ วัด เป็นองค์ประกอบที่นำมาเสริมภาพลักษณ์ของความเป็นชุมชนแบบพื้นถิ่นนี้ มีแนวคิดจากการศึกษาถึงบทบาทของความเชื่อทางศาสนาโดยประเทศไทยและท้องถิ่นภาคกลาง เนื่องจากลักษณะการกระจายตัวของชุมชนชนบททั้งหลายนั้น สิ่งหนึ่งที่สร้างแรงปฏิสัมพันธ์ร่วมกันของคนในย่านนั้น ๆ ได้แก่วัดในพื้นที่วัดเป็นทั้งศูนย์รวมชุมชนในเรื่องของพื้นที่กิจกรรมและความเชื่อ ความศรัทธา วัดจึงเป็นองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกับความเป็นย่านพื้นถิ่นในการศึกษานี้

จากตารางข้างต้นเป็นการสรุปในส่วนขององค์ประกอบที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ทางกายภาพของชุมชนการค้าริมน้ำ ในเรื่องนี้เป็นส่วนประกอบหนึ่งในการพิจารณาความเป็นชุมชนเพื่อการศึกษา ซึ่งย่านชุมชนที่ทำการศึกษาเน้นนอกจากการเป็นชุมชนที่มีรูปแบบของการเป็นชุมชนการค้าริมน้ำในอดีต และได้เปลี่ยนแปลงบทบาทสู่การเป็นชุมชนการค้าในสมัยใหม่ที่แสดงออกถึงความเจริญทางกายภาพโครงสร้างที่ตอบสนองการดำเนินวิถีชีวิตในรูปแบบชุมชนเมืองสมัยใหม่ ซึ่งทั้งสองวัฒนธรรมอยู่ร่วมกันในพื้นที่ทำให้เกิดความซับซ้อนในมิติทางวัฒนธรรมของชุมชนศึกษา ดังนั้นนอกจากการศึกษาในส่วนจินตภาพชุมชนแบบชุมชนการค้าพื้นถิ่นนี้ ยังมีการศึกษาถึงความเป็นชุมชนเมืองที่มีเอกลักษณ์ในวิถีชีวิตเชิงมนุษยวิทยาและสิ่งแวดล้อมที่ปรากฏรอบข้าง ดังในส่วนของกล่าวต่อไปในเรื่องของการศึกษาเอกลักษณ์ในย่านชุมชนเมือง

¹⁰ สรุปความคิดจาก “สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. 2529. น้ำ บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย”.

2.2 แนวทางการพัฒนาพื้นที่ชุมชนอย่างยั่งยืน

การศึกษาเรื่องการพัฒนาพื้นที่ชุมชนอย่างยั่งยืนนี้ เป็นการศึกษาแนวทางการประสานหลักการพัฒนาชุมชนควบคู่กับแนวทางการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมในพื้นที่ ในอดีตนั้นการพัฒนาเมืองในประเทศไทยให้ความสำคัญกับด้านกายภาพพื้นที่และด้านเศรษฐศาสตร์เป็นหลัก¹¹ แนวโน้มดังกล่าวได้เปลี่ยนแปลงไป ในช่วงรอยต่อของทศวรรษ 2530 ถึงทศวรรษ 2340 มิติทางด้านสังคม วัฒนธรรม และรัฐศาสตร์ ได้รับความสนใจมากยิ่งขึ้นในส่วนบริบทของการศึกษาเมือง ดังจะเห็นได้ว่า มโนทัศน์อย่างเช่น วัฒนธรรมเมือง ชุมชนเมือง วิญญาณของเมือง ได้ปรากฏสู่สายตาของสาธารณะชนผ่านสื่อรูปแบบต่าง ๆ มากขึ้น มีผู้แสดงให้เห็นว่าผู้นำหรือผู้จุดประกาย ในการสร้างวิญญาณให้กับเมืองขึ้น คือประชาชนของชาวมืองนั้น ๆ หมายความว่าสังคมให้ความสำคัญกับภาคประชาชนมากยิ่งขึ้นกว่าเดิม แม้ว่าบทบาทของภาครัฐจะยังคงมีอยู่ก็ตามแนวโน้มในลักษณะเช่นนี้มีแรงผลักดันจากกลุ่มต่าง ๆ ในภาคประชาชนเอง เช่น นักวิชาการ กลุ่มองค์กรเอกชนต่าง ๆ กระบวนการดังกล่าวกระทบผลถึงภาครัฐในระดับการวางแผนชาติ ดังจะเห็นจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 ที่ให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของประชาชนในระดับที่ไม่เคยมีมาในแผนพัฒนาฯ ฉบับก่อน ๆ รูปธรรมที่เห็นได้ชัดเจนคือ การระดมมโนทัศน์ใหม่ นั่นคือการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของภาคีต่าง ๆ ในสังคมหรือพหุภาคี โดยเน้นความร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและประชาชน เพื่อช่วยเหลือภาครัฐในการทำงานนโยบายสาธารณะ

เมืองที่น่าอยู่และยั่งยืนคือ คนกับธรรมชาติจะต้องอยู่ร่วมกันอย่างเกื้อกูล เป็นเมืองที่ประชาชนใช้ชีวิตอยู่ด้วยความผาสุก มีสิ่งอำนวยความสะดวก ผู้ที่อาศัยในเมืองมีสุขภาพที่ดีทั้งกายและจิตใจ มีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน มีการใช้ทรัพยากรอย่างเหมาะสมและสอดคล้องกับระบบนิเวศน์ มีมาตรฐานตามที่สมาชิกในเมืองคาดหวัง และสามารถคงเอกลักษณ์ของเมืองไว้ได้ ดังนั้นลักษณะของเมืองน่าอยู่และยั่งยืนในแต่ละเมืองนั้นจึงไม่จำเป็นต้องเหมือนกันเสมอไป ขึ้นอยู่กับลักษณะเฉพาะและความต้องการของประชาชนในแต่ละเมือง

จากข้างต้นเป็นบทความที่กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงกระบวนการบริหารเมืองและชุมชนในปัจจุบัน ที่เน้นแนวทางการจัดการควบคู่ทั้งทางกายภาพโครงสร้างของเมือง และวัฒนธรรมอันเป็นจิตวิญญาณของเมืองโดยเน้นบทบาทการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ซึ่งการศึกษาหลักการจัดการที่กล่าวถึงในส่วนนี้คือ **การพัฒนาชุมชนที่เน้นการส่งเสริมการบริหารแบบเบืองล่างสู่เบื้องบน และแนวทางการอนุรักษ์ที่กำหนดระดับและหลักการจัดการที่เหมาะสมต่อชุมชนและสถาปัตยกรรมในรูปแบบวิธีการต่างกันไป** เพื่อเป็นแนวทางในการสร้างความสมดุลของการจัดการพื้นที่ที่ยั่งยืนตามแนวคิดเมืองน่าอยู่

2.2.1 การพัฒนาชุมชน

การพัฒนาชุมชน เป็นขบวนการซึ่งดำเนินไปด้วยความร่วมมือ ร่วมกำลังระหว่างประชาชนกับเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล เพื่อปรับปรุงสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของชุมชนนั้น ๆ ให้เจริญยิ่งขึ้น และผสมผสานชุมชนเหล่านั้นเข้าเป็นชีวิตของชาติ และเพื่อให้ประชาชนสามารถอุทิศตนเองเพื่อความก้าวหน้าของประเทศชาติได้อย่างเต็มที่ (องค์การสหประชาชาติ - UNESCO) ส่วนนักวิชาการไทยได้ให้ความหมายของการ

¹¹ สมฤดี นิโครวัฒนยั้งยง และคณะ. 2542. โครงการศึกษาเพื่อจัดทำรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมตามแผนปฏิบัติการ 21 เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน. หน้าที่ 1-22.

พัฒนาชุมชนไว้ดังนี้

สำหรับคำว่า “ชุมชน” มีความหมายควบคู่กันไปคือ¹² หมายถึงพื้นที่อันเป็นที่อยู่อาศัยของคนและหมายความถึงกลุ่มของประชาชนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่นั้น โดยมีความสนใจวัตถุประสงค์และเป้าหมาย จุดหมายในการที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ดังนั้นชุมชนจึงมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

- 1) มีกลุ่มคน
- 2) มีพื้นที่หรืออาณาเขตของพื้นที่แน่นอน
- 3) กลุ่มคนมีความสนใจร่วมกัน มีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันและมีการปฏิบัติต่อกันอันเป็นลักษณะของการเคลื่อนไหวเพื่อดำรงชีพในกลุ่มประชาชนในพื้นที่นั้น

การพัฒนาชุมชนจะให้เกิดความสมบูรณ์นอกจากแนวนโยบายการพัฒนาจากภาครัฐที่มีแนวทางอย่างรัดกุมและเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนแล้ว ภายในชุมชนก็ต้องมีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อสร้างความเข้มแข็งทั้งทางนโยบายและการปฏิบัติการเป็นลักษณะการพัฒนาแบบล่างสู่บน (Bottom – Up) หรือรากหญ้าสู่รากแก้ว คือการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาชุมชนที่ตนเองใช้ชีวิต โดยหลักการดังกล่าวมีดังนี้

- **การที่ให้ประชาชนช่วยตน** คือการส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้มีการช่วยเหลือตนเองมากที่สุด เพราะทรัพยากรที่สำคัญที่สุดในการพัฒนาชุมชน คือประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ชุมชนนั้น ๆ การที่จะให้บุคคลนั้นมีค่าและประสิทธิภาพสำหรับชุมชนได้ก็คือ การสร้างความสามารถในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาของชุมชนของตนเองด้วยตัวเองเป็นสำคัญ เพราะประชาชนในชุมชนนั้นรู้สภาพความเป็นจริงในชุมชนได้ดีกว่าผู้อื่น ส่วนการช่วยเหลือจากภายนอกนั้นเพียงเพื่อให้เขาสามารถช่วยตนเองได้เท่านั้น ไม่ควรช่วยในทุกสิ่งทุกอย่าง จนเขาไม่ได้มีส่วนร่วมในอันที่จะเป็นการสร้างความภาคภูมิใจในตัวเอง การที่จะกระตุ้นให้ประชาชนกระตือรือร้นที่จะช่วยตนเองนั้น ควรปฏิบัติดังนี้

- **หลักการที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วม** การให้ประชาชนมีส่วนร่วมในงานหมายถึงประชาชนเข้ามาทำกิจกรรมทุกอย่างให้มากที่สุด เท่าที่จะมากได้ เพื่อให้เขาได้เป็นผู้ตัดสินใจทำงาน ลงมือทำงานตามที่เขาได้ตัดสินใจไปแล้วด้วยตนเอง ซึ่งจะเป็นการทำให้เขาได้ปฏิบัติตามความสนใจและความต้องการของเขา การที่เขาได้มีส่วนร่วมในโครงการนั้น ๆ จะทำให้เขามีโอกาสพัฒนาตนเองมากยิ่งขึ้น

การมีส่วนร่วมของประชาชนในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชนของเขานั้น เป็นความจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่ง เพราะเป็นการสร้างความมั่นใจในตนเอง ความสามารถของตนเอง และความรู้สึกเป็นเจ้าของอันจะมีผลต่อการปฏิบัติงานในด้านอื่น ๆ ในภายภาคหน้าอีกมากมาย เป็นการสร้างความภาคภูมิใจในตนเองและส่งเสริมประกอบกับการสร้างนิสัยรักในการทำงานร่วมกัน

ในการที่จะดึงประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมกิจกรรมด้วยนั้น จะต้องไม่มีการแบ่งชั้นวรรณะ แต่จะต้องมาจากทุกชนชั้นในสังคม ตั้งแต่คนร่ำรวยที่สุดจนถึงคนยากจนที่สุดของชุมชน หรือตั้งแต่กลุ่มชนสูงสุดจนถึงกลุ่มชนต่ำสุดของชุมชน จะเลือกที่รักมักที่ชังในกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งไม่ได้

- **หลักความเสมอภาคในการดำเนินงาน** ในการดำเนินงานใด ๆ นั้น ทุกคนจะต้องมีสิทธิ์มีเสียงเท่ากัน ให้ความสำคัญแก่บุคคลในทุก ๆ ด้านอย่างเสมอภาคกัน เพื่อเป็นการผูกใจของผู้ปฏิบัติงาน ทำให้ผู้ปฏิบัติงานทุก ๆ คนมีความรู้สึกว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของการปฏิบัติงานนั้น ๆ ย่อมที่จะมีความสามารถในการที่

¹² สนธยา พลศรี. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. หน้า 11.

จะแสดงความคิดเห็น คัดค้าน สนับสนุนได้เท่า ๆ กับบุคคลอื่น ไม่มีใครสำคัญกว่าใครและทุกคนมีสิทธิในการใช้ประโยชน์จากผลการพัฒนาโดยเท่าเทียมกัน

- **การใช้ประโยชน์จากผู้นำท้องถิ่น** การเริ่มต้นปฏิบัติงานชุมชน ปัจจัยสำคัญที่มีส่วนช่วยให้บรรลุถึงเป้าหมายที่ต้องการและการสนับสนุนในกิจกรรมของประชาชนนั้น ก็คือผู้นำในท้องถิ่นซึ่งมีความสำคัญอย่างยิ่งในการนำชุมชนไปสู่การพัฒนา เพราะว่าสมาชิกในชุมชนส่วนใหญ่ฝากภาระและอำนาจตัดสินใจในกิจการต่าง ๆ ในชุมชนของตนไว้กับผู้นำ เมื่อผู้นำเห็นความสำคัญในการที่จะให้ชุมชนของตนได้รับการพัฒนา และสนับสนุนเพื่อให้มีการพัฒนาเกิดขึ้นในชุมชน ย่อมที่จะดึงให้ประชาชนให้ความสนับสนุนโครงการนั้น ๆ ยิ่งไปกว่านั้นผู้นำยังเป็นผู้ช่วยเผยแพร่แรงจูงใจประชาชนเข้ามาร่วมงานด้วยอย่างมีประสิทธิภาพและในบางกรณียังช่วยเป็นวิทยากรให้ความกระจ่างในปัญหาต่าง ๆ ในชุมชนนั้น ๆ ได้เป็นอย่างดีอีกทางหนึ่งด้วย

- **ความเข้าใจวัฒนธรรมของท้องถิ่น** ในแต่ละถิ่นย่อมมีขนบธรรมเนียมประเพณีเป็นของตนเอง ซึ่งอาจจะเหมือน คล้ายคลึงหรือแตกต่างไปจากชุมชนอื่นหรือมีลักษณะจำกัดซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะที่เด่นชัดที่แตกต่างโดยทั่วไป ผู้มีหน้าที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาจึงจำเป็นต้องทราบและยึดถือด้วย ในขั้นแรกของการเข้าไปสู่ชุมชนจะต้องไม่กระทำการใด ๆ ให้เป็นที่ขัดแย้งกับความเชื่อถือดังกล่าว ต่อมาภายหลังเมื่อเห็นว่าสิ่งใดควรแก้ไขเปลี่ยนแปลงให้ดียิ่งขึ้น ค่อยคิดค่อยทำไปที่ละเล็กละน้อย โดยให้ชาวบ้านรู้สึกสะเทือนใจน้อยที่สุด หรือไม่รู้สึกละเลย แต่ให้เห็นดีเห็นงามในการเปลี่ยนแปลงนั้นด้วย

- **การประเมินผลและตรวจสอบงาน** ทุกโครงการหรือกิจกรรมที่จำเป็น จะต้องมีการประเมินผลงาน เพราะจะได้รู้ว่าการดำเนินงานนั้น ๆ ได้ไปสู่เป้าหมายที่วางไว้หรือไม่ เพียงไร และประสบหรือมีอุปสรรคขัดขวางในแง่มุมใดบ้าง ภายหลังที่ได้ดำเนินการไปแล้วช่วงระยะเวลาหนึ่ง แล้วจึงจะได้หาช่องทางแก้ไขข้อบกพร่อง และหาวิธีการดำเนินงานที่ดีกว่ามาใช้ในการดำเนินการอย่างฉับพลันและเหมาะสม เพราะหากปล่อยไว้ให้มีอุปสรรคปัญหาขณะกำลังปฏิบัติงานจะมีผลต่อความไม่มั่นใจของประชาชนได้ ซึ่งเป็นผลเสียในการร่วมปฏิบัติงาน

เมื่อมีการศึกษาเพื่อทำความเข้าใจเกี่ยวกับลักษณะชุมชน สังคม องค์กรประกอบและกระบวนการเปลี่ยนแปลง และเมื่อทำการศึกษเกี่ยวกับแนวคิดและทัศนคติของกลุ่มชนที่อาศัย มีวิถีชีวิตในชุมชน เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญในการวางแผนพัฒนาชุมชน ในความหมายของการวางแผนพัฒนาชุมชนนั้น กล่าวว่าเป็นกระบวนการหนึ่งที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมอย่างเป็นระบบ โดยมีการวางแผนล่วงหน้า ดังนั้นการวางแผนพัฒนาชุมชนจึงเป็นเครื่องมือสำคัญในการเปลี่ยนแปลงสิ่งแวดล้อม ตลอดจนวิถีชีวิตของประชาชนในชุมชน

ขวัญสรวง อติโพธิ์ และดุษฎี ทายตะคุ เสนอแนวทางการวางแผนพัฒนาชุมชน โดยอาศัยขบวนการทางผังเมือง (Planning Process) ซึ่งสามารถแบ่งได้เป็น 2 ขั้นตอนคือ

ขั้นตอนที่ 1 การวิเคราะห์ชุมชน (Community Analysis) ประกอบไปด้วย

- 1) การศึกษาองค์ประกอบหรือโครงสร้างของชุมชน เพื่อจำแนกหรือแยกแยะชุมชนออกเป็นส่วนย่อย
- 2) การประเมินคุณค่าองค์ประกอบของชุมชน
- 3) การวิเคราะห์เพื่อระบุแนวโน้ม ศักยภาพ และข้อจำกัดในการพัฒนา

ขั้นตอนที่ 2 การสังเคราะห์แผนพัฒนา (Planning Synthesis) ประกอบไปด้วย

- 1) การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการพัฒนา

- 2) การกำหนดแนวทางการพัฒนา โดยอาศัยแนวคิดและวิธีการทางผังเมือง
- 3) การประเมินแผนการพัฒนา เพื่อนำไปสู่การกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ในการวางแผนพัฒนาให้สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคต

การวางแผนพัฒนาชุมชนในปัจจุบันของประเทศไทยนั้น เริ่มมีการส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมของประชาชน (ตามที่กล่าวมาในหลักการพัฒนาชุมชน) โดยชุมชนเป็นผู้วางแผนทางการพัฒนาสอดคล้องกับแผนนโยบายของภาครัฐ เพื่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนตามกระแสของโลกแห่งการพัฒนาในปัจจุบัน

2.2.2 แนวทางการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน

การอนุรักษ์ หมายถึงการสงวนรักษา คงสภาพของสิ่งใดสิ่งหนึ่งเพื่อฟื้นฟูการใช้งานให้เกิดประโยชน์สูงสุด ในอดีตการอนุรักษ์ของประเทศส่วนใหญ่เน้นการอนุรักษ์อาคารเป็นสำคัญ ไม่ว่าจะเป็นอาคารเก่าประเภทบ้าน วัด โบราณสถาน ที่มีความยิ่งใหญ่ทางประวัติศาสตร์¹³ แต่ในปัจจุบันการรักษาสถาปัตยกรรมแต่เพียงอย่างเดียวกับไม่สามารถปลูกสร้างจิตสำนึกให้เกิดความรับผิดชอบต่อคนที่มีส่วนร่วมในพื้นที่ กลับเป็นเพียงการสร้างฉากละครทางประวัติศาสตร์ที่เป็นเพียงวัตถุบิในการดึงดูดนักท่องเที่ยวเพียงอย่างเดียว

การอนุรักษ์ชุมชนพื้นถิ่น หรือชุมชนเมืองที่มีวิวัฒนาการของการตั้งถิ่นฐานอย่างต่อเนื่อง เริ่มเป็นแนวทางใหม่ในการอนุรักษ์ ไม่ว่าจะเป็นการศึกษาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น กรณีศึกษางานวิจัยทางด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโดย ศ.อรศิริ ปาณินท์ ที่มีการศึกษาถึงสังคมท้องถิ่น หมวดหมู่ของสถาปัตยกรรมต่าง ๆ ทำให้เกิดความเข้าใจเกี่ยวกับวิวัฒนาการตั้งถิ่นฐานของชุมชนนั้น ๆ ทำให้มองเห็นถึงความเป็นเมืองในกลุ่มย่อย ๆ ของชุมชน ภาพการอนุรักษ์สภาพของเมือง หรือชุมชนจะปรากฏเป็นแนวทางที่ชัดเจนยิ่งขึ้น

ชุมชนที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์จึงเป็นส่วนสำคัญในการเชื่อมต่อการเวลา จากคนรุ่นหนึ่งสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ดังคำกล่าวที่ว่า “สถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในอดีต เปรียบเสมือนมรดกที่บรรพชนของคนในพื้นที่นั้น ๆ บ่งบอกเรื่องราวของชีวิตความเป็นอยู่ของเขา สู่ลูกหลานในอนาคต (หมายถึงปัจจุบันนั่นเอง)” เป็นคำกล่าวของ John Ruskin ใน Look at Architecture with Ruskin จากที่กล่าวมาทำให้เห็นว่า แม้บางครั้งอาคารโรงสีข้าวที่ทำด้วยไม้หนึ่งหลัง ที่ยืนท่ามกลางหมู่อาคารคอนกรีตสมัยใหม่ กลับเป็นสิ่งที่สะท้อนอดีตปัจจุบันอย่างชัดเจนที่สุด

ในส่วนนี้เป็นการสร้างพื้นฐานความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ แนวคิดและทฤษฎีทางการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน เพื่อเป็นการนำ หรือเลือกใช้กระบวนการการอนุรักษ์อย่างมีแบบแผนให้เกิดการสอดคล้องกับแนวทางการพัฒนา ตามหัวข้อการศึกษาที่ว่า แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก

1) คุณค่าในสถาปัตยกรรมและชุมชน

ก่อนที่จะดำเนินการอนุรักษ์สิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น ผู้ดำเนินงานจำเป็นต้องศึกษาทำความเข้าใจในเรื่อง ๆ หนึ่งอย่างถ่องแท้เสียก่อน เพื่อจะสามารถประเมินความสำคัญของอาคารหรือชุมชนที่จะทำการอนุรักษ์ให้เกิดประโยชน์มากที่สุด เรื่องราวดังกล่าวนี้คือ **คุณค่า (Values)** ของสถาปัตยกรรมและชุมชนที่ทำการศึกษ

¹³ สุวัฒนา ธาดานิติ. การศึกษาโบราณสถานในประเทศไทย. หน้า 5.

คุณค่านั้นในงานด้านการอนุรักษ์ใช้เป็นสิ่งพิจารณาความสำคัญของสถาปัตยกรรมหรือชุมชนนั้น ตามที่ผู้ดำเนินงานวิจัยนี้ศึกษาจาก Bernard M. Feilden (1995)¹⁴ โดยสรุปและเป็นส่วนรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยตรง ดังนี้

- 1.1) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และความต่อเนื่อง
- 1.2) คุณค่าทางด้านจิตใจ
- 1.3) คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอยและเศรษฐกิจร่วมสมัย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1.1) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และความต่อเนื่อง ชุมชนหรือสถาปัตยกรรมที่จะทำการอนุรักษ์นั้น สมควรเป็นอาคารหรือพื้นที่ที่มีความต่อเนื่องทางประวัติศาสตร์ กล่าวคือ เป็นสิ่งที่สืบสานและสามารถถ่ายทอดบอกเล่าเรื่องราวของความเป็นมาได้ เช่น ชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 4 หรือ 5 อย่างชุมชนสามแพร่งเป็นชุมชนการค้า สิ่งปรากฏเป็นเอกสารทางสายตานั่นคือ กลุ่มอาคารในยุคสมัยดังกล่าว สิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องยืนยันถึงประวัติศาสตร์ของการเจริญเติบโต และทิศทางในการวิวัฒนาการของเมือง ซ้ำยังเป็นส่วนสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้เป็นอย่างดี เนื่องจากมีตัวตนจริงปรากฏให้สังเกตได้อย่างแท้จริง

คุณค่าในส่วนนี้อาจไม่ได้เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความงาม (Aesthetic) ของสถาปัตยกรรม อาจมิได้มีเพียงสิ่งเดียวที่หลงเหลืออยู่ อาจไปปรากฏในสถานที่อื่น ๆ แต่คุณค่าในด้านนี้ เป็นส่วนส่งเสริมความสำคัญในเฉพาะที่ การที่ชุมชน ๆ หนึ่งมีเรื่องราวที่เล่าขานแก่สายตาของผู้มาเยือนจากภายนอก มีความต่อเนื่องของการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ของพื้นที่ด้วยสถาปัตยกรรม หรือพฤติกรรมของวิถีชีวิต เป็นเสน่ห์ที่กล่าวได้ว่าเป็นภาพที่งดงามเป็นอย่างยิ่ง

ในต่างประเทศที่มีความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่างเช่น สหรัฐอเมริกา ที่มีการก่อตั้งรวมตัวมาไม่เกินสามร้อยปี นั้น ปัจจุบันการรณรงค์รักษาพื้นที่ประวัติศาสตร์ไม่ว่าจะเป็นหมู่บ้านชานา สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ส่งผลต่อวิวัฒนาการของสภาพแวดล้อมเมืองนั้นเป็นสิ่งที่มีการปฏิบัติเป็นอย่างมาก เนื่องจากอเมริกาเป็นเมืองใหม่มีอาคารที่มีการก้าวล้ำทางเทคโนโลยีอย่างสูง อาคารทางประวัติศาสตร์แม้เป็นเพียงบ้านชานา ยิ่งฉาง กับเป็นส่วนส่งเสริมให้เกิดเอกลักษณ์ในพื้นที่ต่าง ๆ ย้อนกลับมาประเทศไทยที่มีอายุของการรวมชาติเป็นเวลายาวนาน บางครั้งเรากลับลิ้มเสียดสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เป็นรากฐานนำมาสู่สถาปัตยกรรมยุคใหม่ในพื้นที่ชุมชนต่าง ๆ การทำลายอาคารเก่าลงไปเรื่อย ๆ เปรียบเสมือนกับการฉีกหน้าประวัติศาสตร์ของพื้นที่นั้นลงเป็นจุด ๆ เนื่องจากบางครั้งถึงเห็นว่ามีสถาปัตยกรรมเหล่านี้สามารถพบเห็นโดยทั่วไป แต่เมื่อหมดลงไปเป็นที่ ๆ แล้ว เราคงไม่พบเห็นที่ไหนอีกเป็นแน่แท้

จากที่กล่าวมาข้างต้นทั้งหมด จึงจะเห็นได้ว่าคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และความต่อเนื่องนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่จะต้องนำมาพิจารณารูปแบบของการอนุรักษ์ เพราะหลักฐานทางเอกสารนั้นสามารถสร้างกันได้ แต่รูปแบบของความเป็นสิ่งดั้งเดิมนั้น แม้สร้างใหม่แต่ไม่สามารถทดแทนความรู้สึกที่สัมผัสได้เหมือนเดิม

¹⁴ Bernard M. Feilden. 1971. Conservation of Historic Building.

1.2) **คุณค่าทางด้านจิตใจ** คุณค่าในส่วนนี้มีอิทธิพลกระทบต่อการรับรู้สึกสัมผัสได้ต่อผู้คนโดยตรง ซึ่งสามารถแยกย่อยออกมาได้หลายหมวดหมู่ที่เกี่ยวข้อง แต่ในส่วนนี้ของสรุปตามความเข้าใจของผู้ศึกษาโดยแบ่งลักษณะคุณประภานี้ดังนี้

- **คุณค่าทางด้านความงาม** ความงาม หรือความสวยงามนั้นในความเป็นจริงเป็นสิ่งที่จำแนกอย่างยากยิ่ง เพราะบทพิสูจน์คุณค่าทางด้านนี้ไม่มีเกณฑ์การวัดค่า หรือเครื่องมือในการประเมินสิ่งเหล่านี้ ความงามที่เกิดขึ้นกับสถาปัตยกรรม หรือวิถีชีวิตที่เกิดขึ้นเป็นปรากฏการณ์ในพื้นที่ชุมชนนั้น ๆ จะต้องมีสิ่งที่เป็นรูปแบบมาตรฐานตามที่ตั้งคยมยอมรับเป็นตัวเปรียบเทียบ แต่ในการศึกษานั้นผู้ศึกษาเล็งเห็นว่า ความงามที่เกิดขึ้นในพื้นที่ชุมชนทั้งที่เป็นชุมชนศึกษา หรือกรณีตัวอย่างนั้น เป็นผลมาจากความสะอาดใจมากกว่า¹⁵ ความสะอาดใจในดังกล่าวมิได้หมายถึงด้านลบเพียงอย่างเดียว แต่ถ้ามองสิ่งใดเป็นด้านบวกและคนพบว่าสถาปัตยกรรมหรือชุมชนที่ปรากฏแก่สายตา นั้นสร้างความรู้สึกบางอย่างในด้านดีแก่จิตใจ สิ่งเหล่านี้คือการปรากฏคุณค่าความงามที่ทำให้ผู้พบเห็นเกิดความชื่นชมขึ้นหัวใจก็เป็นได้

- **คุณค่าทางด้านส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่** สถาปัตยกรรมหรือพื้นที่ แห่งหนึ่งแห่งใดในย่านชุมชนที่เป็นส่วนส่งเสริมความเข้าใจต่อเอกลักษณ์ หรือลักษณะพิเศษของชุมชน โดยเป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงการเดินทางของวัฒนธรรมที่สืบเนื่องมาจากอดีต สร้างความจรรโลงใจแก่ผู้เข้ามาสัมผัสพบเห็น คุณค่าในส่วนนี้แม้ว่าจะไม่เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความงาม แต่อาจเล่าเรื่องสำคัญบางประการ อย่างเป็นบ้านหลังหนึ่งเคยเป็นที่พักอาศัยของบุคคลที่สำคัญระดับชาติ หรือเคยเกิดเหตุการณ์ที่สำคัญเป็นอย่างยิ่ง เช่น หมู่บ้านบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี เป็นต้น บางพื้นที่เมื่อคู่มือเขียนนั้นไม่มีสถาปัตยกรรมที่ส่งเสริมความงามเฉพาะอย่างของพื้นที่ แต่อาจปรากฏวิถีชีวิตของผู้คนที่เป็นส่วนส่งเสริมคุณค่าทางด้านนี้ทำให้ชุมชนดังกล่าวเกิดความสำคัญขึ้นมา

1.3) **คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอยและเศรษฐกิจร่วมสมัย** คุณค่าในส่วนนี้เป็นส่วนสำคัญในการรักษาสถาปัตยกรรมและชุมชนเป็นอย่างยิ่ง เมื่อตัวอาคารหรือวิถีชีวิตของชุมชนนั้นมีการตั้งถิ่นฐานจากการรวมตัวเป็นชุมชนขึ้น กาลเวลาเป็นสิ่งที่ทำให้เกิดกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ความต้องการทั้งในเรื่องการดำรงชีวิต หรือเทคโนโลยีที่มีความก้าวหน้าตามกาลเวลานั้น บทบาทของอาคารหรือสัมพันธ์สภาพของผู้คนย่อมเปลี่ยนแปลงตามวันเวลา อาคารที่เคยมีประโยชน์ต่อยุคสมัยหนึ่งอาจแปรปรวนเปลี่ยนหมดความสำคัญต่อการใช้งาน ในเรื่องนี้แม้แต่สภาพแวดล้อมก็เช่นเดียวกัน เช่น เมื่ออดีตความสำคัญของแม่น้ำในประเทศไทยนั้น เป็นพื้นที่ที่หล่อหลอมวิถีชีวิตของชุมชน ทั้งในเรื่องการใช้บริโภค อุปโภค การสัญจรและการคมนาคมขนส่ง ฯลฯ เมื่อความเจริญเปลี่ยนการแทนที่ของถนนมีบทบาทมากขึ้น แม่น้ำหลายสายมีสภาพตายลงด้วยหน้าที่ใช้สอยถึงแม้มีการฟื้นฟูสภาพริมน้ำ หรือสร้างสรรค์เรื่องราวที่สำคัญเพื่อส่งเสริมเอกลักษณ์เพียงใด แต่ความเป็นจริงแล้วคุณค่าในด้านนี้ของมันไม่มีชีวิตชีวาเช่นแต่เดิมต่อไป

การที่จะอนุรักษ์สถาปัตยกรรมหรือพื้นที่สำคัญในอดีตนั้น ปัจจุบันนี้บางครั้งต้องคำนึงถึงผลประโยชน์เมื่อนักกลับมาใช้งานหลังการปรับปรุงอีกครั้ง ไม่เช่นนั้นการอนุรักษ์แบบนี้ เป็นเพียงแต่การอนุรักษ์เพียงเปลือกนอกอย่างผิวเผิน อาคารเก่าประเภทตึกแถว อย่างเช่น บริเวณถนนบำรุงเมือง สามแพร่ง ท่าเตียน ฯลฯ ที่มีความสำคัญในอดีตนั้น ความงามในรูปแบบของสถาปัตยกรรมอย่างเพียงอย่างเดียวอาจมีเพียงพอ แต่เมื่อ

¹⁵ แสงอรุณ รัตนกลีกร. "ซีม่าชมดอกไม้". หนังสืองานพระราชทานเพลิงศพ แสงอรุณ รัตนกลีกร. (เอกสารอัดสำเนา)

พิจารณาถึงประโยชน์ใช้สอยที่ยังสามารถใช้งานได้เมื่อทำการปรับปรุง และผลของการปรับปรุงยังเป็นการลดต้นทุนของการก่อสร้างเมื่อเทียบกับอาคารใหม่นั้น กลุ่มอาคารดังกล่าวนี้ยังมีคุณค่าทางด้านนี้อยู่ สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงตัวแปรในการพิจารณาดำเนินการอนุรักษ์ต่อไป

ดังนั้นการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมหรือพื้นที่สำคัญในชุมชนหนึ่งนั้น การอนุรักษ์จะต้องพิจารณาคุณค่าที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่หลาย ๆ ด้าน หรือแทบทุกด้าน จะทำให้สิ่งเหล่านี้เป็นเสมือนตัวแทนที่สามารถตอบคำถามความต้องการของสังคมในทุก ๆ ด้าน และทำให้งานดำเนินการอนุรักษ์สามารถดำเนินการตามเป้าหมายที่ชัดเจนมากยิ่งขึ้นกว่าการเล็งเห็นความสำคัญ หรือคุณค่าเพียงด้านเดียวเท่านั้น

2) ระดับในการอนุรักษ์พื้นที่สำคัญภายในชุมชน

ในการอนุรักษ์พื้นที่ทางประวัติศาสตร์นั้น จะต้องมียุทธศาสตร์การอนุรักษ์ตามความสำคัญของอาคารเพื่อให้เกิดความสอดคล้องทั้งในแง่ความกลมกลืนกับสภาพบรรยากาศ อาคารบางหลังสามารถที่จะทำการปรับปรุงซ่อมแซม นำกลับมาใช้ใหม่ โดยที่งบประมาณมีการควบคุมได้ในจุดที่คุ้มค่า แต่บางหลังอาจเสื่อมสภาพตามกาลเวลาจนไม่สามารถทำให้คืนกลับมาในสภาพที่สมบูรณ์อย่างยุคเริ่มแรก อาจมีการทดแทนบางสิ่งที่มีความคล้าย หรือการจำลองให้ใกล้เคียงสภาพเดิมที่สุด ระดับของการอนุรักษ์ตามเอกสารทางวิชาการต่าง ๆ โดยสรุปมีดังนี้¹⁶

- ก) *การฟื้นฟู หรือการปฏิสังขรณ์ (Restoration)* เป็นรูปแบบการอนุรักษ์ที่มีการใช้งานแพร่หลายมากที่สุด หมายถึงการฟื้นฟูนำกลับไปสู่สภาพเดิม (Original Condition) ได้แก่
- การแทนส่วนที่ถูกทำลายเสียหายไป
 - การร้อยถอนส่วนที่เพิ่มเติมเข้ามา เป็นการตัดสินใจรักษาความแท้ในยุคสมัยใด

ถ้ามีการปรับปรุงฟื้นฟูสภาพชุมชนให้เกิดรูปแบบการจำลองสภาพของชุมชนในอดีต **ส่วนนี้มักทำให้มีลักษณะคล้ายฉากละครเป็นสิ่งที่บางครั้งให้ความรู้สึกที่เป็นของปลอม** แต่เป็นส่วนสนับสนุนผลประโยชน์ทางด้านอื่น เช่น การท่องเที่ยว อย่างกรณีตลาดน้ำดำเนินสะดวก เป็นต้น

- ข) *การนำกลับมาใช้ประโยชน์ (Renovation or Rehabilitation)* ในส่วนการอนุรักษ์นี้เป็นการอนุรักษ์ที่มีความยืดหยุ่นกว่าในข้อแรก แต่การดำเนินงานนั้นต้องเคารพประวัติศาสตร์ ลักษณะสถาปัตยกรรมดั้งเดิม (คือการทำให้กลับมามีชีวิตชีวาอีกครั้ง) ทฤษฎีเกี่ยวกับ Renovation or Rehabilitation คือการยอมรับว่าสังคมหรือชีวิตในชุมชนจะต้องเปลี่ยนแปลงตามกาลเวลา **เมืองหรืออาคารจะต้องปรับเปลี่ยนตามกาลเวลาด้วย** ส่วนการคำนึงในการเปลี่ยนแปลงต้องคำนึงถึง

- ความต่อเนื่องของเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ในท้องที่ (Historic Continuity)
- ความรู้สึกถึงความเป็นสถานที่นั้น ๆ (Sense of Place)

- ค) *การจำลองหรือลอกเลียนแบบ (Replication)* เป็นการศึกษาถึงสภาพแวดล้อมที่เคยเป็น และมีการสร้างขึ้นตามข้อมูลในอดีต ทั้งในเรื่องความสูงของกลุ่มอาคาร ระยะเวลา วัสดุ สี และรูปแบบอาคาร

ส่วนคำว่า **Conservation** นั้นเป็นความหมายของครมถึงการอนุรักษ์ ซึ่งมีลักษณะของการเป็นกระบวนการ มีการวางแผน การจัดการ วางเป้าหมาย และเลือกใช้วิธีการให้เกิดผลสัมฤทธิ์มากที่สุด ซึ่งขึ้นอยู่กับวิธีการเลือกใช้ ในการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนนั้น จะไม่เป็นเพียงการรักษาสภาพสถาปัตยกรรมแต่เพียงอย่างเดียว

¹⁶ กรมศิลปากร. 2542. แนวทางการจัดการโบราณสถานในบัญชีมรดกทางวัฒนธรรมของโลก. หน้า 73.

ระดับของการอนุรักษ์ตัวสถาปัตยกรรมนั้นอาจไม่เพียงพอต่อการฟื้นฟูวิถีความเป็นอยู่ของชุมชน จะต้องมีการจัดการหรือแนวทางอื่นที่จะรักษา และปลูกจิตสำนึกของคนในชุมชนให้เกิดศรัทธาต่อพื้นที่ การคงอยู่ของสถาปัตยกรรมโดยการเลือกระดับในการอนุรักษ์จะเกิดประโยชน์สูงสุดต่อไป

3) การวางแผนเพื่อการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนอย่างยั่งยืน

ตามที่กล่าวจากข้างต้น การอนุรักษ์ (Conservation) นั้นเป็นกระบวนการปฏิบัติกรอย่างมีระบบและแบบแผน หมายถึงต้องมีการวางแผนการดำเนินงานอย่างเป็นขั้นตอน เพื่อรักษาความสำคัญของสิ่งที่มีคุณค่าให้คงความสมบูรณ์มากที่สุดทั้งในเรื่องของสภาพทางกายภาพ หรือเอกลักษณ์ด้านอื่น ๆ ที่พึงรับรู้ได้ต้องงานชิ้นนั้น การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนจึงต้องมีมาตรการและแผนงานที่ชัดเจน เพื่อให้เกิดสัมฤทธิ์ผลตามเป้าหมาย และวัตถุประสงค์ของสิ่งที่จะอนุรักษ์มากที่สุด โดยมีลำดับการปฏิบัติการเบื้องต้นโดยคร่าว ๆ ดังนี้¹⁷

ลำดับที่ 1 การเก็บรวบรวมข้อมูลสำคัญ ได้แก่ ข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับชุมชนที่ทำการศึกษาคือการค้นหาเอกลักษณ์หรือลักษณะพิเศษที่ปรากฏให้เกิดการรับรู้ต่อทั้งคนในพื้นที่ หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับชุมชนจากแหล่งอื่น ข้อมูลเหล่านี้เป็นตัวแปรสำคัญในการเลือกวิธีการที่จะอนุรักษ์ต่อไป

ลำดับที่ 2 ทำความเข้าใจเกี่ยวกับพื้นที่ว่ามีอะไรที่สำคัญ อะไรที่ควรจะอนุรักษ์ โดยกำหนดความสำคัญของสิ่งต่าง ๆ ว่าจัดเข้าอยู่ในหมวดหมู่ของคุณค่า หรือมีความสำคัญประเภทใด โดยมีมาตรการดังนี้

- 1) มีความงาม (Aesthetic) การตัดสินใจด้วยความงามอาจจะเป็นสิ่งที่ลำบากเพราะเป็นส่วนปัจเจกบุคคลตามแต่ละท้องถิ่นที่ให้ความสำคัญกับรูปแบบหรือลักษณะทางกายภาพที่มีความสำคัญเพียงใด แต่พื้นฐานอาจสามารถใช้ลักษณะแบบอื่น ๆ ที่มีความใกล้เคียง เป็นมาตรฐานเพื่อเปรียบเทียบได้
- 2) ความเป็นแบบแผน (Typical) สิ่งที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ที่จะทำการอนุรักษ์นั้นอาจไม่ใช่สิ่งที่สวยงาม หรือโดดเด่นอย่างที่สุด แต่อาจเป็นตัวแทนให้รำลึกถึงเรื่องราวที่สามารถสืบสานย้อนกลับสู่รากเหง้าของพื้นที่ อย่างเช่นกลุ่มโรงสีเก่าที่มีอายุมากกว่า 100 ปี เป็นต้น
- 3) ความเป็นของหายาก (Scarcity) เป็นสิ่งหนึ่งสิ่งเดียวที่มีในพื้นที่ เป็นทั้งต้นแบบ ฯลฯ เช่นอาคารยุคสมัยรัชกาลที่ 5 ที่ปรากฏในพื้นที่ชุมชนเมืองสมัยใหม่ เป็นต้น
- 4) เป็นส่วนที่เสริมกันและกัน (Enhancement of Adjacent Area) เป็นการอนุรักษ์ไว้เพื่อป้องกันการเปลี่ยนแปลงในอีกพื้นที่หนึ่งซึ่งเป็นพื้นที่ใกล้เคียง หรืออนุรักษ์เก็บรักษาไว้เพื่อเป็นขอบเขตของพื้นที่ที่ต้องการไม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรุนแรง
- 5) ความเป็นที่สุด (Superlative) เป็นทั้งสิ่งที่มีความงามที่สุด เก่าแก่ที่สุด หรืออื่น ๆ ใดที่เป็นที่สุดในพื้นที่นั้น ๆ

ลำดับที่ 3 มีการวางแผนเป้าหมายและวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน โดยมีการตั้งเป้าหมายหลัก เพื่อจำแนกย่อยให้เกิดเป็นเป้าหมายรองต่อ ๆ มา โดยแต่ละเป้าหมายต้องมีจัดทำวัตถุประสงค์อย่างชัดเจน สอดคล้องกับเป้าหมายทั้งย่อยและหลัก เป็นการแยกกลุ่มรายละเอียดเพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการปฏิบัติงาน

¹⁷ เรียบเรียงจาก ปิ่นรัชฎ์ กาญจนนัฐิติ. เอกสารประกอบการสอนวิชา Cultural management. (เอกสารไม่พิมพ์เผยแพร่).

ลำดับที่ 4 มีการสร้างพื้นฐานความเข้าใจแก่กลุ่มผู้เกี่ยวข้องในการมีส่วนร่วมที่จะดำเนินงานอนุรักษ์ ทั้งส่วนงานภาครัฐและคนในชุมชน เพื่อสร้างสำนึกในการรับรู้ความสำคัญของพื้นที่ แนวทางการดำเนินงานเพื่อหาจุดยืนในการร่วมมือกัน

ลำดับที่ 5 ดำเนินงานตามโครงการที่ให้ลำดับความสำคัญตามเป้าหมาย เช่นโครงการเร่งด่วน มีระยะการดำเนินงาน การบันทึกผลการปฏิบัติการ

ลำดับที่ 6 มีการประเมินผลการปฏิบัติการโดยการจัดการประชุม หรือการประชุม ตามระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อเป็นการขยายผลการดำเนินงานในเป้าหมาย ๆ ต่อไป

ในการประเมินผลนอกจากนี้ ยังอาจมีการจัดกิจกรรมการอนุรักษ์โดยคนในพื้นที่ เพื่อเป็นการส่งเสริมพื้นฐานความคิดในการอนุรักษ์ และยังเป็นกรมีส่วนร่วมช่วยในการปกป้อง ป้องกัน (Prevention) สถาปัตยกรรม และชุมชนของตนเอง

ซึ่งสุดท้ายอาจมีการวางแผนออกแบบมาตรการ หรือกฎข้อบังคับ เพื่อให้เกิดทิศทางการอนุรักษ์ที่มีแบบแผน และเป็นส่วนควบคุมสภาพของชุมชนในตัวเองด้วย

2.3 กรณีศึกษาและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย

ในการวิจัยหัวข้อ แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรีนี้ ผู้ศึกษาได้ทำการค้นคว้าเกี่ยวกับงานวิจัยของนักวิชาการ ตลอดจนการศึกษาจากกรณีศึกษาทั้งที่เป็นของประเทศไทย และในต่างประเทศ ในส่วนนี้เป็นส่วนช่วยให้ผู้ศึกษาเกิดจินตนาการและความเข้าใจถึงแนวคิดของงานที่มีความใกล้เคียงกับงานวิจัย อันเป็นพื้นฐานในการวางรากฐานความคิดของการพัฒนาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุดทางการศึกษาต่อไป

การอนุรักษ์ในปัจจุบันมิได้เน้นเพียงการบูรณะเพียงสถาปัตยกรรมหรืออาคารที่มีความสำคัญโดดเด่นเพียงอย่างเดียว แต่เริ่มมีการอนุรักษ์ขยายขอบเขตเป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ หรือย่านชุมชนที่มีความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์ และวัฒนธรรมความเป็นอยู่ ซึ่งสิ่งเหล่านี้แสดงออกถึงวิถีชีวิต ที่มีผลต่อสถาปัตยกรรมและย่านสำคัญโดยรวม ย่านสำคัญของพื้นที่ท้องถิ่นเป็นทั้งหลักฐานทางประวัติศาสตร์ หรืออีกหลายอย่างที่มีผลต่อคุณค่าทางด้านจิตใจของผู้อยู่อาศัย การอนุรักษ์จึงเน้นแนวทางในการปรับปรุงและฟื้นฟูสภาพทางกายภาพของชุมชน เพื่อให้เกิดการใช้งานที่เหมาะสม ไม่ทำลายระบบการดำเนินชีวิตของคนในชุมชนเป็นสำคัญ

ในประเทศไทย โครงการอนุรักษ์นั้นก็มีหลายรูปแบบ โครงการอนุรักษ์ฟื้นฟูสภาพเมืองภูเก็ต โดยกลุ่มนักวิชาการของสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง (สจล.) โดย **เมืองเก่าภูเก็ต**¹⁸ ตั้งอยู่ในพื้นที่ชั้นในของเขตเทศบาลเมืองภูเก็ต มีพื้นที่ประมาณ 175 ไร่ เป็นพื้นที่ที่แต่เดิมเรียกกันว่า “ทุ่งคา” ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 4 ได้มีการค้นพบว่ามีแร่ดีบุกอยู่ในตำบลทุ่งคา (ก่อนหน้านี้ภูเก็ตก็มีชื่อเสียงทางการเป็นแหล่งดีบุกอยู่ก่อนแล้ว) เจ้าเมืองในสมัยนั้น คือ หลวงพิทักษ์ทวีป (ทัด) จึงได้ตั้งเมืองขึ้นในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2394-2411 ต่อมาการค้าแร่ดีบุกที่เฟื่องฟูในพื้นที่แถบแหลมมลายู ได้มีการพัฒนาเมืองให้ทันสมัยมากขึ้น โดยมีพระยารัษฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี (คอหม่อมปิ๊ ณ ระนอง) เป็นสมุหนเทศาภิบาล สำเร็จ

¹⁸ ยงธินิสร์ พิมลเสถียร. 2542. การพัฒนาท้องถิ่นในประเทศไทย กรณีศึกษาโครงการพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าภูเก็ต.

ราชการมณฑลภูเก็ต ในช่วงปี พ.ศ.2444-2456 แบบแผนการสร้างบ้านเมืองและอาคาร คล้ายคลึงกับเมืองที่มีการค้าแร่ดีบุกในภูมิภาคเดียวกัน คือ สิงคโปร์ ปีนัง รวมทั้งบางเมืองในภาคใต้ของไทย มีระนอง และตะกั่วป่าเป็นต้น ลักษณะอาคารที่เด่นเป็นเอกลักษณ์ด้วยรูปแบบจีนผสมยุโรปนี้ บางท่านเรียกว่า **รูปแบบชิโนโปรตุเกส** อาคารเก่าแก่เหล่านี้มีอยู่เป็นจำนวนมาก และมีการใช้งานต่อเนื่องมาเรื่อย ๆ เพียงแต่สภาพแวดล้อมทางกายภาพของทั้งตัวอาคาร และพื้นที่อยู่ในจุดเปลี่ยนที่มีความเสื่อมโทรมตามกาลเวลา

โครงการเมืองเก่าภูเก็ตในขั้นแรกนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ **ท้องถิ่น (ซึ่งประกอบไปด้วยกลุ่ม 3 ระดับ คือประชาชนในเขตเมืองเก่า กลุ่มผู้สนใจประวัติศาสตร์เมืองภูเก็ต และเทศบาลเมืองภูเก็ต)** เห็นความสำคัญของพื้นที่ โดยเริ่มจากการปลูกจิตสำนึก เพื่อให้ท้องถิ่นเอง หาหนทางในการดำเนินการด้วยตนเองต่อไป จากการประเมินสถานการณ์ในขั้นต้น พบว่ากลุ่มในท้องถิ่นทั้งสามกลุ่ม มีเป้าหมายเดียวกันที่ต้องการจะอนุรักษ์เมืองเก่าไว้ และมีความรู้ในพื้นที่มากกว่าผู้ทำวิจัยมากมาย แต่ข้อมูลที่จะใช้เป็นพื้นฐานเพื่อพัฒนาให้เป็นแนวทางในการสงวนรักษาหรือบูรณะอาคาร (Preservation and Restoration Standards) แนวทางการออกแบบหรือพัฒนาอาคาร (Design and Development Guidelines) และแม้กระทั่งข้อมูลพื้นฐานของครัวเรือนที่อยู่ในพื้นที่เมืองเก่า ยังมีได้มีการเก็บรวบรวมและประมวลผลให้เป็นระบบแต่อย่างใด ต่อมาเทศบาลเมืองภูเก็ต จึงได้บรรจุโครงการพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่า ไว้ในแผนพัฒนาเทศบาล เพื่อจะได้มีการดำเนินงานในเรื่องดังกล่าวอย่างเป็นทางการ ซึ่งผู้ทำการวิจัยคิดว่าเป็นท้องถิ่นแรก ๆ ในส่วนภูมิภาคที่ได้คำนึงถึงการอนุรักษ์เมืองเก่าและมีความพยายามที่จะดำเนินโครงการด้วยตนเอง โดยมีใช้แค่เป็นการออกกฎหมายควบคุมหรือรองประมาณจากส่วนกลางแต่เพียงอย่างเดียว

ภาพที่ 2.4 – 2.6 ภาพบรรยากาศเมืองเก่าภูเก็ต อาคารรูปแบบชิโนโปรตุเกส

ที่มา : เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ

การอนุรักษ์เริ่มต้นโครงการโดยการประสานงานกับกลุ่มองค์กรท้องถิ่น คือ เทศบาลเมืองภูเก็ต เป็นผู้ริเริ่มวางแผนโดยประสานงานกับมหาวิทยาลัย ใช้การออกค่ายของนักศึกษา มีการจัดทำแผนการประชาสัมพันธ์ ด้วยการจัดทำนิตยสาร การทำสื่อสิ่งพิมพ์ต่าง ๆ ขยายองค์ความรู้และความเข้าใจแก่คนในพื้นที่เป็นลำดับแรก สิ่งนี้เป็นการสร้างจิตสำนึกแก่ประชาชนให้เกิดความตระหนักในความสำคัญของพื้นที่ที่ตนพักพิงอยู่ เมื่อแผนการประชาสัมพันธ์สร้างจุดสนใจในระดับหนึ่ง จึงเริ่มจัดการประชุมโดยเป็นการประชุมประชาชน เพื่อให้ประชาชนในพื้นที่เกิดการมีส่วนร่วมที่จะฟื้นฟูสภาพพื้นที่พักอาศัยของตน การอนุรักษ์นี้ดำเนินหลายขั้นตอนและใช้เวลาพอสมควรในการเสริมสร้างการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ ในที่สุดการอนุรักษ์ปรับปรุงอาคารจึงเกิดผลเป็นรูปธรรมที่

ชัดเจนมีการซ่อมแซมอาคารให้เกิดทัศนียภาพอย่างงดงาม และจัดการกับพื้นที่ที่ไม่เกิดประโยชน์ให้มีการนำกลับมาใช้งานอย่างสมบูรณ์มากขึ้น

โครงการหนึ่งที่มีการปฏิบัติการในแนวทางเดียวคือ **โครงการปรับปรุงพื้นที่ทำเตียน**¹⁹ โดยชุมชนทำเตียน เป็นชุมชนในเขตเกาะรัตนโกสินทร์ชั้นใน ที่มีการตั้งถิ่นฐานมาเป็นเวลานานกว่าครึ่งศตวรรษ พื้นที่ทำเตียนเป็นที่ตั้งของเรือรบหลวงในสมัยกรุงธนบุรี เคยเป็นวังในสมัยรัชกาลที่ 1 และรัชกาลที่ 5 และเป็นตึกศาลชำระความต่างประเทศและที่พักอาศัยของข้าราชการบริพารในสมัยรัชกาลที่ 4

ตึกแถวเก่าบริเวณทำเตียน²⁰ สันนิษฐานว่าสร้างในสมัยรัชกาลที่ 5 มีลักษณะสถาปัตยกรรมที่ได้รับอิทธิพลจากสถาปัตยกรรมยุโรปในยุคฟื้นฟูศิลปวิทยาการ (Renaissance) นอกจากนั้นยังมีตึกแถวอีกกลุ่มหนึ่งที่สร้างในสมัยต่อมา โดยมีการตกแต่งลวดลายและช่องเปิดโดยใช้รูปทรงเรขาคณิตเป็นหลัก ชุมชนทำเตียนเคยเป็นย่านการค้าที่คึกคัก เป็นตลาดค้าส่งผักผลไม้ และเป็นท่าเรือเมลที่ใช้ล่องระหว่างพระนครกับจังหวัดทางภาคกลางและภาคเหนือ จึงมีผู้คนผ่านไปมาอยู่เสมอ ปัจจุบัน กิจกรรมทางการค้าได้ซบเซาลงไปมาก แต่ยังคงพบเห็นตึกแถวที่ใช้เป็นโกดังเก็บสินค้าอยู่บ้าง แต่หลายกิจการได้ย้ายโกดังออกไปชานเมือง คงเหลือไว้เพียงสำนักงานติดต่อนั้น ปัจจุบันมีจำนวนตึกแถวทั้งใหม่และเก่าอยู่ประมาณ 450 คูหา และยังคงดำเนินกิจการค้าอยู่จำนวนกว่าครึ่ง นอกจากนั้นใช้เป็นที่อยู่อาศัยเพียงอย่างเดียว

ชุมชนทำเตียนมีองค์กรชุมชนที่ได้จดทะเบียนเป็นชุมชนเมืองกับสำนักพัฒนาเมือง กรุงเทพมหานคร ในรูปของคณะกรรมการชุมชน นอกจากนั้นยังมีองค์กรทางสังคม คล้ายเป็นสมาคมพ่อค้าภายในชุมชน โดยทั้งสององค์กรมีการติดต่อสัมพันธ์กันอย่างใกล้ชิด กิจกรรมการพัฒนาชุมชนของทำเตียนมีความเข้มแข็งมาก จะเห็นได้จากมาตรการป้องกันอัคคีภัยที่มีอาสาสมัครและอุปกรณ์ดับเพลิงทุก ๆ 5-10 คูหา มีการซ้อมการบรรเทาสาธารณภัยเป็นประจำ นอกจากนั้น ชุมชนยังมีการจัดงานประจำปี 2 ครั้ง ซึ่งในงานมีการประมูลเครื่องบูชาศาลเจ้าโดยเงินที่ได้ (ซึ่งเป็นจำนวนมากพอสมควร) จะนำมาใช้การพัฒนาชุมชนต่อไปด้วย เช่น ใช้ในการระดมซื้อกระสอบทรายในเหตุการณ์น้ำท่วมเมื่อ พ.ศ.2538 โดยไม่ต้องรอนงบประมาณจากรัฐบาลซึ่งระดับน้ำอาจลดลงก่อนที่จะได้รับเงินช่วยเหลือ

ประเด็นสำคัญของโครงการปรับปรุงชุมชนทำเตียน คือ การที่รัฐบาลได้มีนโยบายเปิดพื้นที่โล่ง ในขณะที่ชุมชนไม่ต้องการถูกรื้อย้ายออกไป **จุดประสงค์ของจัดทำพื้นที่โล่ง คือ เพิ่มส่งเสริมความสวยงามและสภาพแวดล้อมที่ดีของเกาะรัตนโกสินทร์** พร้อมทั้งเป็นการลดปัญหาความแออัดในพื้นที่ แต่จุดประสงค์ของชุมชน คือ ความต้องการมีที่อยู่อาศัย ที่ดำเนินกิจการค้าซึ่งมีความสัมพันธ์และผูกพันกันมานาน

ปัจจัยหนึ่งที่รัฐบาลท้องถิ่นไม่สามารถเปิดพื้นที่โล่งในทำเตียน นอกเหนือจากการต่อต้านจากชุมชนแล้ว คือ งบประมาณที่ต้องใช้ในการเวนคืนจากเจ้าของที่ดินที่มีทั้งเอกชนรายย่อย วัดพระเชตุพนฯ และสำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ รวมทั้งค่าธรรมเนียม ค่าชดเชย ค่าการพัฒนาและการบำรุงรักษา ซึ่งเป็นเงินนับพันล้านบาท

ดังนั้น เพื่อการประนีประนอมปัญหาดังกล่าว ในโครงการศึกษาคั้งนี้จึงได้กำหนดแนวทางการพัฒนาใน

¹⁹ คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. 2542. แนวทางการปรับปรุงพื้นที่บริเวณชุมชนทำเตียนและปากคลองตลาด.

²⁰ เรื่องเดียวกัน.

ภาพรวมขึ้นมาใหม่ โดยพยายามที่จะสนองวัตถุประสงค์ของรัฐบาลในการฟื้นฟูสภาพแวดล้อม แต่รัฐบาลอาจต้องยอมรับหากการปรับปรุงนั้นไม่ได้ภาพที่สมบูรณ์แบบทั้งหมด ขณะเดียวกันชุมชนก็จะต้องยอมรับที่จะให้มีการรื้อถอนโครงสร้างบางส่วนเพื่อการจัดมุมมอง และการไล่อพยพชุมชนบุกรุกกริมน้ำที่มาอาศัยเป็นการชั่วคราว และปรับปรุงให้เป็นที่ว่างและทางเท้าริมแม่น้ำเจ้าพระยา และชุมชนจะต้องปฏิบัติตามข้อบังคับในการพัฒนาพื้นที่ และแนวทางการพัฒนาอาคารอย่างเคร่งครัด เช่นการกำหนดรูปแบบของอาคาร การต่อเติม การจัดจังหวะช่องเปิด การวางตำแหน่งเครื่องปรับอากาศ ป้ายโฆษณา การใช้วัสดุและส่วนประกอบทางสถาปัตยกรรมอื่น ๆ

ในการดำเนินงาน คณะทำงานได้จัดทำแบบร่างขึ้นมาก่อนเพื่อเปรียบเทียบกับแผนแม่บทเดิม และอธิบายให้ฝ่ายรัฐบาลท้องถิ่นกับชุมชนได้เข้าใจ และให้ข้อคิดเห็นเพื่อคณะทำงานจะได้นำไปปรับปรุงแบบในครั้งต่อไป ในการนี้ได้มีการประชุมแบบไม่เป็นทางการหลายครั้ง เพื่อให้ได้ข้อยุติ เป็นที่ยอมรับในเบื้องต้นของรัฐบาลท้องถิ่นและชุมชนก่อนที่จะนำไปเสนอผู้วางนโยบาย (คือคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า) ได้พิจารณาต่อไป

ผลจากการดำเนินโครงการ กรุงเทพมหานครได้รับทราบถึงแนวทางที่อาจจะเป็นไปได้ในการปรับปรุงพื้นที่โดยไม่ต้องใช้งบประมาณในการพัฒนามากนัก ชุมชนก็มีความรู้สึกมั่นคงมากขึ้นในที่อยู่อาศัย ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้มีการปรับปรุงอาคารให้มีรูปแบบที่สอดคล้องกับสภาพแวดล้อม นอกจากนี้ชุมชนยังได้เสนอความคิดที่จะบริหารพื้นที่ริมน้ำเอง โดยจัดตั้งเป็นบริษัทชุมชนหรือสหกรณ์ เพื่อที่จะได้มีผลประโยชน์จากการท่องเที่ยว และชดเชยการเปลี่ยนกิจกรรมทางการค้า และนำผลประโยชน์มาบริหารพัฒนาชุมชนต่อไป

สิ่งที่มีกรเปลี่ยนแปลงขึ้นก่อน คือ ชุมชนได้ตระหนักว่า อาคารในชุมชนเป็นอาคารที่มีคุณค่า จึงได้ประสานงานกับกรุงเทพมหานคร สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ กรมศิลปากร เพื่อทำการซ่อมแซม และทาสีอาคารเก่าทั้งกลุ่มให้มีสภาพสวยงาม โดยได้ติดต่อขอบริจาคจากบริษัทเอกชน เพื่อดำเนินการซ่อมแซมทาสีอาคารโดยชุมชนเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายค่าแรง และได้ดำเนินการแล้วเสร็จทันการเฉลิมฉลองเนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมายุ 72 พรรษา ในวันที่ 5 ธันวาคม พ.ศ.2542 ที่ผ่านมา

จากที่ผ่านมามีทั้งสองโครงการสิ่งหนึ่งที่เห็นได้ชัดเจนอย่างยิ่งนั่นคือ แนวนโยบายในการอนุรักษ์ที่มีการจัดทำแผนโครงการโดยส่วนงานจากภาครัฐนั้น บางทีเป็นการวางแผนในระนาบ 2 มิติ มีมุมมองจากนโยบายเบื้องบน (Top - Down) มิได้เข้าทำการศึกษาสภาพความเป็นอยู่ ความรู้สึกนึกคิด ทศนคติของผู้ที่ใช้ชีวิตในชุมชนก่อน การปฏิบัติตามโครงการที่วางไว้ย่อมมีระเบียบตามความเข้าใจนั้น จึงมิเกิดผลสัมฤทธิ์เท่าที่ควร แต่ในแนวทางใหม่คือการให้ประชาชนที่เป็นเจ้าของพื้นที่ หรือมิเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ที่ดินก็ตาม แต่เป็นผู้มีรากฐานการใช้ชีวิตบนพื้นที่นั้น ๆ อย่างต่อเนื่องเป็นเวลานาน นามีคามเข้าใจในประโยชน์พื้นที่และเล็งเห็นความสำคัญของพื้นที่บางจุดที่มีความเป็นเอกลักษณ์อย่างแท้จริง การมีส่วนร่วมระหว่างภาครัฐและชาวบ้านในลักษณะของนโยบายโดยเบื้องล่าง (Bottom-Up) กลับเป็นตัวส่งเสริมให้กิจกรรมการอนุรักษ์เป็นไปตามเป้าหมายมากที่สุด เนื่องจากไม่มีใครที่รู้สึกถึงการสูญเสียผลประโยชน์ทั้ง 2 ฝ่าย

โครงการหนึ่งที่เน้นการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ ในด้านการเน้นความหมายของพื้นที่เป็นประเด็นสำคัญ **โครงการสร้างอุทยานการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชชนนี**²¹ ถือเป็นกรอนุรักษ์เพื่อระลึกถึงความทรงจำของบุคคล ซึ่งให้คุณค่าทางจิตใจและความหมายที่เป็นนามธรรมของตัว

²¹ อนันต์ สีระกุล, 2540. อ้างถึงใน วารสารสถาปัตยกรรม วิชา. ฉบับที่ 05.40.

สถาปัตยกรรม โดยยังเก็บความรู้สึกของสถานที่เดิมเอาไว้ (Spirit of Place) ย่านวัดดอนงคารามนี้ คาดว่าเป็นชุมชนที่มีมาแต่โบราณ ตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาเนื่องมาจากเรือเดินทะเลของชาวต่างประเทศ ที่ประสงค์จะเดินทางเข้าสู่กรุงศรีอยุธยาจะต้องจอดทอดสมอที่ปากน้ำเจ้าพระยา แล้วลงเรือเล็กเข้าตามลำน้ำเจ้าพระยาแค่มิใช่ที่ชั่ววันก็ถึงชุมชนแห่งนี้ บริเวณนี้จึงเป็นชุมชนแหล่งพักอาศัยและค้าขายมาช้านาน และเป็นที่พักอาศัยของชาวต่างชาติที่เข้ามาค้าขายและฟังพระบรมโฑธิสมภาร จนถึงสมัยกรุงธนบุรีเป็นราชธานี ชุมชนย่านวัดดอนงคารามกลายเป็นชุมชนหน้าศูนย์กลางของประเทศ นอกจากนี้เป็นนิเวศสถานของขุนนางหลายตระกูลแล้ว ยังเป็นแหล่งค้าขายรับส่งสินค้าแหล่งใหญ่รองจากอย่างสำเพ็งที่อยู่ฝั่งตรงข้ามแม่น้ำเจ้าพระยา และที่สำคัญพื้นที่นี้เคย

ภาพที่ 2.7 ชุมประตู่บ้านเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ที่ยังคงสภาพให้เห็น (ซ้าย)

ภาพที่ 2.8 อาคารเรือนปริวารเดิมที่เห็นเป็นซากอาคาร (ขวา)

ที่มา : คัดลอกจาก อนันต์ ลีระกุล. 2540. วารสารสถาปัตยกรรม อาษา. ฉบับที่ 05.40.

ภาพที่ 2.9 ต้นไม้ใหญ่ที่ปกคลุมซากอาคารเดิม (ซ้าย)

ภาพที่ 2.10 อาคารเรือนปริวารเดิมที่เห็นเป็นซากอาคาร (ขวา)

ที่มา : คัดลอกจาก อนันต์ ลีระกุล. 2540. วารสารสถาปัตยกรรม อาษา. ฉบับที่ 05.40.

เป็นที่ประทับของสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี เมื่อครั้งทรงพระเยาว์ เมื่อนายเล็ก นานา ได้น้อมเกล้าถวายที่ดินที่ตกทอดมาจากปู่พร้อมสิ่งปลูกสร้าง 4 ของไร่ ซึ่งเคยเป็นบ้านและที่ดินในหมู่ตึกของเจ้าพระยาศรีพิพัฒน์ (แพ บุญภาค) และอยู่ในละแวกเดียวกับตัวบ้านที่เคยเป็นที่ประทับสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงโปรดให้อนุรักษ์ และพัฒนาเป็นอุทยานเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี

อาคารอนุรักษ์ภายในอุทยานประวัติศาสตร์แห่งนี้ อาจจัดแบ่งระดับของการอนุรักษ์จากการกระทำที่น้อยที่สุดไปหามากที่สุดได้ 4 ระดับ ในโครงการเดียวกัน ดังนี้

การคงสภาพเดิมของอาคารไว้ (Preservation) คือการรักษาสภาพอาคารให้คงอยู่ในสภาพเดิมซึ่งในพื้นที่แห่งนี้จะมีซากอาคารที่เหลือบางส่วน

การปรับปรุงอาคารเก่ามาใช้ใหม่ (Rehabilitation) คือการซ่อมแซมปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงอาคารเก่า เพื่อประโยชน์ใช้สอยในปัจจุบัน อาคารเดิมที่นำมาปรับปรุงคืออาคารเรือนบริวาร 1 หลัง โดยปรับปรุงให้อยู่ในสภาพที่สมบูรณ์ ซึ่งไม่เพียงแต่ผู้เข้าชมพิพิธภัณฑ์แห่งนี้จะเห็นภาพการเปรียบเทียบระหว่างอาคารเดิมและอาคารใหม่ได้ชัดเจนมากกว่าคำอธิบายใด ๆ และยังเป็นกรนำประโยชน์ใช้สอยใหม่เข้ามาใช้ในอาคารเดิมอีกด้วย โดยทำเป็นซุ้มขายอาหารและเครื่องดื่ม

การสร้างขึ้นใหม่ (Reconstruction) คือการสร้างอาคารซึ่งไม่มีอยู่แล้วในปัจจุบันขึ้นมาใหม่ทั้งหมดโดยใช้หลักฐานบันทึกทางประวัติศาสตร์ ตัวอย่างของการสร้างอาคารใหม่ในสวนเฉลิมพระเกียรติแห่งนี้คือ “บ้านเดิม” ที่สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนีเคยประทับอยู่

การต่อเติมอาคารหรือการสร้างอาคารใหม่ในสภาพแวดล้อมแบบเก่า (Addition on Infill) อาจกล่าวได้ว่าการอนุรักษ์เป็นขบวนการทำขึ้นเพื่อที่จะรักษาความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ของสภาพแวดล้อมของสถานที่นั้น การสร้างอาคารร่วมสมัยขึ้นใหม่ที่เดิมจะต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อม และเคารพสภาพแวดล้อมส่วนรวม โดยเฉพาะอย่างยิ่งบริเวณที่เป็นชุมชนประวัติศาสตร์ ข้อจำกัดในการออกแบบอาคารใหม่ที่จะสร้างขึ้นในชุมชนนั้นสิ่งที่จะนำพิจารณาเป็นข้อกำหนดหลักเกณฑ์ในการออกแบบ

ภาพที่ 2.11 อาคารตึกแถวจำลอง “บ้านเดิม”

ที่มา : คัดลอกจาก อนันต์ สิริระกุล. 2540. วารสารสถาปัตยกรรม วิชา. ฉบับที่ 05.40.

อุทยานเฉลิมพระเกียรติฯ แห่งนี้เป็นตัวอย่างให้เห็นถึงการอนุรักษ์ของกลุ่มชนและส่งเสริมชุมชนในด้านคุณค่าทางจิตใจและประโยชน์ใช้สอย กล่าวคือ คุณค่าทางด้านจิตใจ (Emotional Value) ที่ได้รับการอนุรักษ์คือทำให้สามารถเข้าใจอดีตความเป็นมาของชุมชนเห็นความเปลี่ยนแปลงของสรรพสิ่ง และช่วยจรรโลงให้เกิดความเป็นหนึ่งเดียวกัน กับผู้คนสังคมน้อยก็ในย่านชุมชนนั้นจะมีความรู้สึกว่ามีส่วนร่วมเป็นเจ้าของ ยินดีให้

ความช่วยเหลือและผู้คนจะได้รับรู้ถึงความงามของสถาปัตยกรรมในอดีต และรูปแบบร่วมสมัยที่สร้างขึ้นให้เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนและเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่มีความงามของอาคาร ซึ่งส่งผลต่อภาพรวมของบริเวณนั้น ๆ เป็นการเน้นถึง **คุณค่าในด้านประโยชน์ใช้สอย (Use Value)** เห็นได้ชัดว่านอกจากจะเป็นสวนสาธารณะระดับชุมชนแล้วยังเป็นบริเวณที่จัดแสดงของพิพิธภัณฑ์ทั้งในร่มและกลางแจ้ง นอกจากนี้จะสามารถดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวในระดับท้องถิ่น อาคารเก่าได้รับการชุบชีวิตขึ้นมาโดยมีประโยชน์ใช้สอยใหม่ โดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดคุณค่าทางด้านเศรษฐกิจขึ้น การอนุรักษ์ชุมชนย่านวัดอนงคารามในรูปแบบของอุทยานประวัติศาสตร์แห่งนี้ ถือว่าเป็นการเอาอดีตมานำเสนอในรูปแบบปัจจุบันโดยใช้แนวความคิดหลักการและเหตุผลที่สอดคล้องผสมกัน ทำให้เกิดการบันทึกไว้ในหน้าหนึ่งของประวัติศาสตร์ของชุมชนแห่งนี้

ภาพที่ 2.12 การใช้เครื่องไม้เดิมภายในอาคารในส่วนของหลังคา (ซ้าย)

ภาพที่ 2.13 อาคารสร้างครอบต้นไม้ใหญ่ (ขวา)

ที่มา : คัดลอกจาก อนันต์ ลีระกุล. 2540. วารสารสถาปัตยกรรม อาษา. ฉบับที่ 05.40.

ในประเทศญี่ปุ่นการอนุรักษ์นั้นเป็นลักษณะการรักษาความเป็นของแท้ ตั้งแต่สภาพชุมชนที่มีการอยู่อาศัยแบบเดิม ๆ ลักษณะสภาพแวดล้อมแบบพื้นถิ่น และใส่ใจตั้งแต่การบูรณะในความเป็นของแท้ทั้งในเรื่องรูปทรงของอาคารพื้นถิ่น ฝีมือของช่างท้องถิ่นในงานฝีมือที่เกี่ยวกับงานสถาปัตยกรรมในชุมชนต่าง ๆ งานอนุรักษ์ที่ขอล่าวถึงในส่วนนี้คือ **กลุ่มอาคารเรือนแถวไม้ (Machinami)**²² ซึ่งเป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยเป็นย่านชุมชนการค้าและพักอาศัยในตำบล ชันเนอชิซากะ กรุงเกียวโต อดีตเมืองหลวงในประเทศญี่ปุ่น

ในสมัยเอโดะ ประเพณีออกเดินทางไปแสวงบุญได้รับความนิยมแพร่หลายมาก เนื่องประชาชนมีความมุ่งคั่งจากเศรษฐกิจการค้า สถานที่สำคัญแห่งหนึ่งที่เป็นที่นิยมเดินทางไปแสวงบุญคือ **วัดคิโยมิซึ (Kiyomizu)** ซึ่งตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของเกียวโต ถือว่าวัดนี้เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์สำหรับคนทุกชนชั้นทุกเพศ **ทุกวัย (Mecca for Pilgrims in Japan)**

การเดินทางหลังไหลไปนมัสการสิ่งศักดิ์สิทธิ์และแสวงบุญ ณ วัดคิโยมิซึ ก่อให้เกิดความเจริญทางเศรษฐกิจและสังคมแก่ชุมชนหน้าวัด ซึ่งปัจจุบันได้แก่ตำบลชันเนอชิซากะ ประชาชนในแถบบริเวณหน้าวัดเปิด

²² ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. การอนุรักษ์สินทรัพย์ประวัติศาสตร์ในประเทศญี่ปุ่น : กลไกแห่งความสำเร็จ.

ร้านค้าขายของที่ระลึก อาหาร เครื่องดื่ม และของใช้ในการกราบไหว้พระ รวมถึงการให้บริการแนะนำด้านการท่องเที่ยว นอกจากนี้บริเวณ ชันเนอิซากะ ในช่วงกลางของคริสต์ศตวรรษที่ 16 มีการสร้างเตาเผาเครื่องถ้วยชามเซรามิกส์ คิโยมิซุยากิ (Kiyomizuyaki) แบบโบราณ

บริเวณแถบตำบล ชันเนอิซากะ จึงกลายเป็นย่านธุรกิจสำคัญ พ่อค้ากลายเป็นกลุ่มชนที่มีฐานะมั่งคั่งและมีอำนาจ มีการสร้างที่อยู่อาศัยชนิดอาคารพาณิชย์หรือห้องแถวไม้ (Machinami) อันถือได้ว่าเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมอีกรูปแบบหนึ่ง ที่สะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตอันเป็นเอกลักษณ์ของคนญี่ปุ่น

การอนุรักษ์ชุมชนในย่านชันเนอิซากะ เป็นย่านที่มีอาคารเก่าแก่ เป็นเอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมที่สะท้อนให้เห็นถึงอดีต ทั้งในเศรษฐกิจการค้าและโครงสร้างของสังคม รวมตลอดถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนที่อาศัยในเกียวโต แต่เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว ความต้องการพื้นที่เพื่อการค้าและบริการต่าง ๆ มีมากขึ้น อาคารเก่าแก่จึงมักถูกรื้อทิ้งและสร้างอาคารใหม่ขึ้นมาทดแทน แต่สำหรับย่าน ชันเนอิซากะ แล้วประชาชนเริ่มตื่นตัวและตระหนักถึงคุณค่าของอาคารเก่าแก่ดั้งเดิม ได้มีการร่วมมือกับนักวิชาการจากมหาวิทยาลัยเกียวโต ในการแสวงหาหนทางใช้ประโยชน์อาคารเก่าแก่ เพื่อให้การอนุรักษ์ประสบผลสำเร็จ โดยเฉพาะการแก้ปัญหาเกี่ยวกับแสงสว่าง ความอับชื้น การป้องกันความหนาวเย็นในฤดูหนาว การนำเครื่องสุขภัณฑ์และเครื่องครัวสมัยใหม่มาใช้ในอาคารเก่าแก่ ในขั้นแรกมีเจ้าของอาคารเพียงไม่กี่หลังที่เห็นความสำคัญยินดีร่วมมือในการอนุรักษ์ ซึ่งรัฐบาลได้ให้การสนับสนุนด้านงบประมาณในการซ่อมแซม หลังจากนั้นได้มีรวมตัวกันในการผลักดันให้ออกกฎระเบียบ Kyoto Urban Landscape Ordinance ในปี พ.ศ. 2515 เพื่อกำหนดแนวทางในการควบคุมความสูงและรูปแบบของอาคารในย่านสำคัญเก่าแก่บางแห่ง โดยเฉพาะกลุ่มอาคารห้องแถวไม้ (Machinami) ซึ่งถือเป็นอาคารดั้งเดิมอันเป็นลักษณะเด่น ในปี พ.ศ. 2519 กลุ่มอาคาร Machinami ย่าน ชันเนอิซากะ ที่เชิงเขาวัด Kiyomizu Dera ด้านทิศตะวันออกของเกียวโต ก็ได้รับการประกาศเป็นเขตอนุรักษ์ นับเป็นกลุ่มหมู่บ้านอนุรักษ์ชุดแรกของประเทศญี่ปุ่น ชุดแรกมีทั้งสิ้น 7 หมู่บ้าน ด้วยความคุ้มครองของกฎหมายอนุรักษ์ ทั้งด้านป้องกัน คือมาตรการห้ามรื้อถอนต่อเติมสิ่งแปลกปลอม และมาตรการส่งเสริม คือให้งบประมาณสนับสนุนการซ่อมแซม การลดและยกเว้นภาษี ทำให้ชุมชนอนุรักษ์เขตชันเนอิซากะ สามารถรักษาสภาพของอาคารเก่าแก่ไว้ได้อย่างดี

นอกจากที่ชันเนอิซากะแล้ว ในประเทศญี่ปุ่นการอนุรักษ์พื้นที่โดยเน้นความต้องการของชุมชนอย่างชุมชนยานากะเป็นชุมชนที่ควรศึกษาอีกแนวทางหนึ่งได้แก่

ชุมชนยานากะเป็นชุมชนแห่งหนึ่งในเมืองโตเกียว²³ ที่ยังมีการอยู่อาศัยในบ้านเรือนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์และยังคงรักษาวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมไว้ได้ โดยชุมชนยานากะยังอาศัยอยู่บ้านเรือนที่อยู่ในตรอกชอกชอย แต่ชุมชนยานากะกลับมีความปลอดภัยในพื้นที่สูง เนื่องจากไม่มีปัญหาเรื่องอาชญากรรมและปัญหาไฟไหม้อันเป็นปัญหาที่พบได้เสมอในย่านชุมชนอาคารไม้ เหตุนี้เองจากผู้คนในพื้นที่ชุมชนจะคอยป้องกันระวังภัยต่าง ๆ ผลัดเวรทำหน้าที่ตรวจตราท้องถิ่นสืบเป็นประเพณีในย่านชุมชนของตนเองเรื่อยมา การดูแลรักษาสภาพบ้านเรือนของตนให้สะอาดเป็นสิ่งที่ถูกถ่ายทอดปลูกฝังสู่ลูกหลานตลอดเวลาของคนในพื้นที่ ดังนั้นนับว่าย่านยานากะเป็น “ตรอกที่ปลอดภัย” สำหรับคนในชุมชนเสมอมา

²³ ทิพสุดา ปทุมานนท์. 2543. สถาปัตยกรรม กังสดาลแห่งความคิด. หน้า 67-73.

การอนุรักษ์ชุมชนยานาคะ มีสถาปนิกนักอนุรักษ์คือ ศาสตราจารย์มาซารุ มาเอโนะ แห่งมหาวิทยาลัยโตเกียวเนชั่นแนลแห่งศิลปะและดนตรี เป็นผู้ทำการศึกษาการอนุรักษ์ด้วยวิถีทางของคนในชุมชน โดยแนวความคิดในการอนุรักษ์ มีดังนี้

- การอนุรักษ์ด้วยวิถีทางของคนในชุมชน เป็นการอนุรักษ์ที่คำนึงถึงการอยู่อาศัยของคนมากกว่ามองเพียงการอนุรักษ์กายภาพของอาคาร ด้วยแนวความคิดของศาสตราจารย์มาซารุ มาเอโนะ ที่ว่าสถาปัตยกรรมและเมืองประวัติศาสตร์มิได้สร้างมาด้วยช่างไม้ แต่สร้างด้วยชุมชนที่มีการพัฒนาพื้นที่บ้านเรือน จากชนรุ่นหนึ่งไปสู่ชนอีกรุ่นหนึ่ง ตลอดคนในการจัดทำโครงการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในเมืองประวัติศาสตร์นั้น เราต้องไม่วางแผนแคบอยู่ในบริบทตัวสถาปัตยกรรมเท่านั้น เราต้องวางแผนให้กลมกลืนกับสถาปัตยกรรมประเพณีที่มีมาในบริเวณและกับชีวิตของผู้คนในอดีตและปัจจุบัน

- ในการอนุรักษ์พื้นที่ที่นี้ สถาปนิกนักอนุรักษ์ให้ความสำคัญในการทำความเข้าใจชุมชน โดยในการศึกษานี้ช่วยให้เกิดความเข้าใจว่า ชาวบ้านส่วนใหญ่ไม่ชอบที่จะอนุรักษ์บ้านเรือนของเขาให้เป็ดงสมบัติทางประวัติศาสตร์ ดังนั้นศาสตราจารย์มาเอโนะ จึงเปลี่ยนจากคำว่า “สำรวจ” ซึ่งแสดงให้ชาวบ้านรู้สึกที่บ้านเรือนของเขาจะต้องถูกเก็บไว้อย่างฝูฟง มาใช้คำว่า “เรากำลังมองหาสถานที่ที่น่าสนใจในบริเวณนี้” แทน ผลที่ได้รับคือการได้รับแรงสนับสนุนอย่างดีจากชาวบ้าน และชาวบ้านได้ร่วมเป็นสมาชิกในการสำรวจอนุรักษ์ในพื้นที่ชุมชนของตนเอง

- ในการอนุรักษ์จะให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่ โดยแสวงหากลุ่มคนที่จะเป็นแกนกลางในการอนุรักษ์และปลูกสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นให้มีชีวิตขึ้น ทั้งนี้ผู้เชี่ยวชาญจะให้คำแนะนำแก่กลุ่มผู้เป็นแกนนำ ถึงคุณค่าของสภาพแวดล้อมทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่และเปิดโอกาสให้พวกเขาเหล่านั้นเป็นฝ่ายเลือกอนาคตของชุมชนของเขาเอง ซึ่งสนับสนุนการมีส่วนร่วมของคนในย่านนี้ มีการสอดคล้องกับการแก้ไขปัญหาผังเมืองของประเทศญี่ปุ่นในปี ค.ศ.1992 ที่สนับสนุนให้รัฐบาลท้องถิ่นจัดทำ Master Plan โดยกำหนดให้ต้องมีความร่วมมือของผู้อยู่อาศัยในชุมชนในระดับหนึ่ง กำหนดแผนกลยุทธ์การป้องกันความหายนะของชุมชน รักษาเอกลักษณ์ของท้องถิ่นรวมถึงการดำเนินการอนุรักษ์ ต้องมีการประสานงานกันระหว่างภาครัฐและชุมชนในย่านเช่นกัน

นอกจากนี้ ศาสตราจารย์มาเอโนะได้วางหลัก 3 ประการขึ้น²⁴ ในการปลูกชีวิตสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นหรืออาคารทางประวัติศาสตร์ ได้แก่

- **ต้องอาศัยอยู่ได้ (Livability)** ประชาชนที่อาศัยในบ้านเมือง หากสถานการณ์ทางเศรษฐกิจของบ้านเมืองตกต่ำ ประชาชนมักเลือกที่จะทิ้งมันไป และประชาชนมักจะตั้งข้อรังเกียจในความพยายามที่จะอนุรักษ์บ้านหรือเมืองนั้น นักอนุรักษ์จะต้องรู้และกำหนดความต้องการของผู้ใช้อาคารให้ได้เสียก่อน และจะต้องไม่ให้การดำรงชีวิตของผู้คนที่นี่ “เป็นเหยื่อ” ของการอนุรักษ์

- **ความสะอาดสะอาดอันของสภาพแวดล้อม (Cleanliness for Environments)** สัญลักษณ์ที่น่ากลัวสำหรับเมืองที่เราอาศัยอยู่ ก็คือ บ้านเมืองสกปรกและมีมลภาวะเป็นพิษทางอากาศ บ้านที่ไม่มีผู้คนจะเป็นสัญลักษณ์ของความตกต่ำทางเศรษฐกิจของพื้นที่

- **คุณค่าที่มองเห็นได้ (Visible value)** ประชาชนจะไม่ภูมิใจในสถาปัตยกรรม หรือเมืองใดได้เลย

²⁴ เรื่องเดียวกัน.

หากเขาเหล่านั้นไม่เห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อมรอบตัวเขา หากผู้ใดสามารถประกันคุณค่าที่เขาจะภูมิใจในบ้านเมืองของเขาได้ ประชาชนก็มักจะให้ความสนใจมันขึ้นมา ดังนั้นในการทำให้ประชาชนตระหนักในคุณค่าของบ้านเมืองของเขา จึงเป็นงานที่สำคัญที่สุดในการอนุรักษ์

ภาพที่ 2.14 สุสานเก่าหนึ่งในหลายสุสานภายในย่าน (ซ้าย), 2.15 กำแพงวัดที่ขึ้นทะเบียนโบราณสถาน (ขวา)
ที่มา : จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2546. “มะจิซึคิริ” การปลูกชุมชนในญี่ปุ่น.

ภาพที่ 2.16 ร้านขายเหล้าแบบญี่ปุ่นที่นำมาใช้เป็นสำนักงาน (ซ้าย), 2.17 โกดังเก่าที่ใช้งานใหม่ (ขวา)
ที่มา : จากคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2546. “มะจิซึคิริ” การปลูกชุมชนในญี่ปุ่น.

ในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนในกรณีที่เป็นการรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชนและเมือง สิ่งที่เกี่ยวข้องควรพิจารณาถึงคือ นโยบายและทิศทางการพัฒนาเมือง การคำนึงถึงคุณค่าที่เป็นตัวเงินอย่างเดียวอาจทำให้การตัดสินใจผิดพลาด สิ่งที่ต้องตระหนักให้มากที่สุดก็คือ คุณค่าความภาคภูมิใจในสิ่งที่บรรพบุรุษสร้างมาด้วยความยากลำบาก อาคารบ้านเรือนเก่าเหล่านี้อาจไม่มีคุณค่าหากตีเป็นราคาตามมูลค่าของวัตถุตามสภาพ แต่หากตีราคาโดยคำนึงถึงคุณค่า “ความเป็นสถานที่” (Sense of Place) ที่ปรากฏให้เห็นเป็นรูปธรรมจากอาคารบ้านเรือนเหล่านี้แล้ว เห็นที่จะประมาณค่ามิได้ แต่อย่างไรก็ตามการอนุรักษ์ต้องมีการคำนึงถึงการพัฒนาที่จะต้องเกิดขึ้นด้วยเช่นกัน เพราะสังคมหรือชุมชนย่อมมีการเปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนให้เกิดความเหมาะสมต่อยุคสมัย สองสิ่งนี้จะต้องมีการดำเนินการที่ควบคู่กันไปเช่นกัน

บทที่ 3

ภูมิหลังและความสำคัญของพื้นที่

จากการกำหนดขอบเขตพื้นที่ศึกษาโดยได้แบ่งพื้นที่ศึกษาออกเป็นสองส่วนได้แก่ ส่วนที่ 1 คือพื้นที่บริเวณเขตเทศบาลสามชุกที่เป็นพื้นที่ครอบคลุมเขตชุมชนเมืองของอำเภอสามชุก และส่วนที่ 2 คือพื้นที่โครงการศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ตลาดสามชุก โดยการศึกษาในส่วนนี้เป็นการศึกษาถึงเรื่องราวความเป็นมาตั้งแต่อดีต และลักษณะทางกายภาพในปัจจุบันของพื้นที่โครงการเพื่อทำความเข้าใจถึงความสำคัญและวิวัฒนาการของพื้นที่ การเปลี่ยนแปลงของกาลเวลาจะเป็นส่วนสำคัญในการลดทอนและเพิ่มเติมคุณค่าบางประการในพื้นที่ชุมชนหรือย่านที่ทำการศึกษา เรื่องราวที่ปรากฏจากการศึกษาและสำรวจเหล่านี้จะเป็นส่วนสำคัญต่อการค้นหาความหมายของชุมชนและองค์ประกอบร่วม เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดทิศทางหรือรูปแบบการอนุรักษ์เชิงพัฒนาที่เหมาะสมต่อพื้นที่ต่อไป

3.1 ประวัติศาสตร์พื้นที่

อำเภอสามชุก เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดสุพรรณบุรี ซึ่งเป็นจังหวัดที่เก่าแก่และมีความสำคัญมากแห่งหนึ่งในประวัติศาสตร์ไทย สุพรรณบุรีก็คือแคว้นสุพรรณภูมิอันเป็นดินแดนอาณาจักรทวารวดีเก่า และเป็นฐานอำนาจหนึ่งที่ก่อเกิดราชอาณาจักรอยุธยา

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่สามชุกในอดีตต้องอาศัยเรื่องราวจากตำนานท้องถิ่นเช่น นิทานย่านสุพรรณและบันทึกของคนรุ่นก่อน โดยเนื้อหาส่วนใหญ่มีสาระอ้างอิงมาจากบทประพันธ์ของท่านสุนทรภู่ที่มีความเชื่อในเรื่องการเล่นแร่แปรธาตุในช่วงหนึ่ง และเดินทางมาขุดแร่ที่จังหวัดสุพรรณบุรี โดยได้ประพันธ์นิราศสุพรรณ²⁵ขึ้นมา และมีเนื้อหาส่วนหนึ่งที่กล่าวถึงพื้นที่ในย่านสามชุกดังนี้

ถึงนามสามชุกถ้ำ	ป่าดง
เกรียงไกรได้ฟ้ายลง	แลกล้ำ
เรือค้าทำนั้นคง	คอยเกรียงเรียงเอย
รายจอดทอดทำน้ำ	นับฟายชายของ
นางเกรียงเสียงเพราะพร้อง	กหนองกแหง
สาวผูกลูกปัดแดง	ประดับพร้อย
คิ้วตาดำน้ำवलแดง	ตลหม่อมจอมเอย
แค้นทุ้ยานย้อย	อย่างละว้าพาคลาย
สามเพ็งเล็งสะล่างไม้	ไพรสน
ป่าใหญ่ไซ้เขตคน	ชาดบ้าน
ร่วมรื่นชื่นชมคน	ชุ่มแต่แร่เอย

²⁵ หลวงสุนทรโวหาร (ภู่). 2535. นิราศสุพรรณบุรี อ้างถึงใน หนังสือโฉมหน้าสุพรรณบุรี โดยพุทธศมาคมสุพรรณบุรี. (เอกสารอัดสำเนา).

ปลาว่ายสายสินสะอ้าน

สะอาดตื้นพื้นทราย

จากบทประพันธ์นิราศสุพรรณข้างบน เป็นการกล่าวถึงย่านสามชุกในระยะเวลาประมาณ 160 ปีที่ผ่านมา มีใจความว่าสามชุกนั้นมีสภาพพื้นที่เป็นป่าเขาที่รกร้างตามสภาพป่ารกชัฏทั่วไป ในละแวกนี้มีแหล่งพักอาศัยของชุมชนชาวป่าที่มีเชื้อสายของลาว ละว้า กะเหรี่ยง ที่เป็นกลุ่มคนพื้นถิ่นในพื้นที่นี้ มีทำน้าริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน หรือที่เรียกแม่น้ำสุพรรณบุรีในปัจจุบันเป็นพื้นที่จอดเทียบเรือที่สำคัญ โดยบริเวณที่เทียบเรือเพื่อแลกเปลี่ยนค้าขายนี้เรียกว่า ท่ายาง สินค้าที่นำมาแลกเปลี่ยนค้าขายกันส่วนใหญ่เป็นสินค้าประเภทฝ้าย เป็นสินค้าหลัก เนื่องจากมีการตากแห้งเรียงรายตลอดแนวตามริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน

ในส่วนของนาม “สามชุก” ที่เป็นชื่อเรียกถิ่นฐานแห่งนี้มี **ตำนานสามชุก**²⁶ บรรยายถึงความเป็นมาถึงการเรียกขานและวิถีชีวิตของถิ่นนี้ดังว่า

จะขอกกล่าวถึงตำนานย่านสามชุก	สมัยยุคโบราณกล่าวขานว่า
ในถิ่นนี้มี กระชุก ละลานตา	นำไม้ไผ่ป่ามาสานกัน
ใช้ใส่ของหิ้วไปได้ทุกที่	หรือบางที่เรียก “สามชุก” ทุกเขตซันต์
บ้างก็ว่ามาจากทาง สามแพรง พลัน	เมื่อก่อนนั้นค้าขายมาชุมนุม
ทั้งแม่ค้าลูกค้ามาเต็มย่าน	ร่วมสามด้านคนถ้วนทั่วมาม่้วม
เรียก “สามชุก” เพราะสามทางช่างชุกชุม	ทุกมุมเมืองเรียกขานเนิ่นนานมา

โดยรวมของเนื้อหาที่กล่าวถึงส่วนหนึ่งน่าจะมีการอ้างอิงจากนิราศสุพรรณของสุนทรภู่และมีการเสริมแต่งในเรื่องของที่มาของชื่อที่เรียกย่านนี้ โดยเล่าว่าพื้นที่ที่เรียกว่าสามชุกนี้แต่เดิมเป็นพื้นที่เป็นย่านที่ผู้คนพลุกพล่านทั้งคนในพื้นที่คือกลุ่มชาวป่าหรือชาวพื้นบ้านในย่านนี้ โดยในการขนถ่ายแลกเปลี่ยนของซื้อขายกันมีภาชนะอย่างหนึ่งที่เรียกกันว่า “กระชุก”²⁷ เป็นภาชนะที่นิยมใช้กันมาก

และในพื้นที่ที่เป็นชุมชนเมืองตลาดสามชุกในปัจจุบันแต่เดิมเรียกกันว่าหมู่บ้าน “สามเพ็ง” คำว่าสามเพ็งนี้สืบค้นได้ว่ามีความหมายถึงทางสามแพรง ความว่าหมู่บ้านแห่งนี้เป็นจุดเชื่อมต่อของทางเกวียนเพื่อไปสู่ท้องที่อื่น ๆ ทำให้ในยุคนี้เป็นพื้นที่ที่มีความคับคั่งไปด้วยกลุ่มคนที่มาจากหลาย ๆ ที่เพื่อหาซื้อของป่า โดยทางสามสายที่กล่าวถึงนี้จากบันทึกของคนรุ่นก่อนบันทึกว่าน่าจะเป็นเส้นทางสามสายดังนี้²⁸

- ถนนสายบ้านหนองโรง – ชฎาหวาย
- ถนนสายบ้านหนองนาก – บ้านขังขอม (คลองขอม)
- ลำคลองโป่งแดง – ลำน้ำท่าจีน (แม่น้ำสุพรรณบุรี)

จากทางสามสายดังกล่าวจึงขนานนามถิ่นฐานนี้ว่า “**ทางสามแพรง**” ก่อนมีการเรียกขานว่าสามเพ็งตามกลุ่มชาวจีนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานต่อมา โดยสามแพรง สามเพ็ง และกระชุกจะเกิดการผสมผสานกลมกลืนกลายเป็นสามชุกนี้มีทราบบว่าเป็นช่วงเวลาไหน ซึ่งเรื่องราวข้างต้นเป็นเพียงเรื่องเล่าสืบทอดจากปากต่อปากถึงที่มาของชื่อย่านแห่งนี้ โดยข้อมูลเหล่านี้เป็นส่วนเสริมสร้างเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ให้มีสีสันและมีความหมายมากขึ้น ส่วนความจริงนั้นไม่สามารถสรุปได้จนแน่ชัดทั้งจริงนั้นชื่อสามชุกนั้นมีที่มาจากเหตุผลใด ซึ่ง

²⁶ สุนันทา สุนทรประเสริฐ. 2535. เรียบเรียงจากหนังสือโฉมหน้าสุพรรณบุรี โดยพุทธสมาคมสุพรรณบุรี.

²⁷ กระชุก คือภาชนะสานด้วยวัสดุประเภทไม้ไผ่ รูปทรงแหลมสูง จากคำนิยามโดยสารานุกรมไทย หมวด ก. ภาคกลาง.

²⁸ ลาน สว่างศรี, อดีตกำนันตำบลหนองผักนาก, บันทึกเรื่องสามชุก (ส่วนตัว).

เรื่องราวที่มีการบันทึกประวัติสามชุกอย่างเป็นทางการเป็นหลักฐานที่ชัดเจนคือในช่วงที่มีการกระจายอำนาจการบริหารการปกครองท้องถิ่นโดยมีการจัดตั้งเป็นอำเภอในช่วงรัชสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา

อำเภอสามชุกนั้นตามหลักฐานเดิมชื่อว่า “**อำเภอนางบวช**” จัดตั้งเป็นอำเภอเมื่อปี 2437²⁹ โดยมีขุนพรหมสุภา (บุญรอด) เป็นนายอำเภอในสมัยนั้น ใช้บ้านพักนายอำเภอเป็นสถานที่ราชการ ตั้งอยู่บริเวณตำบลนางบวช ในพื้นที่นี้คาดว่าเป็นพื้นที่อยู่บริเวณตอนเหนือถัดจากพื้นที่ในปัจจุบันไม่ไกลกันมากนัก เป็นพื้นที่ที่อยู่ในเขตของอำเภอเดิมบางนางบวชในปัจจุบัน

ภาพที่ 3.1 มุมมองด้านบนของที่ว่าการอำเภอ ภาพที่ 3.2 ที่ว่าการอำเภอนางบวช (ชื่อเดิม)
ที่มา : งานนิทรรศการภาพถ่ายเก่าเล่าขานตำนานสามชุก

ครั้นถึง ปี พ.ศ. 2454 กระทรวงมหาดไทย ประกาศยกฐานะอำเภอทางฝ่ายเหนือของจังหวัดสุพรรณบุรี ในบริเวณหมู่บ้านเขาพระ ตั้งชื่อว่า “อำเภอเดิมบาง” หลวงปราบประจันต์ราชภวัตร (ใหม่ บุญบุตร) เป็นนายอำเภอนางบวชในสมัยนั้น จึงย้ายที่ว่าการอำเภอนางบวชมาอยู่บริเวณ **หมู่บ้านสามเพ็ง** ตำบลสามชุก ซึ่งบริเวณนี้แต่เดิมเป็นป่า มีท่าเรือสำหรับชาวป่านำเกวียนบรรทุกสินค้า ของป่า มาขายแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าชาวเรือ และพ่อค้าชาวเรือที่นำสินค้ามาจากทางทิศเหนือและทิศใต้ จอดขนถ่ายสินค้าแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน ซึ่งนับว่าย่านนี้เป็นพื้นที่แหล่งค้าขายที่สำคัญในบริเวณนี้ จึงกำหนดที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอใหม่โดยเลือกที่ดินบริเวณนี้เป็นที่ตั้งของที่ว่าการอำเภอ

ในช่วงต่อมาประมาณ ปี พ.ศ. 2457 หลังจากย้ายที่ตั้งมาอยู่ที่หมู่บ้านสามเพ็งดังกล่าว ได้มีการเปลี่ยนชื่ออำเภอใหม่ให้สอดคล้องกับชื่อตำบล จึงเปลี่ยนชื่อ “อำเภอนางบวช” เป็น “อำเภอสามชุก” มาจนถึงปัจจุบัน เดิมอำเภอสามชุกมีพื้นที่ 774 ตารางกิโลเมตร และต่อมาในปี พ.ศ. 2526 กระทรวงมหาดไทย ได้ประกาศแบ่งแยกอาณาเขตอำเภอสามชุกบางส่วนตั้งเป็น “กิ่งอำเภอนองหญ้าไซ” ปัจจุบันคือ “อำเภอนองหญ้าไซ” ทำให้ในปัจจุบันอำเภอมีพื้นที่ครอบคลุมในการปกครองเป็นพื้นที่ 362 ตารางกิโลเมตร

²⁹ เทศบาลอำเภอสามชุก, 2543, สูจิบัตรพิธีเปิดที่ว่าการอำเภอสามชุกและสวนเฉลิมพระเกียรติฯ.

ช่วงยุคสมัยนี้เป็นช่วงการก้าวเข้าสู่การปฏิรูปการปกครองท้องถิ่น โดยในเริ่มมีกระจายส่วนบริหารไปในท้องถิ่นต่าง ๆ ในการปรับระบบการปกครองที่มีขึ้นมาเป็นการเปิดประเทศให้ทัดเทียมกับชาวต่างชาติที่เข้ามาในประเทศไทย จุดเปลี่ยนตรงนี้เป็นส่วนหนึ่งที่ส่งผลต่อการพัฒนารูปแบบของถิ่นฐานที่อยู่อาศัยของคนในพื้นที่ต่าง ๆ จากการที่ในพื้นที่เป็นสังคมเกษตรกับการค้าของป่าแต่เพียงอย่างเดียววนั้น เมื่อมีการย้ายที่ว่าการอำเภอมายังพื้นที่นี้เนื่องจากการที่เป็นพื้นที่เชื่อมโยงการค้าจากเส้นทางต่าง ๆ อีกทั้งในพื้นที่ก็มีกลุ่มคนและชุมชนขนาดใหญ่ เมื่อมีที่ทำการของทางราชการก็ส่งผลตอบรับในด้านจิตใจเกี่ยวกับความมั่นใจในพื้นที่ถึงความปลอดภัยหรือในด้านการบริการอื่น ๆ

ระบบการจัดตั้งส่วนงานราชการนั้น กล่าวได้ว่าในพื้นที่ของที่ว่าการอำเภอนั้นคือศูนย์กลางการปกครองและการบริการท้องถิ่นอย่างชัดเจน เพราะในอาคารจะประกอบด้วยหน่วยงานหลายฝ่ายทั้งงานปกครองท้องถิ่น งานสุขภาพและการสาธารณสุขชุมชน เมื่อมีความสมบูรณ์ในเรื่องการบริการสาธารณะดังกล่าว การรวมกลุ่มก้อนของความเป็นชุมชนก็ขยายตัวเป็นลำดับ เมื่อเปรียบเทียบกับศูนย์กลางเมืองแบบที่อื่น ๆ ก็จะได้พบได้ในหลายพื้นที่ที่มีส่วนงานราชการเป็นศูนย์กลางเมือง

บริเวณตลาดสามชุกปัจจุบันนั้น เดิมคือหมู่บ้านสามเพ็งตามที่กล่าวมาในช่วงก่อนหน้านี้ การก่อตัวในรูปแบบชุมชนของตลาดสามชุก จากที่เริ่มมีบทบาทของส่วนงานราชการเป็นศูนย์กลางการเชื่อมโยงชุมชนในระดับหนึ่ง แต่จุดสำคัญของการก่อตัวตั้งถิ่นฐานเป็นสังคมเมืองตามที่เห็นในปัจจุบันนั้น ตัวแปรที่สำคัญที่สุดคือการเริ่มต้นในการก่อตัวเป็นย่านการค้า เดิมทีที่พื้นที่เป็นพื้นที่บรรจบของเส้นทางหลายสายในการสัญจรทั้งทางเกวียนหรือทางลำน้ำท่าจีน (สุพรรณบุรี) ก็ตาม ภาพพจน์ของการเป็นพื้นที่ค้าขายที่เลื่องชื่อน่าจะเป็นส่วนสำคัญในการดึงดูดกลุ่มคนเข้ามาแวะเวียน คนที่เคยเร่ค้าก็เริ่มที่จะวางรากฐานรวมตัวในพื้นที่ ช่วงเวลานี้กลุ่มคนที่สำคัญในการก่อตัวเป็นชุมชนเมืองนั้นคือกลุ่มคนจีนที่มาตั้งรกรากในพื้นที่ หลายสาเหตุที่เข้ามาทำกินได้แก่การอพยพหนีภัยแล้งมาจากบ้านเกิด หรือไม่ก็เป็นพ่อค้าเร่เร่ที่แวะเวียนสัญจรไปมาตลอดเวลาแล้วทำมาค้าขึ้นก็ตั้งรกรากเสีย ซึ่งกลุ่มหลังนี้มีอยู่หลายครอบครัว เมื่อสังคมแบบตลาดนัดแลกเปลี่ยนสินค้ามีการขยายตัวขึ้น ชื่อเสียงในเรื่องของพื้นที่ที่มีคุณค่าทางเศรษฐกิจเกี่ยวกับการค้าขายก็ลือเลื่องกระจายไปสู่พื้นที่ต่อเนื่อง พ่อค้า หรือนายอากรชาวจีนที่มีทุนก็กว้านซื้อพื้นที่ก่อสร้างตัวตลาดที่เป็นอาคารถาวรในพื้นที่ ตัวตลาดที่เป็นพื้นที่ศูนย์กลางของชุมชนโดยเป็นกลุ่มของเรือนค้าขายนั้นคงสร้างเมื่อก่อน พ.ศ. 2466³⁰ โดยผู้สร้างตัวตลาดและกลุ่มห้องแถวร้านรวงต่าง ๆ ขึ้นมาคือ ขุนจันจันจัน หรือเจ้าแก้มชู เป็นบุคคลที่มีฐานะร่ำรวยในพื้นที่แห่งนี้ เจ้าแก้มชูเป็นนายอากรที่มีตำแหน่งทางราชการคนแรกของตลาดสามชุก ที่มีการแต่งตั้งตำแหน่งนายอากรภาษีขึ้นมาก็เพื่อทำการจัดเก็บภาษีปากเรือที่เทียบท่าหน้าขึ้นลงของพื้นที่ศึกษา จุดนี้เป็นจุดสังเกตได้ว่าการค้าขายในพื้นที่ต้องมีความคึกคักเป็นอย่างยิ่ง การคาดการณ์อายุของตัวตลาดที่เป็นศูนย์กลางของชุมชนนั้น สืบเนื่องจากเมื่อคุณสุมาลย์ ผู้เป็นลูกสาวของขุนจันจันจัน กล่าวว่า “เมื่อเป็นเด็กก็เห็นตลาดนี้ตั้งอยู่แล้ว”

ซึ่งคุณสุมาลย์เกิดเมื่อ พ.ศ. 2466 ปัจจุบันอายุ 79 ปี แสดงว่าตลาดสามชุกมีอายุเก่ากว่า 80 ปีแน่แท้ นอกจากขุนจันจันจันแล้ว เจ้าของพื้นที่ดั้งเดิมของชุมชนที่เป็นผู้ก่อตั้งตลาดก็ยังมี เจ้าแก้มชู เจ้าแก้มชู – ป้าแก้ว แซ่โค้ว (ระวีพงษ์) และป้าจู้ สุทธิกุล ที่เป็นเจ้าของตลาดในส่วนตัวแบ่งเป็นตรอกซอยต่าง ๆ ซึ่งปัจจุบันหลายท่านที่กล่าวมานี้ได้ถึงแก่กรรมตามวัยอันควรไปแล้ว ซึ่งยังคงหลงเหลือลูกหลานที่ให้ข้อมูลเกี่ยวกับอดีตของ

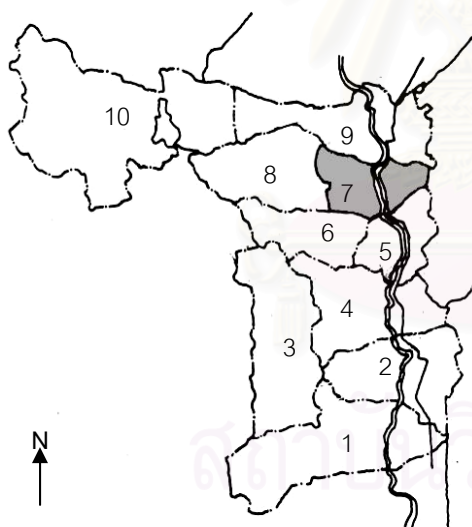
³⁰ สุมาลย์ จันจันจัน. สัมภาษณ์ อ่างใน วารสาร “สารคดี”. ฉบับเดือนตุลาคม พ.ศ. 2545.

ความเป็นมาในสามชุกเป็นบางท่าน ซึ่งในส่วนของข้อมูลเหล่านี้ตรงกับข้อมูลจากการสัมภาษณ์ผู้สูงวัยที่มีอายุมากกว่า 70 ปีหลายท่าน จึงเห็นว่าชุมชนนี้เป็นชุมชนที่มีการตั้งถิ่นฐานมาเนิ่นนานแล้ว เพียงแต่ประวัติศาสตร์ที่สืบย้อนไปก่อนหน้าของชุมชนนั้นยังไม่เป็นที่แน่ชัดในเรื่องของตำแหน่งที่ตั้งที่ชัดเจนเท่าที่ควร

ในช่วงประมาณสิบกว่าปีที่ผ่านมาที่ตลาดสามชุกเกิดความซบเซาลง เนื่องด้วยการเปลี่ยนแปลงระบบการสัญจร กอปรกับนวัตกรรมขนส่งในรูปแบบใหม่ที่ทำให้บทบาทของแม่น้ำสุพรรณบุรีลดความสำคัญในการขนส่ง หรือล่องเรือค้าขายตามทำน้ำต่าง ๆ การขนส่งทางบกมีความคล่องตัวมากขึ้น ตลาดที่เคยเป็นจุดเชื่อมต่อกับพื้นที่ใกล้เคียงอื่น ๆ ก็ซบเซา อีกทั้งการเกิดเมืองในพื้นที่อื่น ๆ และมีระบบการค้าขายที่เหมือนกันตามหัวเมืองต่าง ๆ ใกล้เคียงกับศูนย์กลางประเทศอย่างกรุงเทพมหานคร บทบาทที่เคยเป็นแม่เหล็กการค้าก็ต้องร่วงโรยตามกาลเวลาต่อมา

3.2 การสำรวจและวิเคราะห์สภาพทั่วไป

อำเภอสามชุก มีพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม มีแม่น้ำสุพรรณบุรี³¹ไหลผ่านเป็นแม่น้ำสายหลักของอำเภอและจังหวัดสุพรรณบุรี พื้นที่ตลาดสามชุกที่เป็นพื้นที่ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่นี้อยู่ใน ส่วนการควบคุมดูแลโดยเขตเทศบาลตำบลสามชุก โดยเป็นย่านที่มีความหนาแน่นการพักอาศัยเป็นปริมาณมากที่สุดในพื้นที่อำเภอสามชุก และเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่มกิจกรรมหลากหลายกล่าวก็คือ พื้นที่เขตเทศบาลตำบลสามชุกนี้เป็นพื้นที่ศูนย์กลางการบริหารหลักของอำเภอสามชุกนั่นเอง

ตำแหน่งเขตการปกครอง (รายชื่อตามหมายเลขกำกับ)

1. อำเภอสองพี่น้อง	6. อำเภอดอนเจดีย์
2. อำเภอบางปลาม้า	7. อำเภอสามชุก
3. อำเภออู่ทอง	8. อำเภอหนองหญ้าไซ
4. อำเภอเมือง	9. อำเภอเดิมบางนางบวช
5. อำเภอศรีประจันต์	10. อำเภอด่านช้าง

แผนที่ 3.1 แผนที่แสดงเขตอำเภอในจังหวัดสุพรรณบุรี
ที่มา : ภาพคัดลอกจากแผนที่การท่องเที่ยว จ.สุพรรณบุรี

3.2.1 ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่เขตเทศบาลตำบลสามชุก

เขตเทศบาลตำบลสามชุก มีพื้นที่เขตเทศบาลประมาณ 18 ตารางกิโลเมตร มีประชากรจำนวนประมาณ 10,530 คน ประกอบด้วยชุมชนย่อย 14 ชุมชน ครอบครัว 3 ตำบล จำนวน 11 หมู่บ้าน มีบึงระหารเป็นบึงน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออก

³¹ แม่น้ำท่าจีนที่ไหลผ่านจังหวัดสุพรรณบุรีจะเรียกว่า “แม่น้ำสุพรรณบุรี” ตั้งแต่นี้ไปจะขอใช้ชื่อเรียกตามพื้นที่ในส่วนงานวิทยานิพนธ์นี้ต่อไป.

เส้นทางการคมนาคมที่สำคัญในปัจจุบันได้แก่ ทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 (สายสุพรรณบุรี-ชัยนาท) เป็นเส้นทางสายหลักที่เชื่อมโยงการคมนาคมขนส่งจากทางเหนือคือ จังหวัดชัยนาท ลงสู่ทางใต้คือ จังหวัดปทุมธานีตลอดจนถึงกรุงเทพมหานคร เส้นทางการนี้ เป็นเส้นทางสายหลักและสายสำคัญของอำเภอสามชุก รวมถึงจังหวัดสุพรรณบุรีเช่นกัน

เส้นทางอีกสายหนึ่งที่สามารถเข้าสู่พื้นที่อำเภอสามชุกและเขตเทศบาลตำบลสามชุกอีกทางได้แก่ ถนนทางเลียบบคลองชลประทานสองฝั่ง เส้นทางการนี้ เป็นเส้นทางเก่าแก่กระจายไปสู่พื้นที่ข้างเคียงในพื้นที่อื่น ๆ ซึ่งมีความสำคัญเป็นระดับรองลงมาจากทางสาย 340

แผนที่ 3.2 ภาพร่างแผนผังบริเวณเขตเทศบาลตำบลสามชุก

ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจ

การแบ่งพื้นที่ใช้ประโยชน์ที่ดินนั้นโดยรวมมีลักษณะของพื้นที่การเกษตรล้อมรอบพื้นที่ชุมชน โดยรูปแบบพื้นที่ชุมชนเมืองนั้นก่อตัวเป็นสามรูปแบบดังนี้

- พื้นที่เมืองเรียงตัวขยายออกไปตามสองฝั่งของถนนสาย 340 และทางสาย รพช. ที่เป็นทางสัญจรภายในท้องที่ กลุ่มอาคารส่วนใหญ่เป็นกลุ่มอาคารพาณิชย์กรรม และอาคารเพื่อการค้าเฉพาะทาง
- เมืองที่มีการเกาะตัวเป็นกระจุกหนาแน่น ในพื้นที่ของเขตอำเภอสามชุกนั้น มีอยู่สองกลุ่มได้แก่พื้นที่ย่านตลาดสามชุก และย่านบางขวาง
- ชุมชนกระจัดกระจายตามพื้นที่เกษตรรอบนอก คือกลุ่มบ้านเรือนที่อยู่ในพื้นที่เพาะปลูก และประปรายริมสองฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรีที่มีอาชีพการประมง

ปัจจุบันย่านชุมชนต่าง ๆ มีการขยายตัวของชุมชนที่มีผลจากการพัฒนาเครือข่ายการคมนาคม และการพัฒนาด้านอสังหาริมทรัพย์ในรูปแบบทั้งการอยู่อาศัย การค้า และการอุตสาหกรรม ได้แก่พื้นที่ย่านสามชุก (พื้นที่ศึกษา) และย่านบางขวางที่ตั้งอยู่บริเวณถัดลงไปทางทิศใต้ของย่านสามชุกประมาณ 3 กิโลเมตร พื้นที่ชุมชนบางขวางเป็นพื้นที่พัฒนาใหม่จากเดิมที่เป็นพื้นที่การเกษตรทางด้านพืชไร่โดยเฉพาะเป็นพื้นที่ปลูกอ้อยเป็นหลัก

เนื่องจากมีการก่อตั้งสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษาคือ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคลที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2538 ทำให้พื้นที่ย่านนี้เกิดการขยายตัวเป็นชุมชนเมืองกระจายตัวเข้าหาศูนย์กลางคือย่านสามชุกขึ้นมา

ภาพที่ 3.3 ภาพถ่ายทางอากาศอำเภอสามชุก
ที่มา : กรมแผนที่ทหาร

วัดที่สำคัญในย่านสามชุกได้แก่วัดสามชุก วัดนี้เป็นวัดที่มีการก่อสร้างเป็นระยะเวลาเกือบสามร้อยปี มีหลักฐานคือรอยพระพุทธรูปโลหะจำลองที่ประทับอยู่ในมณฑปสมัยต้นรัตนโกสินทร์ วัดนี้เป็นวัดศูนย์กลางชุมชน เป็นวัดที่มีการพัฒนาเป็นศูนย์ศึกษาพระธรรมท้องถิ่น และยังเป็นศูนย์วิทยุชุมชนเผยแพร่ข่าวสารเช่นกัน นอกจากนี้วัดสามชุกแล้วยังมีวัดวิมลโกศารามที่เป็นวัดที่อยู่ติดกับพื้นที่ของย่านตลาดสามชุก โดยวัดนี้เป็นวัดที่ก่อสร้างมาในช่วงเวลา 20 - 30 ปี เป็นวัดที่สร้างถวายโดยคนในตลาดสามชุกปัจจุบันเป็นวัดที่ใช้เป็นพื้นที่จัดกิจกรรมที่สำคัญทางศาสนา เช่นงานเทศกาลประเพณีที่สำคัญต่าง ๆ วัดต่าง ๆ ที่อยู่ในพื้นที่ศึกษานอกจากเป็นศาสนสถานี่เผยแพร่หลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ในพื้นที่วัดยังมีโรงเรียนในระดับประถมศึกษาจนถึงระดับมัธยมศึกษาอยู่ร่วมในพื้นที่

ภาพที่ 3.4 บรรยากาศวัดสามชุกในอดีต

ภาพที่ 3.5 แสดงมณฑลประทับรอยพระพุทธ

บาทโลหะจำลอง วัดสามชุก

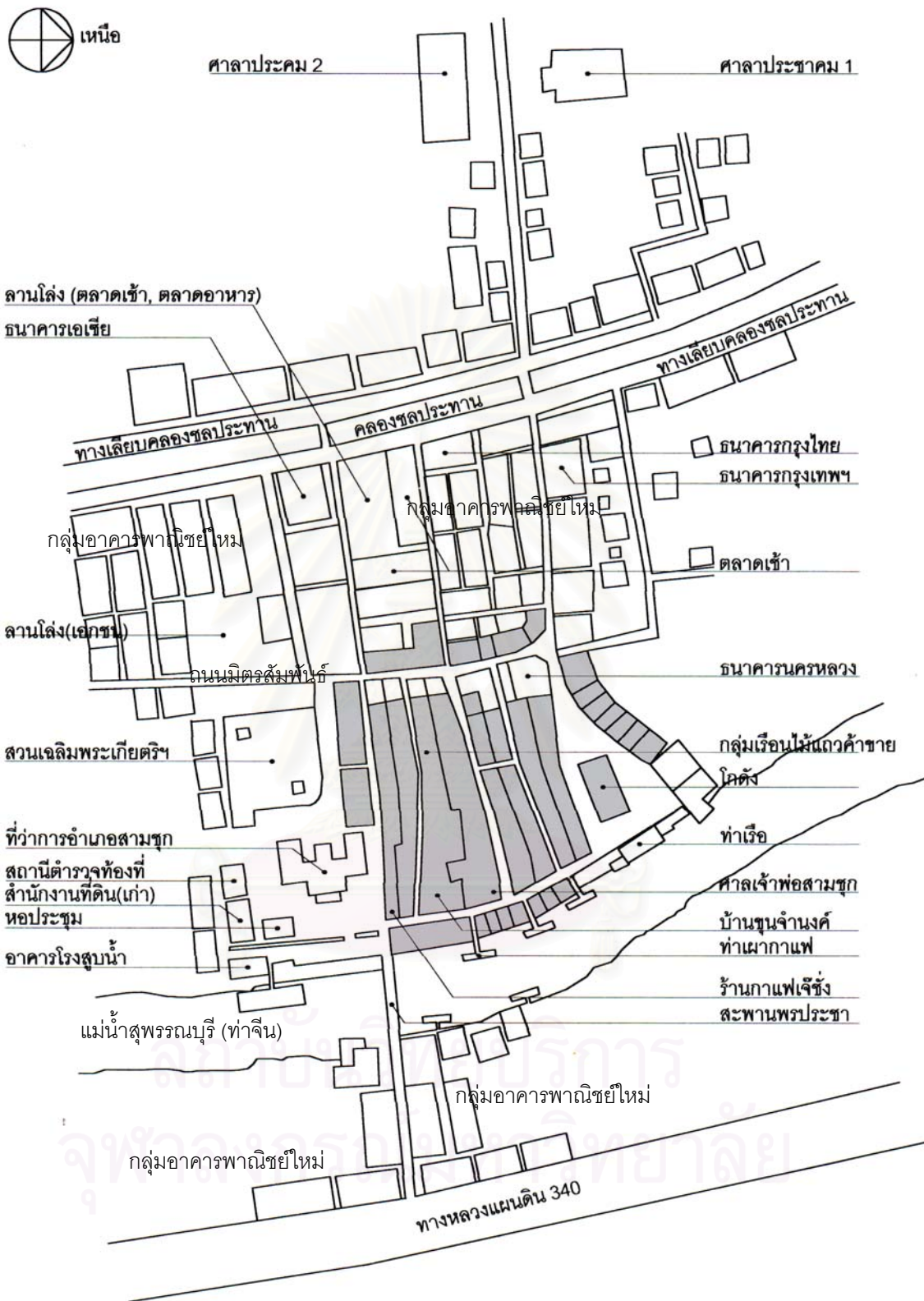
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

สถานที่ราชการจากเดิมส่วนใหญ่มีการรวมตัวอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ตั้งอยู่ในบริเวณข้างพื้นที่ตลาดสามชุก ได้แก่ ที่ว่าการอำเภอสามชุก สำนักงานที่ดิน สถานีตำรวจภูธรสามชุก ฯลฯ ในปัจจุบันจากนโยบายการขยายเมืองรองรับการเพิ่มอัตรากำลังในหน่วยงานต่าง ๆ ทำให้สถานที่ราชการหลายแห่งได้ย้ายไปก่อสร้างในที่ตั้งแห่งใหม่ ส่วนใหญ่ตั้งอยู่บริเวณริมฝั่งทางหลวง 340 ซึ่งอยู่ในพื้นที่เขตเทศบาลเช่นเดียวกัน

3.2.2 ลักษณะทางกายภาพย่านตลาดสามชุก

ในส่วนต่อไปนี้เป็นการศึกษาลักษณะทางกายภาพในปัจจุบันของย่านตลาดสามชุก โดยวิธีการสำรวจพื้นที่และสิ่งแวดล้อมประกอบเชิงวิเคราะห์ในรายละเอียดขององค์ประกอบต่างๆ แบ่งการศึกษาและวิเคราะห์พื้นที่เป็นสองส่วนได้แก่ การศึกษาถึงเอกลักษณ์ของย่านหรือลักษณะที่ปรากฏเป็นจินตภาพชุมชน (Image of City : Kevin Lynch) เพื่อเป็นแนวทางในการกำหนดกรอบของพื้นที่โครงการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ตลาดสามชุกอย่างเป็นรูปธรรม

ลักษณะทางกายภาพเมื่อสังเกตภาพรวมของย่านตลาดสามชุกในมุมกว้าง จะสังเกตเห็นความแตกต่างของกลุ่มอาคารจากรูปแบบการก่อสร้างอย่างชัดเจน ณ บริเวณริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรีทางทิศตะวันตกที่เป็นที่ตั้งของกลุ่มชุมชนการค้าของพื้นที่ เป็นกลุ่มอาคารพื้นถิ่นประเภทเรือนแถวไม้เกาะกลุ่มรวมตัวอย่างหนาแน่น เมื่อสำรวจขึ้นไปทางถนนเลียบบคลองชลประทานจะพบกลุ่มอาคารพาณิชย์กรรมแบบตึกแถวปูนสมัยใหม่ ในจุดนี้เป็นส่วนสนับสนุนข้อมูลในเรื่องวิวัฒนาการของพื้นที่ในอดีตความเจริญของพื้นที่เริ่มต้นที่ริมฝั่งแม่น้ำตามรูปแบบชุมชนการค้าริมน้ำตามแนวทฤษฎีเกี่ยวกับจุดกำเนิดของชุมชน ทำให้ภาพความแตกต่างของรูปลักษณะที่ปรากฏอยู่นี้เป็นข้อสังเกตในการสำรวจสภาพของชุมชนในส่วนภาพลักษณ์ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่รวมตัวกันเป็นย่านที่แสดงออกถึงพื้นที่ที่มีความต่อเนื่องของมิติทางวัฒนธรรมจากอดีตสู่ยุคปัจจุบัน

หมายเหตุ : พื้นที่ที่แรเงาในแผนผังเป็นพื้นที่ของกลุ่มเรือนแถวไม้พื้นถิ่นที่เป็นกลุ่มตลาดค้าขาย
 แผนที่ 3.3 แผนผังแสดงพื้นที่ย่านตลาดสามชุก
 ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

รูปแบบการวางผังในพื้นที่ศึกษา (ดูแผนที่ 3.3 ประกอบ) ระบบการจัดผังอาคารเป็นลักษณะของระบบตาราง คือมีการแบ่งพื้นที่กลุ่มอาคารตามระบบทางสัญจร แต่เมื่อสังเกตจากผังรวมจะพบว่ารูปแบบตารางที่ปรากฏไม่เป็นรูปแบบเรขาคณิตโดยตรง น่าจะมีผลมาจากรูปโฉมของกรรมสิทธิ์ที่ดินที่มีการครอบครองมาตั้งแต่ต้น ย่านกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในย่านมีหลากหลายและซ้อนทับกันในรูปแบบของการดำเนินชีวิต โดยพื้นที่พักอาศัยและพื้นที่ค้าขายผสมผสานกลมกลืนกันไปด้วยกัน นั่นคือกลุ่มอาคารเรือนค้าขายที่เป็นพื้นที่หลักนี้ผู้ค้าใช้เป็นพื้นที่พักอาศัยประกอบกันไปด้วย ย่านพักอาศัยในรูปแบบพื้นที่จัดสรรทั้งในแบบบ้านพักอาศัยเดี่ยวหรือบ้านแถวแบบสังคมใหม่ ขยายตัวออกไปในฝั่งตรงข้ามของถนนเรียบคลองชลประทาน ดังนั้นในพื้นที่ย่านตลาดสามชุกนี้ย่านการค้าและย่านพักอาศัยเสมือนเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างแยกออกมิได้

สถานที่ราชการจะตั้งอยู่ในพื้นที่เดียวกัน ในบริเวณด้านข้างของพื้นที่ตลาดคือ หน่วยงานราชการท้องถิ่น ได้แก่ สำนักงานที่ว่าการอำเภอสามชุก สำนักงานแห่งนี้เป็นสำนักงานแห่งใหม่ที่สร้างขึ้นในปี พ.ศ.2538 ณ ตำแหน่งเดิมที่ย้ายที่ตั้งอำเภอนางบวชมา โดยที่ว่าการอำเภอเดิมที่เป็นเรือนไม้สักทั้งหลังได้ถูกรื้อทิ้งเพื่อก่อสร้างอาคารหลังนี้แทน นอกจากนี้ที่ว่าการอำเภอแล้วก็มีสถานีตำรวจท้องที่ เป็นสถานีย่อยจากสำนักงานตำรวจภูธรอำเภอสามชุก ส่วนหน่วยงานราชการอื่น ๆ ได้ย้ายออกไปก่อสร้างยังทำเลแห่งใหม่แล้วทั้งสิ้น

รูปแบบการวางผังแบบนี้เป็นรูปแบบมาตรฐานของชุมชนเมืองแบบพื้นถิ่น ที่มีการตั้งศูนย์ราชการอยู่ในพื้นที่เดียวกันกับย่านการค้า สังเกตจากพื้นที่สังคมเมืองในท้องถิ่นอื่น ๆ ก็ปรากฏในลักษณะแบบเดียวกันเช่นนี้

ก) **ทางและการเข้าถึง (Paths and Approach)** การเข้าถึงพื้นที่ตลาดสามชุกนั้น มีทางเข้าออกอยู่หลายเส้นทาง โดยพิจารณาจากรูปแบบการสัญจรแล้ว แบ่งเป็น 2 รูปแบบ

- การสัญจรด้วยพาหนะประเภทยานยนต์ กลุ่มนี้ต้องใช้เส้นทางแยกจากทาง 340 เข้าสู่ถนนเรียบคลองชลประทาน หรือแยกเข้าสู่ถนนมิตรสัมพันธ์ก็สามารถเข้าสู่พื้นที่ตลาดสามชุกได้
- กลุ่มสัญจรทางเท้า ในกรณีเดินทางด้วยระบบขนส่งมวลชนจะสามารถเข้าสู่พื้นที่เป้าหมายได้โดยใช้สะพานพรประชาเป็นโครงข่ายเชื่อมการคมนาคมในพื้นที่ โดยเส้นทางนี้สามารถข้ามผ่านไปมาได้โดยใช้การเดินเท้าหรือรถจักรยานและจักรยานยนต์เท่านั้น เนื่องจากตัวสะพานมีระยะช่องเดินทางกว้างประมาณ 3.00ม.เท่านั้น

สะพานพรประชา เป็นสะพานใช้ข้ามแม่น้ำสุพรรณบุรี เป็นโครงข่ายที่เชื่อมการสัญจรจากทางฝั่งตะวันออกของแม่น้ำที่เดินทางมาจากทางหลวง 340 เพื่อข้ามมาสู่ตลาด

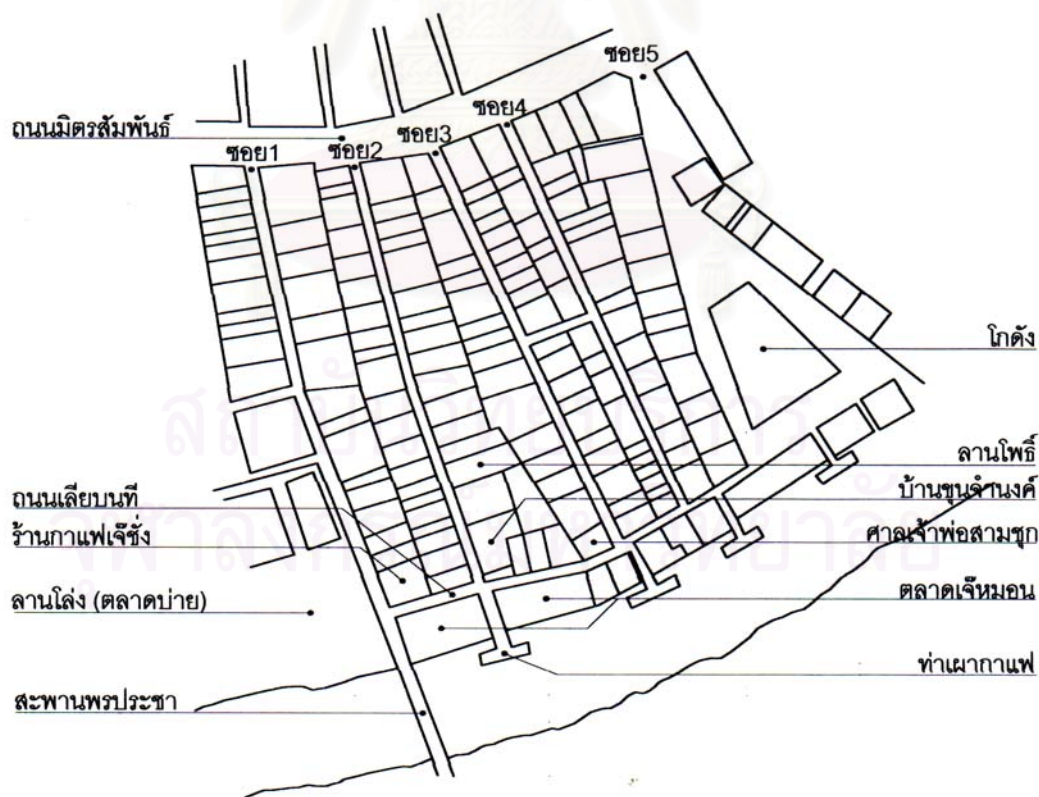

ภาพที่ 3.6 แสดงภาพสะพานพรประชา
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจ

ภาพที่ 3.7 ปากทางเข้าตลาดสามชุก บริเวณตลาดเช้า (มุมมองจากฝั่งตรงข้ามของถนนเลียบคลองชลประทาน
เข้าไปสู่พื้นที่)
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

จากที่กล่าวถึงรูปแบบการเข้าถึงพื้นที่ศึกษา เพื่อให้เกิดความเข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของเส้นทางของถนนหนทาง และเมื่อพิจารณาจุดสนใจในการเข้าถึงพื้นที่ กล่าวได้ว่าพื้นที่ศึกษาขาดจุดเด่นในเชิงสัญลักษณ์ที่เป็นสิ่งบ่งบอกผู้สัญจร มีสี่แยกไฟแดงที่เป็นแนวกำหนดให้เลี้ยวเข้าพื้นที่ ในกรณีที่ผู้สัญจรผ่านเลยทางแยกนี้ไป จะไม่สามารถสัญจรเข้าพื้นที่ตลาดได้ด้วยรถยนต์

แผนที่ 3.4 แผนผังแสดงตำแหน่งอาคารและถนนซอย
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

ทางภายในตลาดสามชุกเป็นถนน ค.ส.ล. มีระยะความกว้าง 2.50 ม. - 6.00 ม. ระยะความกว้างของถนนแบ่งเป็นสองระบบด้วยพื้นที่ของอาคารที่แตกต่างกันด้วยอายุการก่อสร้าง กลุ่มเรือแถวไม้เก่าที่มีอายุมากกว่า 90 ปี เป็นกลุ่มอาคารดั้งเดิมในพื้นที่ขนาดถนนและทางเดินภายในจะมีช่องทางกว้างเพียง 2.50 ม.- 3.50 ม. ขนาดถนนที่กว้างไม่มากนักน่าจะมีอิทธิพลจากอดีตที่การสัญจรของชุมชนนั้นไม่พลุกพล่านและคับคั่งด้วยขบวนพาหนะอย่างเช่นในปัจจุบัน ความต้องการพื้นที่ถนนหนทางเป็นเพียงพื้นที่ตอบสนองความต้องการสัญจรโดยเท้าหรือรถเข็นสำหรับชนของเขาร้าน ของที่มีปริมาณมาก ๆ จะมีพื้นที่โล่งแจ้งรอกักเพื่อถ้ายรถสินค้า ซึ่งต่างจากในปัจจุบันที่รถยนต์เป็นพาหนะที่ตอบสนองการขนส่ง และพื้นที่ที่รองรับสิ่งนี้ก็ต้องมีขนาดความกว้างตามความเหมาะสมของขนาดของมัน และร้านค้าหรือในตลาดในปัจจุบันก็ใช้ระบบนี้ต่อเนื่องมา ขนาดของทางที่แตกต่างกันก็เป็นส่วนส่งเสริมรูปแบบการใช้พื้นที่และความสัมพันธ์ในระยะที่แตกต่างกันได้

ชอย 1

ชอย 3

ชอย 2

ชอย 4

ถนนมิตรสัมพันธ์

ถนนเลียบบนที่

ภาพที่ 3.8 – 3.13 สภาพถนนภายในย่านสามชุก
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจ

ทางที่กล่าวมาข้างต้นคือถนนทุกสายที่มีการก้าวร้าวเหยียบผ่านนับตั้งแต่อดีตมาจนถึงปัจจุบัน ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นก็เป็นเพียงและรูปแบบหรือวัสดุที่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัยเท่านั้น ยังมีทางอีกสายหนึ่งที่เป็นส่วนสำคัญที่สร้างความรุ่งเรืองให้กับพื้นที่หนึ่ง ซึ่งเมื่ออดีตกาลเป็นเพียงพื้นที่ป่าเขารกชุก ทางเส้นนี้ให้สิ่งที่มีมากกว่าการเป็นเส้นทางสัญจรคมนาคมผ่านไปมาแค่นั้น แต่ยังให้ชีวิต สังคมและวัฒนธรรมบางสิ่งที่สืบทอดจากรุ่นสู่รุ่น ทางสายที่ว่านั้นคือ “แม่น้ำท่าจีน” หรือที่ชาวสุพรรณฯเรียกว่า “แม่น้ำสุพรรณบุรี”

แม่น้ำท่าจีนที่ผ่านอำเภอสามชุกในอดีตเป็นทางสายสำคัญ เป็นเส้นทางคมนาคมทางน้ำสำหรับการล่องเรือซื้อขาย ขนส่งสินค้าจากเหนือจรดใต้ นอกจากนี้คนในพื้นที่ยังใช้เป็นแหล่งยังชีพสำหรับเป็นพื้นที่หาอาหารหรือเป็นพื้นที่สำหรับการประมงเพื่อเลี้ยงปากท้อง นับว่าแม่น้ำสายนี้เป็นสิ่งที่ไม่สามารถพรณนาถึงคุณค่าได้หมดในคราเดียว

ปัจจุบันการคมนาคมเพื่อการสัญจร หรือขนส่งทางน้ำถูกลดบทบาทลงด้วยการถูกแทนที่โดยถนนหนทาง แต่ในชุมชนตลาดสามชุกก็ยังคงผูกพันกับแม่น้ำสายนี้โดยสังเกตได้จากกิจกรรมการดำรงชีพที่ยังพึ่งพาคุณค่าของมันอยู่ตลอดมา

ลักษณะอาคารที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ติดแม่น้ำหรือที่วางอาคารเลียนตามฝั่งริมน้ำ ระยะห่างของอาคารสองหลัง หรือในตัวอาคารเอง ได้เว้นพื้นที่สร้างทางอีกสายหนึ่งเป็นทางที่เชื่อมคนในพื้นที่ตลาดสามชุกให้เกิดความสัมพันธ์ร่วมกันกับแม่น้ำสุพรรณบุรี ทางสายที่กล่าวคือระยะทางสั้น ๆ ที่ทอดยาวลงสู่ทำนน้ำต่าง ๆ ในพื้นที่เมื่อพิจารณาอย่างถี่ถ้วนแล้ว ทางเส้นนี้สามารถสร้างความรู้สึกให้สัมผัสถึงความอบอุ่น มั่นคงปลอดภัยหรือกลับกันในทางตรงกันข้ามเมื่อเราอย่างก้าวลงสู่ทำน้ำนั้น ๆ

ทางลงสู่ทำน้ำ 2 ภาพแรกจากซ้าย เป็นทางที่เกิดจากการเว้นระยะของอาคาร และภาพขวาเป็นการออกแบบอาคารให้เปิดทางลงสู่ทำน้ำ

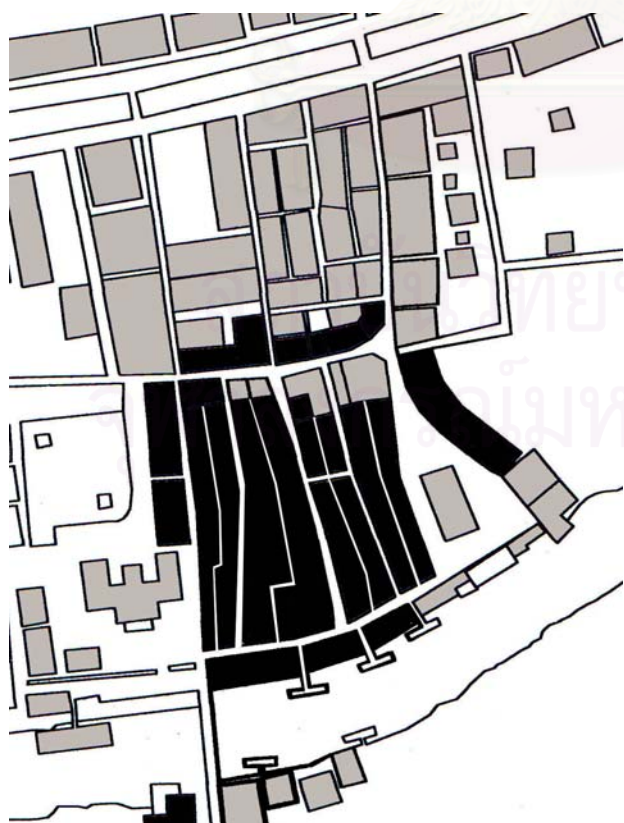
ภาพที่ 3.14 – 3.16 เส้นทางที่เชื่อมทำน้ำกับย่านตลาดสามชุก
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ทางที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น ทำหน้าที่แตกต่างกันออกไปตามบทบาทและความสำคัญเพื่อตอบสนองความต้องการใช้สอยของผู้คนในพื้นที่ตลาดสามชุก นอกเหนือจากการใช้เป็นเส้นทางสัญจร จะพบเห็นว่าทุกเส้นทางเกิดการครอบครอง (Occupied) การใช้งานนอกเหนือไปจากหน้าที่หลัก ถนนภายในพื้นที่ที่ถูกแทนที่

ปริมาณการสัญจรด้วยพื้นที่ค้าขาย ทำให้เส้นทางบางสายแออัดไปด้วยบรรยากาศของการซื้อขายเต็มไปหมด รูปแบบพฤติกรรมการใช้ถนนแบบนี้เกิดข้อพิจารณาเป็นผลดีและเสียเท่า ๆ กัน ในแง่ดี พื้นที่ถนนที่เป็นย่านสัญจรทางทำหนาแน่น เมื่อมีผิวจราจรน้อยลดจรักรยานยนต์ส่วนใหญ่จะหลีกเลี่ยงโดยใช้เส้นทางภายนอก เปลี่ยนเป็นเดินด้วยเท้าแทน ปัญหาเรื่องอุบัติเหตุในส่วนนี้ก็ลดลง แต่ข้อเสียที่ตามมาคือความกระะกะของแผงขายของสร้างความไม่งามตาแก่ทัศนียภาพโดยรวม อีกทั้งขยะที่ตามมาก็เป็นข้อหนึ่งที่ต้องพิจารณาหาแนวทางปรับปรุงและพัฒนาข้อดีกับข้อเสียที่ปรากฏในส่วนนี้

ข) เส้นขอบ (Edges) ลักษณะของขอบที่เป็นสัญลักษณ์ในการแบ่งพื้นที่ตามที่ปรากฏให้เห็นได้ ได้แก่ถนนภายในและแม่น้ำสุพรรณบุรี พื้นที่ที่เป็นกลุ่มเรือนพื้นดินในย่านชุมชนเก่านี้ถูกแนวถนนมิตรสัมพันธ์และแนวแม่น้ำกั้นอาณาบริเวณให้แยกออกจากพื้นที่รอบนอก ด้วยขนาดของถนนที่เปลี่ยนแปลงจากขนาดที่มีความกว้างสำหรับรถยนต์ผ่านไปมาได้ ถูกทอนขนาดเล็กลงเมื่ออยู่ในพื้นที่ย่านการค้าเก่า จากการสำรวจพื้นที่นี้ จะพบว่าเส้นขอบที่ปรากฏให้รับรู้มีลักษณะเป็นกายภาพที่มองด้วยตาเปล่าได้ และอีกสิ่งหนึ่งคือการรับรู้ด้วยความรู้สึกสัมผัสสภาพลักษณะที่เป็นกิจกรรมการครอบครองพื้นที่

จากข้างบนขอบที่ปรากฏทางสายตาให้ผู้เข้ามาในย่านรับรู้คือสิ่งที่เป็นกายภาพของพื้นที่อย่างเช่นถนนหรือแม่น้ำตามที่กล่าว ลักษณะพื้นผิววัสดุก่อสร้างของอาคารก็เป็นส่วนแสดงความแตกต่างและกำหนดพื้นที่ของความเป็นย่านเก่าและใหม่อย่างชัดเจน ย่านตลาดสามชุกมีกลุ่มวัยของอาคารแตกต่างกันด้วยรูปแบบการก่อสร้าง กลุ่มบริเวณริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณฯ เป็นเรือนค้าขายแบบเรือนแถวไม้ กลุ่มอาคารพาณิชย์กรรมใหม่ที่ติดกับถนนด้านนอกก่อสร้างในรูปแบบตึกแถว ความแตกต่างในลักษณะพื้นผิวเป็นแนวกำหนดกรอบของย่านใหม่และเก่าอย่างเห็นได้ชัด

จากภาพด้านข้างจะพบปริมาณ และกลุ่มอาคารที่ถูกกำหนดด้วยความต่างของพื้นที่ก่อนระหว่างอาคารเก่าและกลุ่มอาคารใหม่

- กลุ่มอาคารเก่าที่สร้างในช่วงแรก
- กลุ่มอาคารตึกแถวใหม่

แผนที่ 3.5 ขอบเขตของย่านเก่าและใหม่
ที่มา : ภาพร่างจากการวิเคราะห์

ค) ย่าน (Districts) สภาพโดยรวมของพื้นที่เมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ทั้งหมดของเขตศึกษา การแบ่งย่านเกิดขึ้นจากกิจกรรมการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่ ตลาดสามชุกเป็นย่านการค้าที่มีความหมายตรงตามชื่อพื้นที่หลักเป็นพื้นที่ค้าขายโดยมีรูปแบบการค้าขายหลากหลายไปตามสิ่งที่เกี่ยวข้องกับปัจจัย 4 สิ่งเหล่านี้เป็นรูปแบบของย่านทางกายภาพ แต่ในความหมายของย่านมีความหมายที่ซับซ้อนมากกว่าสิ่งที่กล่าวผ่านมา ในส่วนนี้ได้ทำการสำรวจการแสดงออกของความเป็นย่านที่มีมากกว่าภาพลักษณ์ของความเป็นพื้นที่ค้าขายแต่เพียงอย่างเดียวเท่านั้น

ในพื้นที่ตลาดสามชุก (ดูแผนที่ 3.3 ประกอบ) ส่วนพักอาศัยและส่วนการค้าหลอมรวมตัวกันเป็นย่านเดียวกัน กลุ่มอาคารตลาดสามชุกถูกแบ่งออกเป็นซอยต่าง ๆ โดยคุณลักษณะการค้าในแต่ละซอยแตกต่างกันไปเป็นกลุ่ม โดยซอย 1 มีความหลากหลายในการค้าขายตั้งแต่ร้านอาหาร ร้านขายของจิปาละ อุปกรณ์โทรศัพท์เคลื่อนที่ และอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการอุปโภคและบริโภคทั่วไป ซอย 1 นี้มีภาพลักษณ์คล้ายกับห้างสรรพสินค้า ความพลุกพล่านในซอย 1 มีการสัญจรซื้อขายอย่างคับคั่งเมื่อเปรียบเทียบกับพื้นที่ในซอยอื่น ๆ และเมื่อสำรวจในกลุ่มซอยถัดไปรูปแบบการค้าขายเริ่มที่มีความเฉพาะอย่างมากขึ้น โดยพื้นที่ในซอย 2 มีร้านเสริมความงามอยู่ติดกันประมาณ 3 - 4 ร้านในพื้นที่เดียวกัน แต่พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นเรือนเปิดเนื่องจากผู้อยู่อาศัยจำนวนมากมิได้ประกอบอาชีพการค้าในตลาดแต่ใช้พื้นที่เป็นบ้านพักอาศัย ช่วงเวลาทำงานพื้นที่ซอย 2 จะเงียบกว่าปกติ ซอย 2 นี้ให้ความรู้สึกถึงความสงบในรูปแบบ “ย่านพักอาศัย” เมื่อเปรียบเทียบกับรูปแบบของย่านชุมชนเมืองอื่น ๆ

กลุ่มเรือนค้าขายในซอย 3 เป็นกลุ่มร้านขายทอง มีร้านทองตั้งติดกัน 3 - 4 ร้าน นอกจากนั้นก็เป็นที่ร้านอุปกรณ์ไฟฟ้า เครื่องอุปโภคบริโภคใช้มีราคา เมื่อนึกถึงภาพว่าในกรณีที่ต้องการซื้อของในซอยนี้ น่าจะต้องมีค่าใช้จ่ายเตรียมไว้มากพอสมควร

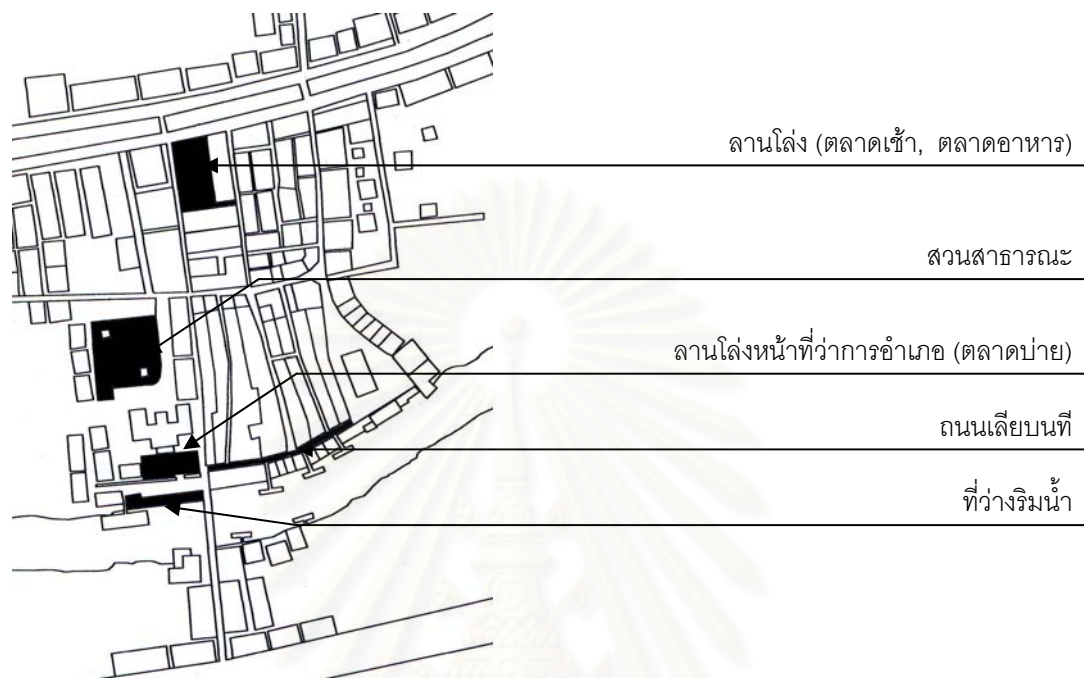
พื้นที่ซอย 4 เป็นร้านค้าสินค้าประเภทเครื่องนุ่งห่มหรือสินค้าเกี่ยวกับผ้า เช่นร้านขายเสื้อผ้าสำเร็จรูป ร้านตัดเสื้อ ร้านขายผ้า ฯลฯ ภาพรวมมองคล้ายกับย่านพาหุรัด หรือบางลำภูในกรุงเทพมหานคร เพราะถ้าต้องการเสื้อผ้า หรืออุปกรณ์ที่เกี่ยวข้องกับการตัดเย็บต้องมาซอยนี้

ซอย 5 เป็นซอยสุดท้ายที่อยู่ในพื้นที่ติดกับโกดังเก็บของบริเวณท่าเรือเก่า ร้านค้าในซอยนี้เป็นร้านค้าที่เน้นขายสินค้าเชิงอุปโภคหนัก (Hardware) เช่น สินค้าทางด้านการเกษตร อาหารสัตว์ เครื่องมือทางการเกษตร เป็นต้น

จากข้างต้นรูปแบบการค้าในซอยต่าง ๆ ได้แบ่งออกเป็นย่านค้าขายเฉพาะรูปแบบขึ้นมาแม้ว่าในแต่ละกลุ่มมิได้ขายสินค้าประเภทเดียวกันทั้งกลุ่มในซอย ๆ นั้น แต่ภาพลักษณ์ของความเป็นย่านเฉพาะสินค้าก็ก่อตัวปรากฏขึ้นมาให้สัมผัสถึง จากการสำรวจพบว่าการที่ในแต่ละซอยหรือกลุ่มเรือนค้าขายในแต่ละพื้นที่ถึงเกิดความคล้ายในการขายสินค้าขึ้น สิ่งที่เป็นตัวกำหนดความคล้าย ส่วนหนึ่งมาจากการสืบทอดแนวคิดและวิถีชีวิตด้านการค้าสืบทอดจากบิดามารดา เป็นรุ่นต่อรุ่น และเมื่อถึงเวลาอันสมควรก็แยกตัวเปิดร้านค้าตามแนวทางที่รับถ่ายทอดต่อมา และด้วยระบบความสัมพันธ์แบบครอบครัวพื้นถิ่น การแยกตัวก็อยู่ในทำเลเดียวกันกับญาติพี่น้องของตนเอง ดังที่เจ้าของร้านค้าค้ายาจีนโบราณท่านหนึ่งกล่าวว่า³² “โตขึ้นมาแล้วก็อยากทำกิจการของตัวเอง แต่ก็ยังรักสามชุก อยู่ใกล้เตี้ย (พอ) กับแม่ดีกว่าเลยเช่าร้านใกล้กัน ขาดเหลืออะไรหยิบยืมกันง่าย สบายดี” เป็นคำพูดที่เรียบง่ายแต่บอกถึงมิตรภาพและสัมพันธ์ภาพของคนในพื้นที่เป็นอย่างดี

³² พรทิพย์ สอนสงวนวงศ์. สัมภาษณ์. 26 เมษายน 2547.

ง) **จุดรวม (Nodes)** หรือพื้นที่ที่เป็นศูนย์รวมคนในตลาดสามชุกมีหลายรูปแบบทั้งรูปแบบที่เป็นพื้นที่ว่าง และเป็นพื้นที่ที่ไม่ใช่ลานโล่ง ๆ เพียงอย่างเดียว จากการสำรวจมีพื้นที่ตามความหมายของการเป็นจุดรวม ดังนี้

แผนที่ 3.6 ตำแหน่งพื้นที่จุดรวมชุมชน
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

- **พื้นที่ตลาดเช้า** บริเวณนี้เป็นลานโล่งแจ้งตั้งอยู่บริเวณติดกับถนนเลียบบนคลองชลประทาน ปากทางเข้าชุมชน มีการใช้งานพื้นที่สามช่วงเวลา ตั้งแต่เวลาประมาณ 03.00 น. – 08.00 น. เป็นพื้นที่ตลาดเช้าขายของสดและอาหารคาวหวาน กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าจากทั้งในชุมชนและรอบนอกจะนำสินค้าเข้ามาขายของในพื้นที่นี้ เป็นความพลุกพล่านของกลุ่มคนซื้อและขาย ที่รวมตัวกันด้วยความต้องการเดียวกันเป็นจำนวนมากที่สุดในตลาดสามชุกแห่งนี้ ในช่วงเวลาตั้งแต่ 10.00 น. จนกระทั่งประมาณ 16.00 น. พื้นที่ปล่อยให้เป็นที่จอดรถของผู้เข้ามาในตลาดทั้งของคนในพื้นที่และจากข้างนอก สุดท้ายของการใช้พื้นที่คือช่วงเวลา 16.00 น. เป็นต้นไป จะเป็นพื้นที่ตลาดอาหารตอนกลางวัน มีการจองพื้นที่ขายอาหารตามสั่งและของกินอื่น ๆ ทั้งผลไม้ ขนมของหวานและคาวหลากหลายตามแต่ร้านค้าจะนำมา ตลาดอาหารจะสิ้นสุดการบริการและคนในตลาดจะรับรู้ว่ามีหมดช่วงสายก็อยู่ในช่วงเวลาประมาณ 23.00 น. จะเหลือก็แต่รถเข็นอาหารนอกพื้นที่ตามริมถนนเลียบบนคลองชลประทานอยู่ประปราย

พื้นที่สาธารณะที่เป็นพื้นที่ตลาดเช้านี้ แสดงออกถึงการเป็นที่ว่างที่เสริมสร้างบุคลิกภาพของที่ว่างให้เกิดความหลากหลายในรูปแบบการใช้งาน การครอบครองพื้นที่ไม่มีการครอบครองแบบถาวร แต่การรับรู้ในสิทธิ์การครอบครองเป็นรูปธรรมในการเช่าพื้นที่จากหน่วยงานที่ (คือสำนักงานเทศบาลตำบลสามชุก) ดูแลพื้นที่ตลาด

ภาพพื้นที่ใช้เป็นลานตลาดเช้า ช่วงเวลาประมาณ 04.00 น.
ถึงเวลาประมาณ 08.00 น.

สภาพพื้นที่ใช้เป็นลานจอดรถ ช่วงเวลาประมาณ 10.00 น.
ถึงเวลาประมาณ 16.00 น.

สภาพพื้นที่ใช้เป็นลานตลาดอาหารและของกิน ช่วงเวลา
ประมาณ 16.00 น. ถึงเวลาประมาณ 23.00 น.

ภาพที่ 3.17 – 3.19 แสดงลักษณะการใช้พื้นที่ว่างด้านหน้าชุมชน
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

สภาพทางกายภาพของพื้นที่เป็นลานคอนกรีตเทในที่เปิดโล่ง แสงสว่างที่มีในพื้นที่ส่วนใหญ่ขณะที่เป็น
ตลาดอาหารตอนค่ำ ความสว่างจะได้จากแสงนีออนของรถเข็นขายอาหารของแต่ละเจ้า ในพื้นที่เองนั้นความ
สว่างที่อาศัยจากแสงไฟส่องถนนซึ่งไม่ให้ความสว่างที่เพียงพอแก่พื้นที่

ด้านข้างของพื้นที่เป็นอาคารตลาดเช้า การใช้งานที่คึกคักที่สุดจะเป็นเวลาช่วงเดียวกับลานตลาดเช้าเปิด
บริการ เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมการค้า อาคารหลังนี้มีสภาพกลายเป็นอาคารร้างที่ขาดการใช้งานอย่างสิ้นเชิง กอปร
กับพื้นที่และอาคารส่วนนี้เปรียบเสมือนพื้นที่ต้อนรับของย่านชุมชนตลาดสามชุก จึงน่าเสียดายเป็นอย่างมากที่
ภาพลักษณ์ที่ปรากฏสู่สายตาคนภายนอก ทำให้ตลาดสามชุกขาดความคึกคักเป็นอย่างมาก

- สวนเฉลิมพระเกียรติ (สวนสาธารณะประจำชุมชน) เป็นสวนสาธารณะชุมชนขนาดพื้นที่ประมาณครึ่ง
ไร่ การจัดแบ่งพื้นที่ภายในเป็นศาลาสวนหย่อม สนามเด็กเล่น ลานกิจกรรมและที่นั่งแบบขั้นบันได
(Amphitheater) กลางแจ้ง พื้นที่เป็นพื้นที่พัฒนาและก่อสร้างเพื่อส่งเสริมนโยบายการต่อต้านยาเสพติดของอำเภอ

สามชุก เป็นพื้นที่ที่มีการใช้งานตลอดเวลาตั้งแต่เช้าจรดเย็น ในช่วงเช้าเป็นพื้นที่สำหรับการออกกำลังกาย โดยจะพบภาพคนวิ่งออกกำลังกายทุกช่วงเช้า จนกระทั่งช่วงเย็นเป็นที่รวมคนทุกวัยที่มาทำกิจกรรมการออกกำลังกาย ทั้งการวิ่งเล่น เล่นกีฬาและกลุ่มแม่บ้านที่มาเต้นแอโรบิค เป็นต้น

บน – ทศนิยมภาพสวนสาธารณะ, ล่างซ้าย – ภาพมุมสูงสวนสาธารณะ, ล่างขวา - ศาลาและเครื่องเล่นในสวนฯ

ภาพที่ 3.20 สภาพที่ว่างหน้าที่ว่าการอำเภอสามชุก

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

- ลานโล่งหน้าที่ว่าการอำเภอและตลาดบ้าย พื้นที่ลานโล่งนี้เป็นพื้นที่ที่ออกแบบตามรูปแบบของอาคารศูนย์ราชการ โดยจะสังเกตเห็นในหลายที่ที่มีการเว้นที่ว่างเป็นพื้นที่เคาะพวงชาติ สำหรับที่ว่าการอำเภอสามชุกนี้ใช้เป็นพื้นที่สำหรับจอดรถให้กับชุมชน ลานโล่งนี้พัฒนาพื้นที่เป็นสองรูปแบบ รูปแบบแรกคือใช้เป็นพื้นที่จอดรถที่กล่าวข้างต้น อีกพื้นที่ต่อเนื่องจัดสรรให้เป็นพื้นที่สำหรับการจับจองเป็นพื้นที่ค้าขายในช่วงบ้าย ซึ่งเรียกกันว่า “ตลาดบ้าย” พื้นที่ในรูปแบบแรกใช้ประโยชน์พื้นที่นอกระบบการเป็นที่จอดรถยนต์ ในขณะที่ทางที่ว่าการอำเภอสามชุกมีงานเทศกาลประจำปี พื้นที่จะปรับเปลี่ยนการใช้งานตามความเหมาะสมของรูปแบบงานเทศกาลที่จัดขึ้น

ลานโล่งหน้าที่ว่าการอำเภอนี้ยังมีที่ว่างอีกพื้นที่หนึ่งต่อเนื่องถัดจากพื้นที่ตลาดบ้าย คือพื้นที่ว่างริมน้ำที่มีลักษณะการก่อสร้างซึ่งเป็นกำแพงกันดิน พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ว่างสาธารณะประโยชน์คนในชุมชนจะใช้เวลาวางมาพักผ่อน

โดยรวมพื้นที่ทั้งสามเป็นพื้นที่ร่วมกัน แต่มีการแบ่งกันพื้นที่และที่ว่างโดยชอบที่เป็นรั้วและกลุ่มกิจกรรมในส่วนพื้นที่ตลาดบ้าย ทำให้ที่ว่างสาธารณะประโยชน์ทั้งสามที่นี้ตัดขาดออกจากกันอย่างสิ้นเชิง การเป็นจุด

รวมในช่วงชีวิตประจำวันจะทำหน้าที่รองรับกิจกรรมที่สนองตอบความต้องการต่างกันไป เมื่อมีกิจกรรมงานเทศกาลที่ว่างทั้งสามจะสลายขอบเขตด้วยกิจกรรมรวมของคนในย่าน

ที่ว่างหน้าที่ว่าการอำเภอ เป็นพื้นที่จอดรถยนต์และถัดไปเป็นพื้นที่ตลาดป้าย

พื้นที่โล่งริมน้ำถัดจากพื้นที่ตลาดป้าย

ภาพที่ 3.21 สภาพที่ว่างหน้าที่ว่าการอำเภอสามชุก

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

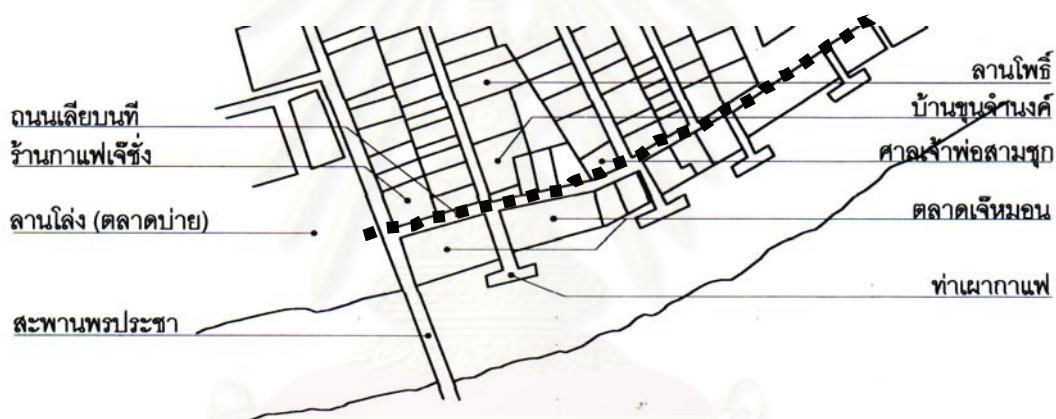
- ถนนเลียบบนที่ เป็นถนนเส้นยาวขนานกับฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี ความกว้างของถนนไม่รวมทางเท้า ประมาณ 3.00 ม. ถนนเส้นนี้เป็นถนนเส้นที่ความพลุกพล่านของกลุ่มคนในตลาดเป็นปริมาณคับคั่ง โดยภายในพื้นที่มีการวางเรียงรายไปด้วยร้านค้าและรถเข็นขายของตามสองฝั่งทาง สิ่งนี้เกิดจากการพัฒนาและครอบครองพื้นที่ถนนเป็นพื้นที่ตลาดไปในตัว มิติความสัมพันธ์ของผู้ซื้อและผู้ขายเกิดการซ้อนทับกันอย่างแยกไม่ออก การจับจองเป็นพื้นที่ปราศรัยเกิดเป็นกลุ่มย่อยตามรายทางถนน เมื่อมองออกไปทางด้านริมน้ำภาพความรู้สึกของการเป็นตลาดริมน้ำปรากฏขึ้นมาในความรู้สึกนึกคิดทันที และหลงลืมว่าพื้นที่นี้เป็นถนนที่อยู่ขนานกับริมฝั่งแม่น้ำ

แม่น้ำสุพรรณบุรีถูกเชื่อมโยงมุมมองและการเข้าถึงจากถนนเส้นนี้ด้วยช่องว่างระหว่างอาคาร และช่องเว้นว่างใต้ชั้นสองของอาคารบางหลังที่จางใจเว้นเพื่อเป็นทางลงสู่ทำน้ำ นอกจากนี้ถนนสายนี้เป็นถนนที่มีจังหวะการมองไปสู่สถานที่สำคัญในย่านสามชุกเป็นระยะ โดยอาคารและพื้นที่ที่ว่าเป็นบ้านเก่าสูง 3 ชั้นอายุ 100 ปี ที่เป็นสถาปัตยกรรมในสมัยรัชกาลที่ 5 และศาลเจ้าพ่อสามชุก กล่าวได้ว่าทางสายนี้เป็นมากกว่าทางที่มีไว้สัญจร แต่เป็นทางที่แปรเปลี่ยนเป็นที่ว่างทางสถาปัตยกรรม มีประโยชน์ตอบสนองการใช้งานตามหน้าที่และเป็นเส้นทางที่ป่งชี้ไปสู่พื้นที่ทางวัฒนธรรมของย่านด้วยเช่นกัน

ภาพที่ 3.22 บรรยากาศถนนเลียบบนที่
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจ

นอกจากถนนทำหน้าที่เป็นจุดรวมทางด้านการค้าคือเป็นพื้นที่ตลาด ทาง (Path) เส้นนี้ทางเชื่อมโยงจุดรวมทางวัฒนธรรมจุดอื่น ๆ ได้แก่พื้นที่ต่อไปนี้

แผนที่ 3.7 แสดงแผนผังบริเวณถนนเลียบบนที่และพื้นที่สำคัญ
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

- **ร้านกาแฟเจ๊ซิ่ง** ร้านกาแฟโบราณที่มีบรรยากาศความเก่าแก่ตั้งแต่สภาพภายในร้านจนถึงสภาพคนชง ร้านนี้ได้สืบทอดกิจการมาเป็นรุ่นที่สามแล้วในปัจจุบัน ภาพโดยรวมในแต่ละวันของร้านจะเนืองแน่นไปด้วยผู้คนที่นั่งสนทนาตามโต๊ะไม้หน้าบูทินอ่อนภายในร้าน ผู้คนส่วนใหญ่ล้วนเป็นกลุ่มลูกค้าประจำโดยเฉพาะผู้มีวัยมากกว่า 50 ปีที่ใช้เวลานั่งดื่มประกอบกับการสนทนากันไม่ต่ำกว่า 3 ชั่วโมง ดังที่ที่คุณสมาน คำเจริญลูกค้าหน้าเดิม ๆ ท่านหนึ่งกล่าวว่า³³ “มานั่งร้านนี้ที่ไรก็คุยกันแต่เรื่องเดิม เรื่องในอดีต สงสัยว่าคุณจะเริ่มแก่ตามร้านแล้ว (หัวเราะ)” ภาษาที่บ่งบอกถึงความสุขใจที่แม้แต่เรื่องเก่าที่เล่าซ้ำไปซ้ำมาก็ยังเป็นเรื่องที่คุยกันไม่รู้ลืมนอกจากผู้มาแวะพักขาประจำผู้สูงวัยแล้ว วัยรุ่นและวัยทำงานก็นิยมใช้เป็นที่นั่งคุยกันยามเมื่อมารับประทานอาหารที่สามชุก ในหลายครั้งที่ระยะห่างระหว่างวัยของผู้ดื่มกินในร้านมีระยะที่ย่นย่อด้วยบทสนทนาเรื่องต่าง ๆ

³³ สมาน คำเจริญ. สัมภาษณ์. 18 กรกฎาคม 2546.

เพื่อเสนอแนะหรือแลกเปลี่ยนตามความรู้สึกและความรู้ที่มีแต่ละบุคคล นำมาแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกัน ร้านนี้จึงเป็นจุดรวมเล็ก ๆ ที่แฝงไปด้วยความหมายทางสังคมหลากหลายประการ

ภาพที่ 3.23 แสดงบรรยากาศภายในร้านกาแฟซึ่ง
ที่มา : วารสารสารคดี ฉบับเดือนพฤศจิกายน 2546

- บ้านขุนจ๋านงค์ บ้านไม้เก่าอายุมากกว่า 100 ปี เป็นอาคารสามชั้น รูปแบบสถาปัตยกรรมในยุคสมัยรัชกาลที่ 5 เป็นอาคารเรือนไม้สักทั้งหลัง อาคารหลังนี้เป็นทั้งที่พักและสำนักงานนายอารักษ์ปากเรือที่เทียบท่าสามชุกเมื่อครั้งการคมนาคมทางน้ำยังรุ่งเรืองในอดีต

- ศาลเจ้าพ่อสามชุก เป็นสถาปัตยกรรมที่สอแทรกรูปแบบสถาปัตยกรรมจีน โดยเป็นพื้นที่ศูนย์รวมจิตใจของคนในพื้นที่ เป็นถิ่นแห่งศรัทธา พื้นที่แสดงความเป็นจุดรวมในรูปแบบที่ไม่แสดงทางกายภาพแต่ปรากฏออกมาทางความรู้สึก เป็นย่านความเชื่อและศรัทธาที่สำคัญยิ่ง ศาลเจ้าพ่อตลาดสามชุกเมื่อเปรียบลักษณะขนาดพื้นที่ใช้สอยกับชุมชนเมืองการค้าริมน้ำในพื้นที่อื่น ๆ ของจังหวัดสุพรรณบุรี อาคารตั้งอยู่ในจุดที่ไม่สะดวกสายตา สร้างลงในตำแหน่งที่มีพื้นที่ว่างในบริเวณที่เหลือของพื้นที่ตลาด สืบค้นพบว่าเดิมทีศาลเจ้าพ่อสามชุกนั้นมีศาลตั้งเดิมอยู่ก่อนแล้วในบริเวณด้านตรงข้ามวัดสามชุก อันเป็นจุดเริ่มต้นของชุมชนหมู่บ้านสามเพ็ง เมื่อมีการก่อสร้างตลาดจึงทำการก่อสร้างศาลใหม่ด้วยพิธีกรรมแบบเดียวกันกับศาลแรก ตรงบริเวณซอยสามด้านถนนเลียบริมน้ำ และต่อเนื่องกับทำน้ำที่เชื่อมสู่ม่าน้ำสุพรรณบุรี เป็นจุดบ่งชี้ถึงความสำคัญของทำน้ำและศาลเจ้าเป็นอย่างดี

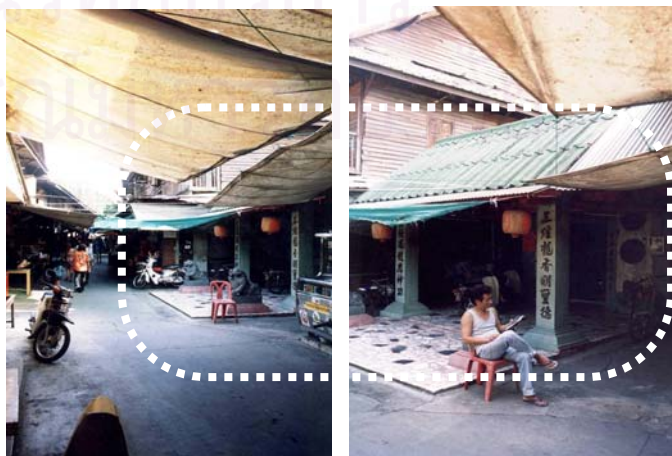
ซ้าย - มุมมองศาลเจ้าจากถนน

ขวา - ภาพศาลเจ้า

ศาลเจ้าและคนในพื้นที่รวมเป็นส่วนหนึ่ง
ส่วนเดียวกันในย่าน

ภาพที่ 3.24 แสดงภาพศาลเจ้าสามชุก

ที่มา : ภาพถ่ายจากกาสำรวจ

รูปแบบภายในศาลเจ้ามีการตกแต่งภายในตามสัญลักษณ์และคติความเชื่อของชาวจีนที่ตั้งถิ่นฐานในพื้นที่และสถานที่นี้เป็นหลักฐานเชื่อมโยงรากฐานของการตั้งถิ่นของชุมชนในตลาดสามชุก

ภาพที่ 3.25 แสดงภาพศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุก
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ถนนเลียบบนที่เป็นตัวแทนของสัญลักษณ์ที่เชื่อมความสัมพันธ์ของระบบการค้า และความเชื่อของกลุ่มคนที่ตั้งรกรากจนก่อร่างสร้างฐานเป็นพื้นที่ที่มีความเป็นปึกแผ่น และแสดงตัวให้ปรากฏจากอดีตสู่ปัจจุบัน

จ) ที่หมายตา (Landmarks) จุดสนใจหรือสิ่งก่อสร้างที่มีลักษณะเป็นที่หมายตาของพื้นที่ตลาดสามชุก ในส่วนการเดินทางสัญจรด้วยรถยนต์จากถนนลักษณะสภาพของพื้นที่ไม่มีสัญลักษณ์พิเศษที่แสดงหรือบ่งชี้การมาถึง เพราะภาพโดยรวมมีลักษณะคล้ายชุมชนเมืองอื่น ๆ ที่มีกลุ่มอาคารพาณิชย์ทั่วไป ทำให้เอกลักษณ์เมืองหรือชุมชนในรูปแบบนี้ไม่ปรากฏให้พบเห็นสำหรับการมองภาพกว้างของกายภาพชุมชน

มุมมองที่มีจุดหมายตาที่ดีที่สุดเมื่ออยู่นอกพื้นที่ตลาด คือมุมมองจากแม่น้ำท่าจีน หากลองเรือเลียบริมน้ำมา สะพานพรประชา จะเป็นจุดหมายตาของพื้นที่ได้เป็นอย่างดี

จุดหมายตาที่มีความหมายเชิงสัญลักษณ์ของลักษณะพื้นที่ที่เป็นชุมชนการค้ำริมน้ำ เมื่อสังเกตจากพื้นที่รอบนอก ได้แก่

- **ย่านและสถาปัตยกรรมในพื้นที่** ลักษณะของชุมชนที่เป็นชุมชนริมน้ำของตลาดสามชุก มีการตั้งเมืองแบบสังคมท้องถิ่น พื้นที่รอบนอกและพื้นที่ใกล้เคียงยังเป็นพื้นที่เกษตรกรรมกับการประมงริมน้ำ เมื่อลองตามแม่น้ำสภาพแวดล้อมที่อยู่ริมน้ำเป็นพื้นที่สีเขียวจะตัดกับกลุ่มอาคารเรือนไม้ของตลาดตั้งโดดเด่นสามารถสังเกตเห็นชัดเจน แสดงออกถึงความสัมพันธ์ของพื้นที่ริมน้ำกับสภาพแวดล้อมอย่างกลมกลืนและสร้างความแตกต่างของย่านได้ชัดเจน

ภาพที่ 3.26 แสดงกลุ่มอาคารริมน้ำตลาดสามชุก
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

อาคารประเภทโรงสีเก่าที่มีสัญลักษณ์ของปล่องระบายควันที่สูงเด่นเป็นสง่า เป็นเครื่องบ่งบอกถึงความสัมพันธ์ร่วมระหว่างตลาดริมน้ำกับสังคมเกษตร แม้ว่าโรงสีจะแยกตัวออกมารอบนอกจากศูนย์กลางตลาด แต่ความเกี่ยวเนื่องกันของพื้นที่ยังคงมีอยู่ เมื่อพิจารณาลักษณะรวมความโดดเด่นของอาคารโรงสีเก่าเหล่านี้เป็นสัญลักษณ์ทางสายตาของภาพลักษณ์เมืองในชุมชนริมน้ำตลาดสามชุกได้เช่นกัน

กลุ่มโรงสีเก่าสร้างขึ้นริมแม่น้ำสุพรรณบุรี ปัจจุบันไม่มีการใช้งาน
ภาพที่ 3.27 โรงสีเก่าและมุมมองจากฝั่งสะพานข้ามแม่น้ำสุพรรณบุรี (ขวา)
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

- ทำน้ำ ตัวแทนของปากทางเข้า (Gateway) ชุมชนหรือหมู่บ้าน ทำน้ำเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งถึงตำแหน่งจุดหมายปลายทางเข้าพื้นที่ ย่านตลาดสามชุกมีทำน้ำอยู่ 4 จุด ในอดีตทำน้ำเหล่านี้เป็นท่าเรือรับส่งสำหรับการสัญจรทางน้ำ มีเรือขนส่งผู้โดยสารที่เรียกเรือเมล์แดง

ภาพที่ 3.28 สภาพท่าเรือและเรือรับส่ง
ที่มา : งานภาพเก่าเล่าชานตำนานสามชุก

ในปัจจุบันท่าเรือและทำน้ำได้ลดหน้าที่ของการเป็นพื้นที่จุดรวม (Nodes) ผู้คนในการสัญจร แต่สัญลักษณ์ของการเป็นจุดหมายตาของชุมชนหรือหมู่บ้านริมน้ำยังสื่อปรากฏเป็นรูปธรรมที่จับต้องได้ นอกจากนี้

ทำน้ำที่ยังลอยตัวอยู่เหนือพื้นน้ำในแม่น้ำสุพรรณบุรี ยังเป็นสิ่งที่เชื่อมโยงมิติทางวัฒนธรรมของการดำเนินวิถีชีวิตของสังคมริมน้ำอยู่ตลอดเวลา

สิ่งที่เป็นรอยรอยการใช้พื้นที่และความสัมพันธ์ของคนและน้ำที่สืบทอดจากอดีตสู่ปัจจุบันนั้น คือการที่คนในชุมชนยังใช้ประโยชน์จากทำน้ำในการปฏิบัติกิจประจำวัน เช่นการขนหนาน้ำจากแม่น้ำไปใช้ การบริโภคและอุปโภคตามความต้องการที่แตกต่างกันไป แต่สิ่งที่เป็นอยู่เหมือนกันก็คือสภาพของทำน้ำถ่ายทอดการคงอยู่ของพื้นที่ร่วมกับคนในชุมชนต่อเนื่องตลอดมา

ทำน้ำ ที่ยื่นเด่นล้ำออกจากริมฝั่งที่แสดงการเป็นจุดหมายของพื้นที่ แต่รูปแบบกิจกรรมปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลาของสังคมที่เปลี่ยนแปลง

แผนที่แสดงตำแหน่งทำน้ำริมแม่น้ำ
4 ท่าที่มีในปัจจุบัน

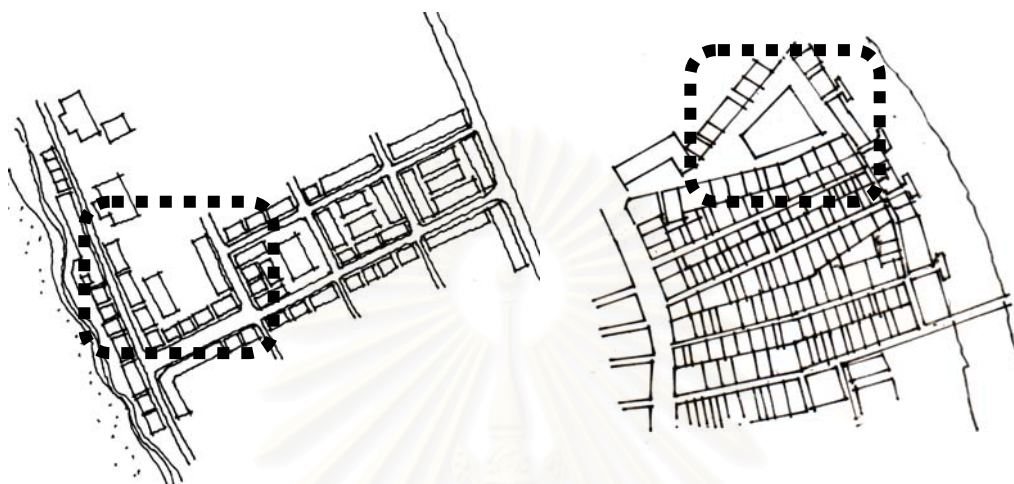
ภาพที่ 3.29 ทำน้ำริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณฯ
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ทำน้ำในปัจจุบันที่มีการใช้งานมีอยู่ด้วยกันสี่ท่า (ดูภาพที่ 3.22 ประกอบ) ตามแผนที่ ท่าที่หนึ่งในปัจจุบันเรียก “ท่าควักกาแพ” เป็นท่าไม้ที่ต่อจากทางลอดใต้ชั้นสองของอาคารเรือนตลาดไม้ที่เรียกว่า “ตลาดเจ้าหมอน” เป็นทำน้ำที่ตั้งอุปกรณ์ควักกาแพของร้านเจ็ดซั้ง โดยผู้ควักที่เห็นภาพปฏิบัติกิจกรรมทุกวันเสอาอาทิตย์ คือ คุณณฤพณธ์ ศิวะนันท์ เจ้าหน้าที่องค์การสหประชาชาติ สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีเกียรตินิยมจากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในวันเสอา - อาทิตย์ ก็จะมาทำหน้าที่ควักกาแพในพื้นที่ของทำน้ำนี้ กล่าวกันว่าท่าควักกาแพนี้เป็นท่าควักระดับปริญญา³⁴

ท่าที่สองและที่สามเป็นท่าไม้ต่อจากทางเชื่อมถนนเลียบบนที่ช่วงซอย 3 และ 4 ในช่วงซอย 3 ทำน้ำนี้จะเป็นส่วนที่ต่อเนื่องกับศาลเจ้าพ่อหลักเมืองสามชุก ปากทางลงมีพื้นที่สักการะแตกตัวจากพื้นที่ศาลอีกจุดหนึ่ง ทำน้ำที่สองและที่สามเป็นลักษณะท่าสาธารณะที่มีคนมาใช้ตลอดเวลาทั้งซักผ้า หนาน้ำใช้และกิจกรรมตกปลาของกลุ่มเยาวชนในตลาดสามชุก

³⁴ อรุณลักษณ์ อ่อนวิมล. สัมภาษณ์. 18 กรกฎาคม 2546.

ท่าที่สี่เป็นท่าโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก ท่านี้น่าจะเป็นท่าหลักของการขนส่งสินค้าในอดีต เพราะเป็นท่าที่มีพื้นที่ต่อเนื่องกับตลาดโลงซอย 5 อาคารโกดังโลงนี้ เป็นอาคารที่สร้างในช่วงหลัง ที่วางเมื่อก่อนหน้านี้กล่าวว่า เป็นลานโลงใช้สำหรับพักขนถ่ายสินค้าที่มาจากเรือสินค้า และของในพื้นที่ที่จะส่งขายภายนอก ลานนี้เป็นลานโลงที่มีรูปแบบการเว้นพื้นที่ขนาดใหญ่แบบชุมชนการค้าริมน้ำที่พบเห็นในพื้นที่ตลาดริมน้ำในอำเภออื่น ๆ ที่มีลักษณะสังคมแบบเดียวกันในจังหวัดสุพรรณบุรี

ซ้าย – ชุมชนตลาดศรีประจันต์, ขวา – ชุมชนตลาดสามชุก
ภาพที่ 3.30 ลักษณะเปรียบเทียบการเว้นพื้นที่โลงสำหรับพักสินค้า
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจ

จากที่กล่าวมาข้างต้นท่าน้ำและท่าเรือในอดีตมีการก่อสร้างเพื่อตอบสนองการเข้าถึงพื้นที่ และการใช้งานตามวิถีชีวิตของท้องถิ่นย่านสามชุก และเมื่อกาลเวลาเปลี่ยนแปลงไป ทำให้หน้าที่บางประการได้ถูกกลืนหายไปกับสังคัมรูปแบบใหม่ และสัญลักษณ์ของการเป็นภาพลักษณ์ของชุมชนริมน้ำกับการเป็นพื้นที่เชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างคนและแม่น้ำสุพรรณบุรียังปรากฏคงอยู่ตลอดเวลา

ลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ย่านตลาดสามชุกนี้ ในเชิงความเป็นชุมชนเมือง ความเกี่ยวเนื่องกันของสถาปัตยกรรมและย่านปรากฏในพื้นที่ แสดงความเป็นรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของย่านชุมชนท้องถิ่นแห่งนี้ อย่างชัดเจน รูปแบบวิวัฒนาการและการก่อตัวของเมืองจากการเป็นชุมชนสังคัมกิจกรรมสู่ชุมชนการค้าสรุปได้ตามลำดับต่อไปนี้

- 1) การเป็นหมู่บ้านที่เกาะตัวในละแวกริมแม่น้ำสุพรรณบุรีแบบรูปแบบชุมชนชนบทภาคกลางทั่วไป โดยมีวัดเป็นศูนย์กลางกิจกรรมทางศาสนาและถิ่นศรัทธาทางใจของคนในพื้นที่
- 2) ความเป็นกลุ่มเป็นก้อนของชุมชน กอปรกับการเป็นจุดผ่านทางที่สำคัญทั้งทางน้ำและทางเกวียนที่สำคัญทำให้เกิดความพลุกพล่านของคนที่สำคัญ เกิดรูปแบบการค้าแบบแลกเปลี่ยนสินค้า โดยคนในพื้นที่กับชาวป่าที่มาจากถิ่นอื่น
- 3) ความคับคั่งของกิจกรรมการค้าแบบชาวบ้านเป็นสิ่งที่ถ่ายทอดเรื่องราวสู่คนกลุ่มอื่น เริ่มมีพ่อค้าเร่เข้ามาเปิดพื้นที่แบบตลาดนัด

- 4) รูปแบบการค้าเริ่มขยายตัวเป็นพื้นที่เมืองท่าที่สำคัญ และการย้ายศูนย์ราชการเข้ามาในพื้นที่เพื่อสร้างความมั่นคงทางด้านจิตใจของกลุ่มชาวบ้านในพื้นที่ เกิดรูปแบบการปกครองแบบท้องถิ่นในระบบการกระจายอำนาจจากศูนย์กลางสู่ท้องถิ่น
- 5) การจัดสรรพื้นที่ส่วนกลางของราชการให้กับพ่อค้าชาวจีนที่เข้ามาปักหลักตั้งถิ่นฐาน และเกิดรูปแบบการค้าของคนจีน โดยการปลูกเรือนเป็นห้อง ๆ เพื่อจัดเป็นพื้นที่ให้เช่าเพื่อการค้า พื้นที่ส่วนนี้กลายเป็นแม่เหล็กที่ดึงดูดให้กลุ่มคนในพื้นที่เกาะกลุ่มเป็นสังคมเมืองการค้าขึ้นมา
- 6) ศาลเจ้า เป็นสิ่งที่สร้างขึ้นเพื่อส่งเสริมและค้าจนทางด้านการค้า โดยก่อสร้างพร้อมกับพื้นที่ตลาดไม้ และสิ่งนี้เป็นสิ่งที่ยังบอกถึงเผ่าพันธุ์เจ้าของพื้นที่อย่างชัดเจน
- 7) สัญลักษณ์ของความเจริญทางการค้าอย่างโรงสี ถูกตั้งขึ้นเป็นหลักฐานแสดงความเจริญมั่งคั่งทางด้านการค้า พร้อม ๆ กับการพัฒนาพื้นที่โล่งเป็นที่พักผลิตผลทางการเกษตรที่ส่งออกและรับเข้าเป็นตลาดแบบกลางแจ้ง
- 8) จากความเจริญสูงสุดก็เข้าสู่ความเสื่อมโทรมจากการที่รูปแบบสังคมการค้าเปลี่ยนแปลงมาจากการสัญจรทางน้ำ ผู้การพัฒนากำหนดรูปแบบใหม่แทนที่
- 9) เมืองหยุดการขยายตัวตามริมฝั่งแม่น้ำ โดยขยายตัวออกตามแนวถนนที่ตัดใหม่แทน แต่รูปแบบของเมืองแบบการค้าก็ถ่ายทอดวัฒนธรรมสู่คนรุ่นปัจจุบัน ระบบอาคารที่ก่อสร้างใหม่ในละแวกพื้นที่ก็เป็นรูปแบบอาคารพาณิชย์แบบตึกแถวเกาะกลุ่มกันต่อไป
- 10) วัดในศาสนาพุทธยังเป็นสถานที่ที่เป็นศูนย์กลางความเชื่อและศรัทธา ได้ถูกสร้างเพิ่มเติมในพื้นที่เป็นทั้งศาสนาสถานและโรงเรียนที่ให้ความรู้ควบคู่ไป
- 11) เมืองขยายตัวออกไปอย่างต่อเนื่อง แต่ตัวเมืองเก่ากลับเกิดความซบเซาลงผันผวนกับการพัฒนาของพื้นที่ตลอดมาจนปัจจุบัน แต่สิ่งหนึ่งที่ยังค้าจนความเป็นย่านเก่าแก่ก็คือ รูปแบบวิถีชีวิตที่ยังสืบสานกันอย่างต่อเนื่องของคนในพื้นที่ที่ไม่ทิ้งพื้นที่ไปไหน

3.3 สถาปัตยกรรมในชุมชน

สถาปัตยกรรมที่เป็นพื้นที่พักอาศัยของชุมชนสามชุกนั้น จะมีลักษณะเริ่มต้นในรูปแบบสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นริมน้ำภาคกลางทั่วไป คือ บ้านเรือนเครื่องผูกที่มีพื้นที่เกาะตัวริมฝั่งสองข้างขนานแม่น้ำสุพรรณบุรี เพียงแต่ความหนาแน่นนั้นคาดว่ามีระยะที่เว้นว่างห่างกันออกไปเป็นระยะ ตัวหมู่บ้านนั้นน่าจะมีพื้นที่ถัดเข้าไปอีกในฝั่งต้องเดินเท้าเข้าไปเมื่อเทียบเรือที่ท่าหน้าหน้าทางเข้า

สถาปัตยกรรมที่ปรากฏเป็นรูปแบบของชุมชนการค้าในลักษณะที่เกิดขึ้นในปัจจุบันนั้น จะเป็นยุคสมัยที่เกิดจากการล่องเรือค้าขายของเรือค้าแร่ทั้งหลายที่ที่มาหยุดแวะพักในพื้นที่ ลักษณะการตั้งถิ่นฐานของชุมชนสถาปัตยกรรมที่เป็นรูปแบบชุมชนการค้านี้จากการสำรวจพื้นที่ พบว่าตัวตลาดเก่าที่เป็นตลาดดั้งเดิมนั้น ตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณ ตลาดนี้เป็นตลาดน้ำที่มีท่าเรือขนถ่ายสินค้าและขึ้นลงของผู้คนที่มาเทียบท่า โดยจะมีท่าเรือที่พักสินค้าบรรทุกหนักอีกจุดหนึ่งในระยะถัดไป ซึ่งแยกออกไปอีกองค์ประกอบหนึ่ง

ห้องแถว หรือเรือนแถว นั้น เป็นนวัตกรรมทางสถาปัตยกรรมที่มาพร้อมกับความเจริญของตลาด ห้องแถวเก่าที่หลงเหลือในปัจจุบันนั้น เป็นลักษณะของเรือนแถวไม้สองชั้น ปลูกติดต่อกัน 15 – 20 ห้อง แต่ละห้องมีความกว้างประมาณ 3.50 เมตร และลึกประมาณ 12.00 เมตร เมื่อทำการศึกษาย้อนไปถึงรูปแบบ

สถาปัตยกรรมที่เป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นแบบเรือนแถวนี้ ด้วยการพิจารณาถึงรูปแบบในพื้นที่อื่น ๆ พบว่ารูปแบบและลักษณะของสถาปัตยกรรมมีลักษณะที่คล้ายคลึงกัน อย่างเช่นที่ชุมชนตลาดศรีประจันต์ ลักษณะของเรือนแถวนั้นกล่าวได้ว่ามีต้นตอมาจากที่เดียวกัน สาเหตุที่มีความคล้ายคลึงกันนั้นมาจากการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมทางการก่อสร้างและรูปแบบที่เกิดขึ้นจะเป็นสถาปัตยกรรมสากลในยุคสมัยนั้น รูปแบบนี้เกิดจากการจดจำทางประสบการณ์ของช่างท้องถิ่น และการเดินทางล่องเรือค้าขายของพ่อค้าท้องถิ่นที่เดินทางเข้าสู่ภูมิภาคอื่น ๆ เช่น บางกอก พระนครศรีอยุธยา หรือที่อื่น ๆ ทำให้รูปแบบสถาปัตยกรรมแบบเรือนแถวไม้นี้นิยมก่อสร้างเป็นแบบมาตรฐาน

ในอดีตของเรือนแถวที่เกิดขึ้นของชุมชนตลาดสามชุกนั้น ก่อนที่จะเกิดการพัฒนาเป็นรูปแบบที่เห็นในปัจจุบันนั้น เรือนแถวไม้น่าจะมีการปลูกสร้างก่อนหน้านี้อ้างแล้ว ตัวอย่างหนึ่งที่พบเห็นเรือนแถวไม้ในยุคแรกของสุพรรณบุรีที่ยังหลงเหลืออยู่อย่างที่บ้านบางลี่ อำเภอบางปลาม้า³⁵ เป็นสถาปัตยกรรมเรือนแถวไม้ที่มีการผสมผสานกับเรือนเครื่องผูก คือมีการก่อสร้างเป็นแถวยาวต่อเนื่องสูง 2 ชั้น ชั้นล่างเปิดโล่งสำหรับเป็นพื้นที่เก็บของและใช้ทำมาค้าขาย ชั้นบนเป็นเรือนพักอาศัย เรือนแถวแบบนี้ในชุมชนของอำเภอสามชุกยังพบเห็นในลักษณะเดียวกัน แต่อยู่ในพื้นที่ที่ไกลออกไปตามชานเมืองนอกเขตชุมชนเมือง เรือนแบบนี้ในอดีตน่าจะเกิดขึ้นในพื้นที่ของชุมชนนี้บ้างแต่ไม่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่บ่งบอกอย่างชัดเจน ในส่วนนี้เป็นการสันนิษฐานตามวิวัฒนาการจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมในจังหวัดสุพรรณบุรีที่น่าจะเกี่ยวข้องกัน

ภาพที่ 3.31 เรือนแถวไม้ยุคแรกของสุพรรณบุรี
ที่มา : น้ำบ่อเกิดแห่งวัฒนธรรม, สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา

สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอีกอย่างที่ปรากฏในพื้นที่ชุมชนนี้ได้แก่ โรงสีและโกดังเก็บของ อาคารประเภทนี้จากการสำรวจทั้งในพื้นที่ชุมชนเมืองของอำเภอสามชุก และอำเภออื่น ๆ โดยรอบพบว่ามักมีการก่อสร้างอูริมน้ำสาเหตุของทำเลที่ตั้งน่าจะเกิดจากอิทธิพลของการใช้แม่น้ำสุพรรณเป็นเส้นทางสัญจรเป็นหลักในยุคสมัยนั้น การขนส่งสินค้าเช่นข้าว ฝ้าย หรือสินค้าบรรทุกทุกหนักจะอาศัยการขนส่งทางน้ำเป็นหลัก ซึ่งการเดินทางทางเท้าโดยใช้เกวียนขนส่งนั้นน่าจะกินระยะเวลาการเดินทางมากกว่าเดินทางด้วยเรือ อาคารโรงสีและโกดังสินค้าจะนิยมปลูกสร้างริมน้ำและทำท่าเรือรองรับการขนส่งในพื้นที่เดียวกันนี้ ปัจจุบันโรงสีและโกดังในชุมชนสามชุกนั้นเป็นโกดังร้างไปแล้ว เนื่องจากการสัญจรในปัจจุบันเส้นทางหลักคือถนนหลวงหมายเลข 3309 (ถนนสุพรรณบุรี – ชัยนาท) ใช้เป็นเส้นทางหลักของการจราจรในปัจจุบัน อาคารประเภทนี้จะปลูกสร้างติดถนนใหญ่ทั้งหมด อาคารโกดังและโรงสีเก่าจึงหมดความสำคัญของการใช้งานไปโดยปริยาย

³⁵ สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. 2529. น้ำ บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย.

จากที่กล่าวถึงในเบื้องต้น สถาปัตยกรรมที่เป็นองค์ประกอบของชุมชนตลาดสามชุกนี้ ส่วนใหญ่เป็นสถาปัตยกรรมที่เริ่มต้นมาพร้อมกับการปลูกสร้างตลาดริมน้ำแห่งนี้ ส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 90 ปี อาคารกว่าร้อยละ 80 เป็นอาคารเรือนแถวไม้แทบทั้งสิ้น มีการปลูกสร้างอาคารตึกแถวสอดแทรกบางส่วน เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงอาคารจากสภาพที่ทรุดโทรม อาคารไม้เหล่านี้เป็นอาคารที่แสดงออกถึงวิวัฒนาการทางสถาปัตยกรรมของพื้นที่ปรากฏสู่สายตาของผู้สัญจรไปมาอย่างชัดเจน โดยในการศึกษาส่วนนี้เป็นการศึกษารูปแบบโดยกำหนดเป็นรูปแบบสถาปัตยกรรมในพื้นที่

3.3.1 รูปแบบสถาปัตยกรรมในย่านการค้าเก่า

จากการสำรวจพื้นที่และกลุ่มอาคารในตลาดสามชุก อาคารประเภทเรือนไม้ค้าขายมีลักษณะความต่อเนื่องและรูปแบบรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมในหลายจุดใกล้เคียงกัน ในการศึกษานี้จึงนำเสนอรูปแบบอาคารออกเป็นกลุ่มศึกษา และเสนอรายละเอียดของอาคารที่ลักษณะพิเศษในกลุ่ม เพื่อเป็นส่วนเสริมความเข้าใจในองค์สถาปัตยกรรมร่วมพื้นที่ในจุดอื่น ๆ โดยแบ่งกลุ่มอาคารดังนี้

- 1) เรือนค้าขายแบบเรือนตลาดสด
- 2) เรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว
- 3) เรือนค้าขายแบบเรือนแถวยาวต่อเนื่อง
- 4) เรือนพักอาศัย

1) เรือนค้าขายแบบเรือนตลาดสด

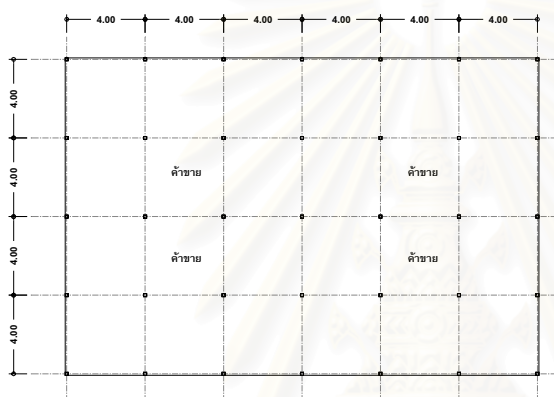

ภาพที่ 3.32 แผนภาพระบุตำแหน่งเรือนค้าขายแบบเรือนตลาดสด
ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่

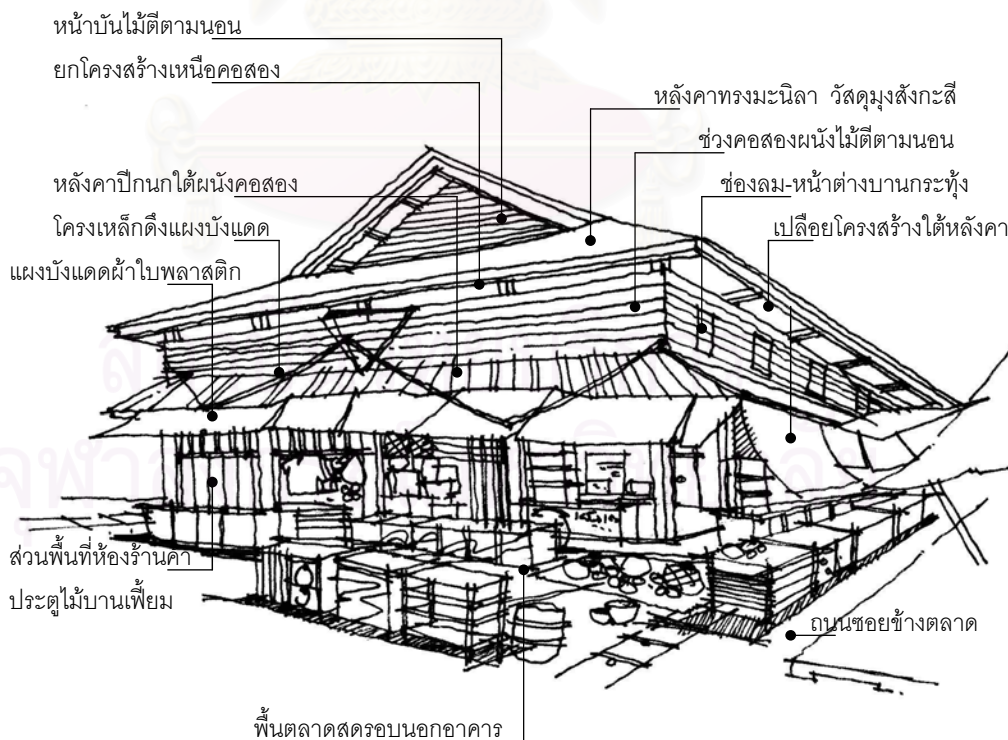
1.1) กรณีศึกษา ก.

รูปแบบทางสถาปัตยกรรมภายนอกเป็นรูปแบบเรือนค้าขายพื้นถิ่นเปิดโล่ง มีการยกระดับหลังคาเป็นสองจังหวะแบบคอสอง ระดับแรกเป็นหลังคาล้ำยปีกนกชายคายาวประมาณ 1.50 เมตร. เหนือชายคาขึ้นไปเป็นผนังตีฝ้าไม้และช่องเปิดแบบบานกระทุ้งในด้านยาวของอาคาร ส่วนในด้านสกัดเป็นฝ้าผนังไม้ตีตามนอน ยกเป็นคอสองขึ้นไปรับหลังคาแบบปั้นหย้า วัสดุผนังหลังคาสังกะสีปัจจุบันเป็นสีสนิมจนไม่มีสภาพสังกะสีเดิมให้เห็นแต่น่าจะเป็นสังกะสีแบบทั่วไปคือสีบรอนซ์เงินตามที่นิยมในท้องตลาด

ระบบการวางโครงสร้างเป็นแบบเสาและคาน มีเสาดตามแนวจุดตัดแนวเสาทั้งหมด ช่วงเสาเสาแบ่งเป็น 4 และ 9 ช่วงตามแนวระนาบของอาคารมีระยะต่อช่วงเท่ากันหมดที่ 4.00 เมตร โครงสร้างหลังคาเป็นโครงสร้างไม้ทั้งหมด โครงสร้างหลังคาและช่วงคอสองรองรับด้วยเสารอบนอก เสาภายในตั้งขึ้นเพื่อเสริมรับแรงช่วงกลางเพื่อการประหยัดไม้สำหรับใช้เป็นโครงสร้างหลังคา

ภาพที่ 3.33 แพลนเรือนตลาดสด กรณีศึกษา ก
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 3.34 ทศนิยมภาพเรือนตลาดสด กรณีศึกษา ก
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

สภาพในปัจจุบันภายในและภายนอกทรุดโทรมในส่วนของวัสดุตามกาลเวลา ด้วยอายุอาคารประมาณ 60 กว่าปี ในส่วนโครงสร้างเมื่อพิจารณาด้วยสายตาพบว่าจะแข็งแรงไม่มีการทรุดตัวหรือเสียรูปทรง

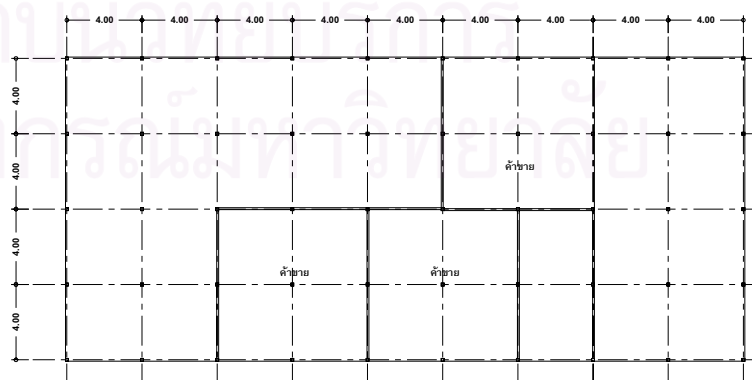
อาคารหลังนี้เป็นรูปแบบของอาคารประเภทตลาดสดที่ถูกถ่ายทอดมาจากอาคารตลาดในพื้นที่อย่าง ตลาดเจ้าหมอน หรือตลาดเก่าแก่เป็ยิวในอดีต อาคารประเภทตลาดสดแบบเรือนพื้นดินก็รับอิทธิพลส่วนใหญ่สร้างออกมาในลักษณะนี้ แสดงถึงหลักการระบายอากาศโดยให้ความร้อนลอยตัวให้ลมพัดผ่านความร้อนออกจากช่วง หน้าต่างบริเวณผนังช่วงคอสองของอาคาร อาคารรูปแบบตลาดสดที่สร้างในรุ่นต่อมาจากอาคารนี้ยังคงรักษา รูปแบบการออกแบบในระบบการก่อสร้างและหลักการระบายอากาศในลักษณะเดียวกันเรื่อยมา

1.2) กรณีศึกษา ข.

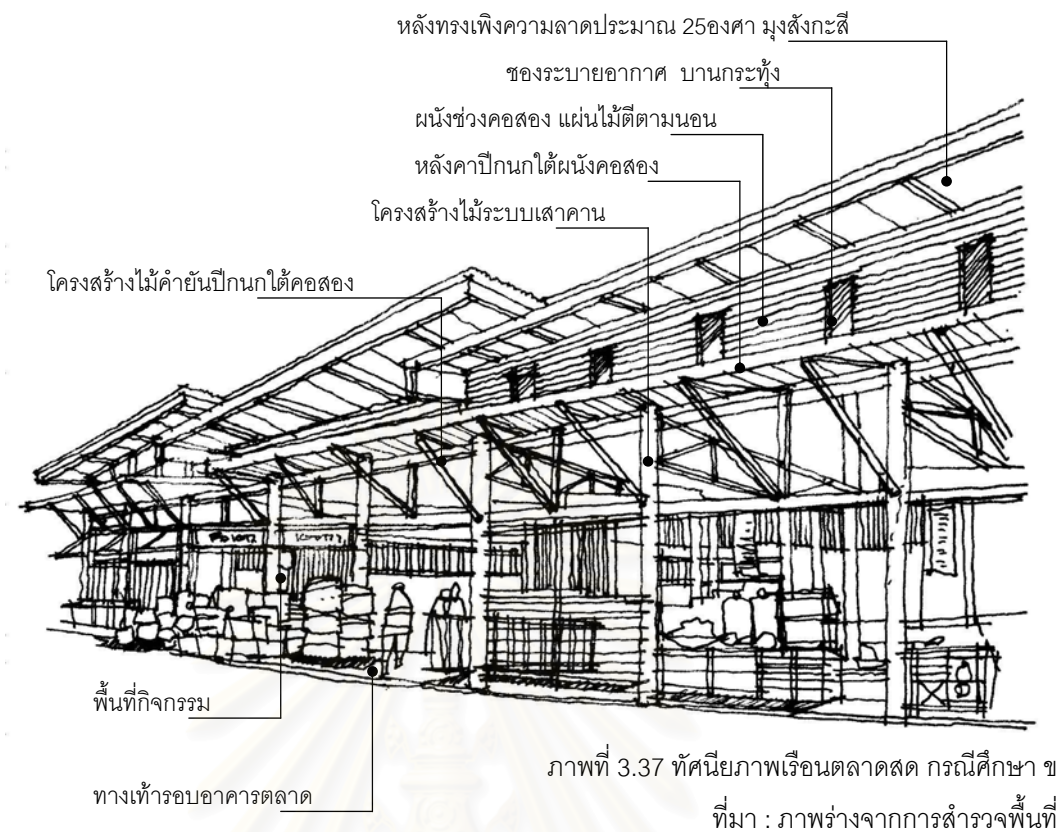
รูปแบบทางสถาปัตยกรรมภายนอกเป็นรูปแบบเรือนค้าขายพื้นดินเปิดโล่ง มีการยกระดับหลังคาเป็นสอง จังหวะแบบคอสอง ระดับแรกเป็นหลังคาล้ำยปีกนกชายยาวประมาณ 1.50 เมตร. เหนือชายคาขึ้นไปเป็นผนัง ติฝ้าไม้และช่องเปิดแบบบานกระทุ้งในด้านยาวของอาคาร ส่วนด้านสกัดเป็นฝ้าผนังไม้ตีตามนอน รูปแบบหลังคา มีความพิเศษกว่าเรือนอื่นตรงที่มีการทำเป็นหลังคาเพิงเรียงต่อเนื่องสามจังหวะคล้ายกับหลังคาโรงงานหรือโกดัง สิ้นค้า วัสดุผนังหลังคาสังกะสี โครงสร้างแบ่งเป็น 4 และ 9 ช่วงเสา ระดับชายคาปีกนกสูงจากระดับพื้นขึ้นไป ประมาณ 6.00 ม. โครงสร้างทั้งหมดทำด้วยไม้

ภาพที่ 3.35 ตลาดสด กรณีศึกษา ข (ซ้าย-มุมมองจากด้านแม่น้ำ,ขวา-มุมมองจากถนนมิตรสัมพันธ์ ตามลำดับ)
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 3.36 แปลนพื้นเรือนตลาดสด กรณีศึกษา ข
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 3.37 ทศนิยมภาพเรือนตลาดสด กรณีศึกษา ข
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

1.3) กรณีศึกษา ค.

อาคารตลาดเก่าแก่เบี้ยว เป็นอาคารที่ก่อสร้างในยุคแรกเริ่มของการก่อตัวรวมกันเป็นย่านตลาดสามชุก รูปแบบอาคารเป็นเรือนค้าขายแบบอาคารโครงสร้างช่วงกว้าง รูปแบบการออกแบบอาคารเมื่อพิจารณาจากลักษณะกายภาพภายนอก อาคารหลังนี้เสมือนมีการก่อสร้างอาคารสองรูปแบบมาบรรจบกัน โดยส่วนแรกมีพื้นที่ใช้สอยแบบโถงโล่งจนถึงโครงสร้างสร้างหลัง พื้นที่เป็นที่ในส่วนที่อยู่ขนานกับถนนเลียบบนที่ ส่วนที่สองเป็นช่วงของอาคารที่อยู่ด้านริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี อาคารหลังนี้มีความพิเศษตรงที่เมื่อมองเข้าหารูปด้านอาคารจากแนวถนนทางทิศตะวันตกและแม่น้ำสุพรรณบุรีทางทิศตะวันออก รูปด้านอาคารจะเป็นลักษณะของรูปแบบอาคารที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง จุดนี้สามารถสังเกตมุมมองในส่วนด้านข้างที่จะเห็นรูปแบบของอาคารสองหลังที่ประกบติดกัน

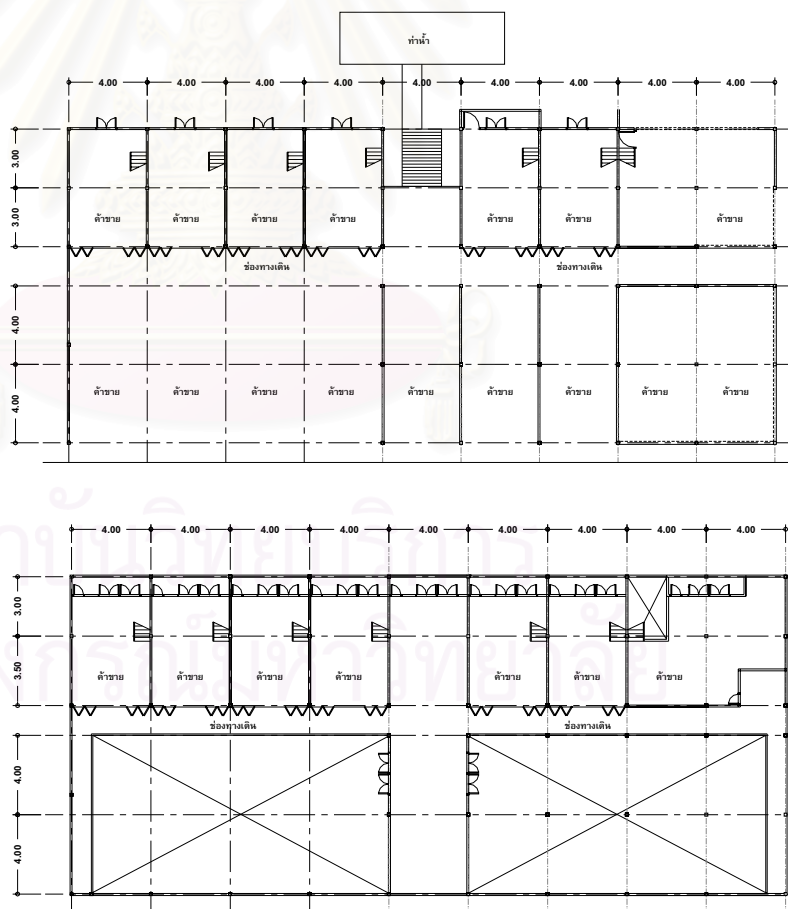

ภาพที่ 3.38 – 3.39 มุมมองตลาดเก่าแก่เบี้ยวจากซอย 1, มุมมองตลาดเก่าแก่เบี้ยวจากแม่น้ำท่าจีน (ซ้าย-ขวา)
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

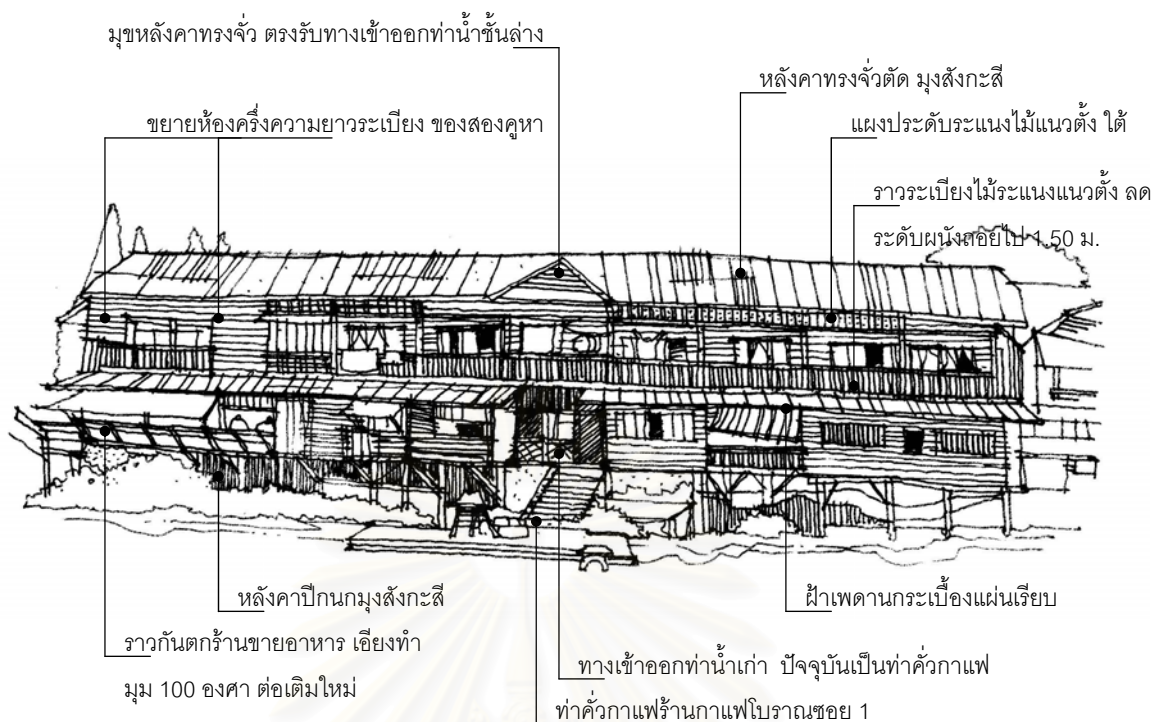
แต่เมื่อสำรวจเข้าไปภายในอาคารที่เป็นส่วนร้านอาหาร ระบบการวางผังและแปลนพื้นของอาคารที่มีรูปแบบที่แตกต่างกันนั้น ถูกผสมผสานรวมกันอย่างกลมกลืนเสมือนเป็นอาคารเดียวกัน ในชั้นล่างส่วนพื้นที่โล่งเป็นพื้นที่นั่งรับประทานอาหารตามสั่ง ส่วนที่สองเป็นพื้นที่กั้นเป็นห้องตามระยะของช่วงเสา ประตูเข้าห้องเป็นประตูไม้บานเฟี้ยม หน้าเป็นบานเปิดทั่วไปและมีบันไดขึ้นไปสู่ห้องชั้นบน ชั้นบนเป็นห้องใช้เป็นที่พักอาศัยโดยประตูบานเปิดสู่ระเบียงด้านนอกทั้งสองด้าน ด้านหนึ่งหันออกช่องโล่งจากพื้นที่ร้านอาหารส่วนที่ติดกับถนนเลียบรินที่ ระเบียบอีกด้านหันออกแม่น้ำสุพรรณบุรี

ความน่าสนใจของอาคารนอกจากเรื่องกรรมผสมผสานแปลนพื้นที่กับความแตกต่างของรูปด้านอาคารแล้ว ความต่อเนื่องของการเปิดช่องทางเดินใต้อาคารยังออกแบบอย่างสวยงาม โดยอาคารหลังนี้เป็นอาคารริมน้ำและเป็นตลาดในยุคแรกๆของพื้นที่ การออกแบบอาคารได้เว้นทางเดินใต้ชั้นสองให้เปิดทางเข้าสู่ที่น้ำ ในช่วงบนหลังคาออกแบบให้มุงชนบ (Dormer) แนวตรงกับช่องทางลงท่าเรือในชั้นล่าง เกิดเป็นจุดหมายตาในการมองสู่ที่ตั้งอย่างดี อาคารหลังนี้เป็นอาคารที่มีลักษณะการออกแบบที่ดูรูปแบบหนึ่งในย่านตลาดสามชุกแห่งนี้

ระบบเสาอาคารเป็นแบบตาราง แนวขนานถนนและแม่น้ำมีระยะ 4.00 เมตรต่อช่วงเสา เป็นจำนวน 10 ช่วงเสา และด้านข้างแบ่งเป็น 4 ช่วงเสา โดยมีระยะความกว้างของแต่ละช่วง 3.00-4.00 เมตรตามลำดับ โครงสร้างหลังคาเป็นโครงสร้างไม้แบบโครงถัก ถ้าย่น้ำหนักหลังคาลงสู่เสารอบที่ว่างของอาคาร ตรงกลางโล่งขึ้นไป มีเสาอีกช่วงที่รับโครงสร้างชั้นสอง ของอาคารริมน้ำ

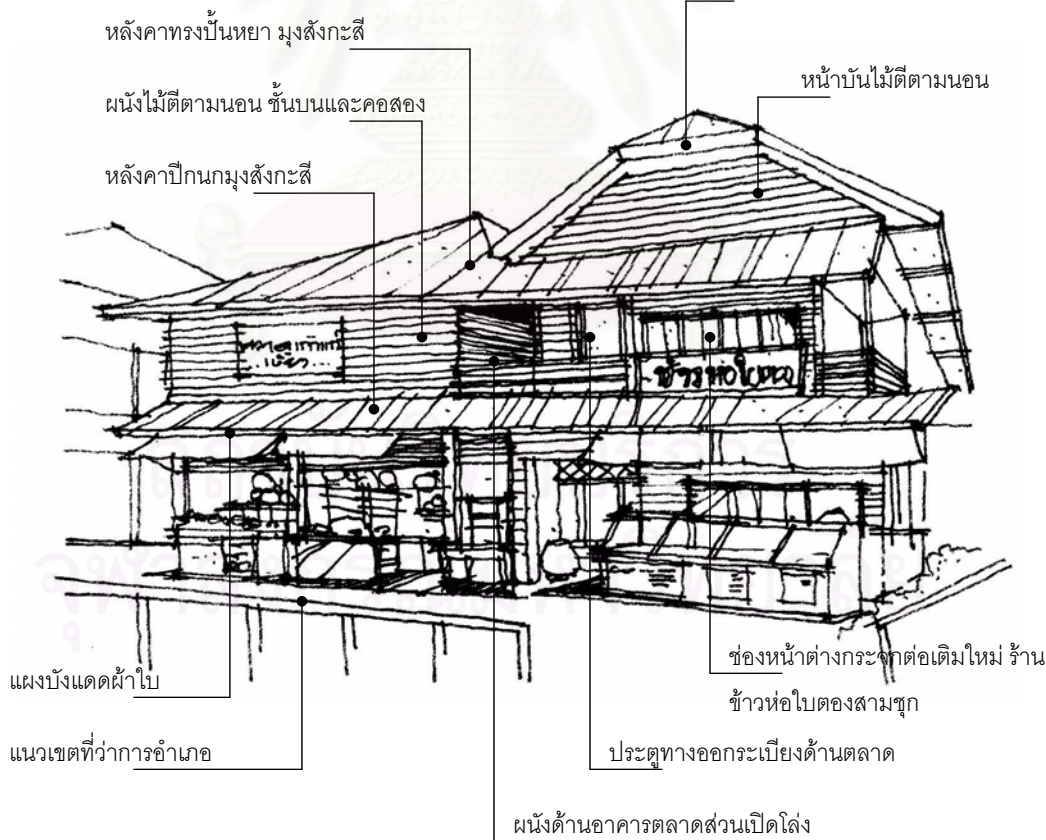
ภาพที่ 3.40 - 3.41 แปลนพื้นที่ชั้นล่างและบนของตลาดเก่าแก่วัดตามลำดับ
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 3.42 ทศนิยมภาพตลาดเก่าแก่เบี่ยงจากด้านแม่น้ำ

ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

หลังคาทรงจั่วตัด มุงสังกะสี

ภาพที่ 3.43 ทศนิยมภาพตลาดเก่าแก่เบี่ยงจากด้านชอย 1

ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

สภาพปัจจุบันในส่วนริมน้ำอาคารมีการทรุดตัวจากการกัดเซาะตลิ่งของแรงกระแทกจากแม่น้ำสุพรรณบุรี โครงสร้างและวัสดุตกแต่งในหลายจุดเกิดการผุกร่อนทรุดโทรมเป็นอย่างมาก สภาพภายในแต่เดิมสกปรกและดูกรังรังทั้งที่มีการใช้งานภายในอาคารตลอดเรื่อยมา แต่ในปัจจุบันมีการทำความสะอาดทำให้ภายในดูงามตาพอสมควร แต่ความเสื่อมโทรมของวัสดุประกอบอาคารเช่นฝาไม้ และส่วนตกแต่งปลีกย่อยต่าง ๆ เสื่อมโทรมเป็นอย่างมาก ยังมีการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ของอาคารทั้งในส่วนพื้นที่ค้าขาย และส่วนที่เป็นห้องกันก็ยังมีพักอาศัย จะมีเพียงบางห้องที่ปล่อยร้างแต่ยังคงใช้เป็นพื้นที่เก็บของ

ภาพที่ 3.44 – 3.45 สภาพความทรุดโทรมภายนอก, ภายในตลาดเก่าแก่เปี้ยว (ซ้าย – ขวา)
ที่มา : ภาพถ่ายการสำรวจพื้นที่

2) เรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว

เรือนค้าขายประเภทนี้ที่เรียกว่าเรือนเดี่ยวนั้น เนื่องด้วยลักษณะรูปทรงภายนอกเป็นเรือนค้าขายที่มีช่วงเสาด้านหน้าส่วนค้าขายอยู่ที่ 3 – 4 ช่วงเสา มิติขนาดอาคารจึงดูมีขนาดเล็กคล้ายกับบ้านพักอาศัยที่เปิดพื้นที่ชั้นล่างเป็นร้านค้า โดยมีอาคารที่ศึกษานี้

กรณีศึกษา ก.

กรณีศึกษา ข.

กรณีศึกษา ค.

ภาพที่ 3.46 แผนภาพระบุตำแหน่งเรือนค้าขายแบบเรือนตลาดสด
ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่

2.1) กรณีศึกษา ก.

อาคารเรือนแถวไม้สองชั้นนี้ เป็นอาคารเรือนแถวที่อยู่ในบริเวณช่วงกลางถนนมิตรสัมพันธ์พื้นที่อาคารใช้งานไม่แตกต่างจากอาคารเรือนแถวไม้ในพื้นที่อื่น ๆ ทั่วไป คือชั้นล่างของอาคารเป็นพื้นที่ที่มีไว้เพื่อการค้าขาย โดยการใช้พื้นที่ แบ่งเป็น 2 คูหาและ 1 คูหาสำหรับครัวหรือเก็บของตามลำดับ ในส่วนพื้นที่ชั้นบนก็เป็นพื้นที่สำหรับการพักอาศัย แบ่งระยะช่วงเสาด้านหน้าเป็น 4 ช่วงเสา สองข้างด้านนอกช่วงละ 3.50 เมตร สองช่วงด้านใน 4.00 เมตรเท่ากัน และด้านข้างอาคารแบ่งออกเป็น 3 ช่วงเสา ๆ ละ 4.00 เมตร พื้นชั้นล่างเทคอนกรีต ชั้นบนพื้นไม้ โครงสร้างทั้งหมดและผนังใช้ไม้ โดยผนังมีความแตกต่างจากอาคารหลังอื่น ๆ ตรงที่ใช้การตีไม้แนวตั้งแทน

ความสูงโดยทั่วไปของพื้นถึงคานไม้อยู่ที่ประมาณ 3.50 เมตรของชั้นล่างและชั้นบนประมาณ 3.00 เมตร ชั้นสองมีระเบียงยื่นออกจากแนวเสาประมาณ 1.00 เมตร และมีเสาไม้รับโครงสร้างหลังคาคลุมระเบียง หลังคาทั้งสองลาดอยู่ได้ระเบียงพื้นชั้น 2 ยื่นจากผนังอาคารประมาณ 1.50 เมตร มุงด้วยวัสดุสังกะสี

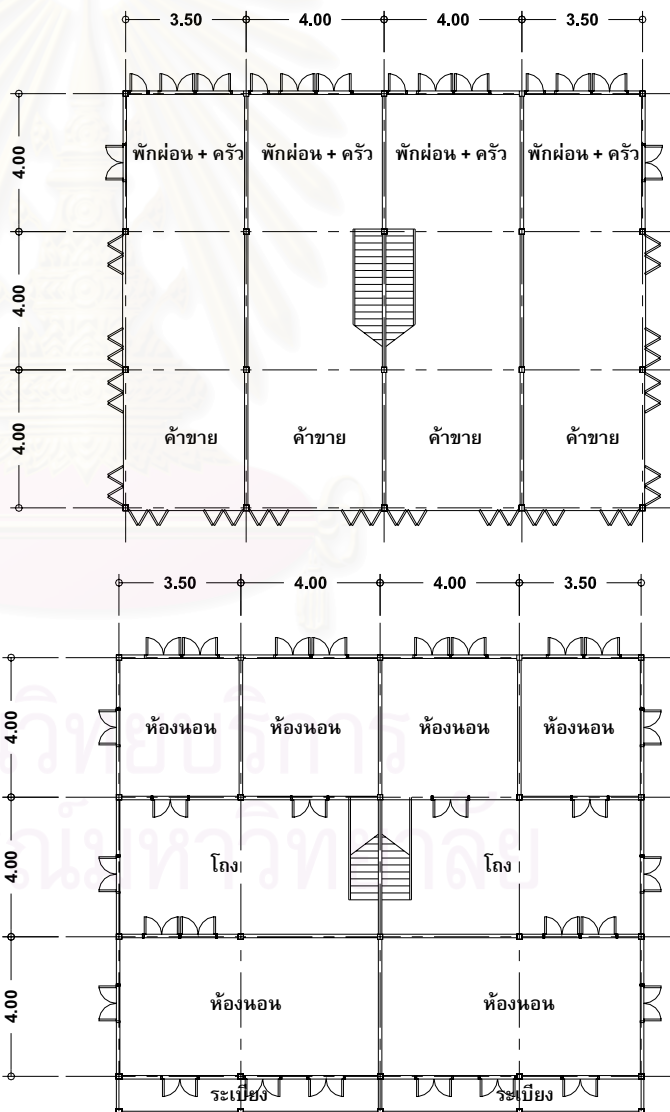

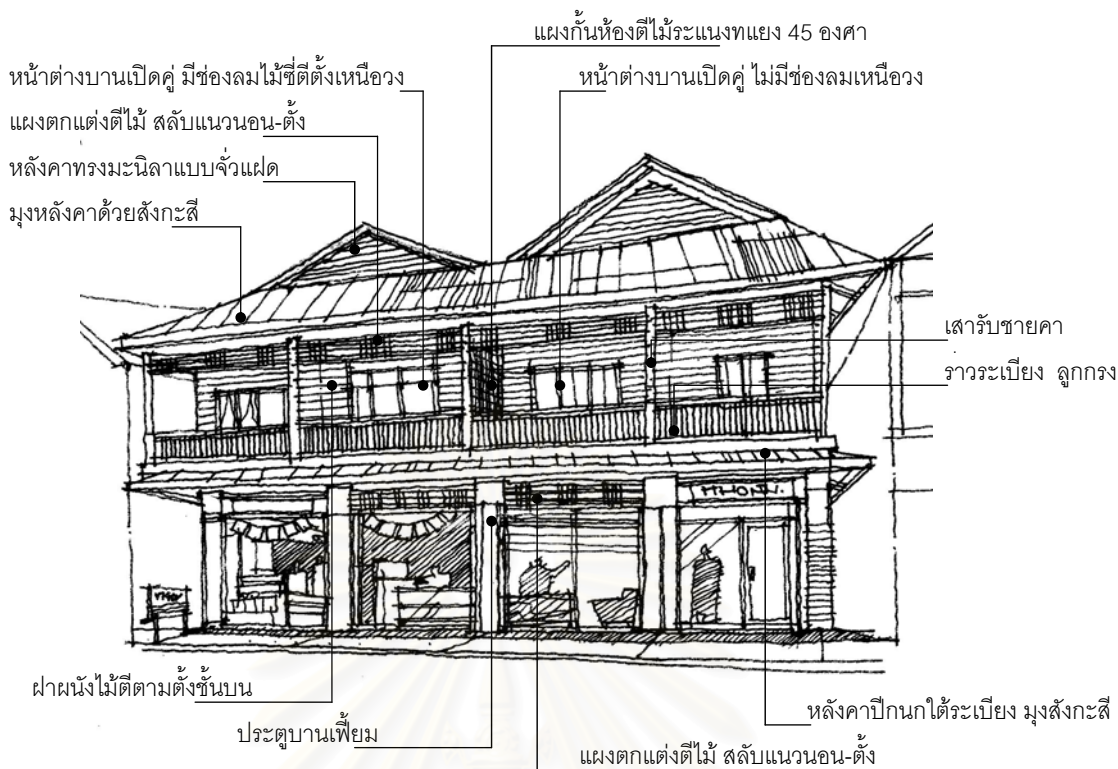
ภาพที่ 3.47 มุมมองอาคารเรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ก. จากถนนมิตรสัมพันธ์

ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 3.48 แพลนพื้นที่ชั้นล่าง- บนเรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ก.

ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

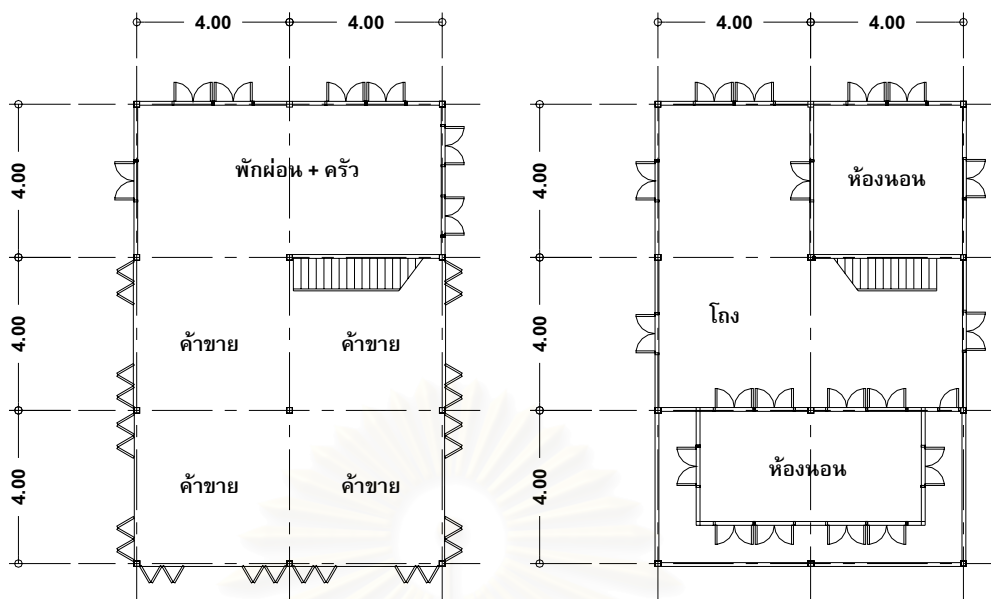
ภาพที่ 3.49 ทศนิยมภาพเรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ก
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

2.2) กรณีศึกษา ข.

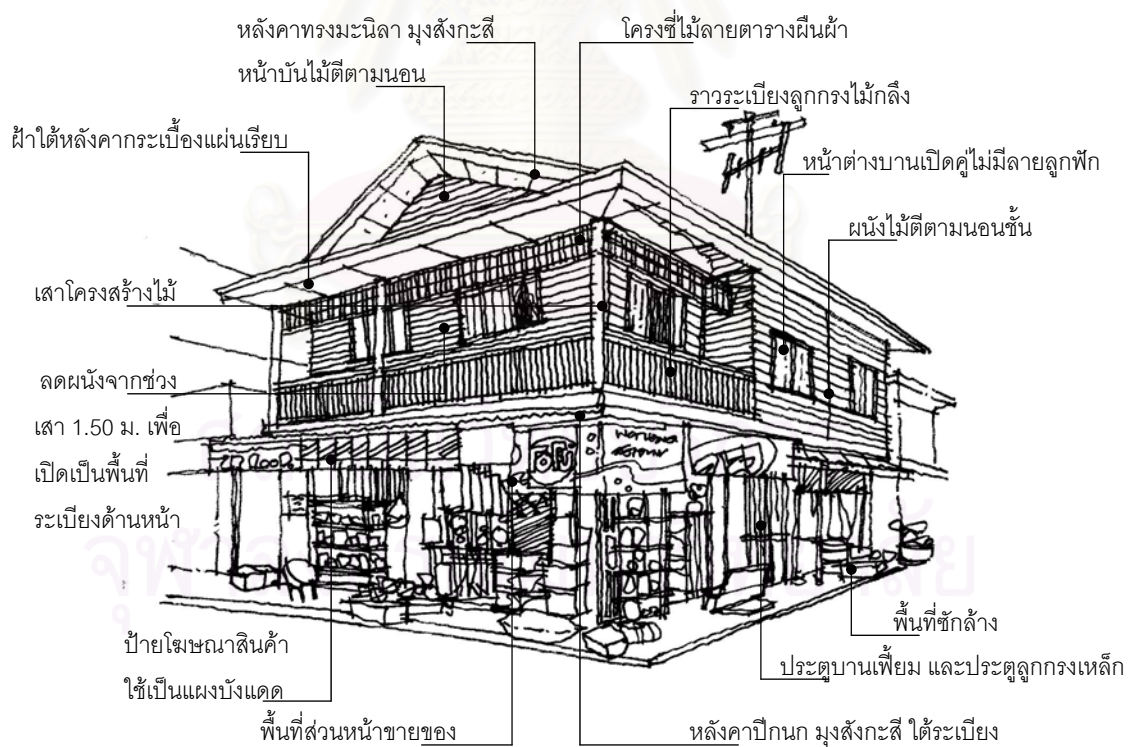
เรือนค้าตั้งอยู่บริเวณช่วงโค้งก่อนเข้าซอย 5 เป็นอาคารเรือนไม้ 2 ชั้น แบ่งช่วงเสาด้านหน้าออกเป็น 2 ช่วงเสา ช่วงละ 4.00 เมตรเท่ากัน ด้านข้างแบ่งเป็น 3 ช่วงเสา ช่วงละ 4.00 เมตรเช่นกัน พื้นที่สองช่วงเสาด้านหน้าจัดเป็นพื้นที่ค้าขายของจิปาถะในชีวิตประจำวัน พื้นที่ด้านหลังเป็นพื้นที่พักผ่อนและครัว ด้านข้างเปิดประตูออกเป็นพื้นที่ซักล้างที่เป็นตรอกแคบ ๆ ขนาบอาคาร

พื้นที่ชั้นสองจัดเป็นพื้นที่ส่วนตัวมีการแบ่งกันห้องสองห้อง ห้องด้านหน้าร่นผนังจากแนวเสาเข้ามาด้านละ 1.00 เมตร เปิดเป็นพื้นที่ระเบียง โดยออกจากพื้นที่โถงและห้องนอนได้ ระเบียงลูกกรงไม้ มีชายคาปีกนกใต้ระเบียงอีกชั้นหนึ่ง มุงด้วยสังกะสี ผนังตีด้วยฝาไม้แนวนอนโครงสร้างและวัสดุส่วนใหญ่เป็นไม้ทั้งสิ้น มีการก่ออิฐถือปูนในส่วนห้องด้านหลัง หลังคาทรงมะนิลามุงสังกะสี หน้าบันจั่วตีฝาไม้ปิด โครงสร้างหลังคาทำด้วยได้ไม้เนื้อแข็ง

เรือนค้าขายหลังนี้โดดเด่นในลักษณะการร่นระยะผนังทำให้รูปด้านมีมิติชัดลึกขึ้นจากการเป็นด้านเรียบเสมอกันหมด กอปรกับขนาดสัดส่วนอาคารที่มีความกะทัดรัดคล้ายกับเรือนพักอาศัยหลังหนึ่ง เมื่อตั้งในตำแหน่งทางช่วงก่อโค้ง ขนาดมวลของอาคารกับความกว้างถนนที่เปลี่ยนแปลงจากเล็กสู่ใหญ่ เกิดเป็นจุดเด่นได้ด้วยความแตกต่างของสัดส่วนอาคารกับสภาพแวดล้อมขึ้นมา

ภาพที่ 3.50 ภาพแสดงแปลนพื้นชั้นล่าง – บน เรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ข
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 3.51 ทศนียภาพเรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ข
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

2.3) กรณีศึกษา ค.

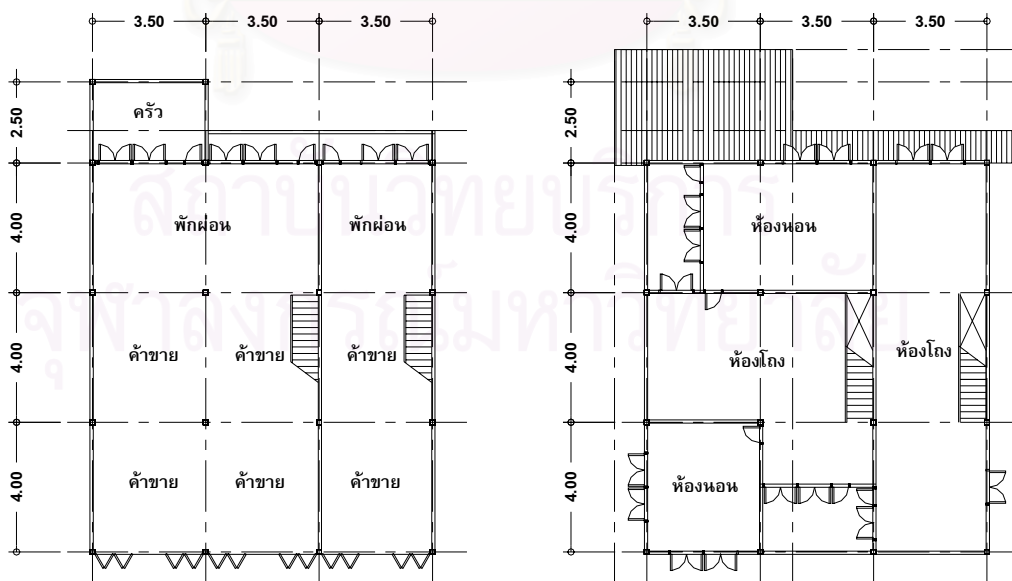

ภาพที่ 3.52 มุมมองเรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ค จากด้านแม่น้ำ
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

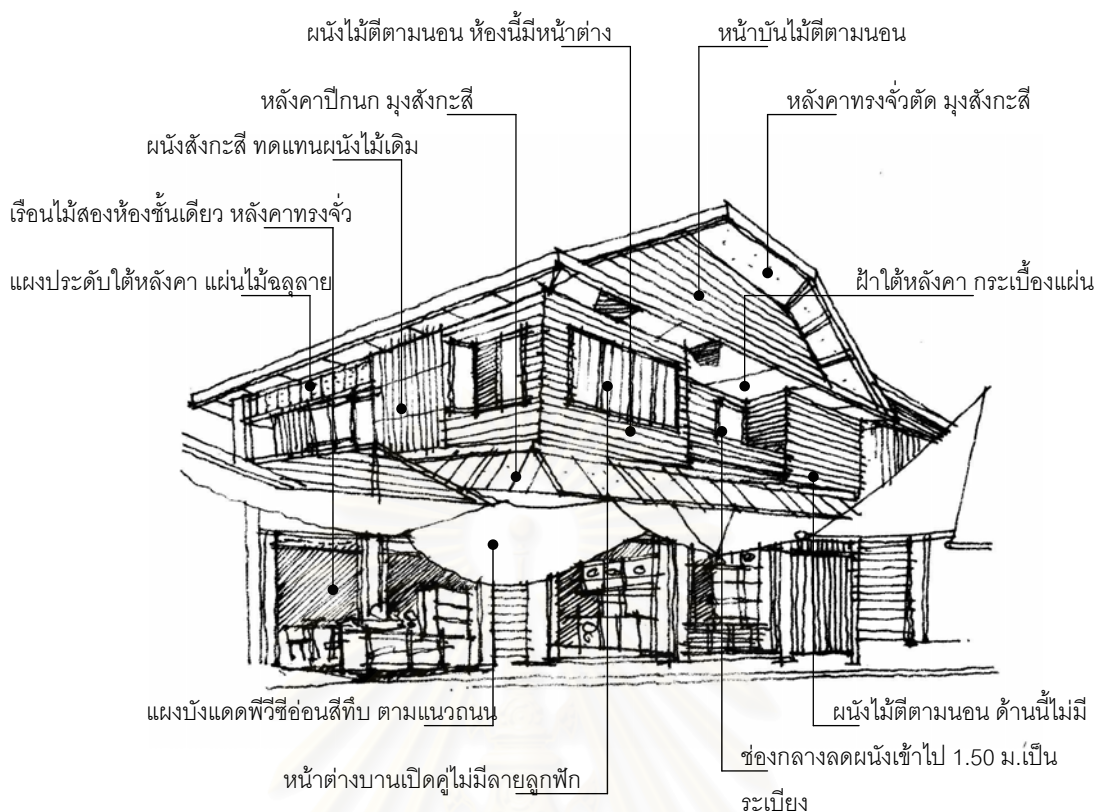
เรือนไม้บนถนนเรียบนที่ติดกับเรือนตลาดเก่าแก่เนี้ยม เป็นเรือนไม้สองห้อง แบ่งเป็น 3 ช่วงเสาความกว้างของช่วงเสา 3.50 เมตรเท่า ๆ กัน ส่วนด้านตั้งฉากกับถนนและแม่น้ำสุพรรณบุรี จากถนนเรียบนที่แบ่งเป็น 4 ช่วงเสา ช่วงละ 4.00 เมตร 3 ช่วง และช่วงสุดท้าย 2.50 เมตร เป็นพื้นที่ที่ต่อเติมออกไป ตัวเรือนแบ่งเป็นห้องร้านค้าสองห้อง ห้องละ 1 ช่วงเสาและ 2 ช่วงเสา ถัดไป

ด้านหลังมีระเบียงริมน้ำความกว้างประมาณ 1.20 เมตร เป็นพื้นที่ตากผ้าและซักล้าง เรือนหนึ่งห้องนี้ไม่มีการพักอาศัยเป็นพื้นที่ขายของและเก็บของแต่เพียงอย่างเดียว ส่วนอีกสองห้องเป็นร้านค้าและบ้านพักอาศัย ชั้นบนของส่วนที่มีพื้นที่พักอาศัย จัดพื้นที่เป็นห้องนอนสองห้องและพื้นที่โถง มีระเบียงเปิดมุมมองออกทั้งด้านถนนเรียบนที่และด้านแม่น้ำ

วัสดุอาคารใช้ไม้เป็นวัสดุหลักทั้งในส่วนโครงสร้าง และส่วนตกแต่งเช่น ราวกันตก ช่องลมเหนือประตูและบริเวณระหว่างหัวเสาได้ขายคาของส่วนระเบียง มีการใช้สังกะสีมาเสริมแทนส่วนที่เสียหายบางส่วน หลังคาทรงจั่วหัดดแบบยุโรป

ภาพที่ 3.53 ภาพแสดงแปลนพื้นชั้นล่าง – บน เรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ค
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 3.54 ทศนิยมภาพเรือนค้าขายแบบเรือนเดี่ยว กรณีศึกษา ค
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

สภาพปัจจุบันเรือนหลังนี้มีสภาพทรุดโทรมเนื่องจากการที่เป็นอาคารริมน้ำ เช่นตลาดเก่าแก่เนี้ยมที่อยู่ข้าง ๆ กัน การพังทลายจากการกัดเซาะของน้ำ ความชื้นและปลวกที่รบกวนสภาพอาคารจึงมีเป็นสิ่งที่น่าวิตกต่อการพังทลายและอันตรายที่อาจเกิดในภายภาคหน้าได้

3) เรือนค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่อง

ด้วยเรือนค้าขายในกลุ่มนี้เป็นอาคารเรือนแถวแบบต่อเนื่อง เป็นรูปแบบที่มีการก่อสร้างเป็นจำนวนมากที่สุด เป็นรูปแบบมาตรฐานของการก่อสร้างเรือนค้าขายไม้ 2 ชั้น ชั้นล่างเป็นพื้นที่ค้าขาย ส่วนในชั้นที่สองเป็นพื้นที่พักอาศัย ในกรณีที่ห้องหลังที่ไม่มีการใช้เป็นพื้นที่พักผ่อน พื้นที่ด้านบนจะใช้เป็นพื้นที่เก็บของ

โครงสร้างอาคารเป็นโครงสร้างไม้ในระบบเสาและคาน ช่วงระยะระหว่างช่วงเสามีระยะประมาณ 3.20 – 3.50 เมตรต่อช่วงเสา สภาพโดยรวมของกายภาพอาคารปัจจุบันมีสภาพสมบูรณ์ส่วนทรุดโทรมก็เพียงองค์ประกอบสถาปัตยกรรมบางส่วนที่ชำรุด เช่นพื้นผิวของผนังฝ้าไม้ที่เก่าและเกิดรอยถลอกตามอายุการใช้งาน วัสดุหลังคานั้นเดิมที่ส่วนใหญ่เมื่อเริ่มก่อสร้างยุคแรก ใช้กระเบื้องหางว่าววัสดุแผ่นกระเบื้องเยื้องไยหิน เมื่อช่วงประมาณสิบกว่าปีที่ผ่านมาได้เปลี่ยนเป็นวัสดุสมัยใหม่ประเภทสังกะสี เนื่องจากมีน้ำหนักที่เบากว่ากระเบื้องคอนกรีตที่มีใช้อยู่ทั่วไป

อาคารในรูปแบบนี้เนื่องจากส่วนใหญ่มีลักษณะทางกายภาพของพื้นที่ที่คล้ายกัน ในการศึกษาได้เลือกลักษณะที่มีความแตกต่างกันเพียงรูปด้าน โดยให้รายละเอียดของส่วนกรณีศึกษา ก มากที่สุด รูปแบบอื่น ๆ การศึกษารั้งนี้จึงอธิบายรูปลักษณะทางกายภาพอย่างคร่าว ๆ ดังนี้

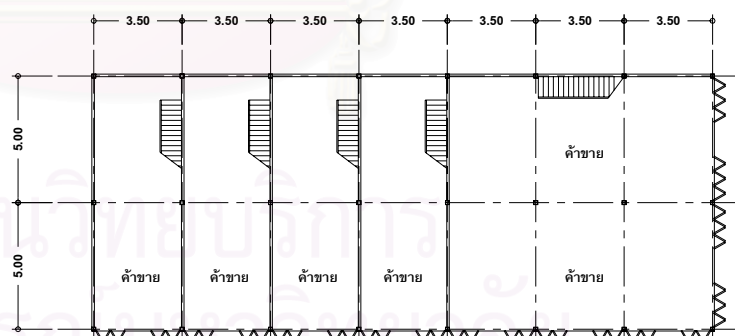

ภาพที่ 3.55 แผนภาพระบุตำแหน่งร้านค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่อง
ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่

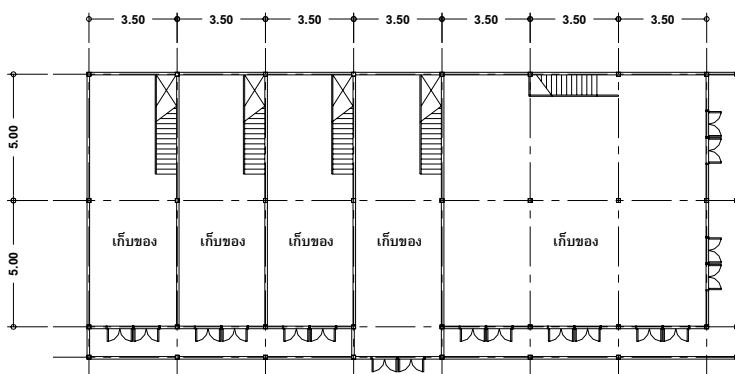
1) กรณีศึกษา ก.

อาคารห้วมุมชอย 1 ด้านแม่น้ำสุพรรณบุรี พื้นที่ในส่วนนี้เป็นพื้นที่ของร้านค้าแพหนึ่งเดียวของชุมชนตลาดสามชุกที่เป็นย่านปฏิสัมพันธ์ของคนในพื้นที่คือ “ร้านค้าแพเจ๊ซ้ง” เป็นส่วนสิ้นสุดของเรือนแถวชอย 1 ที่บรรจบกับถนนเลียบบนที่ อาคารมีทั้งหมดสองชั้น พื้นที่ชั้นล่างเป็นพื้นที่ขายและพื้นที่จัดวางโต๊ะกับเก้าอี้ที่นั่ง พื้นที่เก็บของใช้ร่วมกับส่วนนั่งดื่มของลูกค้าในพื้นที่เดียวกัน ส่วนพื้นที่ชั้นสองเป็นส่วนพักอาศัย

ภาพที่ 3.56 ภาพแสดงแปลนพื้นที่ชั้น
ล่างเรือนค้าขายแบบเรือนแถว
ต่อเนื่อง กรณีศึกษา ก
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

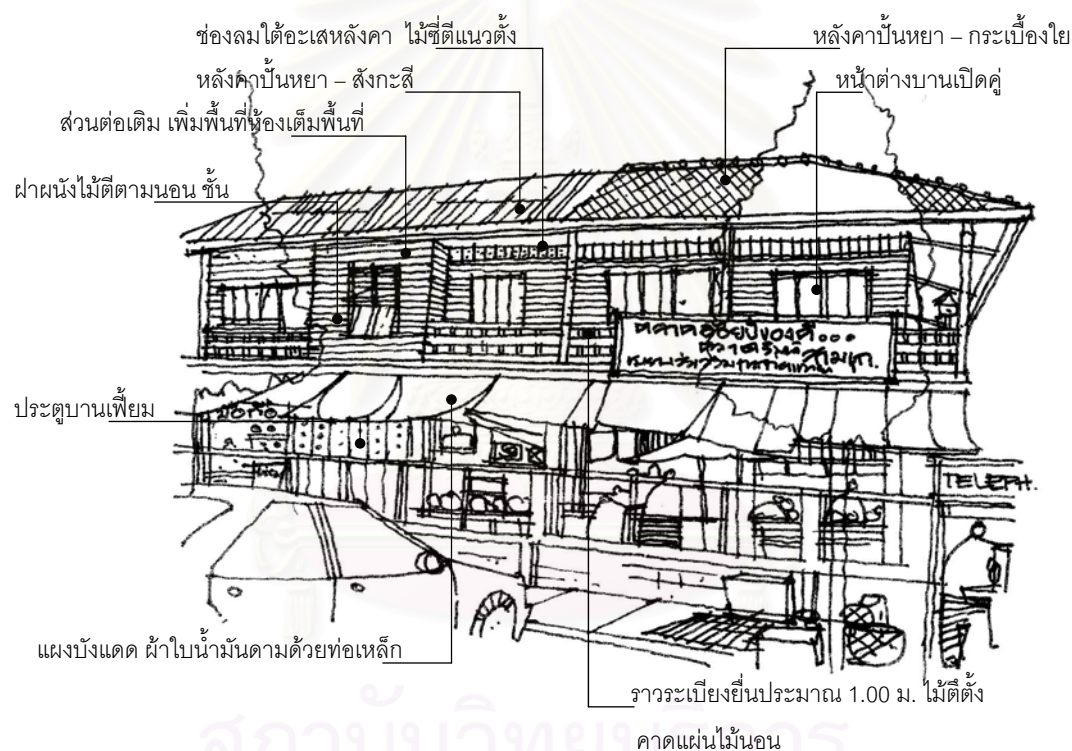

ภาพที่ 3.57 ภาพแสดงแปลนพื้นที่ชั้น
บนเรือนค้าขายแบบเรือนแถว
ต่อเนื่อง กรณีศึกษา ก
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

เรือนค้าขายหลังนี้แบ่งช่วงเสาทั้งหมดเป็น 7 ช่วงหรือ 7 ห้อง สามห้องที่อยู่ฝั่งถนนเลียบบนที่เป็นพื้นที่ค้าขายในส่วนของร้านกาแฟโบราณ ส่วนที่เหลืออีก 4 ห้องเป็นพื้นที่ร้านค้าในรูปแบบอื่น ๆ ช่วงเสามีระยะต่อช่วง 3.50 เมตร และด้านติดกับถนนเลียบบนที่ แบ่งเป็น 2 ช่วง ๆ ละ 5.00 เมตร ชั้นล่างส่วนติดกับถนนทุกด้านเป็นประตูบานเฟี้ยมไม้แกะลายลูกฟัก ผนังส่วนติดกับเรือนแถวเดียวกันเป็นผนังโครงคร่าวไม้ตีไม้ซ้อนทับกัน ชั้นสองในส่วนเก็บของ ผนังและผนังใช้ไม้เป็นวัสดุหลักในการติดตั้ง มีระเบียงภายนอกเปิดออกไปด้วยประตูบานเปิดคู่ไม้ (ในปัจจุบันเรือนแถวเดียวกันมีการปรับปรุงพื้นที่ต่างกันไปตามวัตถุประสงค์ของเจ้าของร้าน) รูปแบบหน้าต่างเป็นบานเปิดทั่วไป

องค์ประกอบของรายละเอียดทางสถาปัตยกรรม ตัวอาคารเรือนไม้มีการนำลายฉลุไม้ประดับเป็นช่องลมเหนือประตูบานเฟี้ยม การติดตั้งแผ่นไม้ฉลุลายจะวางเรียงชิดกันต่อเนื่องจนจบช่วงเสา บางส่วนที่เสียหายหรือชำรุดจะเปลี่ยนรูปแบบเป็นการตีไม้แนวตั้งเว้นระยะห่างกันประมาณ 0.20 เมตร ทดแทนในส่วนที่ขาดหายไป ช่วงของเรือนแถวไม้ในร้านอื่น ๆ ก็ปฏิบัติในลักษณะเดียวกัน

ภาพที่ 3.58 ทักษะถ่ายภาพเรือนค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่อง กรณีศึกษา ก

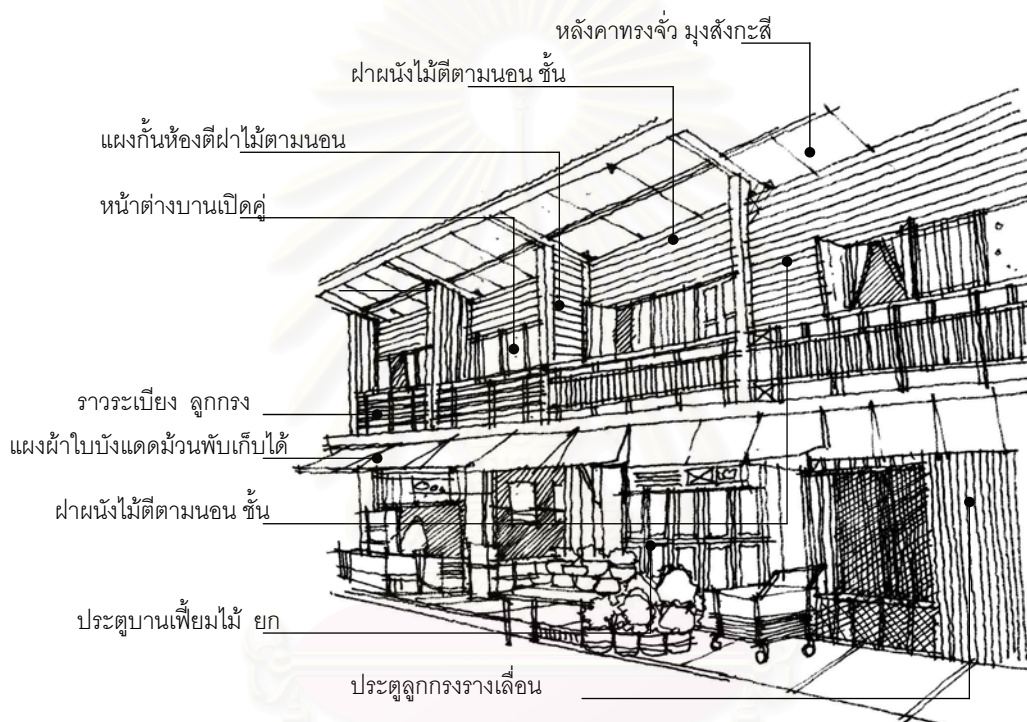
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

เรือนแถวในชุดนี้ไม่มีหลังคาปีกนกบังแดด การบังแดดในส่วนชั้นล่างเป็นการยื่นระเบียงออกมาจากแนวเสาชั้นหนึ่งประมาณ 1.00 เมตร และสร้างเสารับชายคาในส่วนริมระเบียง ราวลูกกรงใช้ลูกกรงไม้กลึงเติมช่วงเสา หลังคาจบด้วยทรงมนิลา มีเกล็ดไม้ระบายความร้อนจากหลังคา วัสดุผนังใช้กระเบื้องหางว่าวที่เป็นวัสดุดั้งเดิม ในส่วนร้านค้า ส่วนต่อเนื่อง ๆ อื่น เปลี่ยนมาใช้สังกะสีแทนที่ของเก่า สิ่งนี้เกิดความแตกต่างและสร้างความขัดแย้งในมุมมองของอาคารเป็นอย่างมาก

ชั้นสองส่วนใหญ่ใช้เป็นพื้นที่เก็บของ มีการยื่นระเบียงออกมาจากแนวเสา 1.20 เมตร และตั้งเสารับชายคาของหลังคาริมระเบียง ห้องกลางไม่มีการทำระเบียงแต่เป็นการตั้งผนังผ้าไม้แทนที่ของพื้นที่ระเบียง ทำให้อาคารหลังนี้มีลักษณะของสมดุลแบบสมมาตร

2) กรณีศึกษา ข, ค และ ง

เรือนค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่องในกรณีศึกษา ข และ ค โดยรูปแบบการวางผังและการแบ่งพื้นที่ใช้สอยเพื่อการใช้งานมีลักษณะที่เหมือนกันคือ ชั้นล่างเป็นพื้นที่โล่งเพื่อค้าขายและชั้นสองเป็นพื้นที่พักผ่อน ช่วงเสาของเรือนทั้งสองกรณีนี้แบ่งเป็นช่วงเสาทั้งหมด 9 ห้อง

ภาพที่ 3.59 ทศนิยมภาพเรือนค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่อง กรณีศึกษา ข
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

กรณีศึกษา ข เป็นเรือนที่มีระเบียงชั้นที่สอง ราวกันตกเป็นราวลูกกรงไม้ตีตารางตั้งและนอน (ดูภาพที่ 3.59 ประกอบ) ต่างจากการใช้ลูกกรงไม้กลิ้งในส่วนอื่น ๆ ประตูเป็นบานเฟี้ยมไม้ บางหลังมีการเปลี่ยนแปลงใช้ประตูเหล็กแทนของเดิม หลังคาทรงจั่วที่มุงด้วยวัสดุประเภทสังกะสี ตัวอาคารไม่มีการทำปีกนกยื่นบังแดด ส่วนใหญ่จะชิงท้อเหล็กกางผ้าใบพลาสติกแบบม้วนเก็บได้ ด้านหลังของอาคารที่ชนกับเรือนหลังอื่น มีการเว้นพื้นที่ข้างหลังห่างกันประมาณ 2.00 เมตร เป็นพื้นที่เดินออกได้ และเป็นส่วนวางท่อระบายน้ำของชุมชน

กรณีศึกษา ค จะแตกต่างกับกรณีศึกษา ข ในส่วนชั้นที่สองที่ไม่มีการทำระเบียง จะเป็นผนังตีฝ้าไม้ตามนอนเต็มพื้นที่ แต่มีการทำแผงกันแดดเป็นหลังคาปีกนกเหนือระดับคานพื้นชั้น 2 แทน โดยระยะยื่นที่ประมาณ 1.50 เมตร มุงด้วยสังกะสี หลังคาเป็นทรงจั่วเช่นเดียวกัน วัสดุมุงปัจจุบันเปลี่ยนมาใช้สังกะสี รูปแบบเรือนนี้เป็น

ลักษณะเรือนที่เรียบง่ายไม่มีการประดับลวดลายตกแต่งมากนัก และเป็นเรือนที่มีจำนวนมากเรือนหนึ่งในพื้นที่ อาจด้วยความที่เป็นเรือนที่ใช้บริการก่อสร้างที่น้อย เหมาะสมต่อการเช่าซื้อในสมัยนั้น

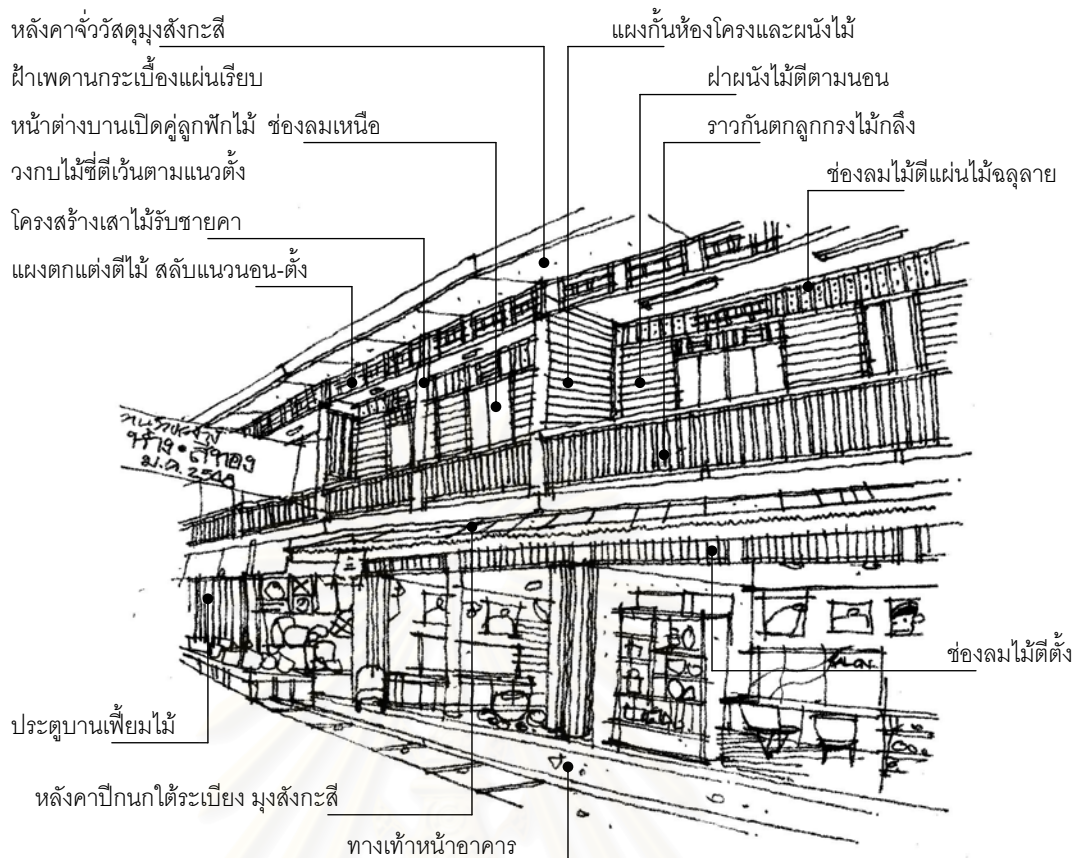
ภาพที่ 3.60 ทักษะภาพเรือนค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่อง กรณีศึกษา ค
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 3.61 ทักษะภาพเรือนค้าขายแบบเรือนแถว
ต่อเนื่อง กรณีศึกษา ค
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

นอกจากเรือนที่นำมาอธิบายข้างต้น ตรงบริเวณถนนมิตรสัมพันธ์ ก็มีเรือนค้าขายที่น่าสนใจอีกเรือนหนึ่ง คือเรือนในกรณีศึกษา ข โดยเรือนหลังนี้อยู่ในตำแหน่งของทางโค้ง ทำให้การออกแบบมีการปรับมุมการวางแนว เสาร์รับกับแนวถนน เป็นการสร้างแกนที่บอกทิศทางอย่างมีจุดหมายขึ้นมา เรือนหลังนี้เป็นเรือนแบบเปิดห้อง แบ่งพื้นที่ส่วนขายเป็น 4 ร้าน ร้านละ 2 คูหา ชั้นสองเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลเหมือนเรือนแถวในรูปแบบเรือนต่อเนื่องเรือนอื่น ๆ

ทรงหลังคาเป็นทรงจั่วไม่มีความซับซ้อน ในส่วนของรูปด้านอาคารให้รายละเอียดของการประดับไม้เน้นการใช้เส้นสายเชิงเรขาคณิตเป็นหลัก วัสดุหลักยังคงเป็นไม้ที่เป็นองค์ประกอบที่สำคัญของเรือนแถวไม้เช่นเดิม

ภาพที่ 3.62 ทักษิณภาพเรือนค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่อง กรณีศึกษาาง
 ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

4) เรือนพักอาศัยของขุนจ๋านงคี่จันารักษ์

บ้านพักอาศัยของขุนจ๋านงคี่จันารักษ์

ภาพที่ 3.63 แผนภาพระบุตำแหน่งเรือนพักอาศัยขุนจ๋านงคี่จันารักษ์
 ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

บ้านพักอาศัยของขุนจ๋านงคี่จันารักษ์ เจ้าของพื้นที่ตลาดชอย 1 และชอย 2 และเป็นนายอาคารคนแรก
 ของสามชุกแห่งนี้ อาคารหลังนี้เป็นอาคารไม้ผสมโครงสร้าง ค.ส.ล. สูง 3 ชั้น รูปแบบทางสถาปัตยกรรมเป็น

อาคารที่รับอิทธิพลในสมัยรัชการที่ 5 ในเรื่องของตกแต่งลวดลายทางสถาปัตยกรรมและมีการผสมผสานความเป็นพื้นถิ่นด้วยวัสดุประเภทไม้ โดยใช้ไม้สักหลักในการก่อสร้าง ชั้นล่างของอาคารแบ่งพื้นที่เป็นโถงโล่ง ไม่มีการแบ่งกันพื้นที่ ชั้นที่สองและสามเป็นพื้นที่พักอาศัย อาคารหลังนี้แต่เดิมเป็นอาคารที่ใช้เป็นที่ดูยาฝิ่นก่อนที่รัฐบาลประกาศเลิกสุฝิ่นในยุคนั้น ชุนจันงค์ใช้เป็นที่พักผ่อนในช่วงปลายชีวิตของท่าน

อาคารหลังนี้มีรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมที่น่าสนใจอยู่ในเรื่องแบบแผนของรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมที่ใช้ เช่นในส่วนของหน้าต่างที่ใช้เป็นช่องเปิดของอาคาร โดยทั่วไปในพื้นที่ตลาดสามชุกนั้นอาคารต่าง ๆ มักจะนิยมใช้ช่องเปิดเป็นแบบบานเปิดลูกฟักไม้ หรือบางอาคารก็เป็นบานกระทุ้งแบบบานเกล็ดได้อย่างใดอย่างหนึ่ง ชั้นล่างประตูทางเข้ายังเป็นลักษณะเดียวกับเรือนค้าขายอื่น ๆ คือใช้ประตูไม้บานเฟี้ยม จัดวางแบบประตูเต็มช่วงเสา (Bay Doors) ตรงมุมอาคาร ถนนเลียบบนที่มีต้นกระดังงาจีนอายุใกล้เคียงกับอาคารโดยประมาณ 100 ปีกว่าพันตัวได้ขึ้นไปตามแนวมุมเสากลมกลืนเป็นส่วนเดียวกับอาคาร หน้าต่างในชั้นสองและสามใช้รูปแบบเดียวกันทั้งหมด คือนี้ลักษณะของหน้าต่างเป็นแบบผสมผสาน เป็นบานเปิดคู่ที่มีบานเกล็ดแบบเปิดกระทุ้งซ่อนอยู่ในบานเดียวกัน รายละเอียดของส่วนช่องโถงเหนือประตูและหน้าต่างก็มีการแกะสลักลายไม้เป็นลวดลายรดน้ำในสถาปัตยกรรมไทย อย่างมีชั้นเชิงอ่อนช้อยสวยงาม ทรงหลังคาเป็นแบบหน้าจั่วที่มีการตัดมุมบนจั่วเป็นแบบปั้นหยา ค้ำยันของอาคารก็เป็นค้ำยันปูนปั้นที่มีการบรรจงปั้นปูนอย่างประณีตบรรจงแสดงถึงแบบแผนการออกแบบอย่างตั้งใจ ทำให้อาคารชุดนี้เป็นสถาปัตยกรรมที่มีความงดงามมากเป็นพิเศษในพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุกแห่งนี้

ภาพที่ 3.64 การใช้จัดวางหน้าต่างแบบเต็มช่วงเสาของบ้านชุนจันงค์

ภาพที่ 3.65 ลวดลายไม้ประดับแบบลายฉลุ

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ในปัจจุบันเรือนไม้หลังนี้ใช้เป็นอาคารเพื่อการค้าขายและอยู่อาศัยแบบเรือนอื่น ๆ พื้นที่ในชั้นล่างมีการใช้เป็นพื้นที่ค้าขายบางส่วนของอาคาร บางส่วนมีการปิดการใช้งาน ในชั้นบนมีการพักอาศัยเพียงคูหาเดียว ที่เหลือไม่มีการใช้งาน ส่วนในชั้นที่สามเป็นพื้นที่ว่างปราศจากการใช้งาน เนื่องจากโครงสร้างในสองชั้นแรกนั้นเป็นคอนกรีต ส่วนในชั้นที่สามเป็นโครงสร้างแบบไม้ต่อขึ้นไป ซึ่งปัจจุบันมีการชำรุดทรุดโทรมอย่างมากจึงต้องปิดการใช้งานเพื่อความปลอดภัย

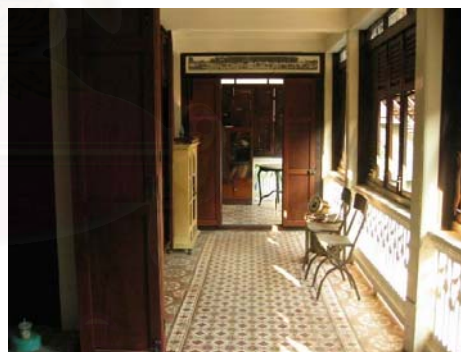

ภาพที่ 3.66 มุมมองบ้านขุนจ้านงค์จากถนนเลียบบนที่

ภาพที่ 3.67 มุมมองบ้านขุนจ้านงค์จากซอย 2

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ระบบการวางเสาเป็นระบบตาราง โครงสร้างหลักใช้โครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็ก วัสดุปูพื้นใช้กระเบื้องเซรามิคเคลือบด้าน เป็นวัสดุที่สั่งนำเข้าจากประเทศจีน โครงสร้างบันไดใช้ไม้เนื้อแข็ง โครงสร้างหลังคาเป็นโครงสร้างไม้และปูกระเบื้องหางว่าวเป็นวัสดุมุง หลังคามีรูปแบบที่ซับซ้อนกว่ารูปแบบของเรือนค้าขายในส่วนอื่นๆ ของพื้นที่

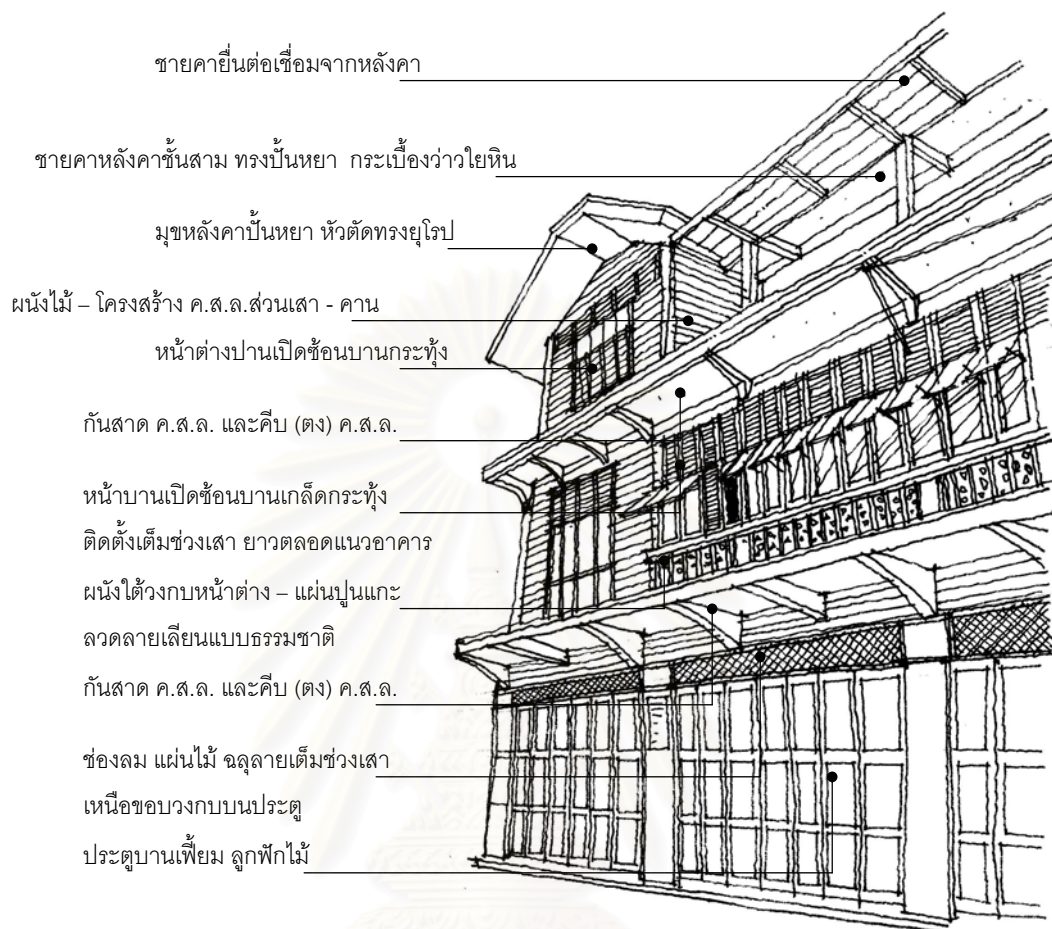
ภาพที่ 3.68 ลายกระเบื้องปูพื้นภายในบ้านขุนจ้านงค์

ภาพที่ 3.69 บรรยากาศภายในชั้น 2 ของบ้านขุนจ้านงค์

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ในแต่ละช่วงเสาของอาคารมีความกว้างของช่วงเสาประมาณ 4.00 เมตร รูปทรงที่นอกเหนือจากความสูงถึงสามชั้น ที่เป็นอาคารที่สูงที่สุดในพื้นที่แล้ว และตำแหน่งที่อยู่ในมุมถนนของพื้นที่หลังคาของอาคารยังถูกออกแบบให้แตกตัวเป็นสองทาง ในส่วนของพื้นที่หลังคาที่เหลือกก็ทิ้งชายคาลงมาแทน ทำให้เกิดเป็นหน้าจั่วที่เด่นชัดในสองด้านถนนเป็นความตั้งใจในการวางผังอาคารอย่างชาญฉลาด ทำให้อาคารมีจังหวะของสัดส่วน

หลังคาที่สวยงามเหมาะสมยิ่ง ในแต่ละชั้นของอาคารก็มีการทำชายคาแบบปีกนกเหนือช่องแสงของอาคารตามแบบฉบับของสถาปัตยกรรมในภูมิภาคนี้ทั่วไป

ชายคายื่นต่อเชื่อมจากหลังคา

ชายคาหลังคาชั้นสาม ทรงปั้นหย่า กระเบื้องว่าวยิหิน

มุขหลังคาปั้นหย่า หัวตัดทรงยุโรป

ผนังไม้ - โครงสร้าง ค.ส.ล. ส่วนเสา - คาน

หน้าต่างบานเปิดซ้อนบานกระทุ้ง

กันสาด ค.ส.ล. และคืบ (ตง) ค.ส.ล.

หน้าบานเปิดซ้อนบานเกล็ดกระทุ้ง

ติดตั้งเต็มช่วงเสา ยาวตลอดแนวอาคาร

ผนังใต้วงกบหน้าต่าง - แผ่นปูนแกะ

ลวดลายเลียนแบบธรรมชาติ

กันสาด ค.ส.ล. และคืบ (ตง) ค.ส.ล.

ช่องลม ผนังไม้ อนุญาตเต็มช่วงเสา

เหนือขอบวงกบบนประตู

ประตูบานเฟี้ยม ลูกพิ๊กไม้

ภาพที่ 3.70 ทักษิณภาพของบ้านขุนจำนงค์

ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

3.3.2 สรุปรายละเอียดขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม

ที่ว่างและพื้นที่ใช้สอย ที่ว่างที่เกิดขึ้นทั้งหมดภายในเรือนแถวไม้ นั้นเกิดจากความต้องการใช้สอยอย่างคุ้มค่าที่สุด เรือนแถวไม้ นั้นเป็นสถาปัตยกรรมที่ตอบสนองต่อกิจกรรมการค้าและการอยู่อาศัยทั้งถาวร หรือในเป็นที่พักผ่อนในคราวจำเป็น ดังนั้นที่ว่างที่จะเกิดขึ้นภายในสามารถแบ่งเป็นพื้นที่กิจกรรมต่าง ๆ ได้ดังนี้

- ส่วนสาธารณะ ได้แก่ พื้นที่ส่วนค้าขายและพื้นที่แสดงสินค้ากับพื้นที่พบปะเพื่อนบ้าน ซึ่งส่วนนี้แทบจะเป็นพื้นที่ที่สามารถใช้ประโยชน์ในลักษณะกึ่งสาธารณะได้เช่นนั่งเล่น พักผ่อนดูโทรทัศน์ เป็นต้น

- ส่วนบริการ ได้แก่ คริว ห้องน้ำ ส่วนซักล้าง เป็นต้น

- ส่วนบุคคล ได้แก่ พื้นที่พักอาศัย (นอน) กิจกรรมครอบครัว

จึงเห็นได้ว่าในเรือนแถวไม้ นั้น ความต้องการใช้พื้นที่ไม่แตกต่างจากเรือนพักอาศัยและร้านค้าเลย อีกทั้งยังต้องผสมพื้นที่ใช้สอยให้เกิดประโยชน์สูงสุด ดังนั้นในเรือนแถวค้าขายในแต่ละพื้นที่ทั้งในและนอกอาคารมักจะเกิดมิติทางที่ว่างที่มีการเปลี่ยนแปลงตลอดเวลา

ลักษณะการเกิดพื้นที่ที่สามารถประยุกต์ได้สะดวกมากกว่าเรือนแถวไม้แบบชั้นเดียวเพราะมีพื้นที่ในการจัดวางการใช้สอยที่มากขึ้น เรือนแถวไม้สองถึงสามชั้นนี้ โดยส่วนใหญ่ พื้นที่ของชั้นล่างใช้เป็นพื้นที่ค้าขายเกือบเต็มพื้นที่ ช่วงเสาสองช่วงสุดท้ายมักใช้เป็นส่วนบริการเหมือนเรือนแถวชั้นเดียว แต่ได้เนื้อหาของการใช้งานที่มากขึ้น ส่วนในชั้นบนขึ้นไปเป็นทั้งที่เก็บสินค้าและพื้นที่พักอาศัย

รูปทรงของตัวเรือนแถวไม้มีปัจจัยหลักและทิศทางการขยายตัวมาจากความต้องการของจำนวนช่วงเสา (คูหา) อีกทั้งเป็นรูปแบบที่คุ้นตาและรับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาเป็นหลัก แต่ละคูหาจึงเป็นรูปทรงสี่เหลี่ยมผืนผ้าเสียเป็นส่วนใหญ่ อาคารที่มีขนาดเล็กนั้นจะใช้ช่วงเสาประมาณ 2 คูหา และ 4 คูหา และจะเพิ่มขึ้นในจำนวนคูหาคือ 6 - 10 คูหา ส่วนจำนวนคูหาที่เป็นจำนวนคี่ เช่น 3 - 5 นั้นมีจำนวนประปรายพบเห็นได้ไม่มาก เมื่อพิจารณาถึงรูปทรงอาคารแล้วเป็นสิ่งยืนยันอย่างชัดเจนว่าอาคารต้องใช้รูปทรงสี่เหลี่ยมเป็นสำคัญ เพราะมีความง่ายต่อการขยายตัว

การยื่นนอกรูปทรงอาคารปัจจัยที่สำคัญคือ การต้องการใช้ประโยชน์จากพื้นที่ที่มีการเจาะเข้าไป หรือยื่นพื้นที่นั้นออกมามากกว่าการพิจารณาถึงความสวยงาม เพราะในหลาย ๆ อาคารที่ศึกษาเราพบว่าระเบียงที่มีการยื่นออกมาภายนอกอาคารนั้น เป็นการต่อเติมเพิ่มองค์ประกอบของอาคารเข้าไป ทำให้เกิดรูปทรงสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ในผนังของอาคาร ดังนั้นความหมายในการเปิดและปิดรูปทรงตัวเรือนด้วยการยื่นและถอย หรือเจาะเป็นช่องนั้นทุกประการสำคัญที่ตอบสนองการใช้งานเป็นหลัก ซึ่งต่างจากการออกแบบของสถาปนิกที่บางกรณีต้องคำนึงถึงความสวยงามมาก่อน

หลังคา รูปแบบของรูปทรงหลังคาในสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประเภทเรือนแถวไม้ นั้น มีความหลากหลายรูปแบบในการใช้กับอาคาร เท่าที่ทำการศึกษาค้นคว้าจะพบว่าแบบแผนในการเลือกรูปทรงของหลังคานั้นไม่มีการกำหนดรูปแบบที่ตายตัว สิ่งหนึ่งที่เป็นแนวทางในการออกแบบคือ การที่ชอบและสนใจในรูปทรงที่พบเห็นจากอาคารประเภทอื่น ๆ ทั้งจากการเดินทาง หรือการที่มีคนมาถ่ายทอดประสบการณ์กัน ทำให้เมื่อมองภาพรวมในกลุ่มเรือนแถวไม้พื้นถิ่นแล้ว เราจะไม่รู้สึกรังเกียจถึงความจำเจและซ้ำซากในทัศนียภาพของเรือนแถวไม้ ทั้งที่บางอาคารมีหน้าตาของรูปด้านที่เหมือนกัน แต่ผู้สร้างก็มักเปลี่ยนแปลงรูปแบบหลังคาให้เกิดความแตกต่างกันออกไปรูปแบบหลังคาที่พบเห็นในเรือนแถวไม้ต่าง ๆ

องศาและความลาดชันของมุมหลังคา โดยประมาณอยู่ในช่วง 25 - 30 องศา ซึ่งจะแตกต่างกับบ้านพักอาศัยพื้นถิ่น แต่สิ่งนี้ก็ไม่แน่นอนเสียทีเดียว เพราะพบว่าบางเรือนหลังคาก็มีความชันถึง 40 องศา ซึ่งใกล้เคียงกับเรือนไทยภาคกลางมาก เมื่อพิจารณาถึงมุมในการวางจันทัน ตามที่ศึกษาถึงระยะการก่อสร้างอาคารนั้น สิ่งหนึ่งที่สังเกตเห็นนั่นคือ อาคารที่มีการก่อสร้างในยุคระยะแรก ความชันขององศาหลังคาจะมีมากกว่ากลุ่มเรือนที่สร้างในระยะหลัง ทำให้คาดการณ์ว่าการออกแบบองศาของหลังคาในระยะแรก ตอบสนองในเรื่องวัสดุคือใช้กระเบื้องโยหินที่ต้องการความชันขององศาในการมุงเพื่อป้องกันการรั่วซึมของน้ำฝน ส่วนอาคารที่ก่อสร้างในช่วง 40 - 50 ปี วัสดุบางประเภทอย่างสังกะสีที่ช่วยลดความชันของมุมหลังคาลง และช่วยประหยัดโครงสร้างหลังคา เริ่มมีบทบาทตามความเจริญของเทคโนโลยีทางการก่อสร้างมากขึ้น มุมและความชันจึงลดลงตามที่เราเห็นในหลาย ๆ เรือนของระยะหลัง ๆ

ในรายละเอียดของผนังอาคารส่วนใหญ่เป็นผนังไม้ที่มีทั้งการตีแนวไม้ตามทางนอนและทางตั้งตามความต้องการ ถ้าเป็นผนังแนวนอนจะใช้แบบตีฝ้าซ้อนเกล็ดเป็นรูปแบบที่เรียบง่ายต่อการปฏิบัติ นิยมใช้รูปแบบนี้กันอย่างแพร่หลาย ส่วนฝ้าผนังไม้ที่ตีตามแนวตั้งนั้นมีรูปแบบในการเล่นลวดลายหลายแบบ เช่น แบบตีทับสายบัว

ที่ตั้งแบบมีค้ำทับแนว ในแบบของการตีเรียงทางตั้งผนังแบบราบจะไม่นิยมปฏิบัติกัน อาจสืบเนื่องจากรูปด้านหนึ่ง จะเรียบแบนและไม่สวยงาม

วัสดุ ย่อมไม่ใช่เป็นหลัก ไม้ที่ใช้ในระยะหลังเมื่อได้มีการปรับปรุงซ่อมแซมจะใช้อย่าง ไม้สักที่เคยใช้ในอดีตจะไม่นิยมเพราะในปัจจุบันมีราคาสูง แต่คาดว่าเมื่อก่อนสามารถหาค่อนข้างง่าย จัดว่าเป็นวัสดุท้องถิ่น จะเห็นบางหลังที่ใช้ไม้สักอยู่บ้าง วัสดุผนังที่มาแทนที่วัสดุเดิมสำหรับเรือนแถวไม้ในกลุ่มครอบครัวที่มีรายได้น้อย คือ สังกะสี สังกะสีมีบทบาทมากในระยะหลัง และสังกะสีก็เป็นวัสดุที่ทำลายสุนทรียภาพของความงามและคุณค่าในเรือนแถวไม้เป็นอย่างมาก

ช่องเปิดของอาคารในส่วนที่ทำการศึกษานี้จะกล่าวถึง ส่วนที่เป็นการเจาะช่องเพื่อการระบายอากาศ การรับแสงเข้าสู่ตัวอาคาร ทั้งในเรื่องของรายละเอียดในการประดับประดาของช่องประตู หน้าต่าง หรือช่องลมต่าง ๆ ที่ปรากฏในเรือนแถวไม้ของสุพรรณบุรี

ลวดลายช่องระบายอากาศ การระบายอากาศของเรือนแถวไม้พื้นที่ทำการสำรวจนั้น โดยส่วนใหญ่ มักมีการทำช่องระบายอาคารแบบโปร่งในบริเวณเหนือขอบวงกบประตู – หน้าต่าง โดยปล่อยให้ช่องโล่งเต็ม ช่วงเสา และมีการทำลวดลายประดับ สำหรับอาคารทั่ว ๆ ไปในช่องโล่งมักจะทำเป็นระแนงไม้ตีขวางยึดติดกับดั่งไม้ที่มีช่องห่างกันประมาณ 1.00 เมตร ไม้ที่นำมาใช้ทำระแนงมีขนาดโดยประมาณ 1" x 3/4" หรือตามความสวยงามแต่ไม่ใหญ่จนเกินไป

ถ้าเป็นอาคารที่มีระเบียบในการออกแบบอย่างมีแบบแผนนั้น ช่องระบายอากาศมักมีการทำเป็นลวดลายฉลุ อย่างบางอาคารใช้แผ่นไม้ที่มีการแกะลายมาประกบเรียงต่อกันเป็นลายซ้ำ ๆ ซึ่งเป็นอิทธิพลลวดลายของเรือนแบบขนมปังขิง (Ginger Bread) ถ้ามีการใช้ลวดลายแบบนี้กับช่องระบายอากาศ สิ่งที่ออกแบบตามมาคือการประดับลายฉลุในบริเวณชายคาเพื่อให้ความกลมกลืนในเรือนนั้น

นอกจากนี้ก็มีการใช้ลวดลายไทยในลักษณะการแกะสลักไม้แบบลายรดน้ำ การทำช่องระบายอากาศให้เกิดความวิจิตรและสวยงามนั้นขึ้นอยู่กับฐานะของผู้ใช้อาคารด้วย

ประตู – หน้าต่าง เป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการใช้งานทั้งทางด้านประโยชน์ใช้สอยและความงามขององค์รูปด้านเรือนแถว

ประตูทางเข้าหลัก ของเรือนแถวไม้นั้น ส่วนใหญ่เป็นประตูไม้แบบบานพับมีความกว้างของประตูโดยประมาณ 0.40 – 0.50 เมตร แล้วแต่ความเหมาะสมของช่วงเสา การออกแบบประตูบานพับมีที่สังเกตในหลายหลังจะมีจำนวนบานประตูโดยเฉลี่ย 8 บาน (ในกรณีที่มีความกว้างของช่วงเสามากกว่า 4.00 เมตร ก็เป็นอีกกรณีที่เปลี่ยนแปลงไป) สิ่งนี้เป็นอิทธิพลในเรื่องศาสตร์ทางด้านความเชื่อเกี่ยวกับเลขมงคลคือเลข 8 ถ้าใช้เป็นเลขประตูจะเป็นสิริมงคล เงินทองไหลมา การค้าเจริญ

ในรายละเอียดของลักษณะทางกายภาพของประตูนั้น จะเป็นบานไม่มีลูกพับประกอบด้วยบาน ลูกพับนั้นมีทั้งแบบเป็นลูกพับไม้ทั้งบาน หรือมีการผสมผสานโดยให้ช่วงบนเป็นช่องเกล็ดไม้ และช่วงล่างเป็นลูกพับไม้ตัน แต่ส่วนใหญ่นิยมใช้แบบลูกพับไม้ทั้งบานมากกว่า อาจมีความสำคัญในการให้ความรู้สึกที่ปลอดภัยกว่าการที่มีช่องระบายอากาศก็เป็นได้

ในปัจจุบันรูปแบบประตูก็มีการเปลี่ยนแปลงจากในอดีตเพราะมีการใช้ประตูเหล็กเคลือบสีทั้งแบบบานม้วน และลูกกรงเหล็กเข้ามาใช้ ทดแทนประตูรุ่นแรกที่มีการเสื่อมสภาพของวัสดุ และคนส่วนใหญ่เล็งเห็นว่าเป็นอุปกรณ์ที่มีน้ำหนักเบาว่าประตูบานพับไม้ แต่อย่างไรก็ตามการรักษารูปแบบของเรือนแถวไม้ใช้ประตูบาน

เพ็ญไม้ยังคงพบเห็นเป็นจำนวนมาก เพียงแต่มีการติดตั้งบานเหล็กเข้ามาเสริมความปลอดภัยให้กับตัวเรือนเพิ่มขึ้น

ลักษณะของเรือนที่มีบานเพ็ญมอยู่ในส่วนของประตูทางเข้าร้านนั้นให้ความรู้สึกถึงความเป็นเรือนค้าขายอย่างแท้จริง และเป็นสิ่งที่ควบคู่กันอย่างแยกไม่ออก เมื่อพบเห็นอาคารอื่น ๆ ที่มีการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบของประตูหน้าร้านที่มีการดัดแปลงใหม่ ทำให้บรรยากาศขององค์อาคารดูผิดแปลกแยกในทันที

วิวัฒนาการของการทำรูปแบบหน้าต่างนั้น ในยุคแรกเรือนแถวไม้จะเป็นหน้าต่างแบบบานเปิดโดยตัวบานเป็นลูกฟักบานเกล็ดไม้ ในระยะหลังเริ่มเปลี่ยนแปลงรูปแบบเป็นบานลูกฟักไม้ จนกระทั่งแบบบานไม้เรียบที่มีอยู่ทั่วไป สาเหตุของการเปลี่ยนแปลงไปสู่แบบที่เรียบง่ายขึ้นนั้นน่าจะมีอิทธิพลจากความเจริญทางเทคโนโลยีของอุตสาหกรรมการผลิต ที่บานไม้เรียบมีการผลิตที่ค่อนข้างสูง ราคาถูกและหาง่ายในท้องตลาด ส่วนแบบที่มีรายละเอียดมาก ๆ จำเป็นต้องสั่งผลิตเป็นพิเศษ ซึ่งรายละเอียดขององค์ประกอบนี้ ชาวบ้านให้ความสำคัญน้อยลงไปจากเดิม ทำให้เรือนแถวไม้ในระยะหลังใช้หน้าต่างแบบบานไม้เรียบเป็นส่วนใหญ่

หน้าต่างแบบบานไม้กระทั่ง ส่วนใหญ่จะพบในเรือนไม้ค้าขายประเภทตลาด โดยเฉพาะในส่วนที่เป็นผนังยกคอกสองของอาคารจะใช้บานกระทั่งมาก เนื่องจากเป็นหน้าต่างที่มีประโยชน์ในเรื่องการระบายอากาศให้ลมพัดผ่าน และยังทำมุมป้องกันแสงแดดไปในตัว แต่อาคารประเภทเรือนแถวคงเห็นว่ามีชายคาปีกนกเป็นตัวกันแดดที่ดีแล้ว จึงให้ความสำคัญของการรับลมและมุมมองสู่ภายนอกมากกว่า

แบบบานเปิดซ้อนบานเกล็ดไม้กระทั่ง พบในบ้านเรือนไม้ที่มีอิทธิพลของสถาปัตยกรรมในสมัย ร.5 และพบเห็นเพียงเรือนเดียว คือบ้านขุนจำนงจันารักษ์ที่เป็นข้าราชการท้องถิ่นในพื้นที่นี้ ในส่วนอาคารอื่น ๆ ไม่ปรากฏรูปแบบบานชนิดนี้

โครงสร้างของเรือนแถวไม้ในตลาดสามชุก มีลักษณะที่เหมือนกัน โครงสร้างส่วนใหญ่เป็นระบบเสาและคาน พื้นไม้วางอยู่บนตงไม้ที่รองรับด้วยคานตามกรรมวิธีการออกแบบโครงสร้างไม้ทั่วไป เทคโนโลยีนี้เป็นวิธีการก่อสร้างแบบท้องถิ่นที่ความสามารถไม่ซับซ้อนมากนัก ช่างฝีมือท้องถิ่นในเรื่องการก่อสร้างงานไม้นั้น แต่เดิมในอดีตเป็นคนรุ่นเก่าที่อยู่ในพื้นที่ แต่ในการก่อสร้างอาคารที่มีรูปแบบพิเศษในพื้นที่ที่ทำการศึกษาก็คือ เป็นการก่อสร้างโดยเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการ ความสลับซับซ้อนของงานฝีมือที่เกิดขึ้นในอาคารน่าจะอยู่ที่รายละเอียดประดับอาคารเป็นส่วนใหญ่ ส่วนในโครงสร้างถือว่าเป็นงานสามัญที่หลายคนในท้องถิ่นพึงปฏิบัติได้โดยง่าย

ช่วงเสาของเรือนไม้นั้นมีระยะห่างของเสาประมาณ 3.50 - 4.00 เมตรเป็นส่วนใหญ่ ความกว้างของอาคารนั้นน่าจะมีปัจจัยที่เป็นตัวกำหนดได้แก่ขนาดความยาวของวัสดุ ไม้ที่มีอายุเหมาะสมต่อการใช้งานและเจริญวัยเต็มที่เมื่อนำมาทำเป็นไม้แปรรูปจะมีความยาวไม่เกิน 6.00 เมตร³⁶ และรูปแบบขนาดมาตรฐานที่คุ้นเคยของระยะช่วงเสาอาจมาจากประสบการณ์การถ่ายทอดจากแหล่งอื่น หรือการเลียนแบบกันมาในสถาปัตยกรรมสากลแบบนี้ จึงใช้ขนาดช่วงเสาประมาณนี้ ในการก่อสร้างแต่ละคูหา

โครงสร้างหลังคา มักจะมีการก่อสร้างในลักษณะของโครงถักไม้ เพราะความยาวของจันทันที่พาดลงมาจากรัดไม้ลงเสานั้นมีความยาวที่มากตามความลาดชันขององศาหลังคา การค้ำยันในลักษณะของโครงถักจึงเป็นการเสริมความมั่นคงในการรับแรงเป็นอย่างดี สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องพื้นฐานที่ช่างพื้นถิ่นสามารถถ่ายทอดความสามารถสู่ตัวอาคารได้สะดวกกว่าการสร้างโครงสร้างที่ซับซ้อนกว่านี้

³⁶ รัตนา พงษ์ธา. 2532. เขียนแบบก่อสร้าง. หน้า 137

บทที่ 4

การวิเคราะห์คุณค่าและลักษณะความเป็นชุมชนของย่านตลาดสามชุก

จากการศึกษาในบทที่ 3 ถึงภูมิหลังและความสำคัญของพื้นที่ในเบื้องต้น ชุมชนย่าน “ตลาดสามชุก” ลักษณะทางการภาพที่ปรากฏให้รับรู้ มีลักษณะของการเป็นพื้นที่ที่ผสมผสานระหว่างย่านวัฒนธรรมเก่าและย่านการค้าใหม่ สิ่งที่แสดงรายละเอียดและเนื้อหาของความแตกต่างที่ชัดเจนนั้นได้แก่ รูปแบบของความแตกต่างทางการก่อสร้างและอายุของอาคารที่อยู่ภายในพื้นที่ สิ่งปลูกสร้างที่เกิดขึ้นในพื้นที่เป็นเครื่องยืนยันถึงความต่อเนื่องของการตั้งถิ่นฐานและรูปแบบความเป็นสังคมการค้า โดยการพิจารณาจากเอกลักษณ์ของความเป็นย่านการค้าพื้นถิ่น จากการศึกษาแนวคิดในเรื่องการกำเนิดชุมชนการค้าโดย อาจารย์อรศิริ ปาณินท์ ในบทที่ 2 องค์ประกอบที่เป็นภาพลักษณ์ในสังคมรูปแบบนี้ ปรากฏอยู่ในพื้นที่อย่างสมบูรณ์แบบแม้ว่ากาลเวลาที่ผ่านไปนั้น จะทำให้เกิดกิจกรรมที่เกิดขึ้นที่ว่างหรือสถาปัตยกรรมในพื้นที่บางจุดลดบทบาทการใช้งานลง แต่พื้นที่หลัก ๆ ก็ยังมีการอาศัยอยู่อย่างต่อเนื่อง

เมื่อพิจารณารูปแบบที่แสดงถึงภาพลักษณ์ของความเป็นย่านการค้าแบบพื้นถิ่น ตามที่กล่าวมาอย่างถี่ถ้วนนั้น ความเป็นเมืองในรูปแบบสมัยใหม่ที่เข้ามามีผลกระทบต่อการใช้ชีวิต โดยเฉพาะรูปแบบการค้าที่ตอบสนองการซื้อขายในปัจจุบันที่ทำให้ชุมชนเมืองเกิดการขยายตัวตามความเจริญนั้น เป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงและต่อต้านสังคมที่เกิดขึ้นกระบวนการเปลี่ยนแปลงไม่ได้ เพียงแต่ว่าจะมีแนวคิดทางใดที่จะรักษาวัฒนธรรมที่ดีของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของสังคม วัฒนธรรม รวมถึงสถาปัตยกรรมในพื้นที่ ซึ่งประเด็นที่จะนำมาเพื่อการจัดทำข้อเสนอแนะแนวทางการอนุรักษ์นั้น ต้องมีกระบวนการวิเคราะห์หาคุณลักษณะตลอดจนเอกลักษณ์ที่สำคัญเพื่อเป็นข้อกำหนดแนวทางที่เหมาะสมต่อการวางแผนการจัดการต่อไป

การวิเคราะห์ลักษณะที่ดีของชุมชนในมิติทางสังคมและวัฒนธรรม คือการศึกษาถึงความรู้สึกนึกคิดของกลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่ ทั้งผู้ใช้พื้นที่เพื่อการพักอาศัย การค้าขาย หรือกิจกรรมในสังคมของชุมชนตลาดสามชุก โดยเน้นการศึกษาภาพลักษณ์จากการพิจารณาประเด็นที่สำคัญต่าง ๆ ที่สื่อให้เห็นภาพของความเป็นย่าน หรือชุมชนในพื้นที่ศึกษา ซึ่งจะกล่าวในส่วนของ**การวิเคราะห์เอกลักษณ์ของความเป็นชุมชน** โดยแบ่งเป็นสองลักษณะที่กล่าวถึงได้แก่ องค์ประกอบชุมชนในความเป็นภาพลักษณ์ทางกายภาพ กับลักษณะที่ปรากฏโดยคนที่อยู่อาศัยในเชิงการสังคมร่วมกัน เป็นการวิเคราะห์พฤติกรรมการใช้พื้นที่โดยการศึกษาข้อมูลจากบรรยากาศของคนในย่านตลาดสามชุกที่สื่อความรู้สึกต่อความเป็นย่านและพื้นที่จุดสำคัญร่วมประเด็นที่กล่าวถึงในแต่ละหมวด กอปรกับการวิเคราะห์คุณลักษณะที่ดีและจุดด้อยของที่ว่าง พื้นที่ใช้สอย องค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์ทางทัศนียภาพของชุมชนควบคู่กันไป เพื่อความเข้าใจในเบื้องต้นของพื้นที่ในการวิเคราะห์ในส่วนของคุณค่าที่ปรากฏในชุมชน

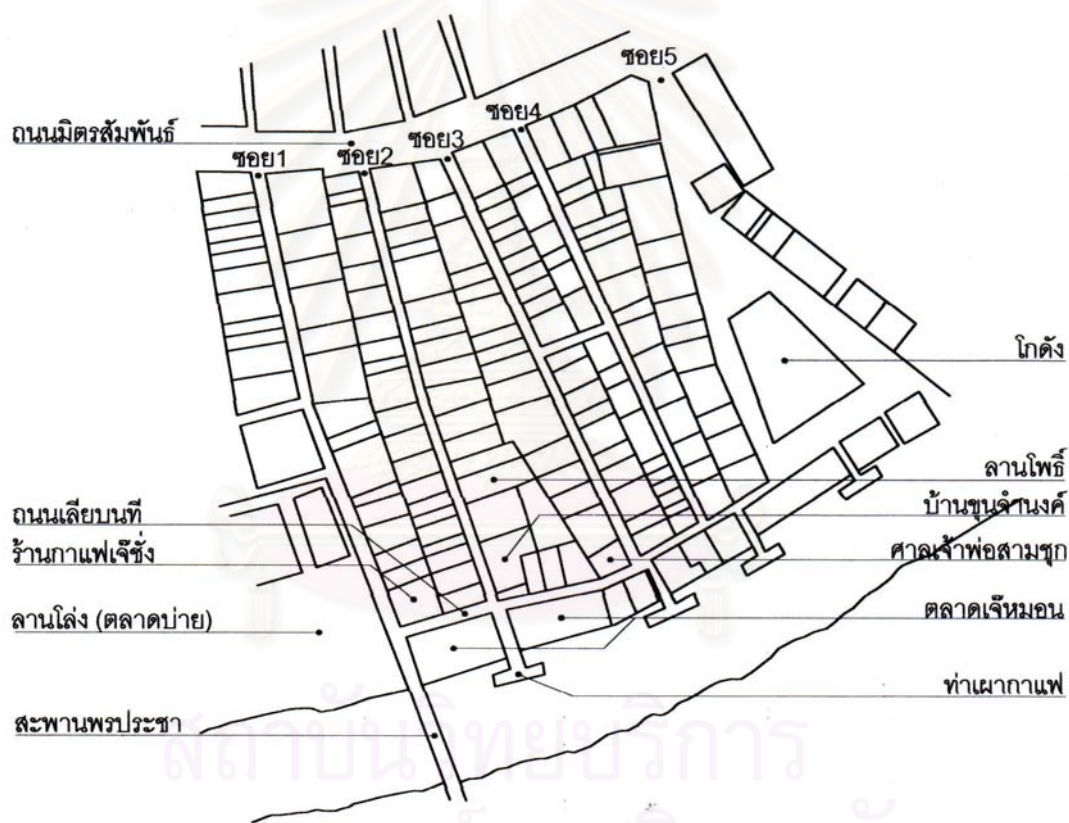
ในมิติของโครงสร้างชุมชนที่เป็นกายภาพพื้นที่อย่างสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่นั้น จะอธิบายในส่วนของการ**วิเคราะห์คุณค่าของสถาปัตยกรรมและชุมชน** โดยแยกเป็นประเด็นคุณค่าตามที่กำหนดในกรอบแนวความคิดจากบทที่ 2 ในการประเมินความสำคัญของพื้นที่

เมื่อพิจารณาเรื่องราวและประเด็นที่แสดงความเป็นชุมชนที่เอกลักษณ์ปรากฏนั้น ทั้งจากมิติทางวัฒนธรรมและทางกายภาพโครงสร้างของชุมชน ข้อมูลจากเบื้องต้นนั้นจะเป็นส่วนในการนำมาพิจารณาดังภาพ

ในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ เพื่อกำหนดประเด็นที่ชัดเจนในการเสนอแนวทางในการอนุรักษ์ที่มีเป้าหมายชัดเจน โดยกำหนดถึงปัญหา และโอกาสที่ดีของจุดแข็งกับจุดอ่อนที่ปรากฏในพื้นที่ ในเรื่องราวของการวิเคราะห์ศักยภาพการคงอยู่ของชุมชนตลาดสามชุก โดยเรื่องราวที่ศึกษาและวิเคราะห์มีดังนี้

4.1 การวิเคราะห์เอกลักษณ์ของความเป็นชุมชน

ย่านการค้าเก่าของตลาดสามชุกเป็นส่วนหลักในการนำมาวิเคราะห์เพื่อค้นหาความหมายของพื้นที่ในแง่มุมต่าง ๆ ด้วยความที่ภาพรวมจากความเป็นตลาดและย่านการค้าของพื้นที่ที่ศึกษา แต่ในรูปแบบการดำเนินชีวิตในพื้นที่มีเรื่องราวและรายละเอียดที่ซับซ้อนแสดงออกถึงการปรากฏเป็นย่านกิจกรรมที่สื่อภาพลักษณ์ทางความรู้สึกให้รับรู้ โดยประเด็นที่สำคัญในการศึกษาจะเน้นการศึกษาถึงวิถีชีวิตของกลุ่มคนในพื้นที่ และโดยความเกี่ยวข้องสู่พื้นที่ในจุดต่างที่มีส่วนร่วมกับรายละเอียดที่กล่าวถึง

แผนที่ 4.1 พื้นที่ย่านการค้าเก่า พื้นที่หลักในการศึกษาเรื่องราวชีวิตของคนในพื้นที่
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

จากนี้ไปเป็นการศึกษาเบื้องต้นเกี่ยวกับความเป็นย่านต่าง ๆ ในพื้นที่ตลาดสามชุก โดยค้นหาความหมายจากการสำรวจที่ผ่านมาจากบทที่ 3 โดยใช้การศึกษาด้วยการสัมภาษณ์กลุ่มผู้อาศัยในพื้นที่ที่แสดงออกถึงความเข้าใจต่อพื้นที่ที่ตนดำรงอาศัยอยู่ ทั้งในส่วนของการทำงานเป็นร้านค้า หรือพักอาศัย โดยสามารถรับรู้จากการศึกษานี้พบว่า การรับรู้ถึงความสำคัญของพื้นที่สิ่งหนึ่งที่สำคัญที่สุดคือ ความเข้าใจในความเป็นถิ่นอาศัยของ

คนในพื้นที่ พื้นที่ตลาดสามชุกเป็นพื้นที่ที่หล่อหลอมคนหลายรุ่นมารวมตัวกัน สืบทอดการดำรงชีวิตจากรุ่นสู่รุ่น จนเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของ สิ่งนี้เป็นระดับของการมีสำนึกต่อพื้นที่อย่างหนึ่ง

ดังนั้นปรากฏการณ์การรับรู้ ในลักษณะของความเป็น “คนใน” และ “คนนอก” จะสามารถแสดงออกมาได้โดยความเข้าใจในเนื้อหาของภายในตลาด ในเรื่องราวต่าง ๆ ดังนี้

- การแสดงออกถึงความรู้จักคุ้นเคย บางกลุ่มสื่อถึงความสนิทในพฤติกรรม ที่สามารถบอกถึงรายละเอียดของบุคคลที่ตนรู้จักทั้งในเรื่องการทำงานและครอบครัว
- การจดจำตำแหน่งและพื้นที่ที่เป็นจุดหมายทางใจ³⁸ โดยสามารถบอกชี้ตำแหน่งจุดหมายในย่านได้อย่างชัดเจน
- การมีส่วนร่วมในกิจกรรมสัมพันธ์ที่จัดขึ้นเป็นประจำของพื้นที่ โดยแสดงออกทางการปฏิบัติที่มีความกลมกลืนเป็นส่วนหนึ่งของกิจกรรมนั้น ๆ

กรณีที่กล่าวถึงนี้เป็นกรณี que ผู้ศึกษาได้สังเกตจากการเข้าร่วมกิจกรรมภายในย่าน เช่นงานเทศกาลลอยกระทงหรืองานไหว้ศาลเจ้าพ่อสามชุกที่จัดขึ้นทุกปีในช่วงปลายเดือนมกราคมของทุกปี สิ่งเหล่านี้สะท้อนบุคลิกภาพของความเป็นชุมชนและความเป็นย่านที่มีวัฒนธรรมเดียวกันอย่างชัดเจน ซึ่งกิจกรรมเหล่านี้ขยายระดับความสัมพันธ์เป็นระดับอำเภอ ทำให้มองภาพลักษณะความสัมพันธ์และความสนิทเป็นรูปธรรมที่สุด

ความสัมพันธ์จากที่กล่าวทั้งหมดในเรื่องของวิวัฒนาการของพื้นที่ จนถึงการฝังลึกในรากฐานของถิ่นที่อยู่ตามที่กล่าวมาพื้นที่ของย่านตลาดสามชุก แม้เป็นกลุ่มอาคารเรือนแถวไม้ที่เก่าทรุดโทรมตามกาลเวลาแต่วิถีชีวิตของชุมชนในพื้นที่กลับหยั่งรากฝังลึก ดังที่อาจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม กล่าวไว้ว่า “เท่า ๆ ที่ฟังดูอาวมา อาแปะทั้งหลายเล่าถึงความเคยมาของสามชุกในช่วงที่ผ่านมา ทำให้รู้ว่าเริ่มซึมซับความเป็นมาตุภูมิของพื้นที่ สิ่งที่เหลือต่อไปก็จะต้องเสริมสร้างความเป็นชาติภูมิและโลกภูมิต่อให้ดียิ่งขึ้น”³⁹ ตามที่พูดถึงคำว่า “มาตุภูมิ” ของท่านอาจารย์ศรีศักดิ์นี้ น่าจะเป็นความหมายถึงการรู้ถึงตัวตน รากเหง้าของตนที่สามารถสืบสานมาได้ และสิ่งนี้ยิ่งเป็นการแสดงออกถึงความผูกพันของคนกับพื้นที่ที่มีวิถีการดำเนินชีวิตเรื่อยมา ดังนั้นเมื่อเราสามารถเข้าใจในเรื่องของความเข้มข้นในการดำรงชีวิตที่ความต่อเนื่องมาอย่างยาวนานและมีประวัติศาสตร์ในพื้นที่ที่ชัดเจน ณ จุดนี้ทำให้การศึกษาความหมายในพื้นที่ย่านตลาดสามชุกนี้จะแบ่งพื้นที่สำคัญที่จะกล่าวถึงในลักษณะนี้

4.1.1 บ้านพักผ่อนและความเป็นย่านพักอาศัย

ย่านพักอาศัยในความหมายนี้เปรียบเทียบกับพื้นที่ของย่านคล้ายกับบ้านหลังใหญ่หลังหนึ่ง หากมองภาพรวมที่มีกายภาพของกลุ่มอาคารเรือนค้ำขายนั้น สิ่งนี้เป็นเพียงกรอบนอกที่ปกคลุมความเป็นพื้นที่พักอาศัยในภาพลึกของชุมชน ที่ว่างเพื่อการใช้สอยในกิจกรรมต่าง ๆ นั้นถูกจำกัดด้วยกายภาพของอาคารที่เป็นเพียงเรือนค้ำขาย 1 – 2 คูหา การสร้างสรรคพื้นที่ให้เกิดความหลากหลายตามความประสงค์ในการใช้งาน เป็นสิ่งที่คุ้นตาแก่ผู้สัญจรผ่านไปมาในพื้นที่ ทำให้ภาพลักษณ์ของชุมชนที่เป็นกลุ่มก้อนของย่านอาคารที่มีความหนาแน่น มีบรรยากาศที่ถูกละระดับความเป็นสาธารณะสู่ความเป็นส่วนตัวได้อย่างง่ายดาย ถนนหน้าบ้านกลับกลายเป็น

³⁸ ตามที่ Kevin Lynch สร้างรูปแบบจินตภาพของเมืองจากแบบทดสอบ โดยให้คนในพื้นที่เขียนแบบที่จากการจดจำ และระบุตำแหน่งพื้นที่ที่สำคัญในเมืองนั้น ๆ.

³⁹ ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม. 2546. กล่าวใน “งานบรรยายภาพเก่าเล่าขานตำนานสามชุก”.

พื้นที่พักผ่อน เป็นห้องนั่งเล่น รับแขก และพร้อมเปิดหน้าบ้านประกอบกิจกรรมความเป็นส่วนตัวที่แสดงต่อสายตาคนภายนอกอย่างเป็นธรรมชาติจนเกิดความเคยชิน

ภาพที่ 4.1 การใช้พื้นที่หน้าร้านเป็นพื้นที่นั่งเล่น (ซ้าย)

ภาพที่ 4.2 การใช้พื้นที่หน้าบ้านเป็นพื้นที่ซักล้าง (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

จากการปฏิบัติต่อพื้นที่พักอาศัยของตนในแต่ละบ้าน รวมกันเป็นเรือน และสู่การเป็นย่านที่ต่อเนื่อง ก่อรากฐานความคุ้นเคยต่อเพื่อนบ้านและสถานที่ จนกลายเป็นเรื่องราวของพฤติกรรมรวม สร้างความเป็นย่านที่เป็นถิ่นฐานเพื่อการอยู่อาศัยอย่างมั่นคงและปลอดภัย จนฝังรากสู่ความรู้สึกเป็นเจ้าของพื้นที่ที่ตนอยู่ ซึ่งเรื่องราวที่ส่งเสริมการกล่าวถึงในส่วนนี้ มีประเด็นที่น่าสนใจที่เกี่ยวข้องเป็นสิ่งที่อ้างอิงความรู้สึกดังนี้

- การมีจิตสำนึกต่อพื้นที่

แม้ว่าภูมิหลังความเป็นมาของตลาดสามชุก ที่มีอายุของการรวมกลุ่มก่อนชุมชนและสถาปัตยกรรมที่เป็นประวัติศาสตร์เล่าขานสืบต่อมาเพียงเวลาร้อยกว่าปีนั้น แต่ประวัติของย่านชุมชนที่ผ่านเรื่องราวจากตำนานนิทานย่านสุพรรณ หรือคำบอกเล่าจากรุ่นสู่รุ่นในรูปแบบบันทึกความทรงจำส่วนบุคคลนี้ ในปัจจุบันเมื่อผ่านการถ่ายทอดอีกครั้งถึงอดีตในช่วงสมัยของผู้เล่าที่สูงวัยหลายท่านถึงสถานที่ต่าง ๆ รวมถึงบรรยากาศภายในพื้นที่นั้น ๆ ภาพของความสุขมักปรากฏทางรอยยิ้มจากปากและดวงตาของผู้เล่า สิ่งเหล่านี้บ่งบอกความภาคภูมิใจในพื้นที่ของตนเอง “เกิดมาก็เห็นตลาดนี้สร้างขึ้นมาแล้ว จนวันนี้อายุก็ปาเข้าไป 80 ปี เห็นความทรุดโทรมของบ้านก็ใจหาย รู้สึกรักอย่างบอกไม่ถูก”⁴⁰ ข้อความจากการสอบถามส่วนนี้บ่งบอกถึงความรักและผูกพันต่อพื้นที่ย่านตลาดนี้ นอกจากนี้ท่านยังเล่าถึงในวัยเด็กที่วิ่งเล่นตามทำน้ำดูเรือสินค้าเทียบท่าขนของขึ้น และลงวันละหลายเที่ยว จนบางครั้งถูกบิดาว่ากล่าวที่ไม่อยู่ในบ้าน เป็นเสียงเล่าประกอบรอยยิ้มแสดงอาการขบขันในสิ่งที่ระลึกได้ “ที่นั่งไปตั้งรกรากที่กรุงเทพฯกันหมดแล้ว แต่ยายก็ไม่อยากไปไหน อยู่กับมรดกของเตี่ยในตลาดนี้ไปเรื่อย ๆ มันฝังใจเราไปหมดแล้ว”⁴¹ คำบอกเล่าของอาม่าที่ชาวตลาดเรียกขานกัน ท่านเป็นธิดาคณบดีของขุนจ้านงจินารักษ์

⁴⁰ สุมาลย์ จินารักษ์. สัมภาษณ์. 15 เมษายน 2546

⁴¹ เรื่องเดียวกัน.

เจ้าของพื้นที่ตลาดในสวนซอย 1 และ 2 ในปัจจุบัน ซึ่งเรื่องราวในอดีตท่านก็จะถ่ายทอดและพูดคุยรำลึกร่วมกับกลุ่มเพื่อน ๆ ที่มีรุ่นราวคราวเดียวกันหลายท่าน โดยจับกลุ่มนั่งคุยกันหน้าเรือนแถวในพื้นที่ตลาดสามซุก

เรื่องราวของความรุ่งเรืองและความมีชีวิตชีวาของกิจกรรมในอดีตของพื้นที่สามซุก ปัจจุบันกลายเป็นเรื่องราวที่สานสัมพันธ์ของกลุ่มคนต่างวัยในการสนทนาหัวข้อเดียวกัน จนเกิดแนวความคิดการฟื้นฟูพื้นที่ซึ่งจะกล่าวถึงในส่วนต่อไป นอกจากนี้ในกลุ่มคนอื่น ๆ หลาย ๆ ท่านที่เปิดกิจการร้านค้าในตลาดก็สามารถบ่งบอกเล่าเรื่องราวของบ้านและร้านตลอดจนพื้นที่ในช่วงเวลาที่ตนอยู่ เป็นส่วนแสดงสำนึกถึงบ้านเกิดอันเป็นความภาคภูมิใจของคนในตลาดเมื่อได้ร่วมสนทนากันรำไป

- ความเข้มแข็งของสังคมระบบครอบครัว

ภาพบรรยากาศตามตรอกซอกซอยต่าง ๆ ในพื้นที่สะท้อนระบบครอบครัวแบบสังคมท้องถิ่นไทยแบบครอบครัวใหญ่ได้เป็นอย่างดี ภาพที่ปรากฏคือการรวมกลุ่มของคนต่างวัยในครอบครัวเดียวกัน ปู่ย่า หรือตายาย วัย 70 – 80 ปีที่อุ้มหลานหรือเหลน เดินเล่นพูดคุยกับเพื่อนบ้าน เป็นมิติทางสถาบันครอบครัวที่ยังมีคงสภาพของสายสัมพันธ์ของการอยู่ร่วมกันชัดเจน ในหลายบ้านของครอบครัว ๆ หนึ่ง มักจะประกอบไปด้วยคนต่างกัน 3 วัย คือ วัยกลางคน วัยทำงาน และเด็ก ๆ แม้มีบ้างที่แยกตัวออกไปเปิดกิจการต่างหาก แต่ก็อยู่ในร่มเงาพื้นที่เดียวกัน พื้นที่ที่เป็นถนนซอยหน้าบ้าน จะเป็นพื้นที่นั่งเล่นของคุณยายกับหลานเล็ก ๆ ซึ่งมารดาก็ปฏิบัติกิจกรรมค้าขายไป เมื่อว่างก็รวมกลุ่มหยอกเย้าเด็กเล็กเป็นที่สนุกสนาน แม้แต่เด็กที่โตในวัยเรียนก็จะมาร่วมกลุ่มในช่วงเวลาที่แยกตัวจากกลุ่มเพื่อน

ภาพเหล่านี้แสดงออกถึงความผูกพันกลมเกลียวของสังคมในชุมชนนี้ คนแก่ทั้งหลายเป็นเหมือนที่พักพิงของคนรุ่นเยาว์วิ่งไป ทั้งในเรื่องของความอบอุ่นและความเคารพศรัทธา จากระบบของครอบครัวตนเองถ่ายทอดความผูกพันเพื่อนร่วมอาคารและผ่านถนนหน้าบ้านที่กว้างประมาณ 2.50 เมตร สู่มิตรภาพฝั่งตรงข้าม สิ่งนี้สร้างขั้วแม่เหล็กของมิตรภาพถ่ายทอดสู่กลุ่มวัยเด็กที่ผสมผสานมิตรภาพจากผู้เฒ่า หลายคนรวมตัวเป็นกลุ่มก้อนในรูปแบบความเป็นเพื่อนกันตลอดมา

- การดำเนินชีวิตตามแบบแผนที่สืบสานต่อจากรุ่นสู่รุ่น

สิ่งนี้เป็นผลลัพธ์ที่กลไกเป็นแรงผลักดันจากระบบครอบครัวของคนในพื้นที่ หลายบ้านมีการสืบทอดกิจการจากรุ่นสู่รุ่น ทั้งเรื่องของกิจการค้าหรือแม้แต่กระบวนการผลิตของบางอย่างในพื้นที่ โดยส่วนใหญ่รูปแบบหลังเป็นประเภทตำรับอาหารพื้นถิ่น อย่างแกงบวนที่เป็นอาหารไทยโบราณที่ปัจจุบันหารับประทานยาก ซึ่งป้าระเบียบเล่าให้ฟังว่า “ได้รับสูตรจากคุณยายเพราะต้นตระกูลมีเชื้อสายผู้ดีเก่า เมื่อทำอาหารหรือแกงแต่ละอย่างที่จะเป็นผู้ช่วยคุณยาย ตั้งแต่ขั้นตอนการเตรียมเครื่องปรุงจนอาหารสามารถรับประทานได้เลยในทีเดียว เรียกว่าเป็นผู้ช่วยกูก (คุณยาย) ในครัวมาตลอด”⁴² การอยู่ร่วมกันในแบบครอบครัวพื้นถิ่นนี้เป็นการสร้างเสริมความสัมพันธ์และกลมเกลียวเคลือบในเรื่องราวหลายเรื่องของคนต่างวัยในบ้านปฏิบัติร่วมกัน ในส่วนของกิจการการค้า การสืบสานตามรูปแบบการดำเนินชีวิตของรุ่นบิดามารดาเป็นสิ่งสามัญที่ปฏิบัติกันตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน อย่างร้านกาแฟโบราณเจ้ซึ่งเป็นร้านกาแฟเก่าแก่ที่ทุกคนรู้จักก็เปิดกิจการมาเป็นเวลาร่วมร้อยปี ตั้งแต่เป็นรถเข็นขายจนเป็นร้านรวงในปัจจุบัน สืบทอดกิจการมา 3 รุ่นที่ผ่านมา และในภาพปัจจุบันบางท่านที่มีหน้าที่การงานที่

⁴² ระเบียบ ยิงเจริญ. สัมภาษณ์. 18 มีนาคม 2546.

กรุงเทพฯ ทุกเสอาชาติตย์ก็จะกลับมาช่วยกันชงกาแฟ หรือคั่วกาแฟตรงท่าหน้า ซึ่งในปัจจุบันร้านรวงที่แตกตัวใหม่ ทั้งในย่านเก่าและบริเวณตึกแถวใหม่ก็มีการเปิดสาขาของกิจการรูปแบบเดียวกัน อย่างร้านขายยาหลายร้านก็เป็น การแตกแขนงจากคนสกุลเดียวกันเป็นต้น

ภาพที่ 4.3 ร้านกาแฟโบราณท่าเรือสง เปิดกิจการมากกว่า 90 ปี (ชาย)

ภาพที่ 4.4 สกอันโฮสเทล ร้านขายยาจีนโบราณอายุกว่า 70 ปี (ขวา)

ที่มา : คัดลอกภาพจากมูลนิธิชุมชนไท

รูปแบบแผนการดำเนินชีวิตของคนกลุ่มใหญ่ในชุมชนนี้เป็นเครื่องยืนยันรากฐานการอยู่ในพื้นที่อย่าง เข้มแข็ง ทำให้ความหมายในของความเป็นครอบครัวใหญ่ หรือการเป็นถิ่นอาศัยที่เรียกว่าบ้านนี้ มีความหมายถึง ความผูกพันที่ปรากฏสื่อการรับรู้ได้อย่างชัดเจนเมื่อได้สัมผัสในเรื่องราวนี้ สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนสำคัญในการทำให้ การอยู่ในพื้นที่เกิดความอบอุ่นในพื้นที่ ความปลอดภัยในพื้นที่ที่ปราศจากการโจรกรรมหนัก หรืออุบัติเหตุที่ ร้ายแรงในหลาย ๆ อย่างดังที่เกิดขึ้นในชุมชนตลาดในรูปแบบเดียวกัน การสอดส่องดูแลในเรื่องราวต่าง ๆ ในพื้นที่ รวมไปถึงเมื่อมีกิจกรรมก็ฝากฝังให้เพื่อนบ้านดูแลและทำหน้าที่ค้าขายแทนในกรณีจำเป็น สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ สามารถเรียกได้ว่าเป็นการอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุขอย่างแท้จริง

4.1.2 การปฏิสัมพันธ์และความเป็นย่านสังคม

การทักทายพูดคุย หรือการมีกิจกรรมร่วมกันของคนในพื้นที่ตลาดสามชุก เป็นเรื่องราวสำคัญในการ เสริมสร้างรูปแบบความเป็นชุมชน และย่านในตลาดสามชุก ระยะเวลาที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่ที่ยาวนาน เริ่มสาน สัมพันธ์กันตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษสู่รุ่นปัจจุบัน เป็นประตูลู่รูปแบบสังคมที่มีความเป็นมิตรสหายมากกว่าคู่แข่งทาง การค้า ดังที่ว่า “เดี๋ยวมักบอกว่าเราค้าขาย ไม่ค้าความ อย่ามีเรื่องบาดหมางให้ปวดหัว เสียเวลาทำมาหากิน”⁴³ ตามรูปแบบของกลุ่มสังคมชาวจีนที่มาตั้งรกราก และถ่ายทอดความคิดนี้สู่รุ่นลูกหลานในพื้นที่แห่งนี้ ด้วย

⁴³ ชัง คิวะนันตวงษ์. สัมภาษณ์. 16 เมษายน 2546.

ระยะเวลาที่ส่งมอบนิสยในพื้นที่ของกลุ่มตลาด การตกขาย นิ่งสนทนาเมื่อมีจังหวะเพียงเล็กน้อยก็จะเกิดขึ้นตลอดเวลา ตามระยะช่องว่างที่ใกล้กัน

ชุมชนตลาดเหล่านี้จึงมีกิจกรรมที่สร้างความหมาย ของความเป็นมิตรภาพในหลายประเด็นที่น่าสนใจจากการศึกษาในพื้นที่นี้

- ความปลอดภัยในพื้นที่

“ครอบครัว” และระยะเวลาของการตั้งรกรากในพื้นที่ เป็นส่วนคำนวณความเป็นย่านแห่งการเป็นมิตรของคนในพื้นที่ ความเป็นญาติพี่น้องกันจากการแตกหน่อของสายพันธุ์ของกลุ่มคนที่เข้ามาในพื้นที่แห่งนี้สร้างความสัมพันธ์ของมิตรไมตรีสู่ระบบการค้าและการใช้ชีวิต เมื่อได้เข้าไปในพื้นที่หากซื้อของ ณ ร้านใดร้านหนึ่งในกรณีที่เจ้าของร้านไม่อยู่เนื่องจากติดภารกิจส่วนตัว หรืออะไรก็ตาม เจ้าของร้านข้าง ๆ บ่อยครั้งที่ช่วยรับเงินและส่งของแก่ผู้ซื้อแทนกัน แต่ในส่วนนี้เป็นกรณีของพื้นที่ในบริเวณถนนเลียบบนที่ที่เป็นชอยคับคั่งด้วยร้านแผงลอยที่ใช้พื้นที่หน้าร้าน

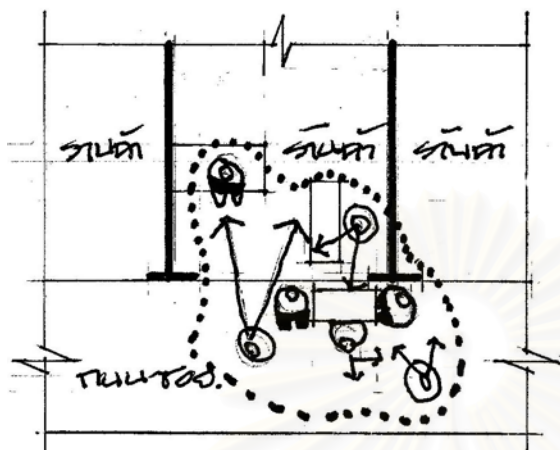
หากต้องการสิ่งใดในย่านเมื่อถามคนที่นั่งขายของอยู่ เจ้าของร้านที่ถูกถามก็จะชี้บ่งบอกตำแหน่งตรอกหรือชอยที่นำทางไปอย่างละเอียด นอกจากระบบการค้าที่ส่งภาพลักษณ์ของความมีมิตรไมตรีเหล่านี้ การดูแลเกื้อกูลกันจะแสดงออกอย่างทั่วถึง “ถ้าเราไม่ว่างขายของอยู่ ยายแดงก็จะช่วยดูเด็ก ๆ ให้ เด็กแถวนี้ไม่หายไปไหนไกลหรอก มันไม่อยู่ร้านนี้ก็อยู่อีกร้าน”⁴⁴ หน้าร้านเป็นพื้นที่ที่ใช้มากกว่าการเป็นเพียงที่ขายของ เป็นพื้นที่รับแขก นั่งคุย วิ่งเล่น บางครั้งขณะที่ซื้อของอยู่ยังไม่ทราบได้ว่าคนไหนแม่ค้า หรือคนไหนเป็นเพื่อนมานั่งเล่น เพราะถ้าเป็นร้านแบบแผงตั้งขายจะคับคั่งไปด้วยคนนั่งสนทนากัน แต่ถ้าเป็นหน้าร้านในส่วนที่ความพลุกพล่านของคนเบาบาง หน้าร้านจะเป็นลานเด็กวิ่งเล่น ห้องรับแขก พื้นที่นั่งเล่นหมากรุกของบรรดาอดีตฝีมือผู้สูงวัย หรือจะแปรเปลี่ยนไปตามสภาพความต้องการใช้งานของเจ้าของบ้าน ซึ่งก็มักตอบสนองตรงความต้องการของผู้เยี่ยมเยือนในบ่อยครั้ง หลายครั้งจากการศึกษามองภาพลักษณ์ของชุมชนนี้บ้านหลังใหญ่ที่มีพื้นที่พักผ่อนอยู่ทั่วอาณาเขตของบ้านหลังนี้

ภาพที่ 4.5 บรรยากาศเด็ก ๆ วิ่งเล่นตามถนนชอยต่าง ๆ (ซ้าย)
ภาพที่ 4.6 เด็กเล็กที่ผู้ใหญ่ในพื้นที่ช่วยกันนั่งเฝ้าดูแลไม่ห่าง (ขวา)
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

⁴⁴ ระเบียบ ยิงเจริญ. สัมภาษณ์. 18 มีนาคม 2546.

สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่สร้างความรู้สึกอบอุ่นในความเป็นกันเองของคนในพื้นที่ สื่อสะท้อนไปสู่กลุ่มคนภายนอกที่เพียงชั่วครู่เดียวจากความแตกต่างของความเป็นคนนอก โดยกลุ่มคนเหล่านี้จะสร้างความสัมพันธ์ที่ดีถ่ายทอดมาสู่ในการปฏิสัมพันธ์กัน

ภาพที่ 4.7 ภาพร่างพื้นที่หน้าร้าน (ซ้าย)

ภาพที่ 4.8 บรรยากาศการสนทนาหน้าร้านอย่างต่อเนื่อง (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

- ความเสมอภาคในพื้นที่

ย่านแห่งนี้สร้างความหมายของการเป็นพื้นที่แห่งความเสมอภาค การดำรงชีวิตที่มีวิถีของรูปแบบการค้าที่ขยายตัวตามวิถีของแต่ละคน สร้างฐานที่แตกต่างกันไปตามกิจการที่ดำเนิน บางก็มีฐานะในระดับเศรษฐกิจจนถึงหาเช่ากินค่า แต่สิ่งเหล่านี้เป็นสิ่งที่ถูกเก็บไว้ในความเป็นเรื่องส่วนตัวของแต่ละคน เมื่อมีกิจกรรมหรือเทศกาลงานชุมชนที่ต้องร่วมมือกัน ฐานที่แตกต่างไม่มีผลมาเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ที่เกื้อหนุนกันในพื้นที่นี้ ตัวอย่างช่วงงานย้อนรำลึกสามชุกในอดีต “งานภาพเก่าเล่าขานตำนานสามชุก ครั้งที่ 1 ปี 2546” เป็นครั้งแรกที่มีการรวบรวมของ หรือภาพที่เล่าเรื่องราวสามชุก ในพื้นที่จัดงานที่ดำเนินการนี้ ไม่มีภาพของเจ้าสัวผู้มีฐานะมั่งคั่งปฏิบัติตัวแตกต่างจากผู้อื่น บางท่านสวมเสื้อกั๊ก กางเกงเล่นกีฬา ยกของผมเผ่ายุ่งเหยิง “ชอบเวลามีงานแล้วเห็นเฮียเส็งมันทำงาน มอมจนนึกว่าลูกจ้าง” ร้านปานร้านขายของจิปาตะมักเป็นที่นั่งคุยของกลุ่มแกนนำพัฒนาตลาด ความแตกต่างของฐานะไม่เป็นอุปสรรคในการร่วมมือกันช่วยพัฒนาพื้นที่ที่ตนดำรงอยู่ ซึ่งประสบการณ์ตรงของผู้ทำวิจัยในครั้งแรกเข้าใจว่ากลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มผู้มีฐานะในพื้นที่รวมตัวกัน แต่เรื่องจริงนั้นคือกลุ่มคนที่รวมตัวกันเป็นกลุ่มก้อนใหญ่ เป็นคนทุกชนชั้นในย่านตลาดที่มีเป้าหมายเดียวกัน คือความรักในถิ่นฐานแห่งนี้

- การใช้พื้นที่รองรับกิจกรรมร่วม

กลุ่มผู้คนในพื้นที่ตลาดสามชุก มีหลายวัยตั้งแต่เด็กเล็ก จนถึงระดับผู้อาวุโส นั้น มักมีกิจกรรมร่วมกันตามแต่ปัจจัยความคิดที่ตรงกัน และจะหาสถานที่โอกาสปราชัยกันแตกต่างรูปแบบของกิจกรรมกันไป พฤติกรรมที่เกิดขึ้นในหมู่มชนนั้นมีหลายรูปแบบต่างกรณีกันไป

ถนนและซอยต่าง ๆ เป็นทาง (Paths) ที่เป็นที่ยาวแคบและยาว เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมการมีปฏิสัมพันธ์ของกลุ่มคนกลุ่มย่อย ทางเท้าถูกเปลี่ยนบทบาทเป็นที่จัดวางเก้าอี้สำหรับการพักผ่อนของเจ้าของบ้าน และเป็นพื้นที่ต้อนรับแขกผู้มาเยือน ถ้าไม่นั่งคุยก็จะยืนสนทนากัน บ้างก็ใช้เป็นลานประลองหมากรุกอย่างหน้าร้านโชคนิมิต ซอย 4 ที่ลุงนิมิต จึงเจริญสุขยิ่ง เจ้าของร้านที่มีโต๊ะสำหรับต้อนรับเพื่อนจากอำเภอศรีประจันต์ที่มักมาเล่นหมากรุกจีนด้วยกัน 2 – 3 วันต่อสัปดาห์ ภาพของทางเท้าจึงเปรียบเสมือนพื้นที่ที่รองรับการพบปะที่มีบุคลิกเฉพาะตามแต่ละร้านหรือบ้านแต่ละคูหาไปกัน

ภาพที่ 4.9 ภาพเก้าอี้สำหรับต้อนรับเพื่อนบ้าน (ซ้าย)

ภาพที่ 4.10 บรรยากาศการสนทนาหน้าบ้านของกลุ่มแม่บ้านเรือนข้างเคียง (กลาง)

ภาพที่ 4.11 บรรยากาศการสนทนาหน้าบ้านกลุ่มคนต่างวัย (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 4.12 บรรยากาศการสนทนาหน้าร้านอย่างต่อเนื่อง (ซ้าย)

ภาพที่ 4.13 พื้นที่ประลองหมากรุกจีนของลุงนิมิต (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ในส่วนของกิจกรรมการค้าหลัก ถนนที่อยู่ระหว่างกลางของสองฟากเรือนแถวไม้ ให้บรรยากาศของความเป็นตลาดและเป็นศูนย์รวมชุมชน (Nodes) ซึ่งปริมาณการสัญจรและเกิดกิจกรรมร่วมกันตลอดทั้งวันเกิดขึ้น ถนนซอย 1 และถนนเลียบบนที่เป็นเสมือนหัวใจของกิจกรรมการค้าในพื้นที่ ความต่อเนื่องของกิจกรรมที่กล่าวถึงสังเกตได้จากปริมาณผู้คนที่สัญจรในพื้นที่อย่างต่อเนื่องและเป็นปริมาณที่มากที่สุดเมื่อเทียบกับทางเส้นอื่น นอกจากนี้เป็นพื้นที่ที่เกิดการครอบครองโดยการจัดวางเป็นพื้นที่ขายของเรียงรายกันไปด้วยรถเข็นหรือโต๊ะเตี้ยสำหรับตั้งวางสินค้า บรรยากาศรูปแบบตลาดที่ปราศจากสถาปัตยกรรมทางโครงสร้างอาคาร มีเพียงพื้นที่ว่างก็สามารถใช้เป็นพื้นที่หาเลี้ยงชีวิตได้

ภาพที่ 4.14 บรรยากาศผู้คนถนนซอย 1 (ซ้าย)

ภาพที่ 4.15 บรรยากาศผู้คนในถนนเลียบบนที่ (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ร้านค้าแพะซึ่งมักเป็นที่รวมบรรดานักเจรจาของผู้คนวัยทำงานและวัยอาวุโส ที่มีเรื่องราวทั้งการใช้ชีวิตความเป็นอยู่ทั่วไป หรือเรื่องข่าวคราวคนในย่านรวมถึงเรื่องบ้านเมืองของเรา โต๊ะที่นั่งปะปนไปด้วยคนต่างวัยแต่ใช้โต๊ะเดียวกันอย่างไม่เคอะเขิน เป็นภาพที่ดูแล้วมีเสน่ห์ชวนมองเป็นอย่างมาก ผู้เขียนวิทยานิพนธ์นี้คงคุยกับกลุ่มคนเหล่านี้ในเรื่องราวทั่วไปอยู่บ่อยครั้ง กาแฟหนึ่งแก้วสามารถดื่มเวลาสนทนาบางครั้งนานเป็นชั่วโมงอยู่บ่อยครั้ง คุยบ้างฟังบ้างสลับกันไป ทักษะสภาพด้านนอกก็เป็นกลุ่มคนที่เดินไปมาขวักไขว่ พบเห็นผู้ใดบางครั้งก็หยิบมาเป็นประเด็นพาดพิงกล่าวเชิงสนุกสนาน กลุ่มคนก็สับเปลี่ยนหมุนเวียนไปตามช่วงเวลาว่างของแต่ละบุคคล

พื้นที่ว่างจุดหนึ่งที่เป็นพื้นที่ว่างดั้งเดิมมานาน คือลานโพธิ์ในซอย 2 ติดกับร้านทำผมชื่อ ร้านแหว เป็นช่องว่างเว้นไว้เนื่องจากมีต้นโพธิ์ที่กล่าวกันว่ามีอายุร่วม 200 ปี แต่เท็จจริงแค่ไหนก็ไม่มีใครทราบ เนื่องจากส่วนมากเห็นมานานตั้งแต่โตมา เรือนแถวค้าขายที่ปลูกต่อเนื่องกันจึงเว้นพื้นที่นี้สำหรับต้นโพธิ์ เด็กจะไปใช้พื้นที่เป็นลานกิจกรรมบ่อยครั้งในช่วงปัจจุบัน เนื่องจากแต่เดิมเป็นพื้นที่กร้าง แต่เดี๋ยวนี้ได้เทศบาลปรับพื้นที่อย่างดี กิจกรรมส่วนใหญ่จะเป็นที่นั่งเล่นดนตรีเป็นหลัก ไม่มีใครไปใช้เป็นลานกีฬาเนื่องจากกลัวทำเสียงดังกบปรกกับลูกฟุตบอลหรือบาสเก็ตบอลทำความเสียหายแก่บ้านเรือน ระยะเวลาเมื่อมีนักดนตรีก็จะมีกองเชียร์อย่างผู้สูงวัยไปนั่งดู เป็นกิจกรรมยามว่างที่สนุกสนานไปอีกแบบหนึ่ง ลานนี้ยังเป็นพื้นที่ชุมนุมชนย่อย ในการประชุมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทางสังคมในพื้นที่และจัดงานรื่นเริงในบางครั้ง

ภาพที่ 4.16 – 4.17 บรรยากาศในร้านกาแฟโบราณ ซอย 1
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 4.18 พื้นที่ลานโพธิ์ ซอย 2 ไม่มีมีการใช้งานก่อนการการปรับปรุง (ซ้าย)
ภาพที่ 4.19 พื้นที่ลานโพธิ์ ซอย 2 พัฒนาพื้นที่เป็นลานกิจกรรมในชุมชน (ขวา)
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

กลุ่มผู้หญิงหลากหลายจะใช้พื้นที่ตรงสวนสาธารณะเป็นพื้นที่เล่นกิจกรรมแอโรบิคแดนซ์ ช่วงเวลาที่เล่นส่วนใหญ่ประมาณ 16.00 น. - 19.00 น. เดิมที่เริ่มต้นเมื่อประมาณปี 2544 กลุ่มคนดังกล่าวประกอบกิจกรรมกันเฉพาะวันอังคารและพฤหัสบดี แต่ในปัจจุบันไม่มีวันไหนที่ไม่มาเต้นกันเลย “เริ่มกันตั้งแต่บ่ายสี่โมง กว่าจะปิดร้านก็หกโมง มีเวลาแค่ชั่วโมง แต่ก็อยากมา อยากหุ่นดี ๆ บ้าง แต่สุดท้ายก็อ้วนเหมือนเดิม เพราะมานั่งคุยเล่นกันมากกว่า”⁴⁵ ที่ว่างส่วนนี้เป็นที่ว่างที่เกิดการพัฒนาและออกแบบจากแผนงานส่งเสริมสุขภาพชุมชนเพื่อการใช้เป็นพื้นที่ออกกำลังกายในลำดับแรก ที่ว่างมีการเพิ่มปริมาณเชิงกิจกรรมในการใช้พื้นที่นอกเหนือเป้าหมายของการเป็นพื้นที่ออกกำลังกายและกิจกรรมนันทนาการสู่การเป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมสาธารณะอย่างงานเลี้ยงประจำปี เช่นงานอาหารอร่อยดีหรืองานเทศกาลลอยกระทงหรือสงกรานต์ตามวันสำคัญที่มาถึง ทำให้เห็นประโยชน์จากแนวคิดของทางผู้บริหารพื้นที่ที่เป็นกลุ่มคนที่มาจากชุมชน

⁴⁵ อรุณลักษณ์ อ่อนวิมล. สัมภาษณ์. 26 เมษายน 2546.

ในการพัฒนาพื้นที่นอกเหนือประโยชน์ทางการใช้พื้นที่ที่มีกิจกรรมรองรับและ พื้นที่นี้เป็นพื้นที่ที่เป็นปอดให้กับชุมชนที่ส่วนใหญ่เป็นตรอกซอยและเรือนตลาดที่ขาดพื้นที่ปลูกต้นไม้ ส่วนส่วนนี้เป็นการเพิ่มพื้นที่สีเขียวในความหมายของการออกแบบเบื้องต้น และมีการเพิ่มปริมาณต้นไม้ให้กับชุมชนอย่างต่อเนื่อง นับว่าเป็นสวนสาธารณะขนาดเล็กที่มีความพิเศษทางคุณลักษณะที่ดีที่ตอบสนองการใช้งานเชิงสังคม และการปฏิสังขรณ์ในพื้นที่เป็นอย่างดี

กรณีที่เป็นงานร่วมใจกันของชาวตลาดหรือย่านสามชุก ทุกคนจะใช้พื้นที่บริเวณลานหน้าว่าการอำเภอสำหรับงานเทศกาลรื่นเริงเพราะเป็นพื้นที่ว่างทางสาธารณะขนาดใหญ่ และสามารถขยายถึงส่วนตลิ่งโครงสร้างคอนกรีตเสริมเหล็กริมฝั่งแม่น้ำได้ ถ้าเป็นงานเฉพาะกิจอย่างเทศกาลไหว้ศาลเจ้าพ่อสามชุกจะไปใช้พื้นที่ในส่วนศาลาประชาคมที่อยู่ฝั่งตรงข้ามถนนเลียบบคลองชลประทาน

จากที่กล่าวมาข้างต้นในภาพของพื้นที่ทางสังคมและกิจกรรมชุมชนนั้น มีระดับขนาดและประโยชน์ใช้นานาต่างกันออกไปโดยจำแนกตามสังเขปดังนี้

- พื้นที่สังคมระดับเล็ก ได้แก่พื้นที่การเป็นศูนย์รวมคนในกลุ่มย่อยคือ ร้านกาแฟโบราณพิจารณาจากการเป็นพื้นที่ที่มีการรวมกลุ่มเฉพาะอย่างเหนียวแน่น และมีการใช้งานพื้นที่ต่อวันเป็นระยะเวลาที่ต่อเนื่องตลอดจนเป็นพื้นที่ที่คนในพื้นที่รับข่าวสารข้อมูลสำหรับชุมชนได้เป็นอย่างดี

4.1.3 ความเป็นศูนย์กลางย่านการค้า

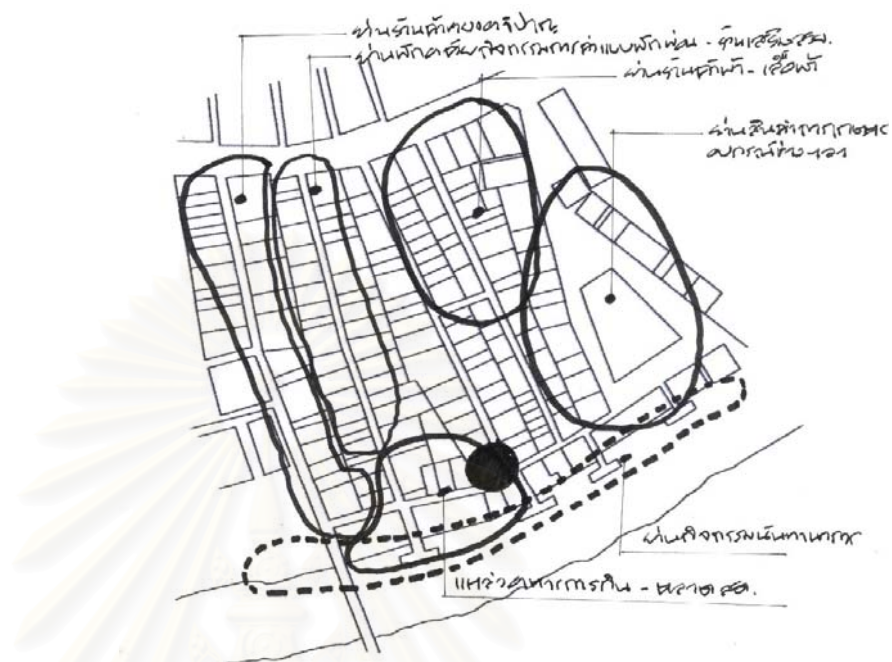
ด้วยความหมายของชื่อชุมชนว่า “ตลาดสามชุก” พื้นที่ทั้งหมดส่วนใหญ่ถูกจัดสรรและก่อสร้างเป็นอาคารเรือไม้เกาะตัวเป็นกลุ่มก้อน รูปแบบการใช้ประโยชน์จากอาคารและที่ว่างจึงเน้นกิจกรรมที่เป็นการค้าแทบทั้งสิ้น แต่ในรูปแบบการค้าแบบตลาดรวมและมีทางที่เป็นซอยหรือถนนพาดผ่านช่วงกลุ่มอาคารในพื้นที่ ลักษณะกิจกรรมย่อย ๆ ที่ส่งเสริมระบบการค้ารวมก็มีความหลากหลายในรูปแบบสินค้า ในเบื้องต้นเมื่อวิเคราะห์โดยการสำรวจพื้นที่ภาพปรากฏของการค้าเฉพาะอย่างได้ปรากฏเป็นกลุ่มย่านย่อย ๆ ตามลักษณะของเหล่าผลิตภัณฑ์ในพื้นที่ดังนี้

- แหล่งการค้าแบบตลาดสด

ตลาดสดที่ขายของกินประเภทของสดทั้งคาวและหวานนั้น หลัก ๆ มีสองพื้นที่ที่นักซื้อทั้งหลายทั้งจากภายนอกพื้นที่และคนในตลาดมาตั้งสินค้าประจำคือ ตลาดเช้า ตรงพื้นที่หน้าทางเข้าชุมชนด้านถนนเลียบบคลองชลประทาน ขายกันตั้งแต่ 03.00 น. ถึงเวลา 09.00 น. แม้ค้าพ่อค้าที่ขายเป็นคนหน้าเดิมที่ขายของในตลาดพื้นที่นี้มีขนาดที่สามารถรองรับผู้ซื้อทั้งภายในและภายนอกย่านได้เป็นอย่างดี เพราะมีทั้งลานโล่งและอาคารโปร่งในส่วนเดียวกัน แต่เมื่อถึงช่วงเลิกกิจกรรมการค้าในช่วงตลาดเช้านี้ พื้นที่กลับกลายเป็นพื้นที่ร้างดูเงียบเหงาแตกต่างไปจนสิ้นเชิง เนื่องจากเมื่อคนเริ่มทยอยกลับ ตลาดจะย้ายไปรวมตัวกันในส่วนของถนนเลียบบนที่ กลับกลายเป็นพื้นที่ถนนเป็นพื้นที่ค้าขายไปในตัว ซึ่งบรรยากาศนี้จะพลุกพล่านไปด้วยกลุ่มคนที่เป็นเจ้าของแผง และเพื่อนนั่งคุยเล่น ตามที่กล่าวถึงในของเรื่องความเป็นมิตร และพื้นที่โล่งด้านหน้าดังกล่าวจะฟื้นคืนชีวิตแบบกิจกรรมการค้าอีกครั้งในช่วงเย็น คือการเป็นพื้นที่รองรับปากท้องของคนในย่าน โดยใช้เป็นตลาดอาหารที่มีของกินหลากหลายทั้งอาหารคาวและหวาน ตลอดจนถึงผลไม้ครบครัน

การแสดงออกของมิตรไมตรีของคนในตลาดก็ปรากฏได้ในส่วนนี้ที่ว่าเมื่อนั่งตรงไหนก็สามารถไปสั่งจากร้านอื่นได้ โดยเจ้าของร้านที่นั่งไม่กีดกันแต่อย่างใด บางครั้งเก็บเงินค่าอาหารไปให้แก่เจ้าของร้านที่สั่งให้อีก

ต่างหาก “คนรู้จักกัน” เป็นคำที่กล่าวถึงบ่อยครั้ง สิ่งนี้ที่ปรากฏให้พบว่าแม้พื้นที่ที่จะเปลี่ยนแปลงการใช้ประโยชน์ แต่รูปแบบการดำเนินชีวิตและความเป็นคนในพื้นที่เดียวกันก็ยังคงแสดงออกมาอยู่ร่วมพื้นที่นี้ตลอด ทำให้ไม่เกิดความแตกต่างในจุดใดจุดหนึ่งเลยเช่นกัน

แผนที่ 4.5 การเกิดกลุ่มย่านกิจกรรมการค้าย่อยในศูนย์กลางรวม
ที่มา : ภาพร่างจากการสำรวจพื้นที่

ตลาดอาหารในช่วงเช้าจะรองรับปากท้องของคนสามชุกในบริเวณถนนเลียบบนที่ โดยใช้พื้นที่ในอาคารตลาดเก่าแก่เนี่ยม หรือตลาดเจ้าหมอนในปัจจุบัน เป็นอาคารสองชั้นตั้งอยู่ขนานกับถนนเลียบบนที่ริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี นำเสียดายตรงที่เมื่อเข้าไปแล้วไม่สามารถมองเห็นแม่น้ำได้เนื่องจากด้านแม่น้ำเป็นอาคารต่อเนื่องสองชั้น มีการปิดเพื่อใช้เป็นพื้นที่เก็บของ สิ่งนี้เป็นส่วนด้อยของพื้นที่ที่ทำให้คนกับแม่น้ำขาดปฏิสัมพันธ์ในเรื่องของมุมมองไปอย่างสิ้นเชิง

ภาพที่ 4.20 สภาพภายในพื้นที่ก่อนการปรับปรุง (ขวา)

ภาพที่ 4.21 บรรยากาศร้านอาหารภายในพื้นที่ หลังปรับปรุงอาคาร (ซ้าย)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

จากข้างบนจะสังเกตเห็นการปรับเปลี่ยนกลุ่มกิจกรรมการค้าแบบตลาดสดและตลาดอาหารในสองพื้นที่อย่างต่อเนื่องตามความสำคัญการเข้าถึงพื้นที่ของคนในย่าน สรุปคือในช่วงเช้าและค่ำจะมีกลุ่มคนมากทั้งที่มาจากข้างนอกและในพื้นที่ลานโล่งด้านหน้าจะเป็นพื้นที่ต้อนรับคนเหล่านี้ ช่วงกลางวันถึงบ่ายถนนเลียบบนที่จะทำหน้าที่เป็นห้องรับแขกแทนพื้นที่ด้านหน้า ซึ่งถนนเลียบบนที่นี้เป็นถนนที่สะท้อนภาพความเป็นย่านตลาดเก่าทั้งในความหมายของวิถีชีวิตและความหมายทางสถาปัตยกรรมและพื้นที่สำคัญหลาย ๆ แห่ง

แต่พื้นที่ในส่วนตลาดเช้า แสดงถึงความหลากหลายของการใช้พื้นที่ที่มีรูปแบบของการค้าขาย ถูกกำหนดครอบคลุมความหมายของพื้นที่เป็นพื้นที่เพื่อการค้า แต่ในช่วงเวลาหลังตลาดเช้าพื้นที่กลับสูญเสียความหมายของการเป็นตลาด และสำคัญพื้นที่ตรงจุดนี้เป็นพื้นที่หน้าศูนย์ชุมชน แม้ในสวนย่านเก่าจะเป็นศูนย์กลางการค้า แต่ในภาวะการณ์ปัจจุบัน การเข้าถึงพื้นที่หลักนั้นเกิดขึ้นในบริเวณนี้ เพราะเป็นพื้นที่ปะทะกับย่านอื่นของเขตพื้นที่ใหญ่ บรรยากาศในช่วงกลางวันทำให้ภาพลักษณ์ของความเป็นชุมชนย่านตลาดการค้านั้นเสียบรรยากาศไปอย่างมาก

- การเกิดเป็นย่านการค้าย่อย

ร้านค้าขายของต่าง ๆ จะเปิดเป็นร้านรวงในพื้นที่บ้านพักอาศัยในเรือนแถวไม้ของแต่ละคน ตามที่เคยกล่าวในบทที่ 3 ที่กล่าวถึงความเป็นย่านการค้า ว่าภาพลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความหมายของการเป็นย่านการค้าทางกายภาพคือการที่พื้นที่เปิดของอาคารส่วนใหญ่ใช้เป็นพื้นที่กิจกรรมด้านการค้าขายส่วนใหญ่ มองภาพกว้างกลิ่นอายของความเป็นตลาดนั้นตรงตามความหมายของชื่อเสียงที่เรียกกันว่า “ตลาดสามชุก” ในความเป็นย่านตลาดของพื้นที่รวมนี้ ภายในย่านก็เกิดการแบ่งรูปแบบการค้าเป็นกลุ่มกิจกรรมการค้าย่อยดังนี้

ซอย 1 เป็นย่านการค้าขายที่มีการผสมผสานหลากหลายปะปนกัน ทำให้ถนนเส้นนี้เป็นพื้นที่การค้าที่มีความพลุกพล่านมากเป็นพิเศษ, ซอย 2 เป็นพื้นที่กิจกรรมการค้าที่ให้ความรู้สึกของการพักผ่อน เช่นร้านทำผมสตรี ที่ภายในซอยเปิดบริการอยู่ประมาณ 12 – 13 ร้าน รวมถึงกิจการโรงแรมเก่าอย่างโรงแรมอุดมโชค นอกเหนือไปนั้นก็เป็นพื้นที่พักอาศัยเป็นส่วนใหญ่, ซอย 3 เป็นซอยที่มีร้านค้าประเภทเครื่องใช้ไฟฟ้า ร้านยาจีนโบราณ และร้านทองรูปพรรณ, ซอย 4 เป็นย่านพาหุรัด หรือบางลำพูของสามชุก ด้วยการเรียงรายไปด้วยร้านที่เกี่ยวข้องกับการตัดเย็บเสื้อผ้า ร้านผ้าสำเร็จรูป เนืองแน่นในบริเวณซอย 2 แห่งนี้ และสุดท้ายคือซอย 5 เน้นการค้าในรูปแบบเกี่ยวกับการเกษตรกรรม ตั้งแต่เครื่องมือเครื่องใช้ จนถึงสินค้าเกษตรแปรรูปต่าง ๆ

ภาพที่ 4.22 แป๊ะซิมเจ้าของโรงแรมคนปัจจุบันนั่งเฝ้าอยู่หน้าทางเข้า (ซ้าย)

ภาพ 4.23 บรรยากาศด้านหน้าของโรงแรมอุดมโชค (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 4.24 บรรยากาศด้านหน้าโรงแรมสราญรมย์ โรงแรมแห่งแรกในย่านตลาดสามชุก (ซ้าย)

ภาพ 4.25 ป้ายด้านหน้าโรงแรมสราญรมย์ (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 4.26 ร้านขายผ้าสำเร็จรูปที่มีมากมายในซอย 4 (ซ้าย)

ภาพที่ 4.27 ร้านขายที่นอนและผ้าตัดชุดในซอย 4 (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจ

เพิ่มเติมในส่วนซอย 2 นอกจากการใช้พื้นที่เป็นบ้านพักเสียเป็นส่วนใหญ่ กิจกรรมการค้าที่เกิดขึ้นในพื้นที่นี้ยังมีเรือนที่เปิดเป็นโรงแรมเพื่อให้เช่าห้องพัก เรือนแรกคือโรงแรมสราญรมย์ และโรงแรมอุดมโชค ซึ่งโรงแรมสราญรมย์ได้ปิดกิจการลงไปแล้วคงเหลือเพียงโรงแรมอุดมโชคเท่านั้น ภายในมีห้องพัก 6 ห้องที่ให้เช่าในราคา 150 บาทต่อคืน โรงแรมนี้เปิดกิจการมากกว่า 90 ปีแล้ว

สิ่งที่แปรรูปแบ่งกลุ่มพื้นที่ที่แสดงความหมายเดียวกันนี้ เป็นผลมาจากระบบสังคมและครอบครัวที่มีความผูกพันกัน ถ่ายทอดพื้นฐานประสบการณ์การค้าจากรุ่นอาวุโสสู่ทายาท ตั้งแต่ระดับชนชั้นที่มีฐานะร่ำรวยหรือปานกลาง ก็มีระบบที่สอดคล้องกัน ร้านโชคนิมิตในซอย 4⁴⁶ เปิดร้านเกี่ยวกับผ้าทั้งผ้าตัดเย็บชุด ขายเป็นชิ้นหรือเป็นชุด รวมไปถึงเสื้อผ้าสำเร็จรูป ปัจจุบันมีร้านสาขาอยู่ 4 ร้านในพื้นที่ต่อเนื่องและใกล้เคียงกัน เป็น “ดงผ้า” อย่างชัดเจนตามคำกล่าวของพ็อรุณลักษณ์ ที่เปรียบเปรยถึงว่าถ้าอยากได้อะไรที่เกี่ยวกับผ้าสามารถปรากฏอยู่ในละแวกร้านนี้ ซึ่งการบริหารกิจการก็เป็นกลุ่มคนในสกุลเดียวกันตั้งแต่พี่น้อง และลูกหลานของตระกูล

⁴⁶ ครอบครัวโชคนิมิต. สัมภาษณ์. 16 มีนาคม 2546.

ตามที่กล่าวในข้างต้นตลาดสามชุกเป็นย่านค้าขายแบบพื้นถิ่นที่รูปแบบการค้าของตลาดสดและร้านค้าเชิงพาณิชย์ผสมผสานอยู่ในพื้นที่ ความหลากหลายของสินค้าที่รองรับการใช้ชีวิตของคนในสังคมตามที่กล่าวว่า “บ้านเราของค้าของขายก็ไม่แพ้ใครดี๊ดี ชาดอย่างเดียวกันก็แค่ไก่ทอดเคนต๊ากก็เท่านั้น แต่ป่าแต่แว้แกก็บึงนองไก่อร่อยใช้ได้ วันหลังน่าจะให้ลองซุบแป้งแล้วเกาะกระดูกออกบ้าง คงอร่อยน่าดู”⁴⁷ นี่คือนิทรรศการหนึ่งในความเป็นย่านการค้าที่สามารถถ่ายทอดความเข้าใจถึงคุณลักษณะที่ดีของความเป็นตลาดของเจ้าของพื้นที่

สิ่งหนึ่งที่ทำให้ระบบการค้าในพื้นที่เกิดความซับซ้อน เนื่องจากการที่กิจกรรมในรูปแบบตลาดนัดที่เข้ามาเป็นส่วนในการดึงความสนใจของพื้นที่ ก่อปรกกับการขาดการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ในย่านโดยการแสดงสัญลักษณ์ที่บอกถึงคุณลักษณะและรูปแบบการขาย ที่จะช่วยให้คนภายนอกเข้าใจระบบการจัดพื้นที่ภายในเพราะบรรยากาศที่เป็นตรอกซอยแคบ ๆ และมีการใช้ที่บังแดดที่มีความมืดบดบังแสงสว่างจากด้านบน เป็นสิ่งที่ทำให้บรรยากาศของพื้นที่เกิดความไม่น่าสนใจในการเข้าถึง ถึงแม้ว่าทัศนียภาพที่ปรากฏจะเป็นสิ่งที่ขัดกับภาพลักษณ์ของคนในพื้นที่ที่แสดงออกถึงความมีอัธยาศัยในการค้า และนอกจากความมืดครึ้มที่ส่งผลต่อความน่าวิตกในการเดินแล้ว ความมืดยังทำให้บรรยากาศของพื้นที่ชุมชนดูแออัดและสกปรก เป็นเรื่องส่งผลต่อสุขลักษณะของพื้นที่ที่เกิดขึ้นในจิตใจของผู้เข้ามาสัมผัส ดังที่ผู้ต่างถิ่นที่ทำงานในย่านตลาดสามชุกท่านหนึ่งกล่าวถึงบรรยากาศว่า “อยู่ในพื้นที่นี้มาหลายปี ตลาดก็ไม่ใหญ่มากมายนัก แต่ยังเดินเข้าไปข้างในไม่ทั่วเลย มันมืดครึ้มจนน่าวังเวงและไม่สะอาดตาเลย ส่วนใหญ่เลยเดินหาของซื้อรอบนอกเป็นหลัก”⁴⁸

4.1.4 ย่านศรัทธาความเชื่อ

“ศาลเจ้าพ่อสามชุก” เป็นศาลหลักเมืองในย่านตลาดสามชุก ตั้งอยู่ปลายช่วงซอย 2 และ 3 ด้านถนนเลียบบนที่ ศาลเจ้าพ่อแห่งนี้เป็นศาลสร้างใหม่ด้วยพิธีกรรมเดียวกับศาลเจ้าแห่งแรก ณ วัดสามชุก พื้นที่แห่งนี้เป็นที่ตั้งแห่งศรัทธาความเชื่อของผู้อยู่อาศัยและผู้ค้าขายในพื้นที่ เนื่องจากกลุ่มคนในพื้นที่ส่วนมากเป็นคนไทยเชื้อสายจีนโดยสืบสายมาจากรุ่นบิดามารดาที่อพยพมาจากจีนแผ่นดินใหญ่โดยตรง เมื่อมาตั้งรกรากในสามชุกนี้ก็มีการก่อตั้งศาลเจ้าเพื่อเป็นที่บวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ให้ทำมาค้าขายดี เพราะพื้นที่นี้เป็นเมืองท่าที่มีความเจริญมาตั้งแต่ก่อนในอดีตตามที่กล่าวมาในส่วนของประวัติความเป็นมา สิ่งสะท้อนจากวัฒนธรรมและความศรัทธาทำให้เกิดประเพณีที่พึงปฏิบัติสืบต่อกันมาคือการจัดประเพณีไหว้ศาลเจ้า ซึ่งจัดโดยสมาคมศาลเจ้าพ่อสามชุกที่ก่อตั้งจากกลุ่มพ่อค้าวานิชย์ชาวจีนอพยพในช่วงปีแรก ๆ ของตลาดสามชุก ปัจจุบันงานประเพณีจัดขึ้นทุกปีในช่วงเดือนมกราคม โดยมีการซื้อเครื่องเซ่นไหว้โดยกลุ่มวัยรุ่นลูกหลานของคนในตลาดนี้ ในงานมีการแสดงอุปรากรจีนและมีการประมูลของถวาย เช่น ส้มมงคลหรือตะเกียงศาลเจ้าเพื่อมอบรายได้ให้แก่สมาคมเพื่อใช้เป็นเงินสมทบทุนช่วยเหลือผู้เดือดร้อนในย่านสามชุกแห่งนี้ หรือการบูรณะซ่อมแซมองค์ศาลเจ้าพ่อ เป็นต้น

⁴⁷ อรุณลักษณ์ อ่อนวิมล. สัมภาษณ์. 26 เมษายน 2546

⁴⁸ สุนทรี ชาวเวียง. สัมภาษณ์. 20 มิถุนายน 2546.

ภาพที่ 4.28 ทศนียภาพภายนอกศาลหลักเมืองตลาดสามชุก (ซ้าย)

ภาพที่ 4.29 บรรยากาศภายในพื้นที่โถงศาลหลักเมืองตลาดสามชุก (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจ

ภาพที่ 4.30 พื้นที่สักการะบริเวณด้านหน้าศาลเจ้าตรงกับทางขึ้นลงทำน้ำ

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจ

งานเทศกาลนี้เป็นสิ่งหลอมรวมน้ำใจของคนสามชุกได้เป็นอย่างดี ในช่วงก่อนเทศกาลที่จัดขึ้นติดต่อกัน 4 วัน การตั้งร้านรวงหรือกิจกรรมชิงของรางวัล เช่น ล้วงไหจับเบอร์ ของรางวัลก็เป็นของที่ร้านค้าต่าง ๆ ในพื้นที่ร่วมกันบริจาคตั้งแต่โทรทัศน์ จนถึงน้ำดื่มอันเป็นรางวัลระดับล่างลงไป บรรยากาศในการรื่นเริงสนุกสนานเป็นกันเอง เป็นภาพที่ไม่แตกต่างจากสภาวะทั่วไปที่คุ้นตาในพื้นที่แห่งนี้ บางครั้งการแสดงออกทางด้านการเงินในการประมูลของเช่นไห้วจะครุกรุ่นดูเดือด เสมือนว่าไม่ยอมเสียศักดิ์กันระหว่างผู้ประมูล แต่สุดท้ายภาพของบรรยากาศเหล่านี้ก็จางไปตามการสิ้นสุดการประมูล คงเหลือแต่รอยยิ้มและเสียงหัวเราะของเหล่านักประมูลทั้งหลาย เพราะส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายเดียวกันคือการทำเพื่อสิ่งที่ดีที่ตนศรัทธา และตะเกียงน้ำมันที่ได้จากการประมูลก็จะนำไปแขวนบนเสาโครงเหล็กที่ขึ้นลวดวายเป็นสงวยงาม โดยเฉพาะลายมังกรที่แสดงถึงความเป็นสัตว์มหามงคลตามความเชื่อของสังคมคนจีนในย่านตลาดสามชุก ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นวัฒนธรรมและประเพณีที่คนในพื้นที่จัดขึ้นทุกปีอย่างต่อเนื่องเสมอมา

ศาลเจ้าพ่อสามชุกตั้งอยู่ในจุดที่ตรงพอดีกับปากทางขึ้นจากท่าหน้า เป็นความหมายในการต้อนรับและอวยพรแก่ผู้สัญจรทางน้ำ เพียงแต่เมื่อพิจารณาความเป็นสัญลักษณ์ของการเป็นจุดหมายตา ตำแหน่งของท่าหน้า ถูกบดบังโดยกลุ่มของอาคารจากทั้งในและนอกพื้นที่จนหมด ทั้งที่ศาลเจ้าพ่อแห่งนี้เป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความเป็นมาตุภูมิแห่งพื้นที่นี้เป็นอย่างดี กอปรกับสัดส่วนที่ตั้งของศาลเจ้ามีขนาดเล็กกับสัดส่วนของอาคารโดยรอบ ศาลเจ้านี้ในส่วนมิติทางด้านสถาปัตยกรรมและภูมิทัศน์จึงขาดความสง่างามเท่าที่ควร และมุมมองจากภายนอกพื้นที่อย่างในส่วนที่เป็นท่าหน้านั้น ปากทางของท่าก็ไม่ส่งเสริมทัศนียภาพความสำคัญของศาล หากเปรียบเทียบกับชุมชนข้างเคียงที่มีการเปิดพื้นที่โล่งบริเวณศาลเจ้าริมน้ำ ทำให้มุมมองทางสายตาของศาลเจ้าที่อำเภอศรีประจันต์ (ชุมชนเปรียบเทียบ) ดูส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่มากกว่าในย่านนี้

ภาพที่ 4.31 มุมมองของศาลเจ้าตลาดศรีประจันต์จากแม่น้ำสุพรรณบุรี (ซ้าย)

ภาพที่ 4.32 ศาลเจ้าตลาดสามชุกที่ตั้งหลบในมุมมองสายตา (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

แต่ทางนัยความหมายของการเป็นศูนย์รวมความเชื่อในวัฒนธรรมของชาติกำเนิดและชุมชนการค้าในย่านตลาดสามชุก ที่ว่างและมวลของอาคารเรือนศาลเจ้านี้ ไม่ส่งผลต่อความงามทางสายตา มากกว่าความงามทางจิตใจที่ทำให้ชาวสามชุกมองข้ามในทัศนียภาพตรงจุดนี้ไป ในส่วนนี้คนสามชุกไม่ให้ความสำคัญกับภาพลักษณ์ของพื้นที่มากกว่าความรู้สึกที่สื่อทางพฤติกรรมการใช้ การกราบไหว้หรือความนับถือเป็นสิ่งที่อยู่ในใจมากกว่ารูปแบบสถาปัตยกรรมที่ปรากฏ

ภาพที่ 4.33 – 4.34 ตะเกียงจากการประมูลสิ่งบูชาในงานบูชาเจ้าพ่อตลาดสามชุก (ซ้าย - ขวา)
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจ

วัดคือสิ่งค้าจุนจิตใจทางศาสนา ความเป็นสังคมแบบพื้นถิ่นที่มีวัดเป็นศูนย์การของกิจกรรม พิธีกรรม แห่งศรัทธาของพุทธศาสนิกชนในสามชุก “วัดวิมลโกศาราม” จึงได้ก่อสร้างขึ้นโดยการถวายที่ดินของคนในพื้นที่ และรวมเงินบริจาคเป็นค่าก่อสร้างอาคารทางศาสนาทั้งหลาย วัดแห่งนี้คนพื้นที่ใช้จัดงานประเพณีที่สำคัญอย่าง เทศกาลงานสงกรานต์ ที่มีกิจกรรมและการละเล่นทางวัฒนธรรมท้องถิ่น อย่างแข่งขันก่อเจดีย์ทราย หรือกีฬา มหาสนุกชิงสามขา เป็นต้น ซึ่งคนในย่านต่างร่วมมือร่วมใจในการจัดกิจกรรมอย่างพร้อมเพรียงซึ่งทำให้พื้นที่ของ วัดแห่งนี้มีความหมายมากกว่าการเป็นเพียงสถานประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเท่านั้น นอกจากนี้วัดนี้ยังมีโรงเรียน ประจำอำเภอคือ “โรงเรียนสามชุกรัตนวิมลโกศาราม” ใช้พื้นที่ร่วมกันในวัดทำให้ระบบการศึกษาทางวิชาการเกิดการประสานในส่วนของจริยธรรมเป็นหลักสูตรหนึ่งที่เป็นหลักการสอนลูกหลานชาวสามชุกแห่งนี้ นอกจากนี้พื้นที่ สนามกีฬาภายในโรงเรียนก็เป็นพื้นที่ลานกีฬาของคนในพื้นที่ ยามช่วงเย็นกลุ่มวัยรุ่นนัดหมายรวมตัวกันมาเล่น ฟุตบอล ณ สนามแห่งนี้ทุกวัน

4.1.5 ความต่อเนื่องกับย่านสถานที่ราชการ

พื้นที่ต่อเนื่องกับย่านตลาดเก่าที่มีความเป็นมาทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชนร่วมกัน ตั้งแต่ก่อกำเนิดเป็น สังคมในรูปแบบชุมชนเมืองการค้า ที่ว่าการอำเภอใหม่แห่งนี้ถูกสร้างขึ้นแทนที่ที่ว่าการเก่าที่เป็นอาคารไม้ 2 ชั้น รูปแบบเรือนไม้สถาปัตยกรรมสมัยราชการที่ 5 ที่ใช้ไม้สักก่อสร้างทั้งหลัง และเมื่อขยายความเป็นศูนย์ราชการก็มีการแบ่งพื้นที่จัดตั้งหน่วยงานราชการอื่น ๆ ตามมา ได้แก่ สถานีตำรวจภูธรอำเภอสามชุก สำนักงานที่ดิน สถานี ตำรวจดับเพลิงชุมชน พื้นที่บ้านพักข้าราชการในสวนขยายแถบถัดไปทางทิศใต้ และอื่น ๆ

ความต่อเนื่องของย่านชุมชนที่มีพื้นที่ร่วมกับศูนย์ราชการนี้ เป็นรูปแบบมาตรฐานในการปกครอง ราชการแบบท้องถิ่นตามที่พบเห็นได้จากชุมชนในต่างจังหวัดทั่วไป ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการติดต่อ ประสานงานกันภายในส่วนงานราชการ ความเหมาะสมในเรื่องอัตรากำลัง และการเข้าถึงพื้นที่ดูแล ศูนย์ราชการ แบบท้องถิ่นในชุมชนเมืองระดับเล็กที่มีประชากรประมาณ 10,000 คน อย่างสามชุก จึงเป็นย่านที่ผสมผสานการ ใช้พื้นที่ร่วมในบริเวณต่อเนื่องกันตามที่ปรากฏ และรูปแบบของการเชื่อมต่อพื้นที่ระหว่างชุมชนกับย่านราชการใน

พื้นที่ตลาดสามชุกแบบนี้ เป็นรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของการบ่งบอกถึงรูปแบบการบริหารราชการแบบท้องถิ่นที่มีการกระจายอำนาจจากภาครัฐสู่พื้นที่ชุมชน

ที่ว่าการอำเภอแห่งนี้ที่สร้างขึ้นมานั้น เนื่องจากการขยายหน่วยงานราชการที่เพิ่มขึ้นเพื่อตอบสนองการทำงานที่รวดเร็วตามสังคมที่เจริญเติบโตขึ้นนี้ เป็นชนวนสำคัญในการสร้างกระแสความรู้สึกถึงความสำคัญของความเป็นอดีตชุมชน เนื่องจากอาคารเก่าที่ทำจากไม้สักทั้งหลังนี้มีรูปแบบที่สวยงามตามแบบฉบับอาคารราชการในสมัย ร.5 เช่นเดียวกับบ้านขุนจางจันนารักษ์ ที่มีการประดับประดาลวดลายไม้และลายฉลุแบบขนมปังขิงที่สวยงาม เมื่อรื้อถอนไปคุณค่าที่มองไม่เห็นก็ปรากฏขึ้นในความรู้สึกหวงแหนความเป็นประวัติศาสตร์ของตนเอง “อาคารหลังนี้สวยงาม อาจไม่สวยเท่าที่อื่นในสายตาคนข้างนอก แต่ที่เกิดและโตมาที่นี่รู้สึกใจหายที่ถูกรื้อทำลายทิ้ง เห็นที่กรุงเทพฯ เขาก็เก็บอาคารสวยงามหลายหลัง ทำไมเรามีของดีอยู่แล้วจึงไม่รักษาไม่รู้”⁴⁹ คำกล่าวที่ว่านี้เป็นบทสะท้อนความรู้สึกเสียดายในวัฒนธรรมทางสถาปัตยกรรมของคนในพื้นที่ ทำให้ส่งผลต่อความคิดในการเริ่มที่จะต้องการปกป้องพื้นที่พักอาศัยและแหล่งทำมาหากินของตนเองในระยะต่อมา

แต่สิ่งหนึ่งที่มีการก่อสร้างใหม่ของอาคารราชการดังกล่าวที่คงรักษาไว้ นั่นคือที่ว่างลานด้านหน้าที่เป็นพื้นที่โล่งริมแม่น้ำที่แม้ว่าจะเปลี่ยนรูปแบบกิจกรรมไปบ้าง แต่ความหมายในการเป็นพื้นที่สาธารณะของชุมชนในช่วงเทศกาลหรืองานประเพณีที่สำคัญของคนในพื้นที่ ก็ยังสื่อความหมายปรากฏเป็นแนวปฏิบัติอย่างต่อเนื่องตลอดมา

จากเรื่องราวที่แสดงออกของความเป็นย่าน และลักษณะปรากฏของพฤติกรรมของคนในชุมชนที่แสดง ความหมายพิเศษของย่านและพื้นที่ในชุมชนให้ปรากฏเป็นความหมายเชิงรูปธรรม จากบทที่ 3 ที่กล่าวถึง ลักษณะกายภาพเชิงวิเคราะห์กับในส่วนนี้ที่เป็นเนื้อทางด้านจิตใจที่รวมตัวถูกหล่อหลอมจากเปลือกที่เป็นกายภาพทางโครงสร้างไปแล้ว ในส่วนนี้จะเป็นการสรุปประเด็นพื้นที่ที่เกิดความน่าสนใจจากความตามที่กล่าวในข้างต้นดังนี้

ตารางที่ 4.1 แสดงลักษณะย่านและความหมายในพื้นที่ศึกษา

ที่มา : จากการวิเคราะห์ข้อมูล

ลักษณะย่าน	กรอบปรากฏ	ความหมาย	กิจกรรม
1) ย่านพักอาศัย	-กลุ่มเรือนแถวไม้เพื่อการค้าในย่านชุมชนตลาดสามชุก - แม่น้ำสุพรรณบุรี	- ที่อาศัย รูปแบบอยู่อาศัย + ค้าขาย - หล่อเลี้ยงชีวิตจากอดีตสู่ปัจจุบัน - ทาง เชื่อมมิติทางวัฒนธรรมของคนในพื้นที่	- เป็นที่อยู่อาศัย - เป็นศูนย์รวมคนในครอบครัว - ใช้อุปโภคและบริโภค

⁴⁹ มาลี แซ่ไคว้, สัมภาษณ์, 26 เมษายน 2546.

ตารางที่ 4.1 แสดงลักษณะย่านและความหมายในพื้นที่ศึกษา (ต่อ)

ที่มา : จากการวิเคราะห์ข้อมูล

ลักษณะย่าน	กรอบปรากฏ	ความหมาย	กิจกรรม
2) ย่านปฏิสัมพันธ์	ที่ว่างระดับกลุ่มคน - ลานโพธิ์ - ทาน้ำ ที่ว่างระดับชุมชน - ลานโล่งตลาดเช้า - สวนสาธารณะ	- พื้นที่ผ่อนคลาย นัดพบ คนรักดนตรี - พื้นที่ประชุม สนทนา คนในชุมชน - จุดหมายตา - ทางเข้า - การเชื่อมต่อดินสู่น้ำ - แหล่งค้าขาย - อาหารอร่อย ความ หลากหลาย - พบปะผู้คน - สวนเฉลิมพระเกียรติฯ - พักผ่อน, ออกกำลังกาย - เวที, อุปกรณ์เด็กเล่น - กิจกรรมชุมชน - พบปะผู้คน	- เป็นลานโล่งแจ้ง ของตำแหน่ง อาคารที่เว้นหลบต้นไม้เก่าแก่ใน พื้นที่บริเวณชอย 2 - พื้นที่ในการใช้ประโยชน์จาก แม่น้ำ ชักผ้า, หาน้ำ ฯลฯ - แหล่งพักผ่อน - ช่วงเช้าใช้เป็นพื้นที่จัดตลาดสด - กลางวันว่าง จอดรถ - ช่วงเย็นถึงกลางคืน เป็นตลาด อาหาร มีร้านรวงมาตั้ง หลากหลาย คล้ายตลาดโต้รุ่งแต่ ปิดช่วง 23.00 น. - เป็นพื้นที่สำหรับใช้จัดกิจกรรม ออกกำลังกาย เช่น วิ่ง แอโรบิค แดนซ์ ฯลฯ - ลานกิจกรรมชุมชนในการ ประชุมของคนในตลาดสามชุก
3) ย่านการค้า	- กลุ่มเรือนแถวไม้เพื่อ การค้าในย่านชุมชน ตลาดสามชุก - แม่น้ำสุพรรณบุรี	- มีความเป็นชุมชน - ศูนย์กลางของพื้นที่ - ความเป็นประวัติศาสตร์ ย่านเก่าแก่ - ค้าขาย โอภาปราศัย - เชื่อมโยงความสำคัญใน เรื่องการค้าจากอดีตสู่ ความหมายในปัจจุบัน - หล่อเลี้ยงชีวิต	- เป็นพื้นที่ค้าขาย - เป็นศูนย์รวมชุมชน - สัตว์จร - ใช้อุปโภคและบริโภค

ตารางที่ 4.1 แสดงลักษณะย่านและความหมายในพื้นที่ศึกษา (ต่อ)

ที่มา : จากการวิเคราะห์ข้อมูล

ลักษณะย่าน	กรอบปรากฏ	ความหมาย	กิจกรรม
4) ย่านศรัทธาและความเชื่อ	<ul style="list-style-type: none"> - ศาลเจ้าพ่อสามชุก - วัดวิมลโกคาราม - วัดสามชุก 	<ul style="list-style-type: none"> - สถานที่ที่กลุ่มพ่อค้าชาวจีนที่มาตั้งรกรากในแรกๆ ของพื้นที่ เพื่อเป็นแหล่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ - ศูนย์กลางประเพณีความเชื่อท้องถิ่น - วัฒนธรรมที่ปลูกฝังถ่ายทอดรุ่นสู่รุ่น - วัดที่เกิดจากความต้องการของชุมชน ที่ร่วมกันสร้างในย่านตลาด - โรงเรียน ความรู้ทางโลกและธรรมของลูกหลานชาวสามชุก - วัดดั้งเดิมในสมัยต้นรัตนโกสินทร์ - โรงเรียน ความรู้ทางโลกและธรรมของลูกหลานชาวสามชุก 	<ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมด้านความเชื่อท้องถิ่น - ศูนย์รวมจิตใจ - กิจกรรมทางศาสนาพุทธ - กิจกรรมทางศาสนาพุทธ - ศูนย์วิฑูชุมชนท้องถิ่น
5) ย่านสถานที่ราชการ	<ul style="list-style-type: none"> - ที่ว่าการอำเภอสามชุก - สำนักงานเทศบาลตำบลสามชุก - สถานีดับเพลิงและหน่วยย่อยสถานีตำรวจในพื้นที่ย่านตลาดเก่า 	<ul style="list-style-type: none"> - ศูนย์การปกครองและบริหารราชการส่วนท้องถิ่น - ความมั่นคง ปลอดภัย 	<ul style="list-style-type: none"> - บริการงานราชการแก่ประชาชน - บริการชุมชน - ปกป้องคุ้มครอง

ตารางที่ 4.1 แสดงลักษณะย่านและความหมายในพื้นที่ศึกษา (ต่อ)

ที่มา : จากการวิเคราะห์ข้อมูล

ลักษณะย่าน	กรอบปรากฏ	ความหมาย	กิจกรรม
6) เส้นทางและการเชื่อมต่อพื้นที่	- แม่น้ำสุพรรณบุรี - ซอย 1 – 5 - ถนนเลียบบนที่	- เชื่อมโยงความสำคัญในเรื่องการค้าจากอดีตสู่ความหมายในปัจจุบัน - หล่อเลี้ยงชีวิต - ถนนคนเดิน พื้นที่หน้าร้านที่เป็นพื้นที่ขายและถิ่นต้อนรับของบ้านแต่ละหลัง - ความเป็นชุมชน - ความเป็นย่านการค้า - ทางบรรจบของซอยทั้ง 5 ทางขนานแม่น้ำสุพรรณบุรี	- เพื่อการบริโภคและอุปโภค - กิจกรรมพิเศษ - เพื่อการสัญจร - เพื่อการสัญจร - พื้นที่เรียงรายด้วยกิจกรรมการค้า

จากการศึกษาเรื่องราวความเป็นชุมชนในเรื่องราวของวิถีชีวิตและการใช้พื้นที่ต่าง ๆ ในย่านตลาดสามชุก ทำให้ในจุดนี้สามารถกำหนดพื้นที่สำคัญในการพิจารณาคุณลักษณะที่เป็นพื้นที่หรือที่ว่างที่มีการพัฒนาการใช้งานหลากหลายรูปแบบ โดยแต่ละพื้นที่ก็มีความสำคัญตามระดับกลุ่มคนหรือการครอบครองพื้นที่ตามจุดมุ่งหมายต่าง ๆ กันไป แต่สิ่งที่สำคัญที่สุด คือพื้นที่ต่างๆในตลาดสามชุกแห่งนี้ ประกอบขึ้นเพื่อการใช้ชีวิตตามความต้องการอย่างเหมาะสม ทั้งในเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ การที่บางพื้นที่ถูกลดบทบาทลงไปแต่กิจกรรมบางอย่างก็ยังเป็นสัญลักษณ์ที่ปรากฏในรูปแบบกิจกรรมพื้นฐานรองรับพื้นที่อย่างต่อเนื่อง พื้นที่บางแห่งที่ไม่มีการใช้ประโยชน์ แต่ในปัจจุบันก็มีการสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ให้เกิดการเปลี่ยนแปลงสภาพพื้นที่นั้นไปในทางที่ดีขึ้น ซึ่งส่วนนี้เป็นการเสริมความเข้าใจในการกำหนดพื้นที่เฉพาะเพื่อการอนุรักษ์โดยตอบสนองกับองค์ประกอบพื้นฐานที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่

4.2 การวิเคราะห์คุณค่าของชุมชนและสถาปัตยกรรมในย่านตลาดสามชุก

ในการศึกษาคุณค่าที่ปรากฏในสถาปัตยกรรมชุมชนของย่านตลาดสามชุก เนื่องจากชุมชนตามที่ศึกษามาก่อนหน้านี้ เราทราบว่าองค์ประกอบที่หลอมรวมให้มีรากฐานของความเป็นย่านหรือชุมชนนั้น มีทั้งองค์ประกอบทางกายภาพ และองค์ประกอบภายใน องค์ประกอบภายในนั้นคือมิติของคนที่เป็นเรื่องของการมีวิถีชีวิตที่ผูกพันรวมกันในพื้นที่ มีการถ่ายทอดประสบการณ์และแบบแผนวิถีชีวิตตลอดจนกิจกรรมที่สอดคล้องกันจน

เสริมสร้างความเข้มแข็งทางสายพันธุ์ของคนในพื้นที่นี้ และสิ่งหนึ่งที่ห่อหุ้มจิตใจหรือจิตวิญญาณที่ถูกถ่ายทอดเป็นรูปธรรมทางกายภาพก็คือ สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ซึ่งเป็นรากฐานรองรับชีวิตในย่านตลาดแห่งนี้

คุณค่านั้นในงานด้านการอนุรักษ์ใช้เป็นสิ่งพิจารณาความสำคัญของสถาปัตยกรรมหรือชุมชนนั้น ตามที่ผู้ดำเนินงานวิจัยนี้ศึกษาจาก Bernard M. Feilden⁵⁰ โดยสรุปเป็นส่วนรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัยโดยตรงดังนี้

- 1) คุณค่าทางด้านจิตใจ
- 2) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์
- 3) คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอยและเศรษฐกิจร่วมสมัย

4.2.1 คุณค่าทางด้านจิตใจ

คุณค่าในส่วนนี้มีอิทธิพลกระทบต่อการรับรู้สัมผัสสัมผัสได้ต่อผู้คนโดยตรง ซึ่งสามารถแยกย่อยออกมาได้หลายหมวดหมู่ที่เกี่ยวข้อง แต่ในส่วนนี้ขอสรุปตามความเข้าใจของผู้ศึกษาโดยแบ่งลักษณะคุณประเภดังนี้

- คุณค่าทางด้านความงาม

เรื่องราวทางด้านความงามของสิ่งของหรือรูปพรรณสัณฐานของบุคคลนั้น เป็นสิ่งที่ตัดสินกันได้ลำบากสำหรับงานสถาปัตยกรรมใดได้นั้นต้องอ้างอิงถึงลักษณะของความโดดเด่นเชิงศิลปกรรมและการตกแต่ง อาคารทางประวัติศาสตร์หลายหลังที่มีความงามในสายตาของผู้คนนั้น ส่วนสำคัญคือความประณีตและความงดงามของรูปแบบทางศิลปะที่กล่าวถึงทั้งสิ้น

สถาปัตยกรรมประเภทเรือนแถวไม้ในตลาดสามชุกนั้น เป็นสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เอกลักษณ์ของสถาปัตยกรรมแบบชาวบ้านที่มีการประสานความรู้ในการก่อสร้างจากภูมิปัญญาท้องถิ่น ผสมผสานกับวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น ความงามที่เกิดขึ้นตอบสนองความต้องการในใช้งาน เทคโนโลยีที่เหมาะสมต่อช่วงเวลาในขณะนั้น ๆ ดังนั้นการศึกษาถึงความงามของสถาปัตยกรรมในพื้นที่นี้ จึงต้องพิจารณาวิเคราะห์ในภาพลักษณะละเอียดลออ เรือนส่วนใหญ่เป็นเรือนแถวก่อสร้างแบบต่อเนื่องที่มีลักษณะทางกายภาพของอาคารรูปแบบเดียวกัน (ดูรายละเอียดในบทที่ 3) นอกจากนี้บางหลังที่มีรูปแบบที่ตอบสนองการใช้งานตามความเหมาะสมในกลุ่มการค้า หรือเพื่อการพักอาศัยแบบอื่น ๆ เช่น บ้านพักของขุนนางจีนนารักษ์เป็นเรือนโครงสร้างปูนผสมไม้ที่มีลักษณะการก่อสร้างแบบสถาปัตยกรรมในช่วง ร.5 ความโดดเด่นของรายละเอียดและความงามทางด้านศิลปกรรมประดับอาคารจึงมีอิทธิพลในการจูงใจดึงดูดสายตาของกลุ่มคนในพื้นที่และนอกพื้นที่เป็นพิเศษ อาคารหลังนี้จึงมีความหมายในระดับการอนุรักษ์ฟื้นฟูเพื่อเป็นจุดสายตาของคนในพื้นที่เป็นลำดับแรก ซึ่งเมื่อพิจารณาภาพรวมของพื้นที่เพื่อการอนุรักษ์ ทำให้ในจุดเริ่มต้นเพื่อค้นหาคุณค่าความงามทางสถาปัตยกรรมในพื้นที่อาคารหลังนี้ก็มิพบทาบเด่นชัดในเรื่องความงามที่ปรากฏขึ้นมา

อาคารหลังต่อมาที่กล่าวถึงเป็นกรณีศึกษา คืออาคารตลาดเก่าแก่เนียมหรือตลาดเจ้าหมอน อาคารหลังนี้เป็นการก่อสร้างขึ้นมาเพื่อรองรับชีวิตของตลาดริมน้ำ โดยเป็นอาคารโล่งรูปแบบเรือนตลาดสดพื้นถิ่น และทำการต่อเติมอาคารสองชั้นบริเวณด้านริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี ทำให้อาคารนี้เกิดรูปแบบที่มีลักษณะอาคารแบบเรือนสองชั้นเปิดระเบียงโล่งคล้ายกับโรงเตี๊ยมในหนังนิยายกำลังภายในของจีน อาคารในรูปแบบตลาดสดที่มี

⁵⁰ Bernard M. Feilden, Conservation of Historic Building, หน้า 6.

รูปแบบขององค์อาคารที่แตกต่างนี้ สร้างความงามในเรื่องความแตกต่างของรูปทรงและรูปแบบการใช้ประโยชน์ จากกลุ่มอาคารหลักในพื้นที่

อาคารกลุ่มหลัก ๆ ของพื้นที่เป็นอาคารเรือนแถวไม้ต่อเนื่องความสูงอาคาร 2 ชั้น มีระเบียงราวลูกกรงไม้ และมีการประดับลายฉลุตามแนวนบนขอบเหนือประตู เป็นรูปแบบนี้นิยมสำหรับอาคารที่อยู่ในช่วงเวลาสมัยนั้น การเปรียบเทียบความงามขององค์อาคารนั้น ในภาพรวมสามารถรับรู้จากความเป็นกลุ่มเกาะตัวอย่างเนืองแน่นที่มีความสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมคือความเป็นท้องถิ่นชนบท ด้วยความงามของความเป็นสังคม⁵¹ คือการใช้วัสดุที่สัมพันธ์กับบรรยากาศของสิ่งแวดล้อมรอบพื้นที่ ทำให้ภาพบรรยากาศของสายน้ำสุพรรณบุรีดูมีความกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวกับกลุ่มอาคารเหล่านี้ ความแตกต่างที่ทำให้ลายความงามโดยรวมคือสะพานพรประชาที่สร้างโดยโครงสร้าง ค.ส.ล. เกิดความขัดแย้งกับบรรยากาศรวมในพื้นที่

ความงามของกลุ่มเรือนแถวไม้พื้นถิ่นนี้ นอกจากการวิเคราะห์ความงามของตัวกลุ่มอาคารเอง สิ่งหนึ่งที่น่ามายกประเด็นคุณค่าทางด้านความงาม ขนาดและสัดส่วนขององค์อาคารกับสิ่งแวดล้อมอย่าง ระยะเวลาณ ภายในพื้นที่ หรือระยะเว้นว่างระหว่างอาคาร เมื่อวิเคราะห์ในมิติของมุมมองเชิงทัศนียภาพกลุ่ม ระยะประชิดของอาคารที่เว้นเป็นทางสัญจร มีขนาดที่เหมาะสมต่อสัดส่วนขององค์อาคาร สัดส่วนนี้มีผลต่อระยะบุคคลของความชื่นชมชื่นในพื้นที่ “ที่ชอบนี้ะที่ชอยแต่ละไม่กว้างมาก ดูมันกระชับอบอุ่นดี มองไปตรงไหนก็ดูผู้คนไม่ห่างเหินกัน”⁵² สิ่งเป็นผลของการบังเกิดความสะเทือนใจในแง่บวกที่เกิดจากระยะและสัดส่วนของอาคารและที่เว้นว่างที่อยู่ในพิภคที่เหมาะสมกัน แม้สิ่งที่เกิดขึ้นตอบสนองขนาดของรูปแบบการดำเนินชีวิตในอดีต แต่ผลที่ปรากฏในรูปแบบวิถีชีวิตใหม่ก็ยังรับประโยชน์ทางความรู้สึกด้วยเช่นกัน

- คุณค่าทางด้านการส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่

“สามชุก คือไส้แซนวิช ที่ยังเหลืออยู่”⁵³ คำกล่าวสั้น ๆ และเรียบง่ายโดยอาจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโถม นักประวัติศาสตร์และนักมานุษยวิทยาที่กล่าวในวันที่เดินทางเยี่ยมชมย่านตลาดเก่าสามชุก เมื่อมองอาคารพาณิชย์กรรมในรูปแบบอาคารตึกแถวที่ก่อสร้างขึ้นตามสังคมสมัยใหม่รายล้อมรอบกลุ่มย่านตลาดเก่าเปรียบเทียบกับขนมปังแซนวิชของท่านที่หมายถึง ขนมปังที่มีในท้องตลาดหรือตามซูเปอร์มาร์เกตนั้นผ่านกระบวนการผลิตตามแบบของผลิตจำนวนมาก เราหาซื้อมารับประทานได้ทั่วไป แต่ไส้ในของแซนวิชที่ทำกับมือนั้นคุณค่าที่บรรจุอยู่ในเนื้อขนมปังนั้นเป็นสิ่งที่หวานหอมติดลิ้นของเรา แซนวิชจะไม่มารับประทานถ้าขาดไส้ในที่เสริมความเป็นแซนวิชขึ้นมา

ตลาดสามชุกที่มีรูปแบบของความแตกต่างระหว่างกลุ่มย่านอาคารพาณิชย์กรรมใหม่ และย่านตลาดเก่านี้ สะท้อนคุณค่าทางด้านความงามที่ส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่เป็นอย่างยิ่ง กลุ่มอาคารที่สร้างใหม่ในปัจจุบันนี้ไม่สามารถปฏิเสธได้ว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดีที่เกิดขึ้นมาดบังความเก่าแก่ของย่าน เนื่องจากสิ่งเหล่านี้เป็นเครื่องสนองตอบความต้องการของผู้เป็นเจ้าของอาคารในเชิงธุรกิจ ความต้องการพื้นที่ประโยชน์ใช้สอยที่เพิ่มเติมขึ้นหรือความสะดวกรวดในการขนถ่ายสินค้า รวมถึงการสัญจรเชื่อมต่อกับภายนอกพื้นที่ แต่เมื่อมีกลุ่มอาคารที่ถือว่า

⁵¹ วิวัฒน์ เตมียพันธ์. 2540. “สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น” ใน เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ การอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชน.

⁵² มาลี แซ่โค้ว. สัมภาษณ์. 26 เมษายน 2546.

⁵³ ศรีศักดิ์ วัลลิโถม. 2546. กล่าวใน “งานบรรยายภาพเก่าเล่าขานตำนานสามชุก”.

เป็นสถาปัตยกรรมที่เป็นประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่มาช่วยเติมสีสันของชุมชนในมิติการผังเมืองนั้น ชุมชนมีเสน่ห์ดึงดูดสายตาแก่ผู้มาเยี่ยมเยือน และชักชวนให้กลับมาอีกครั้งเมื่อมีโอกาส เพราะเมื่อมองกายภาพแวดล้อมของที่ตั้งที่เป็นกายภาพของกลุ่มอาคารสมัยใหม่ ปัจจุบันสามารถพบเห็นได้ทุกชุมชนเมืองในประเทศ แต่เมื่อเยี่ยมชมเข้าไปในใจกลางชุมชน กลับพบรูปแบบอาคารที่เกิดความแตกต่างโดยสิ้นเชิง สิ่งนี้นับเป็นความอัศจรรย์ใจ (Wonder) ถึงเทียบมิได้เท่าสถาปัตยกรรมระดับประเทศหรือสถาปัตยกรรมระดับโลก แต่ในระดับพื้นที่ชุมชนท้องถิ่น สิ่งนี้นับว่าสร้างความรู้สึกถึงความงามในจิตใจเช่นกัน

ภาพที่ 4.35 การใช้ชีวิตริมทำนน้ำของชาวตลาดสามชุกในอดีต (บนซ้าย)

ภาพที่ 4.36 แสดงทำน้ำที่บทบาทร่วมกับแม่น้ำในอดีต (ขวา)

ภาพที่ 4.37 ทำน้ำที่เป็นส่วนหนึ่งในวิถีชีวิตประจำวันของคนสามชุกในปัจจุบัน (ซ้ายล่าง)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่และจากคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก

และเมื่อล่องเรือตามแม่น้ำสุพรรณบุรี ภาพปรากฏของชุมชนริมน้ำที่เป็นเรือนค้าขายแบบพื้นถิ่นเหล่านี้ส่งเสริมความหมายทางด้านความงามเกื้อหนุนพื้นที่ ในเรื่องความกลมกลืนของสภาพแวดล้อมในลักษณะของการผสมผสานเข้ากับธรรมชาติรอบตัว เรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องราวที่เสริมความหมายของพื้นที่เชิงมิติความงามทางสถาปัตยกรรมที่เป็นเอกลักษณ์เด่น

4.2.2 คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และความต่อเนื่อง

คุณค่าในส่วนนี้อาจไม่ได้เป็นสิ่งที่บ่งบอกถึงความงาม (Aesthetic) ของสถาปัตยกรรมอาจะมีได้มีเพียงสิ่งเดียวที่หลงเหลืออยู่ อาจไปปรากฏในสถานที่อื่น ๆ แต่คุณค่าในด้านนี้ เป็นส่วนส่งเสริมความสำคัญในเฉพาะที่ การที่ชุมชน ๆ หนึ่งมีเรื่องราวที่เล่าขานแก่สายตาของผู้มาเยือนจากภายนอก มีความต่อเนื่องของการเชื่อมโยงปรากฏการณ์ของพื้นที่ด้วยสถาปัตยกรรม หรือพฤติกรรมของวิถีชีวิต เป็นเสน่ห์ที่กล่าวได้ว่าเป็นภาพที่งดงามเป็นอย่างยิ่ง

- คุณค่าจากการเป็นหลักฐานบันทึกทางประวัติศาสตร์

“ย่านตลาดเก่า” สามซุกนี้เป็นเสมือนขนวนเริ่มต้นของการรื้อฟื้นเรื่องราวของการจัดบันทึกเพื่อจัดทำประวัติศาสตร์ชุมชน กลุ่มอาคารเรือนไม้เก่าแก่ที่มีอายุร่วมกับ ประวัติศาสตร์พื้นที่ชุมชนเป็นระยะร่วมร้อยกว่าปีนี้นอกจากตัวอาคารกับสภาพของสิ่งแวดล้อมที่สร้างความแตกต่าง และแสดงความเป็นของดั้งเดิมที่อยู่ในพื้นที่ สิ่งหนึ่งที่เป็นผลสะท้อนคุณค่าทางประวัติศาสตร์คือคุณค่าความเป็นชุมชนนั่นคือ การให้ความสำคัญของผู้มีส่วนร่วมเรื่องราวในพื้นที่ประวัติศาสตร์ของย่าน ได้แก่บรรดาผู้เฒ่าและผู้อาวุโสทั้งหลายกลับมีบทบาทเป็นส่วนร่วมในการถ่ายทอดเรื่องราวที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ เรื่องที่เล่าก็เป็นภาพปรากฏที่ยังหาร่องรอยหลักฐานทางประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้ผู้รับฟังเข้าใจและเห็นภาพตาม ทำให้การจัดระเบียบบันทึกประวัติศาสตร์ใหม่ของชุมชนมีความชัดเจนขึ้น

การบรรยายเรื่องราวในด้านความเป็นมาของพื้นที่ ก็มีตัวอย่างในเรื่องเล่าที่ปัจจุบันยังคงปรากฏสู่สายตาของผู้ฟัง และยังมีชีวิตอยู่ต่อเนื่องมา คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ในด้านนี้จึงไม่ได้เป็นเพียงบันทึกทางหน้ากระดาษ แต่มีบันทึกในเชิงสามมิติที่สื่อปรากฏให้สัมผัสได้ครบทุกมิติประสาทการรับรู้เลย

นอกจากนี้ บ้านเรือนที่อยู่ในพื้นที่เช่น บ้านขุนจำนงจินารักษ์ บ้านไม้สามชั้นก็เป็นบ้านที่บ่งบอกถึงเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่แสดงความเป็นตัวแทนบ้านพักอาศัยของชนชั้นความเป็นศักดิ์นา⁵⁴ ที่ไม่ใช่เจ้านายชั้นสูงแต่เป็นข้าราชการที่มีตำแหน่งหน้าที่ในพื้นที่ บ้านหลังนี้จึงเป็นบันทึกถึงบุคคลสำคัญที่เป็นนายอาคารคนแรกในพื้นที่ ในระดับรองลงมาคือกลุ่มเรือนแถวไม้ อาคารแต่ละหลังสามารถเล่าเรื่องราวของเจ้าของพื้นที่ได้จากหลักฐานทางประวัติศาสตร์อย่างซ้ำของเครื่องใช้ที่สะสมภายใน ทั้งในส่วนของร้านรวงทั้งหลายที่มีระบบการสืบทอดกิจการมาจากต้นตระกูล สิ่งเหล่านี้เป็นจุดประสานความคิดในเรื่องการฟื้นฟูบันทึกทางประวัติศาสตร์พื้นที่ย่านตลาดสามซุก จากความเป็นกายภาพของเรือนไม้พื้นถิ่นในมุมมองมิติทางสถาปัตยกรรมที่เป็นจุดเริ่มต้น

- คุณค่าทางด้านความเป็นของแท้ (ความเก่า)

กลุ่มเรือนไม้อายุร่วมร้อยปีแห่งนี้ เป็นนวัตกรรมการก่อสร้างที่มีรูปแบบทั่วไปในจังหวัดสุพรรณบุรี ตามการศึกษาพบว่าความสมบูรณ์ของความเป็นชุมชนเรือนแถวไม้ดั้งเดิมที่เกาะตัวตัวหนาแน่นนี้ปัจจุบันมีเพียงตลาดเก่าห้อง อ.บางปลาหมอ และตลาดสามซุก อ.สามซุกนี้มีรูปแบบของความสมบูรณ์ในองค์ประกอบชุมชนเมืองและอายุเก่าแก่ร้อยกว่าปี หลายที่ที่ถูกทำลายทั้งจากอัคคีภัย หรือการปลูกสร้างอาคารพาณิชย์กรรมแทนที่ในพื้นที่ ทำให้ปัจจุบันรูปแบบกลุ่มสถาปัตยกรรมของตลาดสามซุกแห่งนี้ นับว่ายังมีความชัดเจนในเนื้อหาของความเป็นชุมชนเมืองและสถาปัตยกรรมอย่างครบถ้วน เนื่องจากอาคารส่วนใหญ่ถึงร้อยละ 90 เป็นอาคารที่ไม่เคยมีการตัดแปลงรายละเอียดในส่วนโครงสร้าง จะมีเพียงการซ่อมแซมสภาพตามความเหมาะสมการใช้งานและฐานะของผู้อยู่อาศัย แต่สภาพโดยรวมบ่งบอกถึงการเดินทางผ่านกาลเวลาโดยมีความทรุดโทรมของวัสดุเป็นหลักฐานยืนยัน

เมื่อมองภาพย่านตลาดเก่า สามซุก และเปรียบเทียบรูปแบบกลุ่มอาคารที่เกิดขึ้นในวันข้างหน้า ความเป็นของแท้ทั้งในมิติทางสถาปัตยกรรมอย่างกลุ่มเรือนค้าขาย ของสะสมเพื่อการตกแต่งภายในบ้านเรือนและ

⁵⁴ อคิน ทรัพย์พัฒน์, อ่างถึงใน รณันธร คุณะศรี “การศึกษาเพื่ออนุรักษ์บ้านพักอาศัยไม้ ซึ่งได้รับอิทธิพลตะวันตก สร้างในช่วงรัชกาลที่ 5 (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2543)”.
 2

วัฒนธรรมที่ตกทอดรุ่นต่อรุ่นอย่างกิจการการค้า เป็นสิ่งที่มีความสัมพันธ์และถ่ายทอดเป็นเนื้อหาเดียวกันในเชิงประวัติศาสตร์ร่วมกันในพื้นที่ตลาดสามชุก สิ่งเหล่านี้คือคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และความต่อเนื่องของพื้นที่ในการเป็นของแท้ หรือของหายาก (Scarcity)

4.2.3 คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอยและเศรษฐกิจร่วมสมัย

กลุ่มเรือนแถวไม้พื้นถิ่นและเรือนค้าขายที่แสดงออกถึงความเป็นย่าน เนื่องจากมีความสัมพันธ์และความต่อเนื่องของส่วนสถาปัตยกรรมและวัฒนธรรมท้องถิ่น คือการยังคงมีบทบาทเป็นฐานรองรับชีวิตทั้งในส่วนของที่พักอาศัย การค้าขาย และการมีกิจกรรมร่วมของคนในพื้นที่สืบเนื่องจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ในส่วนนี้เป็นการมองภาพลึกของสถาปัตยกรรมและชุมชนในมิติของคุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอยและเศรษฐกิจร่วมสมัยซึ่งมีดังนี้

- คุณค่าที่ยังมีประโยชน์ใช้สอย

ย่านตลาดสามชุก สภาพการใช้ประโยชน์ในบ้านเรือนร้านค้า และพื้นที่แวดล้อมมีการใช้พื้นที่ต่อเนื่องกันตลอดมา สิ่งที่เปลี่ยนแปลงไปก็คือการเพิ่มเติม หรือซ่อมแซมส่วนดีกรหอบและชำรุดของอาคาร มีบางหลังที่มีการขยายพื้นที่ห้องโดยรื้อราวกันตักและต่อเป็นผนังห้องแทน โดยพยายามรักษารูปแบบให้คล้ายคลึงของเดิม สิ่งหนึ่งที่ทำเช่นนั้นมาจากการห่วงเรื่องน้ำหนักโครงสร้างของอาคาร ทำให้ภาพรวมของความงามของความต่อเนื่องทางสายตายังคงปรากฏอยู่ แม้มีบ้างประปรายที่มีการแต่งเติมทาสีอาคารใหม่เพื่อตอบสนองความต้องการรักษาสภาพอาคารให้คงเดิมดีที่สุด ทำให้มองภาพรวมพบว่า ประโยชน์ใช้สอยของกลุ่มเรือนไม้ที่มีอายุมากกว่า 100 ปีเหล่านี้ ยังคงเป็นที่รองรับชีวิตของกลุ่มคนในย่านแห่งนี้

พื้นที่บางส่วนที่เคยไม่ใช้งานอย่างบริเวณลานโพธิ์ ที่เคยกล่าวถึงว่าเป็นที่เว้นว่างให้กับต้นโพธิ์ใหญ่ในพื้นที่ จากการที่ถูกทิ้งให้รกร้างนั้น ชาวบ้านช่วยกันออกบงสวนตัดหญ้าและถมดิน เทพื้นคอนกรีต เสริมภาพลักษณ์ของต้นโพธิ์แห่งนี้ให้ฟื้นคืนชีวิตอีกครั้ง

ดังนั้นจะเห็นได้ว่า อาคารเก่าในพื้นที่มีการใช้ประโยชน์ของพื้นที่ใช้สอยอย่างต่อเนื่อง อาคารมิได้ถูกปรับเปลี่ยนการใช้สอยจากรูปแบบเดิมที่เคยเป็นอยู่มากนัก แต่กลุ่มผู้ใช้อาคารปรับความเหมาะสมของตนต่อการใช้งานภายในอาคารให้เกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

- คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจร่วมสมัย

“ตลาดที่นั่น (ตลาดท่าช้าง อ.เดิมบางนางบวช) เคยโดนไฟไหม้ และหลังจากนั้นมีการก่อสร้างอาคารใหม่ คนที่อยู่เดิมต้องซื้อตึกใหม่ที่แพงขึ้นแต่ต้องขายของเหมือนเดิม จึงไม่สามารถประกอบอาชีพอยู่ได้ แต่หากจะต้องเปลี่ยนอาชีพก็ยังเป็นเรื่องที่ยากขึ้นไปอีก”⁵⁵ คำกล่าวของผู้ที่มีความคิดต่อตลาดเชิงเศรษฐกิจ ปัจจุบันค่าเช่าของผู้อยู่อาศัยที่ต้องจ่ายเพื่อเช่าพื้นที่ขายและเป็นส่วนพักอาศัย มีระดับราคาที่เหมาะสมในการครองชีพ เรือนค้าขายที่ทรุดโทรมเหล่านี้เมื่อผู้เช่าหลายท่านให้ความเห็นว่าหากปรับปรุงซ่อมแซม ก็อยู่กันอย่างสบายในค่าเช่า 1,000 บาทต่อเดือน ถ้าก่อสร้างใหม่เป็นตึกแถวอย่างในพื้นที่ย่านใหม่ ตกค่าเช่าพื้นที่บางห้อง 4,000 บาทต่อเดือน ในส่วนนี้ไม่กล่าวถึงการเช่าอาคารที่มีระดับราคาสูงขึ้นไปอีก สิ่งนี้เป็นเรื่องที่ทำให้ความสำคัญกับสภาพ

⁵⁵ ครอบครวัทศวิรัช. สัมภาษณ์. 16 มีนาคม 2546.

เศรษฐกิจโดยรวม คืออาคารเหล่านี้มีความเหมาะสมต่อการเช่าอยู่ในราคาที่สมเหตุสมผลและมีเงินจุนเจือครอบครัวอย่างไม่ลำบาก

และในเชิงมิติของการท่องเที่ยว ความเป็นชุมชนเก่าและมีเรือนไม้ที่มีความแปลกตาทางสถาปัตยกรรม ก็เป็นสิ่งนำพาให้ผู้คนที่แวะเวียนเข้ามาจับจ่ายในบางโอกาส สิ่งนี้เป็นมิติที่แปลกใหม่ในความรู้สึกถึงการรับประโยชน์จากอาคารรูปแบบดั้งเดิมเหล่านี้ ย่านตลาดเก่านี้จึงเป็นสิ่งยอมรับในการเลือกอยู่และใช้งานตามความเหมาะสมของผู้เช่าและเจ้าของพื้นที่ ซึ่งประเด็นคุณค่าในด้านนี้เป็นแรงผลักดันที่สำคัญในการยกเลิกการรื้ออาคารเพื่อสร้างอาคารพาณิชย์กรรมใหม่ หลังจากเคยเกิดเหตุการณ์รื้ออาคารที่ว่าอาคารเก่าที่ผ่านมา

- คุณค่าทางด้านสังคม

คุณค่าในด้านนี้เป็นผลสะท้อนของกลุ่มเรือนค้าขายในย่านตลาดเก่าที่คงอยู่ร่วมกับวัฒนธรรมการค้าของคนในชุมชนตลาดสามชุก ความพิเศษของพื้นที่คือการบอกความเป็นมาของชุมชนได้ด้วยความเก่าแก่ ความต่อเนื่องของรูปแบบการใช้ชีวิตของสังคมในอดีต สู่ถึงการดำเนินชีวิตในปัจจุบัน รูปแบบการใช้พื้นที่ที่มีกิจกรรมเปลี่ยนแปลงแต่ความหมายและความสัมพันธ์ร่วมภายในพื้นที่ยังคงอยู่

กลุ่มอาคารและพื้นที่ว่างของย่านตลาดเก่าในพื้นที่ศึกษา แสดงบุคลิกภาพที่สื่อถึงความเกี่ยวพันกับวิถีการดำเนินชีวิตคนในพื้นที่จากอดีต สู่ปัจจุบันดังนี้

ตารางที่ 4.2 แสดงความสัมพันธ์ทางด้านสังคมขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมในย่านตลาดสามชุก

ที่มา : จากการศึกษาและวิเคราะห์

องค์ประกอบ	ความหมาย	กิจกรรมอดีต	กิจกรรมปัจจุบัน
1) กลุ่มเรือนค้าขาย - เรือนค้าขายแบบกลุ่มอาคารแถวต่อเนื่อง - เรือนค้าขายแบบแยกหน่วย - ตลาดสด (ตลาดเจ้าหมอน) - โกดัง ซอย 5	- อาคารเพื่อการค้าขายของย่านตลาดสามชุก	- กิจกรรมการค้า + พักอาศัย - พบปะพูดคุย	- กิจกรรมการค้า + พักอาศัย - พบปะพูดคุย
2) บ้านพักอาศัย - บ้านขุนจำนงจันนารักษ์	- บ้านข้าราชการ เจ้าของพื้นที่ส่วนหนึ่งในย่านตลาดเก่า	- พักอาศัย + กิจกรรมการค้า	- ปรับปรุงยังไม่กำหนดการใช้งาน

ตารางที่ 4.2 แสดงความสัมพันธ์ทางด้านสังคมขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมในย่านตลาดสามชุก (ต่อ)
ที่มา : จากการศึกษาและวิเคราะห์

องค์ประกอบ	ความหมาย	กิจกรรมอดีต	กิจกรรมปัจจุบัน
3) ทาง - ถนนซอย - ถนนเลียบบนที่	- เป็นทางสัญจรเชื่อมต่อกลุ่มกิจกรรมในพื้นที่	- ทางสัญจร - ทางขนส่ง	- ทางสัญจร - พื้นที่พบปะพูดคุยหน้าร้าน + บ้าน - พื้นที่สัมพันธ์ชุมชน ลานเล่นของเด็กเล็ก - พื้นที่ผ่อนคลายในครอบครัว
4) ที่ว่าง - ลานโพธิ์ - ทำน้ำ - ลานโล่งตลาดเช้า - ลานโล่งหน้าที่ว่าการ	- ช่องเว้าว่างอาคาร จุดเชื่อมโยงแม่น้ำกับแผ่นดิน - แหล่งซื้อเสียงความหลากหลายของอาหารสด - เปิดมุมมองของอาคารที่ว่าราชการอำเภอ	- ไม่ใช่ประโยชน์ - ทางเข้า จุดหมาย - ขนส่งสินค้า - ค้าขาย - ลานตลาดนัดริมน้ำ	- พื้นที่กิจกรรมชุมชน - ใช้ประโยชน์ริมแม่น้ำ - กิจกรรมพิเศษ พักผ่อน - ค้าขาย - ตลาดอาคารค้ำ - ตลาดบาย - กิจกรรมเทศกาลชุมชน

หมายเหตุ : อาคารและที่ว่างเป็นเพียงบางส่วนที่นำมาพิจารณาเพื่อประโยชน์ในการวิเคราะห์คุณค่า

จากข้างบนทำให้ทราบว่ารูปแบบการใช้ประโยชน์ของพื้นที่หรือกลุ่มเรือนค้ายายนั้น ด้านประโยชน์ใช้สอยในองค์รวมของย่านยังแสดงพฤติกรรมไม่เปลี่ยนแปลงตามลักษณะทางสังคมที่เป็นสังคมการค้าขาย บางพื้นที่ในปัจจุบันที่ลดบทบาทลงก็มีการปรับเปลี่ยนกิจกรรมตามวัฒนธรรมทางสังคมของคนในพื้นที่ จึงสรุปได้ว่าคุณค่าทางด้านสังคมของพื้นที่ศึกษานั้น ยังมีการแสดงออกมาด้วยความผูกพันและการใช้งานตามความเหมาะสมในปัจจุบัน

4.2.4 สรุปเรื่องการวิเคราะห์คุณค่าในสถาปัตยกรรมและชุมชนของย่านตลาดสามชุก

จากการศึกษาและวิเคราะห์คุณค่าของย่านตลาดสามชุกในมิติทางสังคมและสถาปัตยกรรมชุมชน ความเกี่ยวเนื่องกันของคนและสถาปัตยกรรมที่เป็นสิ่งรองรับชีวิตทั้งด้านการพักอาศัย และเพื่อการยังชีพอย่างการค้าขายเป็นต้น สิ่งเหล่านี้เกื้อหนุนส่งเสริมกันให้ปรากฏคุณค่าในด้านต่าง ๆ ดังนั้นการสรุปความทั้งหมดนี้จะเป็นการสรุปคุณค่าในลักษณะควบคู่ระหว่างด้านสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่น และด้านสถาปัตยกรรมเพื่อเป็นส่วนขยายความสำคัญในการสร้างแนวทางเพื่อการอนุรักษ์ต่อไปดังนี้

1) คุณค่าทางด้านจิตใจ

1.1) คุณค่าด้านความงาม

- ด้านชุมชน
- การแสดงถึงความมีมิตรไมตรี โอบอ้อมอารีในพื้นที่
 - ห่วงใย ดูแลสร้างความปลอดภัยในชุมชน
 - รอยยิ้มละไมช่างเจรจา
- ด้านสถาปัตยกรรม
- การใช้วัสดุที่ส่งเสริมความหมายของพื้นที่ให้เกิดความกลมกลืน
 - ขนาดและสัดส่วนของสถาปัตยกรรมกับทางเชื่อม
 - การเป็นกลุ่มอาคารที่เสริมความงามในบรรยากาศรวมของพื้นที่

1.2) คุณค่าด้านการส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่

- ด้านชุมชน
- ให้ความสำคัญกับพื้นที่ที่ต้นอาศัยหรือพักผ่อน
 - บอกตำแหน่งที่ตั้ง พื้นที่สำคัญในชุมชนแก่ผู้มาเยือน
- ด้านสถาปัตยกรรม
- การแสดงออกถึงความแตกต่างทางกายภาพของการเป็นย่านการค้าเก่า
 - สร้างความอัศจรรย์ใจในพื้นที่ได้ดีในระดับชุมชนพื้นที่

2) คุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์และความต่อเนื่อง

2.1) คุณค่าจากการเป็นหลักฐานบันทึกทางประวัติศาสตร์

- ด้านชุมชน
- มีบันทึกทางความทรงจำของผู้อาวุโส ที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวให้สานต่อได้
- ด้านสถาปัตยกรรม
- ผังกลุ่มอาคารแสดงวิวัฒนาการพื้นที่อย่างชัดเจน
 - ตัวสถาปัตยกรรมในพื้นที่มีความสัมพันธ์กันทางประวัติศาสตร์ชุมชน

2.2) คุณค่าของการเป็นความแท้

- ด้านชุมชน
- การสืบทอดกิจการที่รับจากบรรพบุรุษอย่างมีแบบแผน
 - การปลูกฝังความคิดที่ดีในวัฒนธรรมแบบครอบครัว
- ด้านสถาปัตยกรรม
- กลุ่มเรือนไม้ค้าขายที่มีความสมบูรณ์ทั้งการใช้งานและอาคารที่มีอายุกว่า 100 ปี
 - รูปแบบผังเป็นแบบอย่างของสังคมแบบชุมชนการค้าริมน้ำในท้องถิ่นแบบชนบท

3) คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอยและเศรษฐกิจร่วมสมัย

3.1) คุณค่าทางด้านประโยชน์ใช้สอย

- ด้านชุมชน
- เสริมความหมายชุมชนด้วยการสร้างกิจกรรมการค้าที่หลากหลาย
- ด้านสถาปัตยกรรม
- คงความเหมาะสมของพื้นที่เพื่อการใช้ประโยชน์อย่างต่อเนื่อง
 - สร้างเสริมพื้นที่ที่ไม่ใช้ให้เกิดกิจกรรมใหม่ทดแทน

3.2) คุณค่าทางด้านเศรษฐกิจร่วมสมัย

- ด้านชุมชน
- ให้ความสำคัญกับพื้นที่ค้าแบบพอเพียง
 - รู้สถานะและความเหมาะสมของเศรษฐกิจส่วนตน

- ด้านสถาปัตยกรรม
- ตอบสนองกิจกรรมการค้าแบบพื้นถิ่น
 - ลดอัตราค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง เป็นการพยุลงฐานะในสังคมนี้

3.3) คุณค่าทางด้านสังคม

- ด้านชุมชน
- มีความหมายต่อสถาปัตยกรรมในพื้นที่ ด้วยการดำเนินชีวิตตามระบบสังคมในย่านตลาดสามชุก
- ด้านสถาปัตยกรรม
- สนองตอบการเป็นฐานรองรับชีวิตของคนในชุมชนจากอดีตสู่ปัจจุบัน
 - เป็นตัวกระตุ้นสำนึกของการรักถิ่นเกิดสู่คนในพื้นที่

4.3 ศักยภาพในการคงอยู่ของย่านชุมชนตลาดสามชุก

จากการศึกษาเรื่องราวความเป็นชุมชนในการวิเคราะห์จากวิถีชีวิตที่แสดงพฤติกรรมการใช้งานในพื้นที่ต่าง ๆ เพื่อตอบสนองความต้องการของชีวิตในชุมชนนั้น และมองภาพความสำคัญของสถาปัตยกรรมและชุมชนในประเด็นที่สำคัญต่าง ๆ ตามที่วิเคราะห์ในเบื้องต้นนั้น ทำให้ในลำดับความสำคัญที่ควรจัดทำโครงการอนุรักษ์พื้นที่ชุมชนตลาดสามชุกนี้มีแนวโน้มในการปฏิบัติที่สมควรเป็นอย่างมาก ทั้งในด้านความสำคัญทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน ลักษณะผังชุมชนและสถาปัตยกรรมที่เป็นรูปแบบในการสื่อถึงลักษณะวิถีชีวิตของชุมชน การค้าทางน้ำที่มีอดีตอันรุ่งเรืองในระดับท้องถิ่นของจังหวัดสุพรรณบุรี ตลอดจนความเป็นอยู่ในปัจจุบันของกลุ่มผู้อาศัยในพื้นที่ที่ยังมีความรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของพื้นที่ และใช้ประโยชน์เชิงคุณค่าในด้านต่างๆได้อย่างเต็มที่ แต่ในการจัดทำกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่นั้นจะต้องมีการวางแผนตามที่กล่าวในการศึกษาถึงหลักการทางด้านการพัฒนาเชิงอนุรักษ์ในบทที่ 2 ดังนั้นการวางแผนจึงต้องมองประเด็นที่สำคัญที่มีในโครงการ อย่างมีหลักการและชัดเจนเพื่อให้เกิดการจัดการพื้นที่อย่างเหมาะสม

ในการศึกษาส่วนนี้เป็นการศึกษาถึงศักยภาพการคงอยู่ของชุมชนในประเด็นสำคัญด้านต่าง ๆ โดยการพิจารณาในจุดแข็งและจุดอ่อนต่างๆของพื้นที่ เนื่องจากการศึกษาและวิเคราะห์ในส่วนที่ผ่านมาจนถึงแม้ว่าพื้นที่มีความเด่นชัดในความเป็นชุมชนและควมมีเอกลักษณ์ของพื้นที่ปรากฏในแง่มุมต่าง ๆ แต่ในทางกลับกันสภาพของชุมชนในพื้นที่ก็ยังมีปัญหาภายในซึ่งเป็นผลกระทบต่อระบบการพัฒนาและการรักษาความสำคัญของพื้นที่ได้เช่นกัน ในส่วนนี้จึงเป็นการประเมินสถานการณ์ในข้อประเด็นต่าง ๆ เพื่อสร้างโอกาสในความเข้าใจถึงปัญหาที่มีโอกาสเกิด และเตรียมพร้อมในการหาแนวทางแก้ไข หรือการส่งเสริมข้อดีในจุดต่าง ๆ เพื่อให้พื้นที่เกิดความสมดุลในการใช้ทรัพยากรที่เป็นทุนที่มีคุณค่าของสถาปัตยกรรมและชุมชนในย่านตลาดสามชุกต่อไป โดยประเด็นในการศึกษาเรื่องราวในการพิจารณาศักยภาพของพื้นที่มีประเด็นในการศึกษาและวิเคราะห์ดังนี้

4.3.1 ด้านสังคมและวัฒนธรรม

ย่านชุมชนตลาดสามชุกเป็นพื้นที่ที่มีการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างกลุ่มคนที่เป็นคนไทยในพื้นที่กับกลุ่มสังคมของคนจีนที่ย้ายเข้ามาตั้งรกรากในประเทศไทย และในพื้นที่อำเภอสามชุกแห่งนี้ แต่บทบาทของ กลุ่มพ่อค้าวานิชชาวจีนนั้นมีอิทธิพลต่อการพัฒนาพื้นที่สู่การเป็นย่านตลาดการค้าริมแม่น้ำสุพรรณบุรีของพื้นที่นี้ ทำให้วัฒนธรรมและสังคมการดำรงชีวิตในพื้นที่หลัก ๆ จึงมีรูปธรรมของการแสดงออกของความเป็นย่านในรูปแบบของวันธรรมของคนจีนในพื้นที่เป็นหลัก โดยศาลเจ้าหรือสถาปัตยกรรมประเภทเรือนแถวก็เป็นนวัตกรรมที่สื่อภาพลักษณ์ออกมาอย่างชัดเจน และการที่มีการอยู่ร่วมในพื้นที่ของการเป็นสังคมแบบท้องถิ่นแบบชนบทของ

คนไทยที่เป็นการเสริมลักษณะความเอื้ออารีต่อเพื่อนบ้านก็ถูกถ่ายทอดในพื้นที่ ทำให้อิทธิพลทางวัฒนธรรม การค้าจึงเป็นมีความอบอุ่นในการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนในสังคมแห่งนี้

ระบบวัฒนธรรมหรือสังคมการใช้ชีวิตทั้งทางประเพณีความเชื่อหรือลักษณะการค้าที่ได้รับอิทธิพลในการ ถ่ายทอดกิจการ หรือกิจกรรมบางอย่างที่มีระบบแบบแผนอย่างต่อเนื่องนั้น เป็นส่วนที่สร้างเสริมฐานรากทาง สังคมของคนในตลาดสามชุกให้เกิดความเข้มข้นในการดำรงชีวิตและสายพันธุ์ในพื้นที่โดยสามารถที่จะเล่าสืบทอด ความเป็นมาของบ้านเรือนที่ตนอยู่อาศัยได้อย่างมีระบบทางความทรงจำเป็นอย่างดี การให้ความสำคัญกับความ นับถือผู้อาวุโสในพื้นที่เป็นสิ่งที่ยึดถือปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด ในส่วนนี้มีสิ่งที่ดีคือเป็นเครื่องชี้วัดมิติทางสังคมที่ มีความอ่อนน้อมถ่อมตน แต่สิ่งหนึ่งของความยึดถือปฏิบัติที่ส่งผลกระทบต่อการรักษาความต่อเนื่องของชุมชนก็ มาจากความแข็งกร้าวทางความคิดของกลุ่มคนในพื้นที่เช่นกัน โดยที่มีความเข้าใจในคุณค่าของพื้นที่จากการมี ประโยชน์ใช้สอยที่ต่อเนื่องและการเป็นถิ่นอาศัยที่มีประวัติศาสตร์ของตนเอง แต่ในทางปฏิบัติบางประการในการ ส่งเสริมหรือการดูแลพื้นที่กลับขาดการให้ความสำคัญในจุดนี้ไป จนทำให้ความซบเซาทั้งทางระบบการค้าในพื้นที่ และบ้านเรือนของตนนั้นเกิดความซบเซาและทรุดโทรมตามกาลเวลา ตลอดจนจุดขายที่เคยเป็นทุนทางปัญญา อย่างเอกลักษณ์ที่ดีหลายด้านก็ขาดการสืบสานและส่งเสริมให้เกิดความต่อเนื่อง ทำให้รูปลักษณ์ที่เป็นเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมยังไม่ปรากฏรูปธรรมที่ชัดเจนนัก ในการรื้อฟื้นหรือฟื้นฟูสภาพของความเป็นชุมชนที่มั่งคั่งในอดีตให้ กลับมามีบทบาทเป็นแหล่งการค้าและการท่องเที่ยวทางน้ำอย่างในอดีตจึงเป็นประเด็นที่ลำบากในการจัด กระบวนการแก้ไขเป็นอย่างยิ่ง

จากเบื้องต้นทำให้เห็นปัญหาที่เป็นจุดอ่อนทางสังคมที่เกิดขึ้นของความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งทาง วัฒนธรรมและสังคมระบบครอบครัวที่สमानอันดีในพื้นที่ โดยจากการศึกษาจากบทวิเคราะห์ในเรื่องราวที่ผ่านมา โดยมีการสรุปประเด็นในเรื่องของจุดแข็งและจุดอ่อนของพื้นที่ดังนี้

1) จุดแข็งทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

- ระบบครอบครัวที่เป็นแบบครอบครัวใหญ่ มีกลุ่มคนต่างวัยในพื้นที่ร่วมอาศัยเดียวกัน เสริมสร้าง ความรักและความอบอุ่นในครอบครัวอย่างมีระบบ ส่วนนี้เป็นการเสริมสร้างแนวความคิดสู่การเป็นสังคมเปิด ที่มี เอกลักษณ์คือ การเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันในท้องถิ่น เพราะระดับความสัมพันธ์ของกลุ่มคนถูกเสริมสร้างมาตั้งแต่รุ่น ปู่ย่าตายาย

- เน้นการเสริมสร้างกิจกรรมที่ส่งเสริมความสัมพันธ์ในท้องถิ่น อย่างต่อเนื่องและเป็นกิจวัตร ตั้งแต่ใน ระดับกลุ่มย่อย จนถึงสัมพันธ์ภาพระดับชุมชน เช่นการกำหนดงานประเพณีประจำปีที่มีร่วมมือปฏิบัติอย่างมีแบบ แแผนและวิธีการที่ชัดเจน

- คนในพื้นที่เข้าใจหน้าที่และบทบาทของตนเองในสังคม ไม่มีการแบ่งระดับการร่วมมือโดยใช้ฐานะทาง สังคมเป็นบรรทัดฐานในการแบ่งรูปแบบความช่วยเหลือในกิจกรรมร่วมของสังคม

- การรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมหรือประเพณีที่ดีในท้องถิ่นมีความรวดเร็วในการให้ความร่วมมือ กรณีการจัด ประชุมสำคัญในระดับชุมชนจะมีการแจ้งเวียนข่าวคราวสู่กลุ่มคนได้อย่างทั่วถึง

2) จุดอ่อนทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

- ระบบสังคมและครอบครัวที่มีลักษณะการถ่ายทอดความคิด หรือการสืบทอดรุ่นสู่รุ่น โดยยึดมั่น กฎเกณฑ์ในการถือปฏิบัติเป็นหลักปฏิบัติ ทำให้การพัฒนารูปแบบความคิดของคนในสังคมมีจำกัดและเกิดการตีบตัน ทางความคิด

- ด้วยความมั่นใจในความมั่นคงในระบบวัฒนธรรมเก่าแก่ การให้ความร่วมมือในบางกรณีจึงเกิดแรงต่อต้านในทางความคิดและส่งผลต่อความชะงักในการร่วมเสนอแนวทางการแก้ไข

- ขาดแนวคิดของการสร้างสรรค์เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมพิเศษบางประการในแง่มุมมองของกิจกรรมทางวัฒนธรรมที่สามารถเสริมสร้างเป็นแรงดึงดูดกลุ่มคนภายนอกให้เกิดความสนใจในการเข้าพื้นที่

3) ปัญหาสู่ภาวะวิกฤตทางด้านสังคมและวัฒนธรรม

- ระบบความสัมพันธ์ในระดับครอบครัวและชุมชนที่เข้มแข็งของคนในพื้นที่ แต่การดำเนินชีวิตแบบพื้นที่ถิ่นสังคมชนบทที่เป็นกรอบความคิดของคนในชุมชน ทำให้ไม่สามารถพัฒนารูปแบบแนวคิดในการฟื้นฟูความหมายหลายอย่างที่ตีในพื้นที่ให้เกิดความสมดุล ระหว่างความเป็นชุมชนเก่าแก่ที่มีประวัติกับการเติบโตในระบบของชุมชนเมืองสมัยใหม่ สิ่งนี้เป็นวิกฤตที่ทำให้ชุมชนซบเซาลงเป็นลำดับไป

- ความคิดที่มีความเชื่อมั่นในกรอบความเชื่อและปัจเจกส่วนตนนั้น เป็นสิ่งหนึ่งที่เกิดการสวนกระแสต่อการพัฒนาระบบ โดยในบางกรณีที่ภาครัฐหรือองค์กรท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องกับดูแลพื้นที่ขอความร่วมมือในการจัดการพื้นที่ แต่ผลที่ได้กลับไม่ตรงตามเป้าหมาย เนื่องจากกลุ่มคนในพื้นที่ขาดความตั้งใจในการเรียนรู้และถึงบางครั้งก็เป็นการปฏิเสธการรับรู้เพื่อร่วมกระบวนการพัฒนาในบางจุดที่ตื้นนั้น ๆ

จากเบื้องต้นในกรณีดังกล่าวถึงนั้น โอกาสในการอนุรักษ์พื้นที่ทางวัฒนธรรมนั้นมีแนวโน้มที่ดี เนื่องจากการที่ความคิดและรูปแบบวัฒนธรรมและการสืบทอดกิจกรรมทางประเพณีมีการเสริมส่งต่อเนื่องกัน แต่ในภาพรวมของพื้นที่ที่จะพัฒนาสู่รูปแบบการเป็นพื้นที่ท่องเที่ยวขึ้น ยังไม่สามารถพัฒนาได้ในระดับที่ดี เนื่องจากทุนทางวัฒนธรรมอย่างภูมิปัญญาตกทอดจากอดีตอย่างบุคลากรในพื้นที่นั้นน้อยลงไป อีกทั้งยังขาดการสานต่อเอกลักษณ์ที่เป็นจุดขายในการสร้างผลิตภัณฑ์ทางการค้าที่มีความเฉพาะอย่างโดยหากจากที่อื่นไม่ได้ มีเพียงทุนทางวัฒนธรรมที่เป็นวิถีชีวิตและรูปแบบชุมชนที่มีเค้าโครงสืบทอดจากอดีต และยังปรากฏภาพให้สัมผัสอยู่ในปัจจุบัน แต่รูปแบบทางวัฒนธรรมเหล่านี้�าจยังไม่เพียงพอต่อการต้านกระแสความสนใจต่อความเจริญในระบบการค้าและสังคมใหม่ ๆ จากปัญหาในระดับสังคมและวัฒนธรรมที่กล่าวถึงนั้น ในกระบวนการของการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่จึงต้องมีแนวทางการส่งเสริมรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมต่อการฟื้นฟูสภาพความซบเซาของชุมชน โดยการเร่งปลูกฝังและเสริมสร้างจิตสำนึกรักพื้นที่ของชุมชนให้มากขึ้นกว่าระดับที่เป็นอยู่ต่อไป

4.3.2 ศักยภาพทางด้านเศรษฐกิจและการค้า

ผลจากการเป็นสังคมที่มีวัฒนธรรมการใช้ชีวิตที่มีระบบและแบบแผนสืบเนื่องเป็นระยะเวลาต่อเนื่องในพื้นที่ ทำให้ระบบการค่านั้นมีลักษณะของการถ่ายทอดประสบการณ์ทั้งในด้านความคิดและทักษะการปฏิบัติ รวมถึงความหวงแหนในความเป็นมรดกทางวิชาชีพ โดยเฉพาะกิจการการค้าที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้น ในย่านการค้าเก่าแก่นักกล่าวได้ว่าร้านค้าส่วนใหญ่ในพื้นที่มีระยะการค้าขายสืบทอดกิจการมาไม่น้อยกว่า 70 ปี บางรายรวมถึงร้อยปีเท่าอายุของตลาดก็ว่าได้

เพื่อพิจารณาสิ่งเหล่านี้โดยเปรียบเทียบกับกระแสการค้าที่เกิดขึ้นในสังคมใหม่ของกลุ่มการค้าที่มีการขยายระบบกิจการสู่การตลาดที่ต้องปรับตามกระแสทางวัฒนธรรมเจริญขึ้นนั้น ทำให้การค้าหลายอย่างเกิดความซ้ำซ้อนและมีรูปแบบที่ลดความต้องการของผู้ซื้อ เช่นร้านอุปกรณ์โทรศัพท์เคลื่อนที่ที่มีการเปิดกิจการบริการในย่านพื้นที่อยู่เกลื่อนกลาดไปทั่ว จนมองเห็นแต่ระบบความฟุ้งเฟ้อทางกระแสนิยมที่กระจายกระจายทั่วไปในท้องถิ่น

นี้ ซึ่งในกรณีที่แตกต่างกันของระบบครอบครัวที่สืบทอดระบบการค้าในรูปแบบเดียวอย่างต่อเนื่อง หากมีการขยายครัวเรือนในพื้นที่และในทำเลหรือกลุ่มเรือนเดียวกัน ทำให้ภาพลักษณ์ของกลุ่มย่านการค้าเกิดขึ้นในพื้นที่ จุดนี้เป็นการส่งเสริมเอกลักษณ์ของกลุ่มความกลมกลืนในพื้นที่และสร้างแผนที่ในการเข้าถึงทำเลหรือย่านการค้าอย่างได้อย่างแยบยลขึ้นมา โดยการค้าที่เกิดขึ้นจากคนรุ่นอดีตที่ยังมีภาวการณ์แก่งแย่งพื้นที่ค้าขาย หรือรูปแบบกิจกรรมการค้าที่ไม่ซับซ้อน ทำให้ส่งผลต่อการเกิดรูปแบบการค้าที่เพียงพอต่อปัจจัยความต้องการชุมชน

แต่การค้าที่เกิดขึ้นในระบบนี้ก็ไม่สามารถพัฒนารูปแบบที่พร้อมยอมรับต่อวัฒนธรรมที่เกิดจากความเจริญในสังคมรอบนอกได้ อีกทั้งความเข้มแข็งทางความคิด และยึดติดในรูปแบบของผู้นำครอบครัวก็เป็นสิ่งที่ทำให้การเสริมสร้างภาพลักษณ์ของสินค้าที่อยู่ในระบบของครอบครัวตนนั้น ไม่มีการส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพมากกว่าความเป็นต้นฉบับเดิม อีกทั้งต้องยอมรับว่ากระบวนการผลิตหรือภูมิปัญญาที่เป็นสิ่งที่รับสืบทอดนั้นบางกระบวนการมีความซับซ้อนในการผลิต ทำให้ข้อมูลของทุนทางปัญญาที่สำคัญขาดหายไปและไม่สามารถสื่อปรากฏสู่สาธารณชนได้ เอกลักษณ์ที่สามารถส่งเสริมในส่วนนี้จึงขาดหายไป เช่น กรณีแก่งวอน อันเป็นแก่งโบราณที่มีการประกอบการทำอาหารตามครัวเรือนในตลาดสามชุก อย่างคุณป้าระเบียบที่ได้วิธีการปรุงและทำจากการศึกษาจากคุณยายที่เป็นผู้ดีเก่านั้น ด้วยความยุ่งยากในการเตรียมและปรุงที่ต้องผ่านการทำหลายขั้นตอนทำให้ปัจจุบันแก่งวอนจึงเป็นอาหารที่หารับประทานยากในพื้นที่ และก็ขาดผู้สนใจในการสืบทอด หรือถ้ารับทอดต่อก็เป็นการลำบากที่จะปรุงแต่งรสชาติให้ครบเครื่องตามสูตรเดิมได้ สิ่งนี้เป็นกรณีศึกษาที่บ่งบอกถึงปัญหาในจุดหนึ่งที่เกิดขึ้นกับอีกหลายกรณี ทำให้วัฒนธรรมการค้าของตลาดสามชุกไม่สามารถสร้างเอกลักษณ์ที่โดดเด่นเพียงพอในการดึงดูดกลุ่มคนจากภายนอกให้เข้าหาพื้นที่ เพื่อซื้อของบางประการที่มีแต่ในสามชุกเท่านั้น

แนวปัญหาที่เกิดขึ้นในการฟื้นฟูเอกลักษณ์ของย่านด้วยการศึกษาภูมิปัญญาที่มีในท้องถิ่น สิ่งหนึ่งที่สำคัญคือการมองประเด็นต่าง ๆ ทั้งในด้านที่ดีและด้านความอ่อนแอในระบบการค้า เพื่อกำหนดเป้าหมายในการส่งเสริมความหมายของเอกลักษณ์ที่ดี ซึ่งในจุดวิกฤตที่จะถึงของการเกิดปัญหาดังกล่าว นับว่ายังไม่ถึงจุดที่เป็นทางตันของความคิดโดยสิ้นเชิง และเป็นการมองย้อนถึงทุนทางสังคมที่เป็นกลุ่มผู้เฒ่าผู้แก่ที่จะเป็นผู้ส่งสารสู่กลุ่มคนในพื้นที่รุ่นต่อไปในการทำความเข้าใจถึงสภาพปัญหาและหาแนวทางแก้ไข เพื่อป้องกันปัญหาอันมีโอกาสเกิดขึ้นในอนาคต โดยมีการพิจารณาข้อประเด็นทางศักยภาพต่างๆในหมวดเรื่องเกี่ยวกับเศรษฐกิจและการค้าดังนี้

1) จุดแข็งทางด้านเศรษฐกิจและการค้า

- ความเข้มแข็งและความเชื่อมั่นในรูปแบบสังคมการค้าแบบสืบรุ่น ที่สานสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องทั้งในด้านสังคมและประวัติศาสตร์สื่อเป็นรูปธรรมของวิวัฒนาการพื้นที่
- การถ่ายทอดวัฒนธรรมการค้าแบบถ่ายทอดรุ่นต่อรุ่น ทำให้ระบบการค้าในชุมชนเป็นระบบที่เกื้อหนุนไม่แก่งแย่งแข่งขัน คงสภาพเศรษฐกิจโดยรวมในพื้นที่ได้ดี
- ความหลากหลายและรูปแบบการค้าที่สอดคล้องกับความต้องการในชุมชน พอเพียงและเหมาะสมกับระดับความเป็นอยู่ของคนในพื้นที่เป็นสังคมที่ไม่เกิดการฟุ้งเฟ้อ
- การจัดระบบการค้าของคนในพื้นที่ ที่เป็นระบบเครือญาติเป็นส่วนสร้างเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่ในด้านความเป็นชุมชนการค้า ที่เกิดภาพลักษณ์ที่ถ่ายทอดอย่างไม่ซับซ้อนต่อผู้ซื้อโดยกำหนดกลุ่มย่อยของรูปแบบการขายได้ภายในพื้นที่ ตัวอย่างเช่นชอย 4 เป็นกลุ่มร้านค้าเกี่ยวกับผ้า หรือชอย 5 เป็นสินค้าประเภทการเกษตร เป็นต้น

2) จุดอ่อนทางด้านเศรษฐกิจและการค้า

- ไม่เกิดการพัฒนารูปแบบการขาย หรือรูปแบบสินค้าซึ่งจะตามวัฒนธรรมภายนอกไม่ทัน ทำให้กลุ่ม

คนรุ่นใหม่อย่างวัยทำงาน เกิดความเบื่อหน่ายต่อพื้นที่และมีโอกาสย้ายถิ่นฐานไปสู่สังคมที่สังเกตเห็นว่ามีความแปลกตากว่า

- ไม่สามารถส่งเสริมจุดแข็งของตนร่วมกับรูปแบบการค้าแนวทางใหม่ หรือการสร้างผลิตภัณฑ์ที่เป็นเอกลักษณ์จากภูมิปัญญาที่มีอยู่ ซึ่งจุดนี้เป็นผลจากความซับซ้อนของกระบวนการผลิต ทำให้ขาดแรงดึงดูดกลุ่มคนภายนอกเข้าสู่พื้นที่

3) ปัญหาสู่ภาวะวิกฤตทางด้านเศรษฐกิจและการค้า

- ระบบการค้าซบเซาลงตามเวลาที่เปลี่ยนแปลงจากอดีตสู่ปัจจุบัน เป็นความผันผวนระหว่างความเจริญเติบโตของเมืองแต่เศรษฐกิจชุมชนตกต่ำลง

- ความเบื่อหน่ายต่ออุปสงค์ของกิจกรรมในย่านการค้าที่ไม่สร้างแรงจูงใจในการซื้อ อันเนื่องจากการขาดการส่งเสริมทางการตลาดหรือการประชาสัมพันธ์ที่ดี จะนำมาซึ่งการถอยหนีเข้าหาระบบการค้าใหม่อื่น ๆ ที่มีจุดน่าสนใจกว่า

- ระบบการค้าที่เป็นระบบที่ถูกปลูกฝังผ่านรุ่นสู่รุ่น ซึ่งในปัจจุบันการค้าบางอย่างที่มีความเหมาะสมต่อการพัฒนาเป็นเอกลักษณ์ในท้องถิ่นนั้น ขาดการสานต่อและทำให้เกิดโอกาสการสูญเสียเอกลักษณ์การค้าในพื้นที่ที่สำคัญไป

ในการพิจารณาจากจุดประกายในประเด็นปัญหาและข้อดีต่าง ๆ ในด้านเศรษฐกิจและการค้าของย่านตลาดสามชุกนี้ ในส่วนการค้าทางวัฒนธรรมเป็นประเด็นสำคัญที่จะต้องเร่งรีบในการส่งเสริมการรื้อฟื้นภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างผลิตภัณฑ์ที่มีความหมายในการส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่ โดยปัจจัยสำคัญที่มีส่วนเกี่ยวข้องที่สุดคือกลุ่มภาครัฐและกลุ่มองค์กรท้องถิ่นที่ต้องสนับสนุนในการส่งเสริมทั้งกำลังทรัพย์ และการกระจายบุคลากรที่มีความเชี่ยวชาญทั้งเชิงวิชาการและทักษะในการเข้าร่วมเพื่อสร้างสรรค์วัฒนธรรมการค้าบางประการ ส่วนนี้เป็นจุดประกายที่ดีในการเกิดภาคร่วมทางความคิดและการร่วมมือกับท้องถิ่น อันเป็นการเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีต่อการบริหารและการปกครองเพื่อเป็นแนวในการวางแผนพัฒนาจุดอื่น

จากวิกฤตนี้ขึ้น นอกเหนือจากการร่วมมือกันในส่วนของภาคร่วมแล้ว การส่งเสริมในระดับชุมชนที่มีสังคมครอบครัวที่เข้มแข็งเป็นทุน จะเป็นแนวทางที่ดีในการผลักดันกลุ่มเยาวชนที่เป็นกำลังสำคัญของชุมชนต่อไป ในการเข้าร่วมและรับรู้กระบวนการผลิตหรือระบบวัฒนธรรมการเรียนรู้เชิงการค้า เพื่อเป็นแรงผลักดันให้เกิดแนวคิด ตลอดจนการสร้างแรงบันดาลใจของชุมชนเก่าและใหม่ให้เกิดความต่อเนื่องได้

4.3.3 ด้านประวัติศาสตร์ชุมชน

การสืบสานประวัติศาสตร์ของชุมชนในย่านตลาดสามชุกนั้น เชิงทฤษฎีหรือข้อมูลทางวิชาการในเบื้องต้นเป็นการสืบค้นที่ไม่มีความชัดเจนและแน่นอน โดยหากต้องการมองย้อนภาพของพื้นที่ในการปรากฏการเป็นชุมชนนั้นมีแต่เมื่อใด เป็นสิ่งที่ลำบากในการสืบค้นอย่างมาก ในทางปฏิบัติจริงนั้นต้องใช้ในการสำรวจในการเข้าถึงพื้นที่โดยพิจารณาจากลักษณะทางกายภาพเป็นมูลฐานสำคัญ สิ่งหนึ่งที่เป็นสิ่งสร้างเสริมความเข้าใจในพื้นที่ได้เป็นอย่างดีนั้น คือความต่อเนื่องของการตั้งถิ่นฐานในชุมชน หากต้องการพิจารณาหลักฐานในการเริ่มตั้งถิ่นในภาพลักษณ์ของความเป็นชุมชนที่มีวัฒนธรรมแบบชุมชนการค้าริมน้ำ กลุ่มผู้สูงวัยในพื้นที่ที่ปัจจุบันยังคงปักหลักโดยที่ยังเปิดกิจการร้านค้าที่สืบทอดจากบรรพชน หรือผู้ที่ต้องการอยู่พักอาศัยต่อไปจนสิ้นชีวิตตามอายุขัยนั้น เป็นหลักฐานชิ้นสำคัญที่มีบทบาททางด้านประวัติศาสตร์ชุมชนเป็นอย่างมาก และปรากฏการณ์ของ

สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ก็เป็นเสมือนสื่อที่ยังมีรายละเอียดทางประวัติศาสตร์ร่วมกับคนในพื้นที่อย่างสมบูรณ์ทั้งในองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและการใช้สอย สิ่งสองสิ่งนี้เป็นทุนทางภูมิปัญญาทางด้านประวัติศาสตร์ที่สามารถเล่าและรับรู้ทางสัมผัสได้ดี

ภาพที่ 4.38 – 4.39 เหล่าบุคคลที่เป็นหน้าสมุดประวัติศาสตร์ของตลาดสามชุก
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

แต่ในปัจจุบันจากเมื่ออดีตที่ผ่านมาการให้ความสำคัญกับระบบการส่งเสริม และจัดเก็บประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของพื้นที่ไม่มีการวางแผนการจัดทำอย่างมีระบบ และขาดการสนับสนุนทั้งในเรื่องของกำลังกายและทรัพย์ อย่างเป็นรูปธรรม ลักษณะข้อมูลทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่จึงเกิดขึ้นในรูปของความสนใจส่วนตัวของผู้ที่ใช้พื้นที่นี้เป็นถิ่นฐานของชีวิตตน และนอกเหนือจากนี้ก็เป็นเพียงระบบการจดจำจากประสบการณ์ในอดีตในแต่ละครอบครัว ไม่มีการเชื่อมโยงเข้าถึงมิติทางประวัติศาสตร์กับมิติทางวัฒนธรรมว่ามีทิศทางการเดินทางมาเช่นใด ในจุดนี้ทุนทางปัญญาของผู้สูงอายุในพื้นที่ เป็นบุคลากรที่มีความสำคัญอย่างชัดเจนมากขึ้น ซึ่งก็มีลักษณะเด่นและด้อยที่ต้องนำมาพิจารณาในหลายจุดดังนี้

1) จุดแข็งทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน

- การมีทุนในพื้นที่ คือบุคลากรวัยอาวุโสที่อยู่ควบคู่มาพื้นที่ สามารถถ่ายทอดเรื่องราวทางประวัติศาสตร์สู่กลุ่มคนที่วัยระดับรุ่นอายุรองลงมาได้อย่างต่อเนื่อง

- พื้นที่มีข้อมูลทางประวัติศาสตร์ที่เป็นหลักฐานในการอ้างอิงเรื่องเล่า หรือตำนานอยู่ในพื้นที่อย่างสมบูรณ์ เป็นส่วนเสริมการเรียนรู้ของคนในย่านเป็นอย่างดี

- ความต่อเนื่องของสายพันธุ์ของคนในพื้นที่ ทำให้การจัดระบบการเก็บข้อมูลทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน มีโอกาสสมบูรณ์ใกล้เคียงพื้นฐานความเป็นจริงโดยอ้างอิงจากพื้นที่ภายในย่านได้

2) จุดอ่อนทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน

- ทุนในด้านภูมิปัญญากำลังเหลือไม่พอเพียงพอต่อการสืบสานเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่สมบูรณ์

- ขาดการจัดระบบการจัดเก็บข้อมูลในส่วนนี้จะเป็นรูปธรรม ทำให้ข้อมูลที่ได้รับจากทุนทางปัญญาในพื้นที่เกิดการไม่ปะติดปะต่อและโอกาสสูญหายไปในอนาคต

3) ปัญหาสู่ภาวะวิกฤตทางด้านประวัติศาสตร์ชุมชน

- จากภาวะในจุดอ่อนของประเด็น การขาดการสนับสนุนจัดทำรวบรวมกระบวนการความคิดและความทรงจำทั้งจากเอกสาร หรือคำบอกเล่าของผู้ที่อยู่ร่วมสมัยของพื้นที่ มีโอกาสที่จะทำลายความรู้ความเข้าใจต่อความรู้

ทางด้านประวัติศาสตร์ และจะทำให้สูญเสียข้อมูลที่สำคัญทางวัฒนธรรมหรือข้อดีในส่วนอื่น ๆ ที่กล่าวถึงสูญหาย และเรียกกลับคืนมาได้ไม่สมบูรณ์หรือสูญเสียอย่างถาวร

ดังนั้นการกู่กุดถุอันเป็นผลเสียนี้ แนวทางในการจัดทำโครงการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ ควรจัดการ ส่งเสริมให้ชุมชนให้ความสำคัญกับบุคลากรที่เป็นผู้ที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวและวิถีชีวิตที่ผ่านมาจากพื้นที่ และ จัดกลุ่มรวบรวมจัดทำเอกสารที่สามารถอ้างอิงและใช้อ้างอิงทางวิชาการ ซึ่งจุดนี้เป็นโอกาสที่ดีในการสร้างสาน ความสัมพันธ์ของกลุ่มคนต่างวัยในพื้นที่ให้มีแนวร่วมในการทำกิจกรรมที่เหมาะสมต่อวัยวุฒิและอายุกายร่วมกัน การเสวนาเรื่องเก่าในพื้นที่เป็นทางออกที่ดีที่คนเฒ่าคนแก่เกิดสำนึกและรู้สึกถึงคุณค่าของตน กอปรกับกลุ่มคนรุ่น หลังที่จะสามารถใช้นโยบายในการรับฟังและบันทึกความทรงจำร่วมกัน เป็นการสานสายใยพื้นที่ได้เป็นอย่างดี ที่สุด

4.3.4 ด้านสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม

ในการศึกษาจากแนวคิดเกี่ยวกับชุมชนและสถาปัตยกรรมที่มีรูปแบบของชุมชนการค้าค้า นั้น การปรากฏถึง ความเป็นเอกลักษณ์ในองค์ประกอบทางกายภาพได้แก่ แม่น้ำ ทำน้ำ ตลาด ศาลเจ้า โรงสี ฯลฯ⁵⁶ นั้น ในย่าน ตลาดสามชุกเป็นย่านการค้าเก่าที่ปรากฏภูมิลักษณะและภาพลักษณ์ที่ให้ความหมายของความเป็นชุมชนการค้าใน แบบดังกล่าวอย่างสมบูรณ์ และในชุมชนยังมีวิถีชีวิตที่อยู่ร่วมกับสถาปัตยกรรมในพื้นที่และบริเวณรอบข้างที่ เกิดขึ้นใหม่อย่างเกี่ยวเนื่องกัน กรอบของขอบเขตที่เป็นเขตขังขึ้นวัดกรรมใหม่และเก่าเกิดขึ้นจากความแตกต่าง ของหลายผิวอาคารที่เป็นวัสดุที่ต่างกัน ทำให้ความชัดเจนในส่วนของความแตกต่างดังกล่าวสร้างรอย ประวัติศาสตร์ในพื้นที่ได้อย่างสมบูรณ์เหมาะแก่การเรียนรู้ในวิถีชีวิตและสถาปัตยกรรมที่อยู่ร่วมได้อย่างสมบูรณ์ แบบ

กลุ่มเรือนค้าขายในพื้นที่ที่เป็นเรือนแถวไม้ที่มีความหลากหลายทั้งในเรื่องของการออกแบบที่ตอบสนอง ความต้องการใช้งานตามความเหมาะสมของสภาพฐานะกันไป และเกิดการปรับเปลี่ยนและพัฒนาพื้นที่ใช้สอยทั้ง ในอาคารและพื้นที่ว่างให้เกิดประโยชน์ในการใช้งานอย่างไม่มีสิ้นสุด จุดนี้ทำให้เมื่อพิจารณาในคุณค่าของเรือน ค้าขายเหล่านี้เป็นสิ่งที่ยืนยันการคงอยู่ร่วมกันของคนและสถาปัตยกรรมได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ความเป็นกลุ่ม ก้อนก่อตัวรวมกันในพื้นที่จนขยายเป็นย่านชุมชนขนาดใหญ่ เมื่อเปรียบเทียบความสมบูรณ์ทั้งในเรื่องของพื้นที่ที่มี ชีวิตของการใช้พื้นที่และความต่อเนื่องของกลุ่มย่านเรือนค้าไม้ ตลาดสามชุกนับว่าเป็นย่านชุมชนที่สมบูรณ์ทั้ง สองประการที่กล่าวถึง

สิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญในกลุ่มเรือนสถาปัตยกรรมทั้งหลายในพื้นที่คือการที่ตัวอาคารมีความทรุดโทรม และมีอัตราเสี่ยงต่อการพังทลายเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะกลุ่มเรือนริมแม่น้ำท่าจีนที่ริมตลิ่งถูกการกัดเซาะของ สายน้ำที่กระแทกเข้าฝั่งอยู่เนืองเนือง การทรุดตัวเป็นปัญหาสำคัญของอาคารในพื้นที่ส่วนนี้ ชาวบ้านที่อาศัยนั้น บางส่วนมีการเสริมโครงสร้างทั้งในเรื่องการรองรับการทรุดตัวดังกล่าว และบางส่วนที่เสริมเพื่อต่อเติมพื้นที่ใช้สอย เพิ่มขึ้น การเพิ่มเติมนั้นส่วนใหญ่ไม่มีการขออนุญาตต่อผู้มีอำนาจในการบริหารราชการพื้นที่ ทั้งนี้อาศัยหลบเลี่ยง ด้วยการใช้วัสดุเบาอย่างผนังและหลังคาสังกะสี โดยหากมีการรื้อถอนก็จะสะดวกง่ายดาย และที่ผ่านมาก็ไม่มี

⁵⁶ อรศิริ ปาณินท์. 2544. “เรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง.” ในชุดโครงการความหลากหลายของวัฒนธรรม ภาคกลาง.

การตรวจสอบความมั่นคงหรือออกข้อชี้แจงด้านมาตรการความปลอดภัย หรืออาจดำเนินการแจ้งแล้วแต่ผู้ครอบครองพื้นที่แต่ละเรือนก็เพิกเฉยละเลยปฏิบัติการต่าง ๆ ไปก็เป็นได้ ซึ่งเรื่องราวก็ล่วงเลยมาจนวัสดุเปลี่ยนสีจากของเดิมจนไม่สามารถจดจำและระบุอายุได้

ภาพที่ 4.40 สภาพความเสื่อมโทรมทางกายภาพของอาคารริมน้ำ
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจในพื้นที่

ภาพที่ 4.41 สภาพความทรุดโทรมของโครงสร้างและอาคารในส่วนริมน้ำ (ซ้าย)
ภาพที่ 4.42 การพยายามเสริมโครงสร้างในส่วนของพื้นที่ต่อเติมของตัวอาคาร (ขวา)
ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจในพื้นที่

นอกจากนี้ปัญหาที่เป็นประเด็นสำคัญที่สุดนอกจากเรื่องของโครงสร้างและรายละเอียดอาคารที่ปล่อยให้ทรุดโทรม หรือทำการดัดแปลงอย่างไร้ขอบเขตต่อเรือนทั้งหลายนั้น คือการที่ขาดความรู้ความเข้าใจในคุณค่าของบ้านเรือนที่ตนอยู่ ในอดีตที่ผ่านมากลุ่มเรือนอย่างนี้ผุดขึ้นราวดอกเห็ดในพื้นที่ชุมชนภาคกลางที่เป็นย่านการค้าพื้นถิ่น ชาวบ้านในพื้นที่จึงรู้สึกไม่เห็นความสำคัญในภาพลักษณ์ทางสถาปัตยกรรม แต่ให้ความสำคัญในแง่การเป็นพื้นที่พักพิงของชีวิตมากกว่าเหตุผลอื่น ๆ

ด้วยความจำกัดของพื้นที่ พื้นที่สีเขียวในลักษณะของต้นไม้ใหญ่ในชุมชนไม่ค่อยปรากฏมากนัก มีเพียงสองต้นหลัก ๆ ในกลุ่มย่านการค้าเท่านั้นคือ ต้นกระดังงาจีนที่มีอายุของการเจริญเติบโตร่วมกับอายุของบ้านชุมชนจ่านาศและต้นโพธิ์ในบริเวณลานโพธิ์ถัดไปในกลุ่มแถวอาคารเดียวกัน แต่ด้วยระยะถนนกับอาคารกอบปรักวัสดุอาคารที่เป็นวัสดุไม้เกือบทั้งหมด ทำให้บรรยากาศในพื้นที่ดูรกร้างอย่างน่าอัศจรรย์ใจ และส่วนใหญ่เสริมความเขียวขงุ่มในพื้นที่ด้วยการจัดวางกระถางต้นไม้หน้าบ้านตามจำนวนที่ต้องการกันไป

ภาพที่ 4.43 ต้นกระดังงาจีนข้างบ้านขุนจันวงศ์นารักษ์ ด้านถนนเลียบบนที่ (ซ้าย)

ภาพที่ 4.44 ต้นโพธิ์ใหญ่ในบริเวณลานโพธิ์ ซอย 2 (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจในพื้นที่

ทั้งหมดเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับความเป็นสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในย่าน ซึ่งมีข้อในการพัฒนาเพื่อใช้ประกอบการตัดสินใจในส่วนสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมดังนี้

1) จุดแข็งทางด้านสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม

- คงสภาพโดยรวมของความเป็นย่านเก่าที่มีอายุกว่าร้อยปีอย่างสมบูรณ์ ทำให้เกิดเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่สามารถนำมาอ้างอิงเป็นข้อมูลเพื่อการศึกษาได้

- ความแตกต่างของย่านการค้าเก่าและใหม่ที่รูปแบบโดยรวม คือการเป็นชุมชนด้านการค้านั้น เกื้อหนุนส่งเสริมให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของบรรยากาศโดยรวมของพื้นที่

- กลุ่มเรือนค้าขายในพื้นที่ กลุ่มอาคารที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์พื้นที่คงอยู่แสดงความเชื่อมต่อเรื่องราวในอดีตสู่ปัจจุบัน และสามารถแบ่งรูปแบบอาคารเพื่อการศึกษาได้อย่างดี

- กลุ่มอาคารในย่านตอบสนองความต้องการของชุมชน โดยแสดงปรากฏออกมาในประเด็นเรื่องของคุณค่ามากมาย และยังเสริมสร้างสิ่งแวดล้อมใช้งานในบางจุดที่ทดแทนกิจกรรมในอดีตที่หมดบทบาทไป

2) จุดอ่อนทางด้านสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม

- ความเป็นชุมชนท้องถิ่นที่มีสังคมร่วมในกิจกรรมของตนเอง จึงขาดความเข้าใจในมิติคุณค่าของสถาปัตยกรรมในพื้นที่ตน

- การขาดการดูแลรักษาสภาพอาคารที่ดี ทำให้กลุ่มอาคารเกิดความทรุดโทรมเป็นผลต่อความยุ่งยากในการซ่อมแซมอาคารภายหลัง

- ข้อจำกัดทางด้านวัสดุในปัจจุบันที่ส่วนใหญ่อาคารทั้งหมดเป็นอาคารไม้ การตกแต่งซ่อมแซมให้ได้ความสมบูรณ์ตามรูปแบบทางสถาปัตยกรรมและทางวิศวกรรมโครงสร้าง ส่งผลต่อค่าดำเนินการที่สูงขึ้นแตกต่างจากอดีตที่ผ่านมา

3) ปัญหาสู่ภาวะวิกฤตทางด้านสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อม

- ระบบสังคมโดยรวมเติบโตตามระบบสากล ความต้องการของคนในพื้นที่มีมากขึ้น การเสริมแต่งองค์อาคารทำให้ทำลายความต่อเนื่องในความเป็นกลุ่มอาคารทางประวัติศาสตร์ชุมชน

- โอกาสสูญเสียหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของพื้นที่มีสูง

- เอกลักษณะของความยั่งยืนในเรื่องชุมชนกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจะไม่ปรากฏในพื้นที่

จากปัญหาเกี่ยวกับการขาดความเข้าใจต่อความสำคัญของสถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อมของพื้นที่นั้น โอกาสในการส่งเสริมจิตสำนึกต่อพื้นที่นอกเหนือจากการรักในถิ่นฐานทำมาหากินแล้ว สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ก็เป็นมรดกทางภูมิปัญญาที่สำคัญอย่างหนึ่งในย่านตลาดสามชุก โดยสามารถใช้หลักการการพัฒนาชุมชนหรือแนวทางการอนุรักษ์ ในการพิจารณาอาคารที่เป็นที่หมายตาในความคิดของชุมชน เพื่อให้คนเห็นความงามของอาคารที่อยู่ในพื้นที่ เปรียบเสมือนการสร้างสรรคอาคารตัวอย่างที่จะเป็นอนาคตของกลุ่มเรือนที่ตนเองอาศัยอยู่

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 5

การวิเคราะห์บทบาทและการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนในพื้นที่ทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ย่านตลาดสามชุก

ความเป็นมาของย่านตลาดสามชุกที่เป็นย่านชุมชนชนกรค้าเก่าแก่อายุกว่า 100 ปี และมีลักษณะทางกายภาพที่เป็นรูปแบบเฉพาะของชุมชนการค้าริมน้ำที่ทำการค้าในส่วนที่ผ่านมา กอปรกับการศึกษาในส่วนเอกลักษณ์ และคุณค่าของความเป็นชุมชนที่สื่อให้เห็นภาพของความเป็นย่านการค้า และย่านพักอาศัยที่ยังมีการใช้งานพื้นที่เพื่อตอบสนองทางด้านสังคมการอยู่อาศัยอย่างต่อเนื่อง มีการสืบทอดกิจการค้าขายหรือการเสริมรูปแบบการค้าใหม่ในพื้นที่เสมอมา ทำให้เมื่อพิจารณาถึงคุณค่าและศักยภาพของการคงอยู่ของชุมชนในเบื้องต้นนั้น ชุมชนสามารถประคับประคองให้กิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่ ยังคงมีพัฒนาการและรักษาความต่อเนื่องของวิถีชีวิตแม้ว่าบางจุดนั้นจะเกิดปัญหาทางสังคมที่เป็นจุดอ่อนของชุมชนตามที่ศึกษามາบ้าง แต่ความเข้มแข็งของระบบสังคมในชุมชนก็ยังคงมีความชัดเจนและเป็นจุดเด่นที่สำคัญต่อการศึกษาเพื่อวางแนวทางในการพัฒนาเชิงอนุรักษ์พื้นที่แห่งนี้

เนื่องด้วยในพื้นที่ยังคงมีการใช้งานตามที่กล่าวมาข้างต้นนั้น แสดงให้เห็นถึงการเกิดการครอบครองพื้นที่ตามจุดมุ่งหมายต่าง ๆ ทั้งในเรื่องการใช้เป็นที่ทำมาหากิน ที่พักอาศัย หรือที่พักผ่อนหย่อนใจในจุดหรือตำแหน่งของพื้นที่ที่มีความหมายของคุณลักษณะที่เกิดขึ้นตามอุปสงค์ที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งการที่มีคนอยู่ในพื้นที่บทบาทที่มีส่วนร่วมในเชิงกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่จึงมีลักษณะที่แตกต่างกันไปเช่นกัน ในส่วนการศึกษาและวิเคราะห์นี้เป็นการกล่าวถึงกลุ่มคนที่มีบทบาทต่อพื้นที่ในด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก โดยศึกษาในลักษณะการดำเนินงานละความร่วมมือของชุมชน เพื่อวิเคราะห์ถึงการมีจิตสำนึกในเชิงปฏิบัติการต่อพื้นที่ โดยแยกการศึกษาและวิเคราะห์กลุ่มคนต่าง ๆ ดังนี้

- ส่วนบริหารราชการท้องถิ่น
- กลุ่มผู้อาศัยและแกนนำในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่
- กลุ่มองค์กรหรือหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจกรรมในพื้นที่

โดยกลุ่มแรกที่มีบทบาทในการบริหาร และจัดการทรัพยากรในพื้นที่ที่ทำการค้าโดยตรงคือสำนักงานเทศบาลตำบลสามชุก ซึ่งเป็นหน่วยงานบริหารราชการท้องถิ่นในเขตพื้นที่ศึกษา โดยวิเคราะห์ถึงหลักการดำเนินงานจากแผนพัฒนาสู่ท้องถิ่น และโครงการที่ส่งเสริมความหมายพื้นที่ด้วยลักษณะเชิงสร้างสรรค์กิจกรรม รวมถึงผลกระทบที่เกิดจากแผนงานพัฒนาโดยภาครัฐในส่วนนี้ ซึ่งจะนำเสนอเรื่องราวในส่วนของการดำเนินการพัฒนาพื้นที่โดยองค์กรบริหารราชการส่วนท้องถิ่น ที่จะกล่าวถึงต่อไป

กลุ่มที่สองคือกลุ่มผู้ที่เป็นกลุ่มคนที่ได้รับประโยชน์จากพื้นที่โดยตรงทั้งในเรื่องของการใช้พื้นที่ทำมาหากิน หรือใช้เป็นที่พักอาศัย กลุ่มคนเหล่านี้เป็นกลุ่มคนที่มีบทบาทในการสนองรับแผนงานพัฒนาจากภาครัฐ และในกรณีเดียวกันก็จะเป็นกลุ่มคนที่เป็นผู้มีโอกาสในการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ เกี่ยวกับแผนงานในการอนุรักษ์ในปัจจุบันที่ลักษณะการดำเนินงานในส่วนของระดับนโยบายประเทศที่มุ่งเน้นส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมในชุมชน

กลุ่มที่สามคือ กลุ่มองค์กรท้องถิ่นที่เป็นผู้สนองรับนโยบายรวมถึงการสอดแทรกความร่วมมือในเชิงประสานงานในกิจกรรมที่ทางชุมชน หรือหน่วยงานภาครัฐมอบหมาย เช่นการจัดกิจกรรมงานเทศกาลในพื้นที่ ที่กลุ่มโรงเรียนและวัดเป็นกลุ่มองค์กรที่มีบทบาทเกี่ยวข้องอย่างต่อเนื่อง รวมถึงกลุ่มองค์กรอิสระที่เข้ามาช่วยให้ความเข้าใจในการดำเนินงานด้านการฟื้นฟูกิจกรรมเพื่อการอนุรักษ์ชุมชน ได้แก่มูลนิธิชุมชนไท เป็นต้น โดยกลุ่มสองและกลุ่มสามนั้นกล่าวถึงในแนวคิดและการปฏิบัติการฟื้นฟูพื้นที่โดยกลุ่มผู้อาศัยในย่านตลาดสามชุก เป็นลักษณะภาพรวมของการร่วมมือหรือการนำเสนอแนวคิดจากชุมชนต่อภาครัฐ โดยความสำคัญในการศึกษามุ่งเน้นวิเคราะห์ในลักษณะการปลูกจิตสำนึกต่อพื้นที่ที่เป็นประเด็นสำคัญ

เมื่อศึกษาทำความเข้าใจต่อหลักการหรือแนวคิดจากกลุ่มคนหรือองค์กรในพื้นที่ศึกษาที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ย่านชุมชนตลาดสามชุก ในส่วนสุดท้ายเป็นกรณีวิเคราะห์แนวทางความร่วมมือที่ทำให้เกิดความสมดุลต่อการจัดการพื้นที่อย่างเหมาะสม โดยบทสรุปแนวทางการดำเนินการระหว่างภาครัฐและชุมชนเป็นส่วนที่วิเคราะห์แนวความร่วมมือเชิงบวกที่มีโอกาสในการสร้างความเข้มแข็งในระดับการบริหารและตอบรับแผนงานที่เป็นความร่วมมือของชุมชนอย่างแท้จริงต่อไป โดยเนื้อหาของภาคศึกษาทั้งหมดมีดังนี้

5.1 การดำเนินการพัฒนาพื้นที่โดยองค์กรบริหารราชการส่วนท้องถิ่น

พื้นที่ชุมชนย่านตลาดสามชุกที่เป็นพื้นที่ศูนย์กลางอำเภอสามชุกนี้ ในขอบเขตการศึกษาครอบคลุมในส่วนของพื้นที่ภายใต้การบริหารของส่วนบริหารราชการท้องถิ่น คือสำนักงานเทศบาลตำบลสามชุกโดยดูแลพื้นที่พื้นที่เขตเทศบาลประมาณ 18 ตารางกิโลเมตร มีประชากรจำนวนประมาณ 10,530 คน ประกอบด้วยชุมชนย่อย 14 ชุมชน ครอบคลุม 3 ตำบล จำนวน 11 หมู่บ้าน สำนักงานมีการแบ่งการบริหารเป็นสองส่วนคือ

แผนที่ 5.1 เขตเทศบาลตำบลสามชุก
ที่มา : สำนักงานเทศบาลตำบลสามชุก

1) ฝ่ายการเมืองและการบริหาร ได้แก่สมาชิกสภาเทศบาลตำบลสามชุก เป็นผู้ที่มาจากการเลือกตั้งเขตเทศบาลตำบลท้องถิ่น มีวาระการบริหาร 4 ปีและสิ้นสุดวาระการปกครองจะดำเนินการเลือกตั้งขึ้นมาอีกครั้ง ส่วนนี้สํานายกเทศมนตรีเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการบริหาร

2) ฝ่ายสำนักงานเทศบาลตำบล คือข้าราชการและพนักงานประจำของรัฐโดยแต่งตั้งจากกระทรวงมหาดไทย ส่วนงานนี้แบ่งเป็นกองตามสายงานได้แก่ กองธุรกการ กองคลัง กองช่าง กองสาธารณสุขและสิ่งแวดล้อม และกองการศึกษา โดยมีปลัดเทศบาลเป็นผู้มีอำนาจสูงสุดในการปฏิบัติการ

โดยปกติการบริหารนั้นในส่วนงานนโยบาย และแผนพัฒนาพื้นที่ของเขตเทศบาลตำบลสามชุกนั้น สํานายกปลัดเทศบาลจะเป็นเป็นผู้ร่างเพื่อเสนอแผนเพื่อเป็นแนวปฏิบัติ แต่การจะอนุมัติเพื่อใช้นั้นขึ้นอยู่กับการประชุมสภาเทศบาลโดยมีนายกเทศมนตรีเขตเทศบาลเป็นประธาน และคณะกรรมการเทศบาลที่ประกอบไปด้วยรองนายกเทศมนตรีและคณะกรรมการเป็นผู้ร่วมพิจารณาในการตัดสินใจ

ข้อดีในการบริหารงานโดยสภาท้องถิ่นของพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุกนี้ มีจุดแข็งอย่างหนึ่งคือการใช้ที่เข้ามา มีบทบาทในการบริหารนโยบายพื้นที่นั้น โดยส่วนใหญ่หรือทั้งหมดก็ได้เป็นคนที่มีภูมิลำเนาในย่านตลาดสามชุกเสียเป็นส่วนใหญ่ ดังเช่นนายกเทศมนตรีเขตเทศบาลสามชุกในปัจจุบันคือนายพงษ์วิน ชัยวิรัตน์ เป็นผู้ที่เจริญเติบโตอยู่ในพื้นที่ตั้งแต่เด็ก รวมถึงบุคลากรอื่นที่อยู่ในส่วนงานบริหารเช่นกัน มุมมองในการฟื้นฟูตลาดจึงมีความคิดที่สอดคล้องตรงกันในแนวนโยบายการส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่นในแผนพัฒนาเทศบาลตำบลสามชุก ตามวิสัยทัศน์ยุทธศาสตร์ที่สร้างขึ้นเป็นคำกล่าวในภาพรวมวิสัยทัศน์ว่า “สามชุกเมืองน่าอยู่ ชุมชนชาวประชา พัฒนาสิ่งแวดล้อม พร้อมปฏิรูปการศึกษา นำพาสู่คุณภาพชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง เคียงคู่ประเพณี มีบึงระหารน่าเที่ยว”⁵⁷ โดยขยายสู่เป้าหมายในเชิงยุทธศาสตร์แผนพัฒนาดังนี้

1) การเสริมสร้างสาธารณูปโภคเพื่อความเป็นชุมชนที่ปลอดภัยและสะดวกสบายด้วยการมีระบบคมนาคม ไฟฟ้า ประปาและระบบโทรคมนาคมที่ครบสมบูรณ์

2) มีปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนอย่างพอเพียง

3) มีระบบพัฒนามนุษย์ ให้เป็นผู้มีความรับผิดชอบ มีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย เคารพกฎหมาย รักถิ่นฐาน มีความสามัคคี มีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีสุขภาพพลานามัย โดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วมของสังคมสมานฉันท์เอื้ออาทรต่อกัน

4) มีการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง

5) ส่งเสริมอนุรักษ์ทรัพยากรทางธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมให้เป็นเมืองน่าอยู่

จากยุทธศาสตร์ของเป้าหมายในการพัฒนาพื้นที่เขตเทศบาลตำบลสามชุก เกิดเป็นหมวดแผนงานรายย่อยตามเป้าหมายที่วางไว้ต่าง ๆ นั้น เพื่อมองภาพรวมของงบประมาณประจำปี แผนงานพัฒนาโครงข่ายงานระบบชุมชน ได้แก่ระบบคมนาคม ระบบไฟฟ้า ระบบสุขภาพ (งานวางท่อระบายน้ำ) และระบบโทรศัพท์ในพื้นที่มีอัตราโครงการที่เกิดขึ้นถึงร้อยละ 60 ของแผนงานและโครงการที่วางเพื่อพัฒนาพื้นที่ ด้วยในปัจจุบันการพัฒนาเมืองในรูปของการเจริญเติบโตทางด้านอสังหาริมทรัพย์ของพื้นที่ตลาดสามชุกนั้น มีอัตราสูงขึ้นโดยเฉพาะพื้นที่รูปแบบโครงการจัดสรรที่ดินทั้งที่เป็นบ้านพักอาศัย และย่านธุรกิจอย่างอาคารพาณิชย์ที่มีโครงการก่อสร้างเป็นจำนวนมาก ทำให้ภาพสวนนี้เป็นส่วนที่แสดงถึงความเจริญของพื้นที่ชุมชน ที่มีการเติบโตทางธุรกิจที่ดินที่

⁵⁷ สํานายกปลัดเทศบาลตำบลสามชุก. 2546. แผนพัฒนาเทศบาลตำบลสามชุก. หน้า 12.

สูงขึ้นไป โดยเฉพาะในบริเวณตำบลย่านยาวที่อยู่ในพื้นที่เขตตำบลเทศบาลเช่นกัน เป็นที่ตั้งของย่านชุมชนเมืองใหม่ที่มีสถานศึกษาในระดับอุดมศึกษาของจังหวัดสุพรรณบุรี ได้แก่สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตสุพรรณบุรี ตั้งอยู่นั้น รวมถึงการโยกย้ายสถานที่ราชการจากพื้นที่ศูนย์กลางในบริเวณที่ว่าการอำเภอสามชุกออกไปหลายหน่วยงานเช่น สำนักงานที่ดินจังหวัด ฯลฯ ปัจจัยของการพัฒนาพื้นที่โดยมีระบบรองรับอย่างโครงสร้างทางกายภาพต่าง ๆ จึงต้องเป็นปัจจัยหลักในการส่งเสริมภาพลักษณ์ของการเข้าถึง และความสะดวกสบายอย่างสมบูรณ์ที่สุด ในพื้นที่ย่านตลาดสามชุกที่เป็นพื้นที่ศึกษานั้น การพัฒนาโครงสร้างทางกายภาพก็เป็นส่วนงานหรือโครงการก่อสร้างระบบสาธารณูปโภคต่าง ๆ เช่นเดียวกัน

ดังนั้นเมื่อมองภาพแผนงานรวมตามที่กล่าวในเบื้องต้น จึงเห็นได้ว่าภาครัฐในพื้นที่ย่านตลาดสามชุกเน้นการวางโครงสร้างของระบบบริการสาธารณะเป็นประโยชน์สำคัญ เช่นเดียวกับการพัฒนาของพื้นที่ในละแวกชุมชนที่มีลักษณะการเจริญเติบโตในกรณีอย่างเดียวกันนี้

แต่เดิมแผนงานหรือโครงการที่มุ่งส่งเสริมกายภาพโครงสร้างที่เป็นเนื้อหาของการอนุรักษ์ชุมชนและเมืองที่มีทุนทางทรัพยากรอย่างคนหรือสถาปัตยกรรมในพื้นที่ โดยรูปธรรมนั้นยังไม่ปรากฏในเชิงปฏิบัติอย่างเป็นจริงเป็นจังมากนัก จะมีก็แต่การสอดแทรกโครงการที่มีรูปแบบพื้นฐานอย่างงานกิจกรรมทางวัฒนธรรมหรือประเพณีตามวันสำคัญทั่วไป ซึ่งเป็นพื้นฐานของการส่งเสริมวัฒนธรรมพื้นที่ที่สามารถพบเห็นได้ในท้องถิ่นทั่วไป คำว่า “อนุรักษ์” ตามความหมายที่ว่าด้วยการรักษาและฟื้นฟูนั้น มีประเด็นสำคัญเริ่มต้น ณ จุดที่ตลาดสามชุกเป็นย่านตลาดริมน้ำที่อยู่ริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน หรือแม่น้ำสุพรรณบุรี โดยที่แม่น้ำท่าจีนเป็นแม่น้ำที่ไหลผ่านท้องที่ 4 จังหวัดด้วยกัน คือ จังหวัดชัยนาท จังหวัดสุพรรณบุรี จังหวัดนครปฐม และไหลลงทะเลโดยผ่านพื้นที่บางส่วนของจังหวัดสมุทรสาคร โดยที่มีชื่อเรียกสายน้ำแห่งนี้แตกต่างตามท้องที่ที่ไหลผ่าน ด้วยรูปแบบการพัฒนาพื้นที่ตามความเจริญของเมืองและชุมชน ตลอดจนการจัดตั้งโรงงานอุตสาหกรรมที่รองรับกระบวนการผลิตในพื้นที่เกษตรกรรม ทำให้สภาพของแม่น้ำท่าจีนเกิดการเน่าเสียในหลายพื้นที่ โดยเฉพาะในปีพ.ศ.2543 เพราะช่วงนั้นแม่น้ำท่าจีนอยู่ในภาวะวิกฤติ เนื่องจากปีดังกล่าวฝนตกลงมามาก ทำให้มีการระบายน้ำมาที่แม่น้ำท่าจีน โรงงานอุตสาหกรรมที่ตั้งอยู่บริเวณริมแม่น้ำก็ถือโอกาสปล่อยน้ำเสียลงมาในแม่น้ำท่าจีนด้วย เพียงแค่ 7 วันเท่านั้น แม่น้ำทั้งสายก็เน่าเสีย⁵⁸

ภาพที่ 5.1 การก่อดักของผักตบชวาและเทน้ำทิ้งจากแหล่งชุมชน (ซ้าย)

ภาพที่ 5.2 สภาพการเน่าเสียของแม่น้ำท่าจีน (ขวา)

ที่มา : ภาพคัดลอกจากกรมควบคุมมลพิษ. 2544. วิกฤตการณ์แม่น้ำท่าจีน.

⁵⁸ กรมควบคุมมลพิษ. 2544. วิกฤตการณ์แม่น้ำท่าจีน. (เอกสารคัดลอกสำเนา).

ภาพที่ 5.3 การปล่อยน้ำเสียจากพื้นที่อุตสาหกรรม (ซ้าย)

ภาพที่ 5.4 ผลกระทบต่อสิ่งมีชีวิตและการทำมาหากิน (ขวา)

ที่มา : ภาพคัดลอกจากกรมควบคุมมลพิษ. 2544. วิกฤตการณ์แม่น้ำท่าจีน.

ด้วยสาเหตุนี้จึงเกิดกลุ่มองค์กรอิสระที่เรียกว่า “กลุ่มคนรักแม่น้ำท่าจีน” ด้วยการรวมตัวของนักวิชาการในหลายสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับระบบนิเวศวิทยา เป็นชนวนปลุกกระแสการพลิกฟื้นชีวิตของแม่น้ำด้วยการเสนอบทบาทในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของลำน้ำเป็นประเด็นนำเสนอสำคัญ และเกิดโครงการที่เกี่ยวข้องกับการฟื้นฟูขยายผลไปสู่ชุมชนในระดับรากหญ้าตามพื้นที่ต่างๆของแม่น้ำท่าจีน ผลลัพธ์ต่อการปลุกกระแสและอนุรักษ์เชิงปฏิบัติการต่อลำน้ำสายนี้ เกิดปรากฏการณ์กระแสการฟื้นฟูสายน้ำ โดยมีโครงการต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมของพื้นที่ จนประเด็นนี้กลายเป็นกระแสสำคัญที่ต้องมีการนำมาพิจารณาเป็นแนวนโยบายระดับภาคีจังหวัด โดยมีการประชุมระดมแนวคิดเพื่อวางมาตรการป้องกันและแก้ไขจากหน่วยงานภาครัฐ นักวิชาการตลอดจนประชาชนของพื้นที่ที่เกี่ยวข้องเมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2543 โดยข้อสรุปจากการประชุมครั้งนั้นได้แก่

- 1) ลดปริมาณของเสียจากแหล่งที่มีจุดกำเนิดแน่นอน (Point Source) ที่ระบายลงสู่แหล่งน้ำไม่น้อยกว่าร้อยละ 70 โดยการก่อสร้างระบบบำบัดน้ำเสียตามลำดับความสำคัญของการบำบัดน้ำเสียจากแหล่งกำเนิดประเภทต่างๆ โดยคำนึงถึงความสามารถในการรองรับของเสียของแหล่งน้ำนั้น รวมทั้งสถานการณ์โดยรวมของประเทศ
- 2) ควบคุมและรักษาปริมาณการระบายน้ำจากประตูน้ำต่างๆ อย่างมีประสิทธิภาพ โดยคำนึงอัตราการเจือจางความสกปรกของของเสียและรักษาปริมาณออกซิเจนละลายในน้ำให้อยู่ในปริมาณที่ไม่ส่งผลกระทบต่อแหล่งน้ำ
- 3) ลดปริมาณมลพิษจากแหล่งกำเนิดไม่แน่นอน (Non - Point Source) จากการเกษตรกรรมประเภทต่างๆ เช่น การทำเขตรวม การใช้ปุ๋ยและสารเคมีในการเกษตรที่มีประสิทธิภาพ เป็นต้น
- 4) ส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและแก้ไขปัญหาพิษในแม่น้ำท่าจีนอย่างทั่วถึง โดยขยายเครือข่ายองค์กรเอกชนที่ร่วมดูแลแม่น้ำท่าจีนให้ครอบคลุมพื้นที่
- 5) ติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำอย่างเป็นระบบ โดยส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ริมน้ำมีส่วนร่วมในการเฝ้าระวังและติดตามตรวจสอบคุณภาพน้ำในแม่น้ำ และจัดทำระบบฐานข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ
- 6) เพิ่มปริมาณและอัตราการไหลของน้ำในแม่น้ำท่าจีน และคูคลองสาขา ได้แก่ การกำจัดผักตบชวา การขุดลอกคูคลอง เป็นต้น

- 7) อนุรักษ์แหล่งน้ำโดยใช้ระบบแบบธรรมชาติ รวมทั้งการอนุรักษ์ทางวัฒนธรรมและวิถีชีวิตของประชาชนริมน้ำ ได้แก่ การส่งเสริมการท่องเที่ยวทางน้ำเชิงอนุรักษ์
- 8) จัดตั้งองค์กร และ เพิ่มประสิทธิภาพการใช้กฎหมายที่เกี่ยวข้องให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด
- 9) การศึกษาวิจัย และพัฒนา องค์ความรู้เกี่ยวกับลุ่มน้ำทำเงินเพื่อให้ได้มาซึ่งแนวทางจัดการทรัพยากรน้ำให้มีประสิทธิภาพ

ณ จุดเริ่มต้นของเหตุการณ์ดังกล่าว ทำให้ปัจจุบันการอนุรักษ์แม่น้ำสายนี้เป็นประเด็นสำคัญต่อแนวทางการพัฒนาพื้นที่ โดยการพัฒนาพื้นที่ในส่วนที่เกี่ยวข้องกับลำน้ำต้องดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพและส่งผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อมรวมถึงระบบนิเวศวิทยาของแม่น้ำให้น้อยที่สุด และจากโครงการเริ่มต้นที่ภาครัฐวางแนวนโยบายปฏิบัติโดยใช้กระแสจากคลื่นความคิดของกลุ่มคนและองค์กรอิสระมาประสานความร่วมมือครั้งนี้เป็นจุดเปลี่ยนสำคัญของการสร้างรูปแบบการมีส่วนร่วมต่อเมืองของคนในแถบลุ่มแม่น้ำทำเงิน

และจากผลของการอนุรักษ์แม่น้ำทำเงินในเชิงนิเวศวิทยาและสิ่งแวดล้อมดังกล่าว กิจกรรมและกรอบแนวคิดการฟื้นฟูพื้นที่ที่เน้นรูปแบบการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ก็ถูกใช้เป็นกรอบแนวคิดหลักในการส่งเสริมความหมายของการเป็นชุมชนริมน้ำ แนวคิดนี้เป็นนโยบายระดับจังหวัดที่ส่งผ่านลงสู่ระดับท้องถิ่นอย่างอำเภอสามชุกที่กำลังศึกษานี้ การฟื้นฟูสภาพวิถีชีวิตของชุมชนริมน้ำทำเงินของพื้นที่ย่านตลาดสามชุก กล่าวได้ว่าเป็นแนวความคิดใหม่ที่ทั้งพื้นที่ของชุมชนและทรัพยากรทางวัฒนธรรมท้องถิ่นนั้นเป็นทุนของพื้นที่ที่มีอยู่ดั้งเดิม ดังนั้นแผนงานก่อนหน้าโครงการฟื้นฟูสภาพริมน้ำจึงไม่มีปรากฏของการอนุรักษ์ชุมชนและสถาปัตยกรรม

ภาพที่ 5.5 วิถีชีวิตริมฝั่งแม่น้ำทำเงิน 1 (ชาย)

ภาพที่ 5.6 วิถีชีวิตริมฝั่งแม่น้ำทำเงิน 2 (ขวา)

ที่มา : ภาพคัดลอกจากภาพเก่าสามชุกและกรมควบคุมมลพิษ. 2544. วิกฤตการณ์แม่น้ำทำเงิน.

ภาครัฐของสามชุกในจุดนี้เริ่มมีแนวนโยบายในการฟื้นฟูสภาพพื้นที่สู่นโยบายเน้นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ โดยใช้แผนงานพัฒนาพื้นที่รองรับการท่องเที่ยวหลักของจังหวัดสุพรรณบุรีที่หยิบยก “บึงฉวาก” ที่ อำเภอเดิมบางนางบวช เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญและเป็นทางผ่านของย่านตลาดสามชุก เพื่อเป็นการฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจของตลาดสามชุกที่เกิดความซบเซาลงในระยะเวลา 10 – 20 ปี ที่ผ่านมา แต่แผนงานในการพัฒนาศักยภาพในด้านการท่องเที่ยวนั้นไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องด้วยมีปัจจัยและองค์ประกอบหลายอย่างที่จังหวัดสุพรรณบุรีไม่มีศักยภาพด้านนี้เทียบเท่าพื้นที่ท่องเที่ยวอื่น ๆ ของประเทศดังนี้

- 1) จังหวัดสุพรรณบุรีนั้นไม่มีแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติที่โดดเด่นเป็นเอกลักษณ์

- 2) ลักษณะของตำแหน่งจังหวัดนั้นเป็นเมืองแบบทางผ่าน (Land of by pass) ที่ขาดเป้าหมายเชิงการตลาดของสินค้าซึ่งพอจะเป็นแรงดึงดูดนักท่องเที่ยว และควบคุมระยะเวลาการพักต่อเนื่องในพื้นที่ได้
- 3) ในพื้นที่ของชุมชนขาดการส่งเสริมภาพลักษณ์ของพื้นที่ในการสร้างดึงดูดให้คนนอกรับรู้ เพียงประกาศดังกล่าวข้างต้น ระดับการเน้นเป็นเมืองท่องเที่ยว ทั้งระดับจังหวัดและระดับอำเภอต้องปรับแผนการทั้งหลายโครงการ ในส่วนภาครัฐท้องถิ่นอย่างพื้นที่ย่านตลาดสามชุก โดยเปลี่ยนทิศการท่องเที่ยวหลักสู่ระดับย่อยลงมาและจำกัดนิยามระดับการท่องเที่ยวของพื้นที่เป็นการเน้นการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมแทน ด้วยการที่มีแหล่งเยี่ยมชมทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในพื้นที่ทั้งวัดวาอารามและชุมชนแบบดั้งเดิม และเพิ่มเป้าหมายใหม่โดยการเน้นการจัดกิจกรรมที่นำเอาวัฒนธรรมทางด้านประเพณีท้องถิ่นเข้ามาเป็นกลไกสำคัญในการเสริมความหมายของเอกลักษณ์พื้นที่

5.1.1 แผนงานและโครงการจากเทศบาลตำบลท้องถิ่นสู่ชุมชน

แผนงานและโครงการในการพัฒนาพื้นที่ชุมชนเขตเทศบาลตำบลสามชุกนั้น จากที่กล่าวมาข้างต้น แนวคิดด้านการอนุรักษ์พื้นที่นั้นยังไม่มีการวางแผนงานในพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม โดยการพัฒนาหลักนั้นมองในลักษณะของประเด็นที่สำคัญจะแบ่งขอบเขตเป็นสองมิติ คือทางด้านสังคมและวัฒนธรรมที่ และกายภาพโครงสร้างของพื้นที่ โดยการวางแผนการจัดทำแผนพัฒนาพื้นที่นั้นโดยหลักจะเป็นการศึกษาจากปัญหาทางกายภาพของชุมชนโดยตรง โดยแผนงานในระยะ 5 ปีที่ผ่านมาที่มีรูปธรรมของการปรับปรุงพื้นที่นั้นอยู่ที่โครงสร้างทางสาธารณูปโภคที่รองรับการขยายตัวของชุมชนเป็นหลัก

ด้วยภูมิสภาพทางกายภาพของพื้นที่สามชุกเป็นที่ราบลุ่มแม่น้ำ และพื้นที่หลักของเขตโดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เกษตรกรรม การพัฒนาโครงสร้างหลักคือการส่งเสริมระบบสาธารณูปโภคระบบเชื่อมโยงเครือข่ายทั้งในรูปของการก่อสร้างถนนหนทางอำนวยความสะดวกและการปรับปรุงระบบคลองชลประทานเพื่อตอบสนองพื้นที่การเกษตร ระบบถนนที่เกิดขึ้นในพื้นที่เพื่อการเข้าถึงย่านเกษตรกรรมของชุมชนเป็นการสร้างถนนเลียบคลองชลประทาน คลองส่งน้ำจึงมีการสร้างขอบหรือกำแพงกันดิน ค.ส.ล.ตามชายฝั่งคลองส่งน้ำเพื่อเป็นการป้องกันการเซาะขอบตลิ่ง การพัฒนาในส่วนนี้ข้อดีคือการสร้างความเจริญในส่วนของการป้องกันโครงสร้างทางด้านการคมนาคมอย่างถนนหนทางตามที่กล่าวถึงนั้น คือการสูญเสียความรู้สึกร่วมของการใช้ประโยชน์จากคลองที่แต่เดิมเคยเป็นพื้นที่กิจกรรมทางน้ำอย่างการใช้เป็นแหล่งนันทนาการของคนในพื้นที่ เช่นใช้เป็นที่ว่ายน้ำของกลุ่มเด็ก ๆ ในตลาดสามชุก เนื่องด้วยในปี 2545 มีอุบัติเหตุทางน้ำจากการที่ เด็กลงไปเล่นน้ำและไม่สามารรถไต่ขึ้นสู่ชายฝั่งอย่างที่เคย เนื่องจากความชันขององศาที่ทำขอบกำแพงกอบปรักกับความลื่นของผิว ค.ส.ล. ที่แตกต่างจากชายตลิ่งที่เป็นแนวธรรมชาติอย่างที่เคยเป็นกลุ่มพีชริมน้ำและหญ้าให้จับหรือเกาะเกี่ยวได้ ปัญหาของการจมน้ำของเด็กหรือกลุ่มวัยรุ่นที่มาใช้พื้นที่เพื่อดำเนินกิจกรรมทางน้ำจึงเป็นจุดเปลี่ยนที่ทำให้ภาพลักษณ์ของพื้นที่คลองที่มีชีวิตชีวาแบบคลองชนบทได้สูญหายไป ในการป้องกันในระดับแรกคือการชี้แจงถึงความปลอดภัยในการทำกิจกรรมกับคลองดังกล่าว แต่ก็เป็นการลำบากในการป้องกันเนื่องจากในระยะที่สิ้นสุดของการก่อสร้างแนวตลิ่งดังกล่าว ความผูกพันและความคุ้นเคยของการละเล่นกับน้ำของคนในพื้นที่เป็นสิ่งที่ทำให้เด็ก ๆ ขาดความรอบคอบและความคะนองตามวัยจนเกิดเหตุการณ์ และแม้ในภายหลังมีการทำเสริมขั้นบันไดเพิ่มเติมตามจุด

ต่าง ๆ แต่ก็ป้องกันการได้ในระดับหนึ่ง อุบัติเหตุกรณีนี้ก็ยังคงมีต่อเนื่องจนมีการออกมาตรการห้ามเล่นน้ำในช่วงน้ำขึ้นเมื่อมีการปล่อยน้ำจากเขื่อนปากน้ำทางคลองขอม

ภาพที่ 5.7 สภาพเดิมของริมฝั่งคลองส่งน้ำในพื้นที่ (ซ้าย)

ภาพที่ 5.8 สภาพริมฝั่งของคลองส่งน้ำในพื้นที่ที่มีการปรับปรุง (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

กรณีศึกษาข้างนี้เป็นผลจากการพัฒนาพื้นที่ ที่สร้างเสริมรูปแบบความเจริญทางกายภาพโครงสร้างของชุมชน และพร้อมกับการสูญเสียบรรยากาศของภาพลักษณ์ของความเป็นชุมชนชนบทที่คนนั้นอยู่ร่วมกับคลอง และแม่น้ำ ตามความต้องการของรูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นตามความประสงค์ของคนในพื้นที่ ทั้งนี้นอกจากการที่ชุมชนไม่สามารถใช้ประโยชน์จากการนันทนาการทางน้ำโดยตรง แต่ต้องปรับรูปแบบกิจกรรมโดยเปลี่ยนมาเป็นการสัมผัสทางมุมมองแทน ซึ่งในจุดนี้เป็นสิ่งที่ทางหน่วยงานภาครัฐจำเป็นต้องมองภาพรวมของการพัฒนาโครงสร้างทางกายภาพของชุมชนเป็นประเด็นสำคัญ ซึ่งเป็นกรณีศึกษาหนึ่งที่น่าสนใจในการออกแบบภูมิทัศน์ของชุมชนที่มีผลกระทบต่อวิถีการดำเนินชีวิตพอสมควร ซึ่งกรณีดังกล่าวถึงในเบื้องต้นนี้จึงเป็นบทเรียนหนึ่งของโครงการพัฒนาพื้นที่ชุมชนย่านตลาดสามชุก ที่ขาดการเข้าถึงในรายละเอียดของแนวคิดเบื้องต้นจากผู้บริหารพื้นที่ และเป็นบทเรียนที่สำคัญของการปรับปรุงแนวทางการพัฒนาที่เริ่มมีการวางรายละเอียดของโครงสร้างที่เน้นการป้องกันในส่วนอื่น ๆ ตามมาภายหลัง

ในส่วนการศึกษาเป็นการศึกษาโครงการอนุรักษ์ทางด้านชุมชนและสถาปัตยกรรมที่เน้นมิติทางสังคม และวัฒนธรรมรวมถึงเอกลักษณ์ทางองค์ประกอบกายภาพของชุมชน ในส่วนนี้จึงยกประเด็นแผนงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมพื้นที่ที่เกี่ยวข้องกับการสร้างภาพลักษณ์ของพื้นที่หน่วยงานภาครัฐท้องถิ่นของย่านตลาดสามชุกที่นำเสนอในรูปแบบกิจกรรมภายในพื้นที่และเนื้อหาสาระต่าง ๆ มีดังนี้

1) แผนงานส่งเสริมการศึกษาและวัฒนธรรมชุมชน

ในส่วนแผนงานและโครงการที่เกิดขึ้นในส่วนนี้ ส่วนใหญ่เป็นโครงการกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเน้นการสร้างสานสัมพันธ์ของคนในพื้นที่ละแวกตำบลสามชุก อำเภอสามชุก โดยเน้นกลุ่มกิจกรรมรวมโดยอาศัยความร่วมมือจาก 14 ชุมชนในเขตการปกครองพื้นที่ โดยการทำงานในแต่ละครั้งมีการส่งเสริมและผลักดันความคิดเห็นจากกลุ่มชุมชน โดยมีการจัดการประชุมชนจากตัวแทนของกลุ่มชุมชนต่าง ๆ เพื่อหาข้อสรุปที่เป็นเนื้อหา

ของงานและกิจกรรมที่สังเกตเห็นว่าเหมาะสมต่อความสัมพันธ์ของคนในย่าน กับงบประมาณที่ใช้จ่ายในการดำเนินกิจกรรม โครงการที่เป็นรูปธรรมและปรากฏภาพลักษณะในการส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่ต่าง ๆ นั้น จะแสดงออกมาในลักษณะของการจัดกิจกรรมตามวันสำคัญที่มีประเพณีทางวัฒนธรรมร่วมในโครงการ

ตารางที่ 5.1 แสดงแผนงานและโครงการกิจกรรมชุมชน

ที่มา : การศึกษาจากแผนพัฒนาเทศบาลตำบลสามชุก ปี พ.ศ.2546

โครงการ	หัวข้อย่อย	เนื้อหา
งานประเพณีวันขึ้นปีใหม่	- ลักษณะกิจกรรม	เน้นการใช้ประเพณีทางด้านศาสนาเป็นตัวแปรในการร่วมสัมพันธ์กันในพื้นที่ด้วยการร่วมตักบาตรทำบุญแต่พระสงฆ์จำนวนมากกว่า 100 รูป
	- สถานที่	ลานโล่งหน้าว่าการอำเภอสามชุก
	- เป้าหมายทางวัฒนธรรม	เพื่อการปลูกสำนึกในการรักษาวัฒนธรรมประเพณีอันดีงามไว้
	- ผู้มีส่วนร่วม	เทศบาล, ประชาชน, วัดในพื้นที่
งานประเพณีวันสงกรานต์	- ลักษณะกิจกรรม	ช่วงเช้ามีการจัดการประกวดขบวนแห่นางสงกรานต์จากชุมชนในพื้นที่ ซึ่งต่างประดับประดาขบวนกันอย่างพิถีพิถัน จัดการแข่งขันกีฬาพื้นบ้านทั้งบนบกและกีฬาทางน้ำ มีการละเล่นพื้นบ้านอย่างลิเกคู่ปากรจีนและร้องรำทำเพลงพื้นถิ่นในงานมหรสพ
	- สถานที่	วัดวิมลโกศารามและโรงเรียนสามชุกรัตนไพศาราม ส่วนกิจกรรมทางน้ำใช้พื้นที่ในสวนของคลองชลประทาน
	- เป้าหมายทางวัฒนธรรม	ให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการฟื้นฟูกิจกรรมและประเพณีที่สำคัญในท้องถิ่น รวมถึงความสนุกสนานที่ส่งผลถึงความพึงพอใจในการร่วมกิจกรรมท้องถิ่น
	- ผู้มีส่วนร่วม	เทศบาล, ประชาชน, วัดและโรงเรียนในพื้นที่
งานประเพณีลอยกระทง	- ลักษณะกิจกรรม	มีการประกวดกระทงจากการส่งเข้าร่วมกิจกรรมโดย 14 ชุมชนในพื้นที่ ประกวดร้องเพลงและนางหรือหนูน้อยนพมาศในงานมหรสพ
	- สถานที่	พื้นที่กิจกรรมลอยกระทงใช้ในส่วนของแม่น้ำท่าจีน และลานโล่งหน้าว่าการอำเภอสามชุก
	- เป้าหมายทางวัฒนธรรม	ให้ประชาชนได้มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ประเพณีและวัฒนธรรมที่ดีงาม อีกทั้งส่งเสริมความกล้าของเยาวชนในพื้นที่

ตารางที่ 5.1 แสดงแผนงานและโครงการกิจกรรมชุมชน (ต่อ)

ที่มา : การศึกษาจากแผนพัฒนาเทศบาลตำบลสามชุก ปี พ.ศ.2546

โครงการ	หัวข้อย่อย	เนื้อหา
งานประเพณีลอยกระทง (ต่อ)	- ผู้มีส่วนร่วม	เทศบาล, ประชาชน, วัดและสถาบันการศึกษาในพื้นที่
งานอวยงดีสามชุก	- ลักษณะกิจกรรม	การรวบรวมร้านค้าที่มีชื่อเสียง และชาวบ้านที่เป็นกลุ่มผู้สูงวัยจัดพื้นที่ขายอาหาร นับว่างานนี้เป็นงานใหญ่ระดับอำเภอถึงระดับจังหวัดประจำปีของพื้นที่ตลาดสามชุก มีการแสดงโดยกลุ่มนักเรียนและนักศึกษาจากสถาบันการศึกษาในพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมให้ความบันเทิงแก่ผู้มาร่วมงาน การบรรยายกิจกรรมพิเศษโดยผู้อาวุโสเล่าเรื่องเก่าของตลาดสามชุกพร้อมการแสดงภาพหายากประกอบ
	- สถานที่	ลานโล่งหน้าที่ว่าการอำเภอ ต่อเนื่องสู่สวนสาธารณะเฉลิมพระเกียรติฯ
	- เป้าหมายทางวัฒนธรรม	เป็นเป้าหมายทางประวัติศาสตร์และเชิงเศรษฐกิจควบคู่ หนึ่งคือการรื้อฟื้นกิจกรรมความลือเลื่องของอาหารและขนมโบราณตลอดจนเป็นการดึงคนภายนอกเข้ามาในพื้นที่ของตลาดสามชุก เป็นกิจกรรมที่มีช่วงเวลาประมาณ 1 สัปดาห์
	- ผู้มีส่วนร่วม	เทศบาล, ประชาชนผู้ประกอบการร้านอาหารและผู้อาศัยในพื้นที่, สถาบันการศึกษาในพื้นที่

โดยหลักการในการจัดกิจกรรมของวันสำคัญตามประเพณีต่าง ๆ นั้น จุดสาระที่มุ่งเน้นเป็นประเด็นสำคัญคือ การสร้างบรรยากาศความรื่นเริงในพื้นที่ โดยทางเทศบาลตำบลสามชุกจะมีการขอความร่วมมือในการจัดกิจกรรมจากกลุ่มชุมชนในท้องถิ่นเพื่อหาแนวความคิดร่วมในการดำเนินงาน ในปี 2546 กิจกรรมอย่างวันสงกรานต์ที่จัดขึ้นในช่วงเดือนเมษายนนั้นถือว่าประสบความสำเร็จมากกว่าทุกปี โดยในการดำเนินงานมีการสอดแทรกการละเล่นในท้องถิ่นที่ให้ประชาชนมีส่วนร่วมของกิจกรรมมากกว่าการละเล่นที่เป็นประเพณีนิยมอย่างการรดน้ำดำหัวทั่วไป โดยการเสนอให้แต่ละชุมชนส่งตัวแทนเข้าร่วมการแข่งขันกีฬาในรูปแบบพิเศษ ที่เรียกว่า “งานกีฬาหมาสุนัข สามชุก 2546” อาทิเช่น การแข่งขันก่อเจดีย์ทรายที่เป็นวัฒนธรรมนิยมท้องถิ่น การแข่งขันกีฬาวิบากต่าง ๆ และใช้พื้นที่วัดในย่านชุมชนคือวัดวิมลโกศารามเป็นพื้นที่หลักในการดำเนินงานภาคเช้า – บ่ายตลอดกิจกรรมทั้งสามวัน และมีการละเล่นกลางคืนเช่นงานมหรสพที่มีการแสดงจากกลุ่มเยาวชนจากการประกวดประชันกันในรูปแบบต่าง ๆ สิ่งนี้เป็นส่วนงานที่ทางเทศบาลจัดสรรงบประมาณบางส่วนตอบสนองความต้องการ

ของการจัดกิจกรรมชุมชนอย่างเต็มที่ ทำให้บรรยากาศของวันสงกรานต์ในปีนั้นมีความพิเศษแตกต่างออกไปจากทุกปี ประเด็นสำคัญคือ การจัดการรูปแบบนี้เป็นมิติแรกในการสร้างแนวคิดในการวางกรอบทางวัฒนธรรมของการดำเนินงานทางสังคมที่ให้แก่คนในพื้นที่ช่วยกันคิดกันทำ และเป็นก้าวแรกของการระดมความคิดในส่วนอื่น ๆ ของการฟื้นฟูวัฒนธรรมในย่านสามชุก

ซึ่งผลตอบรับของการดำเนินงานในส่วนการส่งเสริมกิจกรรมในรูปแบบนี้ได้รับผลตอบรับและความร่วมมือจากชุมชนทั้งหลายเป็นอย่างดี เนื่องจากการร่วมมือแผนการของงบที่จัดอย่างชัดเจนจากเทศบาลตำบลและการเสนอแนวคิดที่เป็นรูปธรรมในการดำเนินงานเชิงสอดคล้องกับกิจกรรมที่เกิดความหลากหลายจากคนในชุมชน ทำให้ภาพรวมของบรรยากาศในวันนั้นเกิดเป็นภาพความร่วมมือของสังคมในระดับท้องถิ่นที่ดี

ภาพที่ 5.9 การรวมกลุ่มของชุมชนในกิจกรรมภายในพื้นที่วัด (ซ้าย)

ภาพที่ 5.10 กิจกรรมการแข่งขันก่อเจดีย์ทรายในงานวันสงกรานต์ (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 5.11 กิจกรรมสงฆ์น้ำพระ (ซ้าย)

ภาพที่ 5.12 ช่วงเปิดงานโดยการแสดงของกลุ่มเด็ก ๆ ในพื้นที่ (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 5.13 กีฬามวยทะเลบริเวณริมคลอง (ซ้าย)

ภาพที่ 5.14 การแข่งวอลเลย์บอลลูกโป่งน้ำ (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 5.15 การแข่งขันวิ่งกระสอบ (ซ้าย)

ภาพที่ 5.16 การแข่งขันสกีบก (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

กิจกรรมที่ดำเนินขึ้นต่าง ๆ นั้น เป้าหมายหลักที่นอกจากการส่งเสริมวัฒนธรรมในท้องถิ่นตามประเพณี การละเล่นและแนวคิดกิจกรรมนิยมใหม่ที่สอดแทรกเข้าไป เป้าหมายอีกประการหนึ่งเป็นแนวทางในการสร้างรูปแบบ ความหลากหลายที่วางรากฐานในการปูพื้นฐานภาพลักษณ์ของชุมชนเพื่อรองรับการท่องเที่ยวในระดับท้องถิ่น โดยเน้นแนวทางการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมตามที่เคยกล่าวถึง ซึ่งเป็นนิมิตหมายที่ดีในการเริ่มต้นแนวทางการฟื้นฟูสภาพชุมชนโดยภาครัฐส่งเสริมบทบาทความเป็นผู้นำท้องถิ่นที่มีการมีส่วนร่วมของคนในพื้นที่อย่างเป็น รูปธรรมที่มีผลลัพธ์ของแผนงานตามเป้าหมายอย่างชัดเจน

แต่จุดอ่อนที่สำคัญของการบริหารของภาครัฐในพื้นที่ศึกษาคือย่านสามชุกนี้ คือการขาดความต่อเนื่อง ในการวางรากฐานของกิจกรรมและการสร้างรูปแบบในการเติมความหมายของพื้นที่อย่างเป็นทางการปฏิบัติ ให้เป็นแนวนโยบายที่มั่นคง เนื่องด้วยหลังจากปี 2546 เป็นต้นมารูปแบบของกิจกรรมที่ได้รับความนิยมจากการ จัดและผลตอบรับจากชุมชนกลับไม่เกิดภาพลักษณ์เช่นนั้นในปีถัดไป กิจกรรมการละเล่นหรือการแข่งขันกีฬา ต่าง ๆ ที่เคยจัดได้ถูกยกเลิกโดยการล้มเลิกงบประมาณที่เคยให้ชุมชนลง ทำให้งานวันสำคัญนั้นกลับสู่สภาพ ความเสียบเหงามาไม่ครีกครื้นอย่างปีที่ผ่านมา ผลตรงนี้น่าจะเป็นประเด็นที่ปี 2546 เป็นปีแรกที่มีการดำเนินกิจกรรม ต่าง ๆ และทางเทศบาลมองภาพความสำเร็จโดยการตั้งเป้าจากการปริมาณของคนร่วมงานไว้สูงและเมื่อเป้าของ

ปริมาณคนในการร่วมงานไม่ได้ตามคาด จึงสรุปประเด็นในเชิงเศรษฐศาสตร์ว่าเป็นโครงการที่ไม่บรรลุตามวัตถุประสงค์เชิงปริมาณ กอปรกับการจัดสรรงบประมาณไปในการพัฒนาโครงสร้างหลักในส่วนอื่น ๆ จนงบประมาณงานกิจกรรมจำเป็นต้องลดความสำคัญลงไป รูปแบบของงานจึงขาดความหลากหลายและกลับเข้าสู่รูปแบบเดิมที่ซ้ำซากและไม่สามารถสร้างแรงดึงดูดของคนในพื้นที่ให้เกิดความสนใจเข้าร่วมอย่างเช่นเคย

กรณีศึกษาข้างต้นเป็นภาพลักษณะอย่างหนึ่งของการปฏิบัติงานของหน่วยงานบริหารพื้นที่อย่างเทศบาลตำบลสามชุก ที่เน้นเป้าหมายความสำเร็จของโครงการในด้านกิจกรรมพื้นที่จากเป้าหมายเชิงปริมาณเป็นหลัก ในขณะที่มองกลับกันหากวางรูปแบบกิจกรรมที่มีความหลากหลายเช่นนี้อย่างต่อเนื่อง และจัดระบบให้ชุมชนเป็นผู้กำหนดรอบทั้งในเรื่องของกิจกรรมต่าง ๆ รวมถึงงบประมาณโดยแบ่งภาระจากเทศบาลด้วยกำลังของคนในพื้นที่ที่ทั้งจากผู้สนับสนุนอย่างกลุ่มธุรกิจ หรือองค์กรต่าง ๆ ความต่อเนื่องในการดึงคนในพื้นที่ให้เกิดการร่วมกิจกรรมนั้น มีโอกาสที่สร้างภาพลักษณ์เพื่อดึงกลุ่มในชุมชนอื่น ๆ เข้ามาในพื้นที่เพื่อร่วมกิจกรรมอันเป็นผลลัพธ์เชิงปริมาณตามวัตถุประสงค์ที่วางได้ สิ่งเหล่านี้ยังคงเป็นปัญหาที่ทางเทศบาลต้องดำเนินมาตรการในการประสานแนวทางแก้ปัญหาในส่วนเนื่องงานกิจกรรมในพื้นที่ต่อไป

กิจกรรมการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มคนในพื้นที่ และสามารถดึงความสำคัญของพื้นที่ตลาดสามชุกให้คนต่างถิ่นทั้งในระดับอำเภอและจังหวัดที่หน่วยงานภาครัฐอย่างเทศบาลตำบลสามชุกดำเนินการได้อยู่ในระดับที่ดีนั้น ได้แก่ โครงการ “เทศกาลอาหารอร่อยดี ที่สามชุก” โดยจัดขึ้นทุกปีในช่วงปลายเดือนธันวาคมและต้นเดือนมกราคมของทุกปี เป็นเทศกาลที่ส่งเสริมให้คนในพื้นที่ทั้งจากร้านอาหารชื่อดังในย่านและคนในตลาดที่ร่วมกันจัดซุ้มขายอาหารในบริเวณพื้นที่โล่ง หน้าที่ว่าการอำเภอสามชุก โดยมีการประชาสัมพันธ์ในพื้นที่และจังหวัดใกล้เคียง

ภาพที่ 5.17 บรรยากาศช่วงกิจกรรมเทศกาลอาหารอร่อยดีที่สามชุก (ซ้าย)

ภาพที่ 5.18 บรรยากาศช่วงกิจกรรมเทศกาลอาหารอร่อยดีที่สามชุก (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

พื้นที่ในการจัดโครงการงานเทศกาลอาหารประจำท้องถิ่นดังกล่าว ใช้พื้นที่ต่อเนื่องสามส่วนได้แก่ พื้นที่ลานสวนสาธารณะด้านข้างที่ว่าการฯ สำหรับการจัดกิจกรรมประเภทการแสดงสดอย่างการแสดงดนตรีสากลและฉายภาพกิจกรรมที่เทศบาลจัดทำในส่วนงานโครงการที่ผ่านมารวมถึง การสอดแทรกการปลูกฝังให้เกิดจิตสำนึกต่อการรักบ้านเกิดด้วยการแสดงภาพเก่าของพื้นที่ตลาดสามชุก ส่วนต่อมาเป็นพื้นที่หน้าที่ว่าการฯที่เป็นพื้นที่โล่งเพื่อจัดเตรียมการปรับเปลี่ยนเป็นซุ้มขายอาหารล้อมรอบพื้นที่นี้รับประทานอาหาร ในส่วนนี้มีการจัดเวทีการ

ประกวดกิจกรรมเช่น การร้องเพลงลูกทุ่ง เพลงช่อยหรือเพลงอีแซวที่ทางโรงเรียนในพื้นที่ส่งนักเรียนที่เป็นลูกหลานของคนในชุมชนและละแวกข้างเคียงมาประกวดประชันกัน พื้นที่ต่อเนื่องในส่วนสุดท้ายคือพื้นที่ริมน้ำถัดจากลานโล่งหน้าที่ว่าการณ์เป็นพื้นที่สำหรับการนั่งรับประทานเช่นกัน

กิจกรรมของงานเทศกาลอาหารอร่อยที่สามชุกนั้น เริ่มมาในช่วงประมาณ 2 – 3 ปีก่อนปี 2546 ด้วยวัตถุประสงค์หลัก คือการเน้นการกระตุ้นกิจกรรมสังคม โดยที่ในอดีตตลาดสามชุกเป็นย่านการค้าเก่าแก่และมีวัฒนธรรมอาหารที่เป็นของไทยพื้นบ้านทั้งแกงเครื่องคาวและขนมหวานที่ขึ้นชื่อ รวมถึงอาหารจีนที่รับอิทธิพลมาจากกลุ่มคนที่เข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ เมื่อความชอบของตลาดเกิดขึ้นในพื้นที่ช่วงระยะ 20 – 30 ปี ในช่วงเวลานี้ที่กลุ่มเทศบาลโดยแกนนำทั้งหลายที่เป็นลูกหลานของคนในตลาด จึงเกิดแนวความคิดในการรื้อฟื้นภาพลักษณ์ของกิจกรรมดังกล่าวให้เป็นกลไกในการผลักดันเศรษฐกิจชุมชน รวมถึงเป็นโอกาสในการสร้างความต่อเนื่องของกิจกรรมนี้ให้เป็นประเพณีทางวัฒนธรรมด้านอาหารของพื้นที่

ผลตอบรับจากภายนอกในช่วงที่ผ่านมาพบว่าโครงการดังกล่าวมีความสำเร็จในระดับหนึ่ง เนื่องด้วยการประเมินโครงการด้วยปริมาณคนที่เข้ามาใช้พื้นที่ที่สามารถดึงกลุ่มคนในตลาดให้ออกมาร่วมเปิดร้าน ทั้งที่เป็นผู้ค้าขายอาหารในพื้นที่ ยังได้รับการตอบรับจากกลุ่มแม่บ้านที่มีฝีมือในการปรุงอาหารมาร่วมสร้างสีสันของกิจกรรมอาหารบางอย่างที่หารับประทานตามปกติไม่ได้นั้น ก็จะไปปรากฏในงานกิจกรรมเทศกาลของตลาดสามชุกนี้ รวมถึงการจัดงานในช่วงเวลาที่เหมาะสมอย่างช่วงเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ ทำให้สามารถดึงคนในพื้นที่ให้อยู่ร่วมสังสรรค์และกลุ่มคนนอกที่รับรู้การประชาสัมพันธ์ก็เข้ามาในพื้นที่เป็นจำนวนมากตามเป้าหมาย และความต่อเนื่องของรูปแบบความหลากหลายของอาหารก็ส่งผลบวกในการมองรูปแบบการค้าขายในพื้นที่ในส่วนอื่นตามมา คือเริ่มมีการจัดตลาดอาหารวันพุธ ที่จะมีอาหารแปลกตามาขายจากกลุ่มแม่บ้านในตลาดตามถนนเลียบบนที่

แต่ถ้ามองภาพความสำเร็จของโครงการกิจกรรมเทศกาลอาหารนั้น เกิดจากผลการปฏิบัติของเทศบาลนั้นยังไม่ใช่ตามภาพที่ปรากฏ สิ่งที่ทำให้เกิดความสำเร็จนั้นมาจากปัจจัยหลักคือ การมีแรงผลักดันสองทิศทางหนึ่งคือการที่เทศบาลตำบลสามชุกมีคณะกรรมการหรือสมาชิกสภาเทศบาลตำบล โดยในส่วนตัวคือนายกเป็นผู้ที่เติบโตในพื้นที่ รวมถึงการที่กลุ่มเทศบาลเป็นกลุ่มเดียวกับองค์กรพัฒนาท้องถิ่น คือ กลุ่มคณะกรรมการพัฒนาตลาด (ซึ่งจะกล่าวในส่วนที่ 5.2 ต่อไป) ทำให้การคุยหรือการหารือประชุมในระดับแกนนำท้องถิ่นทำได้ง่ายคล่องตัว และในส่วนที่สองของแรงผลักดันดังกล่าวคือ การที่มีกลุ่มองค์กรอิสระ ได้แก่มูลนิธิชุมชนไท ที่เข้ามาเป็นเครื่องจักรในการประสานและให้กรอบในการปฏิบัติโดยศึกษาจากการดูงานในส่วนในพื้นที่โครงการอื่น ๆ ทำให้งานกิจกรรมในปี 2546 ประสบความสำเร็จในรูปแบบกิจกรรมที่สร้างความหลากหลายและถูกใจคนในพื้นที่ ซึ่งแตกต่างจากปีก่อน ๆ เป็นต้นมา

กรณีตัวอย่างทั้งสองโครงการกิจกรรมทางสังคมและวัฒนธรรมในพื้นที่ที่มีเทศบาลชุมชนอย่าง เทศบาลตำบลสามชุกเป็นผู้วางโครงการตามที่กล่าวมาทั้งกิจกรรมวันสงกรานต์ และงานเทศกาลอาหารในพื้นที่ตลาดสามชุก เป็นตัวอย่างในการศึกษาให้พบถึงแนวปฏิบัติในการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เป็นแนวคิดจากกลุ่มผู้อาศัย โดยมีภาครัฐส่งเสริม โดยสังเกตจากการที่รูปแบบความรื่นเริงโดยวัดความนิยมเชิงปริมาณจากจำนวนของผู้คนในพื้นที่ที่เข้าร่วมกิจกรรม โครงการในปี 2545 ที่มีแรงผลักดันจากกลุ่มภายนอกทั้งองค์กรอิสระและกลุ่มองค์กรในพื้นที่ จะมีรูปแบบที่ตอบสนองความต้องการของคนในพื้นที่มากกว่าการสร้างสรรค์ที่เกิดจากการวางกรอบการปฏิบัติของเทศบาลตำบลสามชุกโดยตรง ซึ่งความแตกต่างเกิดจากการเสริมรายละเอียดของเนื้อหาที่โครงการที่วางโดยภาครัฐขาดแรงจูงใจด้วยรูปแบบที่สร้างความแตกต่างของเนื้อหา ตรงจุดนี้การผลักดันแนวคิด

ในส่วนของความร่วมมือจากผู้เชี่ยวชาญจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นโดยรายละเอียดของแนวทางการประสานเพื่อการจัดกรพื้นที่ และจากโครงการการจัดกิจกรรมที่เน้นความร่วมมือทางสังคมนี้ เป็นเสมือนจุดเริ่มต้นของบทบาทการเป็นผู้นำท้องถิ่น ถึงแม้จะต้องอาศัยตัวช่วยที่เป็นกลไกผลักดันจากนักวิชาการหรือองค์กรอิสระอื่น ๆ เมื่อมองภาพรวมในเชิงปฏิบัติการเบื้องต้นสำหรับชุมชนย่านตลาดสามชุกแล้ว ภาครัฐอย่างเทศบาลตำบลสามชุกที่เป็นหน่วยงานบริหารราชการแบบท้องถิ่นนี้ กล่าวได้ว่าประสบความสำเร็จในการส่งเสริมกิจกรรมที่มุ่งเน้นการฟื้นฟูศักยภาพของพื้นที่ได้ดีในระดับหนึ่ง

2) แผนงานสุขภาพิบาลชุมชนและสถานที่

เป็นแผนงานและโครงการที่มุ่งส่งเสริมกายภาพของพื้นที่เป็นหลัก จากที่เป้าหมายในการพัฒนาชุมชนให้สามชุกเป็นเมืองหน้าอยู่ กิจกรรมอาชีพหลักในพื้นที่มีทั้งการค้าซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นตลาดทั้งในส่วนของอาคารที่เป็นเรือนแถวไม้และเรือนตลาดสด ระบบการตอบสนองของความพอใจของผู้ซื้อและการถูกสุขลักษณะที่ดีจึงเป็นสิ่งสำคัญที่โครงการตั้งเป้าไว้

โครงการที่ประสบผลที่ดีในช่วงที่ผ่านมาคือการก่อสร้างพื้นที่สวนสาธารณะ โดยพื้นที่นี้ในปัจจุบันเป็นที่ว่างที่สำคัญในการรวมกลุ่มกิจกรรมย่อยของคนในพื้นที่ ทั้งในส่วนของนันทนาการและการกีฬา เป็นพื้นที่สำคัญที่ทำให้เกิดการรวมกลุ่มของแม่บ้านในตลาดสามชุกที่เริ่มต้นใช้พื้นที่เป็นที่ออกกำลังกาย ประเภทการเดินแอโรบิค เมื่อผ่านไประบบการรวมกลุ่มกิจกรรมของกลุ่มแม่บ้านนี้ขยายสืบเนื่องต่อ เริ่มจัดตั้งชมรมประดิษฐ์ของที่ระลึกต่าง ๆ ซึ่งเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีของการมีส่วนร่วมกันในพื้นที่ สวนสาธารณะนี้ยังใช้ประโยชน์ในการเป็นพื้นที่ประชุมกลางแจ้งที่จัดขึ้นโดยเทศบาลฯ เพื่อแจ้งหรือรายงานข่าวคราวที่สำคัญแก่ชุมชน

โครงการในปัจจุบันมีแนวคิดที่เน้นในเรื่องการจัดพื้นที่ตลาดให้ถูกสุขลักษณะ และการรักษาสภาพแวดล้อมที่เป็นเอกลักษณ์ของพื้นที่อย่างริมฝั่งและแม่น้ำท่าจีน ซึ่งสภาพภายในตลาดนั้นนอกจากความทรุดโทรมของตัวอาคารในพื้นที่แล้ว ความสกปรกจากหยากไย่หรือทางเท้าในบางจุดก็เป็นทัศนียภาพที่ดูแล้วไม่ชวนมอง โดยเฉพาะแก่ผู้เข้ามาในพื้นที่ ดังนั้นกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการปรับสภาพในเบื้องต้นขององค์กรรวมทางกายภาพของพื้นที่จึงถูกกำหนดโดยอาศัยความร่วมมือจากกลุ่มผู้ค้าในตลาดดังนี้

ตารางที่ 5.2 แสดงแผนงานและโครงการกิจกรรมชุมชน

ที่มา : การศึกษาจากแผนพัฒนาเทศบาลตำบลสามชุก ปี พ.ศ.2546

โครงการ	หัวข้อย่อย	เนื้อหา
โครงการพัฒนาตลาด	- ลักษณะกิจกรรม	ขอความร่วมมือกลุ่มผู้ค้าในพื้นที่ จัดการบริหารเขตครอบครองของตนให้เกิดความสะอาด และส่งเสริมแนวนโยบายของชาว คือการเชิดชูร้านค้าที่มีลักษณะกิจกรรมการทำอาหารให้ถูกสุขลักษณะ นอกจากร้านอาหาร ในส่วนร้านอื่น ๆ ที่อยู่ในพื้นที่เช่นกัน
	- สถานที่	ทุกพื้นที่ในย่านตลาดสามชุก

ตารางที่ 5.2 แสดงแผนงานและโครงการกิจกรรมชุมชน (ต่อ)

ที่มา : การศึกษาจากแผนพัฒนาเทศบาลตำบลสามชุก ปี พ.ศ.2546

โครงการ	หัวข้อย่อย	เนื้อหา
โครงการพัฒนาตลาด (ต่อ)	- เป้าหมายทางวัฒนธรรม	เป็นจุดเริ่มต้นของการให้ความร่วมมือในการพัฒนาตลาด เพื่อเป็นจุดดึงดูดสู่การร่วมมือในส่วนอื่น ๆ ส่งเสริมให้เยาวชนมีส่วนร่วมโดยการเป็นผู้ประเมินความสะอาดภายในโครงการ
	- ผู้มีส่วนร่วม	เทศบาล, ประชาชนในพื้นที่
โครงการรักทำเงิน	- ลักษณะกิจกรรม	เป็นแนวนโยบายแผนงานในการรณรงค์ฟื้นฟูสภาพริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน และรวมถึงการรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อมของพื้นที่ ตั้งแต่การปูพื้นฐานทางจิตสำนึกในระดับเยาวชนสู่ประชาชนทั่วไป
	- สถานที่	แม่น้ำท่าจีนและชายฝั่ง
	- เป้าหมายทางวัฒนธรรม	ให้เกิดจิตสำนึกต่อแม่น้ำ
	- ผู้มีส่วนร่วม	เทศบาลและประชาชนในพื้นที่ เน้นความสำคัญจากระดับเยาวชนในพื้นที่เป็นกลุ่มสำคัญ

โครงการตามแผนงานข้างต้นเป็นส่วนงานที่เน้นการส่งเสริมพื้นที่ทางกายภาพ ในส่วนการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนนั้นยังไม่มีรูปแบบปรากฏที่ชัดเจน การวางแผนในส่วนนี้เป็นระดับเบื้องต้นของการบำรุงรักษาพื้นที่โดยให้ประเด็นการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเป็นส่วนสำคัญ จากที่กล่าวถึงแผนโครงการรวมของจังหวัดสุพรรณบุรีที่กล่าวถึงการเกิดสภาพน้ำเสียของกลุ่มแม่น้ำท่าจีนในจังหวัดเกี่ยวข้อง จังหวัดสุพรรณบุรีจึงเน้นการรักษาสภาพแวดล้อมของแม่น้ำจากในส่วนของแม่น้ำสู่ระดับชุมชนคือ การรักษาความสะอาดและระบบสุขลักษณะที่ดีของบ้านเรือนในชุมชน แนวคิดในการอนุรักษ์อาคารในพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุกเป็นผลสะท้อนมาจากจุดเริ่มต้นในการฟื้นฟูสภาพตลาด และการขอความร่วมมือจากกลุ่มประชาชนในพื้นที่เกี่ยวกับสุขาภิบาลอาคาร

การวางโครงการที่เน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในแผนงานนี้ เป็นลักษณะการสอดแทรกเข้าสู่ระบบบูรณาการทางด้านการศึกษา โดยจัดเป็นโครงการร่วมกับภาครัฐในส่วนอื่น ๆ ของพื้นที่ โดยเฉพาะกลุ่มโรงเรียนในย่านตลาดสามชุก เช่น โรงเรียนสามชุกรัตนโกศาราม โรงเรียนสมเด็จพระวันรัตน์เป็นต้น เน้นการจัดกิจกรรมในส่วนงานประชาสัมพันธ์และเข้าชนพื้นที่ตามจุดต่าง ๆ ซึ่งในแต่ละโครงการหลักก็จะมีประเด็นศึกษาย่อยตามกลุ่มกิจกรรมในส่วนอื่นต่อกัน

ทั้งโครงการพัฒนาตลาดและโครงการรักทำเงิน มีความต่อเนื่องกันอย่างสมบูรณ์โดยในส่วนงานเริ่มต้นของการจัดกิจกรรมคือ การทำความสะอาดพื้นที่ ซึ่งทางเทศบาลขอความร่วมมือจากกลุ่มแม่ค้าและเจ้าของร้านค้าในตลาดสามชุกให้ร่วมมือกันจัด “วันทำความสะอาดครั้งใหญ่ (Big cleaning day)” ตั้งแต่การจัดบริเวณถนนทางเท้าที่เคยมีการวางของเกะกะ กระจัดกระจายและขวางทางการสัญจร สู่การทำทำความสะอาดตัวอาคารซึ่ง

บางหลังเช่น เรือนตลาดเงินหมอน เป็นอาคารที่มีการครอบครองพื้นที่เพียงบางส่วนและปล่อยให้เกิดหยากไยเกาะ ตัวอาคารจนดูเหมือนอาคารร้าง และพื้นที่อาคารก็ไม่ได้มีการใช้สอยให้เหมาะสมกับปริมาณพื้นที่ที่น่าจะตอบสนอง การใช้งานมากกว่าการเป็นที่เก็บของ ทางเทศบาลตำบลสามชุกจึงแจ้งเรียนผู้ครอบครองพื้นที่ให้ทำความสะอาด ซึ่งทางผู้เช่าพื้นที่และกลุ่มคนในตลาดก็ให้ความร่วมมือ โดยกำจัดสิ่งของและขยะตลอดจนหยากไยที่ชาวบ้าน เรียกกันว่า “หยากไยร้อยปี” และปรับสภาพพื้นที่ภายในด้วยการทำพื้นใหม่ รวมถึงการจัดพื้นที่เช่าค้าขายเป็น ส่วนศูนย์อาหารและพื้นที่นั่งรับประทาน จนในปัจจุบันพื้นที่นั้นก็กลับสภาพจากพื้นที่เสียประโยชน์เป็นร้านอาหาร รวมเพื่อรองรับผู้มาเยี่ยมเยือนพื้นที่

การทำความสะอาดพื้นที่ครั้งใหญ่นี้ เป็นส่วนจุดประกายสำคัญในการทำให้ชาวบ้านรู้สึกถึงคุณค่าของ พื้นที่เสื่อมโทรมให้กลับมามีประโยชน์อีกครั้ง และเป็นข้อคิดสำคัญในการเกิดการรวมประชุมเพื่อพัฒนาไปสู่การ กำหนดแนวทางการอนุรักษ์อาคารในพื้นที่ จากการแสดงให้เห็นคุณค่าของอาคารในการใช้สอยที่ยังคงรองรับ ความต้องการของคนในพื้นที่ได้

ภาพที่ 5.19 บรรยายภาพกิจกรรมทำความสะอาดในพื้นที่ (ซ้าย)

ภาพที่ 5.20 กลุ่มเด็ก ๆ ในตลาดที่ร่วมช่วยเก็บขยะในพื้นที่ (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 5.21 บรรยายภาพการดูงานในพื้นที่และประชาสัมพันธ์ของนักเรียนในชุมชน 1 (ซ้าย)

ภาพที่ 5.22 บรรยายภาพการดูงานในพื้นที่และประชาสัมพันธ์ของนักเรียนในชุมชน 2 (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

การประชาสัมพันธ์โครงการนั้นให้กลุ่มเยาวชนเป็นผู้เรียนรู้การปฏิบัติการณ์ในพื้นที่ เนื่องด้วยหลายฝ่าย เห็นว่าบางกรณีขอความร่วมมือจากทางเทศบาล ชุมชนนั้นไม่เสมอไปที่จะสัมฤทธิ์ผลเท่ากับการผลักดัน ให้เด็ก ๆ ลูกหลานของคนในพื้นที่เป็นกลไกในการผลักดันคลื่นความคิดสู่กลุ่มผู้สูงวัยในพื้นที่ และผลที่ได้รับก็ตรง ตามเป้าหมาย

จากโครงการทำความสะอาดในพื้นที่ได้ขยายผลของโครงการสู่ชุมชนโดยตรง คือการจัดงบประมาณสู่ กลุ่มโรงเรียนในการขยายผลเพื่อปลูกสำนึกของการรักษาความสะอาดในพื้นที่ ตามทิศทางของนโยบายเมืองนำ อยู่ที่เป็นแนวคิดหลักในการพัฒนาชุมชนของเทศบาลตำบลสามชุก โดยเชื่อมมิติของพื้นที่จากตลาดสู่พื้นที่ ต่อเนื่องในเขตชุมชน และมีแนวคิดในการจัดการสุขาภิบาลสถานที่ตามความเหมาะสมเป็นลำดับการเรียนรู้ สำหรับประชาชนดังนี้

1) ในส่วนของชุมชนพื้นย่านตลาดเก่าและพื้นที่ใหม่ เน้นการรักษาความสะอาดจากการจัดโครงการ หน้าบ้านหน้ามอง โดยผลการปฏิบัติอยู่ในเกณฑ์ที่ดี โดยเฉพาะในพื้นที่หลักอย่างถนนซอย 1 และถนนเลียบบนที่ ที่เป็นส่วนที่มีความพลุกพล่านของกลุ่มคนในพื้นที่ แต่บางพื้นที่ก็ละเลยข้อปฏิบัติในการให้ความร่วมมือ ซึ่งส่วน ใหญ่เป็นการกล่าวอ้างถึงความจำเป็นในเรื่องของพื้นที่และรูปแบบการค้าเฉพาะที่ไม่สามารถรองรับแนวคิด บางส่วนในจุดนี้ และทางหน่วยงานที่ดูแลก็ลำบากในการควบคุมเพราะโครงการเหล่านี้เป็นเพียงโครงการนำร่อง ที่มีรูปแบบของมาตรการที่ควบคุมเป็นข้อกำหนดกฎเกณฑ์ตายตัวมาบังคับใช้

2) การปรับปรุงสภาพแวดล้อมของพื้นที่สำคัญในชุมชน เช่นวัดวาอาราม โรงเรียนในแหล่งชุมชน เพื่อ พัฒนาเป็นพื้นที่สามธารณะของชุมชนสำหรับมาใช้กิจกรรมร่วม โครงการที่ผ่านมาที่ปูพื้นฐานกิจกรรม คือ โครงการนำวัดนำมอง ที่ใช้พื้นที่ของวัดสามชุก วัดเก่าแก่อยานเป็นพื้นที่ปฏิบัติการ

ภาพที่ 5.23 การปรับปรุงสภาพพื้นที่ริมน้ำของวัดสามชุก 1 (ซ้าย)

ภาพที่ 5.24 การปรับปรุงสภาพพื้นที่ริมน้ำของวัดสามชุก 2 (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ผลประโยชน์ของการจัดโครงการจากแผนงานในส่วนนี้ สร้างปรากฏการณ์ของการทำงานเชิงประสาน ระหว่างภาครัฐและประชาชนทุกระดับ ในการลงพื้นที่ในบริเวณวัดสามชุกนี้ จุดมุ่งข้อยในการจัดกิจกรรมนั้นคือใน เรื่องการขยายผลการทำความสะอาดพื้นที่ของชุมชนแล้ว การให้พื้นที่ของวัดสำคัญในชุมชนเป็นพื้นที่ปฏิบัติการ เป็นส่วนหนึ่งในการเชื่อมพื้นที่สำคัญของชุมชนให้ปรากฏเป็นลำดับต่อการรับรู้ของกลุ่มคนในพื้นที่ โดยในจุดนี้

เป็นการสอดแทรกคลื่นความคิดในส่วการพัฒนาเชิงรุกของนโยบายเล็ก ๆ ในการพัฒนายานตลาดสู่การเป็นพื้นที่
ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และให้กิจกรรมย่อย ๆ ตามโครงการต่าง ๆ เป็นส่วนปลูกสำนึกและแทรกความรู้สู่กลุ่ม
เยาวชนในการพัฒนาเป็น “มัคคุเทศก์น้อย” ของพื้นที่ ที่สามารถประชาสัมพันธ์ส่วนดีต่าง ๆ ของชุมชน

3) การพัฒนาโครงการทำความสะอาดสู่การจัดระบบการเก็บและกำจัดขยะในพื้นที่ ทั้งในการจัด
โครงการทอดผ้าป่าขยะ สู่โครงการขยะรีไซเคิล โดยโครงการดังกล่าวเป็นโครงการเป็นแผนการเรียนรู้ในห้องเรียน
ของโรงเรียนในชุมชนเป็นวิชาสามัญอยู่เป็นประจำ แต่การประสานงานในโครงการใช้พื้นที่ศึกษาคือชุมชนตลาด
สามชุกเป็นพื้นที่ปฏิบัติการเรียนรู้จริง พื้นที่ปฏิบัติก็คือ ย่านชุมชนย่อยในพื้นที่เขตเทศบาล นักเรียนและกลุ่ม
ประชาชนที่ร่วมโครงการจะได้เข้าไปสำรวจพื้นที่ และคัดแยกขยะที่มีประโยชน์ในการนำกลับมาใช้ตามความ
เหมาะสม แต่ประเด็นสอดแทรกคือการได้เข้าไปทราบปัญหาในแต่ละชุมชน ซึ่งกลุ่มเยาวชนทำหน้าที่เสมือนเป็น
สมาชิกสภาเทศบาลตำบลที่เข้าพื้นที่และรับรู้ปัญหาส่วนอื่นนอกเหนือจากการปฏิบัติในส่วนของกรอบแนวคิด
หลักที่วางไว้ในเบื้องต้น

ภาพที่ 5.25 การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ในวัดสามชุก (ซ้าย)

ภาพที่ 5.26 เจ้าหน้าที่สาธิตกิจกรรมให้เยาวชนในพื้นที่ดูเป็นตัวอย่าง (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 5.27 สะพานข้ามแม่น้ำสุพรรณบุรีสู่วัดสามชุก (ซ้าย)

ภาพที่ 5.28 บรรยายภาคการฟังการสาธิตของกลุ่มนักเรียน (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

นอกจากการเข้าพื้นที่ชุมชนในส่วนนี้แล้ว วัดและโรงเรียนยังเป็นพื้นที่ที่ศึกษาร่วม ความหมายในการศึกษานี้ทำให้เห็นความสำคัญของพื้นที่วัดและโรงเรียนชุมชนในการเป็นพื้นที่ร่วมที่มีศักยภาพในการพัฒนาในด้านอื่น ๆ สำหรับวัดในพื้นที่ การเข้าไปทำความสะอาดและปรับปรุงสภาพ ทั้งวัดสามชุก วัดวิมลโกศาราม วัดบ้านทึง วัดดอนไร่ ฯลฯ เป็นวัดที่ทางเทศบาลเน้นให้ปฏิบัติตามแผนโครงการ ทั้งนี้ก็เป็นปัจเจกมาจากแนวคิดเดิมคือการศึกษาเพื่อเชื่อมโยงพื้นที่ และกำหนดคุณลักษณะที่ดีของแต่ละวัดในการบูรณาการสู่การจัดทำแผนที่ท่องเที่ยวในย่านนั้นเอง

4) แหล่งน้ำอย่างแม่น้ำ และคูคลองในพื้นที่เป็นนโยบายการฟื้นฟูในระดับสูงสุด เป็นการสนองนโยบายขององค์กรวมในกลุ่มจังหวัดที่มีแม่น้ำท่าจีนไหลผ่าน การวางแผนโครงการในส่วนงานนี้แบ่งเป็นสองแผนงาน คือ การจัดการน้ำเสียก่อนปล่อยสู่แหล่งน้ำ และการปรับสภาพชายฝั่งเพื่อป้องกันการพังทลายจากการกัดเซาะของสายน้ำ

ในส่วนของการจัดการน้ำเสียก่อนปล่อยสู่แหล่ง เทศบาลตำบลสามชุกมุ่งเน้นการพัฒนาความรู้สู่ชุมชนในเรื่องของการจัดการสุขาภิบาลชุมชนด้วยการจัดทำแผนประชาสัมพันธ์เรื่องการทำปอดักไขมัน เนื่องจากพื้นที่ของชุมชนที่อยู่ริมน้ำเป็นส่วนใหญ่ เดิมทีการใช้แม่น้ำและลำคลองในพื้นที่มีการใช้อย่างเบ็ดเสร็จด้วยการทิ้งน้ำเสียจากการซักล้างทั้งส่วนของภาชนะและเสื้อผ้า ระบบนิเวศน์ของชุมชนนั้นมีโอกาสเสื่อมโทรมเป็นลำดับ แม้ว่าเมื่อเปรียบเทียบระดับความเสียหายของแม่น้ำท่าจีนในสวนอำเภอสามชุกและข้างเคียงมีความเสียหายเป็นปริมาณน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับบางจังหวัดอย่างนครปฐม⁵⁹ หรือในพื้นที่ชุมชนเมืองขนาดใหญ่อย่างอำเภอเมือง แต่ความต่อเนื่องที่อยู่ในต้นตอเดียวกัน จึงจำเป็นต้องมีมาตรการป้องกันรวม อีกทั้งยังยานการค้าอย่างพื้นที่ตลาดเป็นพื้นที่สะสมไขมันจากการประกอบอาหาร ระบบการดักไขมันและปรับสภาพน้ำจึงเป็นมาตรการที่ชัดเจนที่สุดในการสื่อประชาสัมพันธ์อย่างทั่วถึง

ภาพที่ 5.29 แหล่งน้ำเสียจากชุมชนต่างๆ ในพื้นที่ย่านศึกษา (ซ้าย)

ภาพที่ 5.30 สภาพการปล่อยน้ำเน่าเสียของชุมชน (ขวา)

⁵⁹ เทียบค่า BOD. ของแหล่งน้ำกรณีศึกษา แม่น้ำท่าจีน. กรมควบคุมมลพิษ. 2544. วิฤตการณ์แม่น้ำท่าจีน.

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 5.31 การจัดสร้างบ่อบำบัดและบ่อดักไขมันในพื้นที่ต่าง ๆ 1 (ซ้าย)

ภาพที่ 5.32 การจัดสร้างบ่อบำบัดและบ่อดักไขมันในพื้นที่ต่าง ๆ 2 (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

นอกจากนี้ยังเริ่มมีการสาธิตสารชีวภาพที่เกี่ยวกับการปรับปรุงสภาพน้ำในแม่น้ำ โดยจากสื่อองค์กรอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมภายนอก ตามที่หลายโครงการที่เกี่ยวกับชุมชนริมน้ำมีการใช้งานแล้วเกิดประสิทธิภาพในการฟื้นฟูที่ดี ทางเทศบาลก็จะจัดวิทยากรสาธิตกิจกรรมในส่วนนี้เช่นกัน

ภาพที่ 5.33 การสาธิตการใช้สารชีวภาพสู่ประชาชน

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

และในส่วนโครงการปรับปรุงสภาพชายฝั่งเพื่อป้องกันการพังทลายจากการกัดเซาะของสายน้ำ เป็นนโยบายหลักในการส่งเสริมกายภาพของพื้นที่ทางหนึ่ง และเป็นส่วนที่ป้องกันการพังชำรุดของทรัพย์สินริมน้ำ เช่นถนนหนทางในพื้นที่ และกลุ่มอาคารที่อยู่ริมน้ำ โครงการนี้เดิมที่เน้นไปในส่วนของการพัฒนาตามบริเวณริมคลองชลประทานเป็นหลัก มาในระยะหลังที่เกิดกระแสการอนุรักษ์พื้นที่และพัฒนาพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำตามจุดบริเวณสำคัญต่าง ๆ จากโครงการของชุมชนรูปแบบเดียวกันในจังหวัดอื่น ๆ แนวคิดนี้จึงเป็นส่วนต่อเนื่องจากโครงการที่เกี่ยวกับการรักษาสิ่งแวดล้อมแม่น้ำและคูคลอง

การออกแบบในส่วนงานนี้เป็นการจัดทำโครงการจากสำนักงานเทศบาลตำบลโดยตรง พื้นที่ที่ผ่านการพัฒนาที่ผ่านมาได้แก่ พื้นที่ริมคลองชลประทานทั้งในส่วนของชายฝั่งสองข้างและองค์ประกอบการสัญจรอื่น ๆ เช่น สะพานและทางเท้า สิ่งหนึ่งที่เป็นประเด็นเด่นชัดที่เกิดขึ้นโดยกรอบพัฒนาของหน่วยงานคือรูปแบบขององค์ประกอบทางสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมชุมชนนั้น ยังไม่สร้างความประทับใจในภาพลักษณ์ด้านความ

สวຍงามที่เกิดจากความกลมกลืนทางภูมิทัศน์พื้นที่ เนื่องงานส่วนใหญ่ของการออกแบบจบลงที่โครงสร้างของสิ่งก่อสร้างเป็นหลัก งานด้านสถาปัตยกรรมที่มีรายละเอียดที่สอดคล้องกับกายภาพและความรื่นรมย์นั้นไม่ปรากฏในงานก่อสร้าง ส่วนนี้อาจเป็นผลมาจากการกำหนดงบประมาณที่พอเพียงกับประโยชน์ใช้สอยแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งลักษณะการจัดทำรูปแบบของภาครัฐมักนิยมในการใช้แบบมาตรฐานที่มาจากกรมโยธาของจังหวัดนั้น ๆ ไม่มีรูปแบบที่ออกแบบเฉพาะให้เหมาะสมกับพื้นที่ แต่ประเด็นเหล่านี้ก็ไม่ได้เป็นปัญหาของชุมชนเนื่องจากความคุ้นเคยในสิ่งที่เป็นอยู่และไม่มีประสบการณ์การรับรู้ในรูปแบบอื่นที่แตกต่างกันออกไป

จุดนี้จึงเป็นประเด็นที่ชี้ให้เห็นภาพรวมแนวคิดในการอนุรักษ์ โดยหน่วยงานภาครัฐไม่สามารถกำหนดกรอบการจัดการพื้นที่ชุมชนในกลุ่มย่านเก่า เนื่องด้วยคนในพื้นที่และหน่วยงานที่เป็นผู้อาศัยโดยตรง รับรู้คุณค่าของความงามที่เกิดจากความเป็นของดั้งเดิมและสมบูรณ์กว่าที่อื่น แต่ก็ไม่สามารถที่จะพัฒนาแนวคิดสู่แนวทางปฏิบัติเฉพาะด้านเช่นนี้ ดังนั้นการจัดการชุมชนโดยภาครัฐในพื้นที่ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ในระดับเบื้องต้นจึงเป็นเพียงการจัดการในรูปแบบการเสนอกิจกรรมทางสังคมที่เน้นการปลูกฝัง การมีจิตสำนึกของการร่วมมือเพื่อเป็นแรงกระตุ้นชุมชนในการเข้าร่วมกิจกรรมที่มุ่งเป้าหมายทางสังคมโดยตรง ผลพลอยได้คือการสร้างแนวทางการรับรู้ถึงความร่วมมือระหว่างรัฐบาลท้องถิ่นกับประชาชนในพื้นที่ และสร้างเครื่องมือในการศึกษาพื้นที่ร่วมกัน เพื่อกำหนดแผนในการวางนโยบายพัฒนาในระดับอื่น ๆ ต่อไป

5.1.2 สรุปผลการปฏิบัติการโดยภาครัฐท้องถิ่นในพื้นที่

การศึกษาการดำเนินงานในแนวพัฒนาและอนุรักษ์พื้นที่ของย่านตลาดสามชุกโดยหน่วยงานราชการท้องถิ่น คือเทศบาลตำบลสามชุก กรอบแนวคิดนั้นปรากฏเป็นสองส่วนที่ชัดเจน คือการพัฒนาความรู้ในเรื่องการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมแก่ประชาชนในพื้นที่ กับแนวคิดในเรื่องการพัฒนาโครงสร้างทางกายภาพของพื้นที่ที่เน้นตอบสนองประโยชน์ใช้สอยเป็นประการสำคัญ ในส่วนเรื่องของความเหมาะสมในรูปลักษณะทางสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องและกลมกลืนกับพื้นที่ซึ่งไม่มีรูปแบบที่เป็นความเฉพาะในถิ่น สิ่งที่ขาดไปนี้ น่าจะเกิดจาก

- งบประมาณที่ต้องจัดสรรให้พอเพียงตามเป้าหมายของผู้นำท้องถิ่นที่มีระยะเวลาการปกครองในช่วงเวลาหนึ่ง และเน้นโครงสร้างกายภาพของการพัฒนาให้ปรากฏเป็นรูปธรรมมากที่สุด อันจะเป็นผลตอบแทนในการมีโอกาสได้รับเลือกจากการเลือกตั้งในระดับท้องถิ่นต่อไป
- ในหน่วยงานที่มีข้าราชการประจำอย่างกองออกแบบ หรือฝ่ายช่างของเทศบาลตำบลนั้นส่วนใหญ่เป็นวิชาชีพทางด้านโยธาในระดับวิศวกรและช่างเทคนิค การให้รายละเอียดขององค์ประกอบในการออกแบบจึงตอบสนองความเหมาะสมด้านการใช้สอยเป็นหลัก กอปรกับการเน้นใช้รูปแบบมาตรฐานที่มาจากหน่วยงานในภูมิภาคที่ปรากฏเป็นรูปธรรม

จากสองประเด็นหลักในเบื้องต้น ก็คือภาพลักษณ์ของผลงานทางรูปธรรมของโครงสร้างทางกายภาพของพื้นที่ ซึ่งเป็นรูปแบบที่ซ้ำซ้อนกับพื้นที่อื่น ๆ ทั่วประเทศ ภาพลักษณ์ของชุมชนและภูมิทัศน์จึงขาดความสัมพันธ์และสามารถสร้างเอกลักษณ์ต่อพื้นที่เป็นอย่างมาก

ในแง่มิติทางสังคม นับว่าบทบาทการเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนในทุกระดับเริ่มปรากฏภาพที่สร้างความชัดเจนของการร่วมมืออย่างมีขั้นตอนและต่อเนื่อง โครงการย่อยที่เกิดขึ้นหลายโครงการจึงเป็นโครงการที่ประสบความสำเร็จของการสื่อภาพความร่วมมือออกมา แต่ในกิจกรรมทางประเพณีและวัฒนธรรมของพื้นที่ ในส่วนนี้ยังไม่มีส่งเสริมความเนื่องของรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลาย ซึ่งจุดนี้เป็นส่วนที่ทำให้เสน่ห์ของพื้นที่ใน

แง่มุมทางวัฒนธรรมและพิธีการขาดหายไป ซึ่งถ้าเป้าหมายระยะยาวในการจัดการพื้นที่สู่ความเป็นย่านการค้าเก่าและเชื่อมโยงสู่แหล่งวัฒนธรรมอื่น ๆ ในการสร้างเครือข่ายเพื่อการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมระดับท้องถิ่น มีโอกาสล้มเหลวทางปริมาณของกลุ่มคน เนื่องจากกิจกรรมที่มีอยู่เป็นรูปแบบสามัญที่ไม่แตกต่างจากท้องถิ่นอื่น ซึ่งคนในก็อาจจะไม่เกิดความสนใจต่อการเข้าร่วมกิจกรรมนั้น ๆ ในพื้นที่ ส่วนนี้ทางภาครัฐจำเป็นต้องเน้นรายละเอียดที่เจาะลึกถึงความต้องการและส่งเสริมให้เกิดความต่อเนื่อง จนเกิดเป็นประเพณีที่ดีต่อไป

5.2 แนวคิดและการปฏิบัติการฟื้นฟูพื้นที่โดยกลุ่มผู้อาศัยในย่านตลาดสามชุก

แนวคิดในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ของพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุกนี้ เริ่มขึ้นจากความร่วมมือของคนในพื้นที่ที่เป็นกลุ่มแกนนำในท้องถิ่นอย่างแท้จริง ประเด็นสำคัญในการเริ่มเล็งเห็นคุณค่าของถิ่นฐานที่รองรับชีวิตของคนในสังคมนี้มีประเด็นโดยตรงจากการเกิดกระแสรักกลุ่มอาคารเรือนแถวไม้ เพื่อสร้างเป็นอาคารพาณิชย์แบบตึกแถว เนื่องจากการเล็งประโยชน์จากธุรกิจที่ดินโดยกลุ่มผู้ประกอบการหลักของพื้นที่ จุดนี้เป็นสิ่งที่ทำให้กลุ่มแกนนำในพื้นที่เกิดการรวมตัวกันก่อตั้งเป็น “กลุ่มคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก”

5.2.1 องค์กรชุมชนเพื่อพัฒนาและอนุรักษ์ตลาดสามชุก

กลุ่มคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกมีที่มาและการก่อเกิดที่น่าสนใจ คือการเกิดขึ้นมาในสถานะที่เชื่อมกันระหว่างการเป็นกลุ่มองค์กรภายใต้กำกับขององค์กรบริหารของรัฐส่วนท้องถิ่น และการเป็นกลุ่มหรือองค์กรชุมชนท้องถิ่นที่มีนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลสามชุกเป็นประธานคณะกรรมการ และมีคณะกรรมการชุมชนที่มาจาก การเลือกตั้งของประชาชนในเขตการปกครองของเทศบาล คือชุมชน 14 ชุมชนที่เทศบาลกำหนดขึ้นก่อนหน้านี้นี้ รวมถึงผู้ทรงคุณวุฒิอื่น ๆ หลากหลายอาชีพทั้งที่ยังอาศัยอยู่และย้ายออกไปนอกชุมชนแล้วร่วมเป็นคณะกรรมการ

การเกิดขึ้นของคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก เป็นการตอบสนองต่อปัญหาที่ชุมชนตลาดสามชุกกำลังเผชิญในขณะนั้น คือปัญหาในการดำรงอยู่ของตลาดสามชุก การจัดตั้งองค์กรนี้เกิดขึ้นในเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2544 จากเวทีประชาคมที่สมาชิกวุฒิสภา ดร.สมเกียรติ อ่อนวิมล ซึ่งมีพื้นเพเป็นคนอำเภอสามชุก ได้เข้ามาผลักดันให้เกิดการระดมความคิดเห็นจากชาวบ้านและชาวตลาดเกี่ยวกับอนาคตของตลาดสามชุก ตามที่กล่าวถึงกรณีการรื้อตลาดในข้างต้น

นอกจากเศรษฐกิจของตลาดเก่าแห่งนี้ได้ซบเซามาอย่างต่อเนื่องจากการเกิดตลาดใหม่ขึ้นในทำเลที่ตั้งดีกว่า และเป็นภาคเศรษฐกิจสมัยใหม่กว่า แต่ผู้อยู่อาศัยในพื้นที่ไม่มีความพร้อมที่จะย้ายออก ในขณะที่บางส่วนเริ่มเกิดความหวุ่นไหวคิดจะย้ายเข้ากรุงเทพฯ จึงเกิดประเด็นที่เรื้อรังในการตัดสินใจเกี่ยวกับที่อยู่อาศัยในผืนแผ่นดินนี้ของตนเรื่อยมาและหาข้อสรุปไม่ได้ ในขณะที่อีกส่วนใหญ่เล็งเห็นคุณค่าทางสถาปัตยกรรมเก่าแก่ของตัวอาคารตลาดที่สมควรจะอนุรักษ์ไว้ และหลายคนรู้สึกผูกพันกับสถานที่แห่งนี้ในฐานะที่อยู่อาศัยและแหล่งทำมาหากิน เลี้ยงชีวิตคนในชุมชนตั้งแต่รุ่นบรรพบุรุษนับชั่วอายุคน “เห็นตลาดทรุดโทรม ร่วงโรย เป็นที่ที่คนเข้ามาตักตวงได้ผลประโยชน์ร่วมกัน ชายของเก็บเงิน สร้างตึก เลี้ยงลูกหลาน พอมาถึงวันหนึ่งมันกลายเป็นบ่อน้ำแห้ง ก็มาคิดว่าจะช่วยกันอย่างไร”⁶⁰ เป็นคำกล่าวของแกนนำท่านหนึ่ง

⁶⁰ สมชาย หงษ์สุพรรณ. สัมภาษณ์. 16 เมษายน 2546.

ในการประชุมครั้งนั้นได้ระดมเสนอความคิดเห็นในการที่จะอนุรักษ์ตลาดสามชุกนี้ไว้เป็นมรดกและแหล่งเรียนรู้ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชน และจะพัฒนาตลาดเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ มีการจัดตั้งคณะกรรมการพัฒนาตลาดขึ้น โดยมอบเรื่องราวต่าง ๆ ให้ไปดำเนินการตามเป้าหมาย มีการจัดองค์กรแบ่งเป็นฝ่ายอำนวยการ และฝ่ายปฏิบัติงานอีก 4 ฝ่ายในเริ่มต้นดังนี้

1) ฝ่ายวิชาการ ทำหน้าที่ในการจัดทำเรื่องราวประวัติศาสตร์ท้องถิ่น และรวบรวมข้อมูลสำคัญเกี่ยวกับงานบริการเชิงข้อมูลวิชาการในตลาดสามชุก

2) ฝ่ายเศรษฐกิจ ทำหน้างานจัดกิจกรรมและฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจในระดับชุมชนของตลาดสามชุก

3) ฝ่ายพัฒนาและปรับปรุงตลาด ทำหน้าที่ดูแลกายภาพของตลาดทั้งในเรื่องการความสะอาดและการออกแบบเชิงปรับปรุงทัศนียภาพพื้นที่

4) ฝ่ายพัฒนาการท่องเที่ยว ทำหน้าที่จัดกิจกรรมพิเศษส่งเสริมกิจกรรมท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์

โดยทั้งหมดมีนายกเทศมนตรีในขณะนั้นเป็นประธาน จากนั้นคณะกรรมการที่เข้าร่วมทำงานมีการจัดประชุมอย่างต่อเนื่องตลอดสองปี แต่ในรูปธรรมของการปฏิบัติงานนั้นไม่เกิดการขยายงานแต่ประการใด ทำให้แนวคิดเชิงปฏิบัติการไม่สามารถนำออกมาใช้ได้ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ปัญหาที่สำคัญที่เกิดขึ้นในการทำงานจากการศึกษามีประเด็นสำคัญ คือ

- การขาดความรู้ความเข้าใจในงานด้านการอนุรักษ์พื้นที่ โดยไม่สามารถแปรกระบวนการคิดไปสู่การปฏิบัติการได้

- ความไม่ต่อเนื่องของการติดตามผลการดำเนินงานในแต่ละฝ่าย

- ในแต่ละฝ่ายไม่มีผู้นำ เนื่องจากลักษณะการเกิดเป็นหน่วยงานเริ่มขึ้นจากการที่มีใจรักในถิ่นฐานแต่เพียงอย่างเดียว ในแต่ละฝ่ายจึงไม่มีบุคลากรประจำหน้าที่อย่างชัดเจน แต่ด้วยแรงผลักดันทางความคิดที่จะฟื้นฟูสภาพเศรษฐกิจของชุมชนจึงมีการวางแผนในการจัดกิจกรรมระดับท้องถิ่น โดยมอบหมายหน้าที่ในแต่ละคณะกรรมการเสนอแนะแนวทางของรูปแบบกิจกรรมในพื้นที่

กิจกรรมในช่วงเริ่มต้นของการผลักดันแนวคิดในการฟื้นฟูตลาดสามชุกนั้น ระยะเวลาแรกเป็นการระดมความคิดในเรื่องการสานความหมายของพื้นที่ให้ปรากฏภาพลักษณ์ของชุมชน ด้วยการดำเนินงานของฝ่ายวิชาการในการกระจายกลุ่มคนออกไปทำการสัมภาษณ์ผู้สูงวัยในพื้นที่เกี่ยวกับประวัติศาสตร์และเรื่องราวเก่าแก่ของชุมชน ทั้งทางด้านวิถีชีวิตและวัฒนธรรม โดยมีวัตถุประสงค์ในการนำสิ่งที่ได้รับจากภูมิปัญญาของคนรุ่นก่อนมาจัดทำเอกสารทางวิชาการเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชน ซึ่งในการปฏิบัติการครั้งนั้นเกิดเป็นแรงคิดผลักดันสู่โครงการ “อาหารอร่อยดีที่สามชุก” ในปี 2544⁶¹ ซึ่งเป็นปีแรกของการจัดกิจกรรมระดับชุมชนขึ้น

การดำเนินงานปีแรกของโครงการนั้นถือว่าไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร เนื่องจากการขาดระบบการประชาสัมพันธ์และการจัดการในการวางแผนพื้นที่ ทำให้กลุ่มคนในตลาดไม่ยอมร่วมกิจกรรมในการตั้งซุ้มขายอาหารตามเป้าหมาย ในปีถัดมาคือ ปี 2545 ผลตอบรับของคนในพื้นที่มีมากขึ้นมีคนในตลาดเข้าร่วมโครงการเปิดร้านมากกว่า 50 ร้านซึ่งต่างจากปีแรกพอสมควร

จนในปี 2546 ที่มีการประสานงานร่วมกับกลุ่มเทศบาลตำบลสามชุก และองค์กรอื่นในท้องถิ่นทั้งหน่วยงานราชการเช่น อำเภอสามชุก โรงเรียนและองค์กรอื่น ๆ รวมถึงการเตรียมงานที่มีการวางแผนร่วมในระดับ

⁶¹ มูลนิธิชุมชนไท, 2547, เมื่องนำอยู่ ชุมชนนำอยู่, วารสารชุมชนไท ปีที่ 4 ฉบับที่ 14 กรกฎาคม 2547.

อำเภอ ทำให้ในปีนี้มีร้านร่วมโครงการมากกว่า 100 ร้าน และมีกลุ่มกิจกรรมการแสดงเพื่อความรื่นเริงที่ได้รับความร่วมมือจากสถานศึกษาในพื้นที่มาเพิ่มเติมสีสันในกิจกรรมชุมชนมากขึ้นกว่าเดิม และผลเชิงปริมาณของผู้คนที่มาร่วมงานเทศกาลนี้ก็ได้รับผลตอบรับที่ดีจากสังคมภายนอก ทั้งพื้นที่อำเภอข้างเคียงรวมถึงจากจังหวัดเขตติดต่อต่าง ๆ ของสุพรรณบุรี

ในส่วนการจัดโครงการงานเทศกาลอาหารอร่อยดีครั้งนี้เป็นการดึงความร่วมมือในระดับชุมชน เพื่อเป็นการสร้างกระแสการปลูกจิตสำนึกในการรักถิ่นฐาน เพื่อเป็นการวางแนวทางสำหรับการอนุรักษ์บ้านเรือนในพื้นที่สามชุก กิจกรรมเริ่มต้นของการปลูกจิตสำนึกเริ่มด้วยการจัดงานแสดงนิทรรศการภาพเก่าในพื้นที่ชุมชน ซึ่งขอความร่วมมือจากกลุ่มผู้อาศัยให้รวบรวมภาพถ่ายที่เกี่ยวกับย่านตลาดสามชุก ซึ่งกิจกรรมครั้งนี้สร้างความสนใจและการให้ความร่วมมือเป็นอย่างมาก นับได้จากการส่งภาพที่มาจากแต่ละบ้านรวมกันมากกว่า 600 ภาพทั้งที่มาจากสมุดเก็บภาพ และมาจากภาพแขวนผนังที่ใส่กรอบอย่างดี ทำให้นิทรรศการภาพถ่ายนี้มีความหลากหลายของส่วนที่แสดงถึงยุคสมัยและเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับคนในอดีตของพื้นที่แห่งนี้

ภาพที่ 5.34 การประชุมในส่วนคณะกรรมการพัฒนาตลาดร่วมกับเทศบาลตำบล (ซ้าย)

ภาพที่ 5.35 การชี้แจงสนทนากับกลุ่มคนในพื้นที่จากคณะกรรมการพัฒนาตลาด (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 5.36 การเปิดงานเทศกาลอาหารอร่อยที่สามชุก (ซ้าย)

ภาพที่ 5.37 กิจกรรมการขายอาหารในงานเทศกาล (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ซึ่งในช่วงปี 2546 ที่รูปแบบงานที่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายนั้น ปัจจัยส่วนหนึ่งที่เข้ามามีบทบาทต่อการปฏิรูปการทำงานของคณะกรรมการพัฒนาตลาดให้เกิดความสมดุลและมีระบบในการวางแผนพร้อมทั้งการแจกจ่ายส่วนงานภายในองค์กรนั้น นั่นคือการเข้ามาให้ความช่วยเหลือโดยองค์กรภายนอกอย่างมูลนิธิชุมชนไท (กล่าวถึงในส่วนย่อยที่ 5.2.2) ที่มาช่วยขยายมุมมองของการเติมแต่งรูปแบบกิจกรรมที่เสริมสร้างจากแนวคิดโดยประชาชน จากโครงการ “เทศกาลอาหารอร่อยดีที่สามชุก” จึงนำไปสู่แนวคิดในการอนุรักษ์กลุ่มเรือนอาคารต่าง ๆ ในพื้นที่ โดยใช้โครงการ “ภาพเก่าเล่าชานตำนานสามชุก” เป็นส่วนสอดแทรกกิจกรรมหลักของงานประเพณีตามวันสำคัญที่จัดขึ้นในพื้นที่ และเป็นเวทีร่วมให้เหล่าผู้อยู่อาศัยในท้องถิ่นที่สูงวัยรวมกันออกมาเล่าเรื่องราวของภาพในอดีตอย่างเป็นทางการ

ภาพที่ 5.38 นิทรรศการภาพเก่าเล่าชานตำนานสามชุก 1 (ซ้าย)

ภาพที่ 5.39 นิทรรศการภาพเก่าเล่าชานตำนานสามชุก 2 (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

นอกเหนือจากการจัดกิจกรรมรวมดังกล่าว ผลลัพธ์ของการสร้างเสริมแรงผลักดันจากชุมชน ทำให้ในสังคมเกิดกลุ่มชมรมย่อยขึ้นมาหลากหลายกลุ่ม เช่นกลุ่มแม่บ้านตลาดสามชุกที่รวมตัวกันจากการเป็นกลุ่มออกกำลังกายประกอบเพลง พัฒนาสู่การเป็นกลุ่มกิจกรรมที่สร้างสรรค์ผลงานดอกไม้ประดิษฐ์ โดยเน้นการสร้างผลงานระดับชุมชนเพื่อผลักดันให้เกิดเป็นสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ถึงแม้ว่าในระยะเริ่มต้นการรวมกันของกลุ่มเป็นการตอบสนองความต้องการพื้นฐานด้านจิตใจที่รักชอบในงานกิจกรรมดังกล่าว อีกทั้งรูปแบบผลิตภัณฑ์ก็ยังไม่สามารถนำเสนอได้ดีตามมาตรฐานสินค้าเพื่อการขาย แต่จุดนี้เป็นก้าวแรกของการรวมพลังในระดับกลุ่มย่อยที่ดีกลุ่มหนึ่งในพื้นที่

กลุ่มกิจกรรมนั้นหนาแน่นอย่างชมรมคนรักสุขภาพสามชุก ก็เป็นกลุ่มคนในพื้นที่ที่รวมตัวกันจัดกิจกรรมด้านการออกกำลังกายที่เน้นการเชื่อมโยงพื้นที่ท่องเที่ยวในย่าน โดยมักมีการจัดแรลลี่จักรยาน ทั้งที่มีระยะทางสั้นจรในละแวกชุมชน อย่างเส้นทางวัดสามชุก – ตลาด – วัดบ้านทึง หรือระยะทางไกลเช่นเส้นทาง ตลาดสามชุก – บึงฉวาก เป็นต้นเป็นการส่งเสริมให้เกิดการใช้จักรยานทั้งในและนอกพื้นที่ โครงการนี้เป็นโครงการที่ตอบสนองนโยบายท่องเที่ยวของจังหวัดสุพรรณบุรีที่เน้นการท่องเที่ยวแบบวันเดียวจบ⁶² เป็นการสร้างกระแสการรู้จักพื้นที่ของคนในชุมชนให้มากขึ้นเพื่อประโยชน์ทางการท่องเที่ยวในอนาคต

⁶² ศูนย์กลางการปกครองจังหวัดสุพรรณบุรี, “การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม” ใน www.suphanburi.go.th.

ภาพที่ 5.40 การสาธิตในกลุ่มชมรมประดิษฐ์ดอกไม้ (ซ้าย)

ภาพที่ 5.41 กลุ่มชมรมประดิษฐ์ดอกไม้ (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 5.42 กิจกรรมแรลลี่จักรยานทางไกลจากชมรมคนรัก

สุขภาพสามชุก(ซ้าย)

ภาพที่ 5.43 จุดเริ่มต้นที่ตลาดสามชุก (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

และนอกเหนือจากกลุ่มกิจกรรมที่เกิดขึ้นจากความร่วมมือของคนในสังคมที่เกิดเป็นกลุ่มย่อย ๆ จากข้างต้น การปลูกจิตสำนึกก็มีการวางรากฐานความคิดของการรู้และรักถิ่นเกิดสู่ระดับเยาวชน โรงเรียนในพื้นที่ให้ความร่วมมือต่อคณะผู้ทำงานเป็นอย่างดี ส่วนหนึ่งก็มาจากผู้อำนวยการของแต่ละโรงเรียนก็เป็นสมาชิกในคณะกรรมการผู้หนึ่งเช่นกัน การส่งเสริมระบบการศึกษาในพื้นที่ที่ใช้ย่านชุมชนเก่านี้เป็นกรณีศึกษาตามรายวิชานั้น เป็นส่วนของการบูรณาการทางการศึกษาอย่างแท้จริงในพื้นที่ เช่นในสวนงานกิจกรรมย่อยต่าง ๆ มีการจัดกลุ่มเยาวชนในระดับอนุบาลถึงประถมต้นเข้าร่วมกิจกรรมด้านศิลปะ ส่วนใหญ่หัวข้อที่ใช้มักเกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมชุมชนเช่นบ้านเรือนในตลาด เป็นต้น

นับได้ว่าการเรียนรู้ถึงความสำคัญที่คณะกรรมการตลาดและองค์กรร่วมในย่านตลาดสามชุกวางรากฐานของการส่งเสริมการเรียนรู้ความเป็นชุมชนด้วยกรณีศึกษาตามแผนงานและโครงการต่าง ๆ ที่เสนอสู่สาธารณะชนอยู่ในระดับที่ดี แม้โดยหลักการที่เน้นมิติทางสังคมวัฒนธรรมเป็นประเด็นหลัก ในสวนงานด้านสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมที่มีเทศบาลเป็นผู้ดูแล ยังไม่มีรูปธรรมที่ชัดเจนในการเสนอให้เกิดความ

ผสมผสานในพื้นที่เท่าใดนัก แต่จุดนี้เป็นสิ่งที่บ่งชี้ทิศทางการวางกรอบแนวทางการอนุรักษ์ที่เสริมสร้างจากแรงใจของคนในพื้นที่ในระดับเบื้องต้นที่ดีและมีประสิทธิภาพเพื่อการขยายผลต่อไป

ภาพที่ 5.44 กิจกรรมงานศิลปะของกลุ่มเด็ก ๆ ในพื้นที่ 1 (ซ้าย)

ภาพที่ 5.45 กิจกรรมงานศิลปะของกลุ่มเด็ก ๆ ในพื้นที่ 2 (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

5.2.2 องค์กรภาคีภายนอก

ในปี พ.ศ. 2545 องค์กรภายนอกเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมและช่วยเหลือในการฟื้นฟูสภาพชุมชน ได้แก่ สำนักงานกองทุนสนับสนุนการส่งเสริมสุขภาพ (สสส.) และมูลนิธิชุมชนไทย โดยเข้ามาเสริมฐานการทำงานให้แก่คณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก ภายใต้หัวข้อ “สามชุกน่าอยู่” เป็นส่วนหนึ่งของโครงการนำร่อง 12 เมืองน่าอยู่ ที่เป็นประเด็นในการปฏิบัติการครั้งนี้

โดยโครงการมีหลักการในการที่เริ่มจากการมีส่วนร่วมของชุมชนในระดับล่าง (BOTTOM – UP) และการพัฒนาอย่างเป็นองค์รวม ซึ่งในงานส่วนนี้เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดคณะกรรมการฯ เกิดมุมมองและสร้างความเข้มแข็งในการปฏิบัติกิจกรรมอย่างชัดเจนมาก จากนั้นเจ้าหน้าที่โครงการฯ ได้ลงสำรวจพื้นที่เพื่อศึกษาข้อมูลและสภาพทั่วไปของชุมชน ทำให้เข้าใจประวัติความเป็นมา ปัญหาทางเศรษฐกิจของตลาดและชุมชน สามารถแยกแยะกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องกับเมืองนี้ได้ชัดเจนขึ้น หลังจากนั้นเข้าร่วมกิจกรรม “อาหารอร่อยดีที่สามชุก” ทำให้เห็นขอบข่ายการเชื่อมโยงของกลุ่มคนรุ่นต่างๆ โดยเฉพาะผู้เฒ่าผู้แก่ งานนี้ทำให้ท้องถิ่นได้แสดงออกถึงความภาคภูมิใจในเอกลักษณ์ ทางวัฒนธรรมของชุมชน มรดกทางภูมิปัญญาท้องถิ่นทางด้านอาหาร ที่สามารถสร้างโอกาสทางเศรษฐกิจเพื่อฟื้นความชอบใจของตลาดที่กำลังเผชิญอยู่ได้ แต่ที่ผ่านมามีการจัดเพียงปีละครั้งเท่านั้น

กระตุ้นให้เกิดความชัดเจนขึ้น โดยสนับสนุนการศึกษาแลกเปลี่ยนดูงาน และร่วมเวทีเสวนา คณะกรรมการพัฒนาตลาด ได้เข้าร่วมกิจกรรมกับเมือง ที่มีสภาพการณ์คล้ายคลึงกัน ทำให้ได้เรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนปัญหา เวทีเหล่านี้นอกจากจะเป็นเครื่องมือเพิ่มพูนการรับรู้เฉพาะด้านและขยายมุมมองของชุมชนในปัญหาต่างๆ ให้กว้างขึ้นแล้ว ยังก่อให้เกิดการขยายผลเป็นการคิดค้นทำกิจกรรมอื่น โดยคณะกรรมการเองอีกด้วย ได้แก่ การกลับมาจัดประชุมชาวตลาด เพื่อระดมความเห็นในการพัฒนาฟื้นฟูตลาด แต่ในการจัดครั้งนั้น ยังไม่ได้ข้อสรุปที่ชัดเจนว่าจะเดินหน้าอย่างไร ทำให้ทีมงานวิเคราะห์ได้ว่า “ก้าวแรกสำคัญ”

แทรกแซงอย่างสร้างสรรค์ให้มีการกลไกลดลงในการทำงาน ดังได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า โครงการ

“สามชุกเมืองน่าอยู่” ที่มีอยู่แต่เดิมได้มีการจัดโครงสร้างคณะกรรมการพัฒนาตลาดเป็นด้านต่างๆ อยู่แล้ว แต่ทีมงาน กระตุ้นให้มีการจัดประชุม และนำไปสู่การปรับโครงสร้างองค์กรของโครงการ “สามชุกเมืองน่าอยู่” ใหม่โดยที่ประชุมมีการหารือกันว่าเอาเฉพาะผู้ที่สนใจและเพิ่มเติมคนใหม่เข้ามาโดยการชักชวนกันเอง แบ่งเป็นคณะทำงาน 6 ฝ่าย มีหน้าที่รับผิดชอบการทำงานตามกรอบงานที่กำหนดขึ้น เพื่อให้มีการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง ไปสู่เป้าหมาย ดังนี้

- ฝ่ายจัดระเบียบตลาดและพัฒนาสิ่งแวดล้อม
- ฝ่ายการออกแบบและอนุรักษ์ฟื้นฟู ปรับปรุงอาคาร
- ฝ่ายจัดตั้งกองทุนฟื้นฟูและการอนุรักษ์
- ฝ่ายการประชาสัมพันธ์
- ฝ่ายการสร้างเอกลักษณ์ และ
- ฝ่ายการประสานงานกับราชพัสดุ

แนวทางที่ทางมูลนิธิผลักดันการปฏิบัติงานของคณะกรรมการในพื้นที่ เน้นการช่วยเหลือทางด้านความคิด และให้กลุ่มคณะกรรมการในหมวดงานเป็นผู้ผลักดันต่อ โดยมีลักษณะดังนี้

1) เสริมกิจกรรมพัฒนาและชวนสรุปบทเรียน กิจกรรมที่ทำการขยายผลจากข้อเสนออย่างมีส่วนร่วมของเวทีชุมชนเองนั้น ทีมงานได้ลดบทบาทจากการกระตุ้น/ประสานงาน เป็นผู้อำนวยความสะดวก ส่วนแกนหลักในการทำงานคือเทศบาลและคณะกรรมการพัฒนาตลาด โดยเฉพาะกลุ่มครูโรงเรียนเทศบาลและนักวิชาการท้องถิ่น กิจกรรมช่วงสงกรานต์ “ก่อเจดีย์ทราย” “ภาพเก่าเล่าขาน” มีครูและผู้อาวุโสเป็นแกนหลัก “นิทรรศการภาพบ้านไม้ที่มีคุณค่า”, “สถาปนิกช่วยทำ” และกิจกรรมอื่นที่จัดโดยเทศบาล ทำให้ชาวสามชุกมีความตื่นตัวมีคนมาร่วมมากอย่างไม่เคยเป็นมาก่อน การทำกิจกรรมเหล่านี้เน้นที่ประเด็นการร่วมคิด-ร่วมทำระหว่างคนกลุ่มต่างๆ เพื่อสร้างการมีส่วนร่วม และร้อยกิจกรรมต่างๆ ให้มีบูรณาการทั้งในเชิงเนื้อหา และกระบวนการทำงานที่มุ่งเป้าไปยังการฟื้นฟูอนุรักษ์ท้องถิ่นทางกายภาพ และภูมิปัญญา และวัฒนธรรมท้องถิ่นที่จะนำกลับมาเป็นพลังของวิถีชีวิตใหม่ของชุมชนในปัจจุบัน

2) ประสานเชื่อมโยงเครือข่ายทรัพยากรบุคคลและความรู้ทางวิชาการ งานออกแบบและสถาปัตยกรรม การอนุรักษ์อาคาร/บ้านเก่า จากภายนอกให้กับชุมชน มีนักวิชาการจาก สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล เป็นที่ปรึกษาพร้อมกับโครงการฯ ได้จัดส่งสถาปนิกชุมชนลงไปประจำในพื้นที่เพื่อเก็บข้อมูลด้านต่างๆ ทั้งกายภาพและทัศนคติความคิดเห็นและความต้องการในการจะปรับปรุงซ่อมแซม ที่สำคัญ มีการออกแบบ สร้างรูปธรรมให้เห็น เพื่อเป็นเครื่องมือกระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนระหว่างกัน ซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงด้านกายภาพระยะต่อไป

3) การสรุปบทเรียนในกิจกรรมที่ทำ กระบวนการนี้สำคัญสำหรับการเรียนรู้ระหว่างกลุ่มคนที่มาร่วมคิดร่วมทำ ทำให้ช่วยกันย้อนมอง จุดอ่อนจุดแข็ง ของการทำงานที่ผ่านมา เป็นการเพิ่มขวัญ กำลังใจ และสามารถกำหนดจังหวะก้าวของกลุ่มทำงานเมืองนี้ไปข้างหน้าได้อย่างชัดเจนขึ้นโดยเฉพาะกิจกรรมช่วงสงกรานต์ เมื่อร่วมกันสรุปบทเรียน ทำให้คณะกรรมการพัฒนามั่นใจและเข้าใจวิธีการทำงานร่วมกันมากขึ้น

4) ทำกิจกรรมต่อเนื่อง และกระตุ้นกลไกลอยๆ (คณะทำงาน) เมื่อรู้สึกวาลงเรื่อลำเดียวกันมากขึ้น ผลการทำกิจกรรมในช่วงแรก ทำให้การทำกิจกรรมในช่วงต่อมามีคนข้างขึ้นไหล เพราะภายในองค์กรน่ามีแรงยึดเหนี่ยวเกาะกลุ่มกัน ภายใต้การนำของนายกเทศมนตรี ที่เป็นประธานและลงมาคลุกคลีกับงานด้วยตนเองทุกชั้นตอนสามารถกระตุ้นให้คณะทำงาน ที่เข้าใจในหลักการมีส่วนร่วม ผลักดันให้แผนทีออกมาจากเวทีประชุมใหญ่ไปสู่

ทิศทางสอดคล้องที่ชัดเจนขึ้น และที่สำคัญยิ่งก็คือมีการปรับกลไกให้มีระบบและมีประสิทธิภาพมากขึ้นกับภารกิจและความพร้อมของบุคคล

ภาพที่ 5.46 การบรรยายทางวิชาการโดยอาจารย์ศรีศักดิ์ วัลลิโกดม (ซ้าย)

ภาพที่ 5.47 บรรยากาศการเข้าฟังการบรรยายของคนในตลาดสามชุก (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

ภาพที่ 5.48 การศึกษาดูงานของนักศึกษาจากสถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าฯ ลาดกระบัง (ซ้าย)

ภาพที่ 5.49 บรรยากาศการประชุมของกลุ่มนักศึกษา (ขวา)

ที่มา : ภาพถ่ายจากการสำรวจพื้นที่

แนวทางการสร้างกระแสของการรู้สึกถึงความเป็นเจ้าของของคนในย่าน สิ่งหนึ่งนั้นมาจากการจัดเวทีบรรยากาศแสดงคลื่นความคิดจากนักวิชาการระดับประเทศ และการให้ความร่วมมือกับสถาบันการศึกษาจากที่อื่น ๆ เข้ามาแสดงความคิดเห็นต่อคนในชุมชนให้เกิดการปฏิสัมพันธ์ทางความคิด เมื่อคนในพื้นที่รู้สึกถึงความสำคัญของชุมชนในระดับหนึ่งจึงเน้นการส่งเสริมให้เกิดโครงการร่วมตามที่ปรากฏในช่วงปี 2546 โดยโครงการในระยะแรกๆที่ดำเนินงานนั้นคือการร่วมประสานกับเทศบาลตำบลสามชุก ได้แก่โครงการจัดตลาดหน้ามอง โดยการทำความสะอาดพื้นที่ในเบื้องต้น และโครงการอาหารอร่อยดีที่สามชุก ในปี 2546 นับเป็นก้าวแรกในการเปิดตัวแผนงานการอนุรักษ์ของกลุ่มคณะกรรมการในการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ที่มีการตอบรับและพร้อมให้ความร่วมมือในชุมชนต่อมา

ดังนั้นการปฏิบัติงานของมูลนิธิชุมชนไทที่เข้ามาให้ความช่วยเหลือแก่ชุมชน ในด้านการวางแผนและการจัดการในส่วนการส่งเสริมกิจกรรมนั้น เป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้รูปแบบการเกิดภาคร่วมในการทำงานและทางคณะกรรมการตลาดตลอดจนเทศบาลตำบลสามชุก มีมิติในมุมมองที่หลากหลายและสามารถแปรรูปความคิดสู่การดำเนินการที่เป็นรูปธรรมได้ดี

5.3 บทสรุปแนวทางการดำเนินการระหว่างภาครัฐและชุมชน

จากการศึกษาและวิเคราะห์บทบาทและแนวการปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ย่านตลาดสามชุกโดยกลุ่มคนในพื้นที่ได้แก่ หน่วยงานราชการเทศบาลตำบลตลาดสามชุก และคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุกที่เป็นตัวแทนของผู้อยู่อาศัยนั้น จุดแข็งที่สำคัญที่ทำให้ศักยภาพในการคงอยู่ของชุมชนมีความเข้มแข็งได้นั้นมาจากปัจจัยสำคัญคือ การบริหารและการจัดการในพื้นที่เป็นกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในท้องถิ่นซึ่งกันและกัน การประสานงานและการเกื้อกูลให้ความสนับสนุนกิจกรรมที่เกิดขึ้นหลายโครงการสามารถลุล่วงตรงตามเป้าหมายและสิ่งนี้เป็นปัจจัยในการประสานการทำงานร่วมกันของสองหน่วยงานในพื้นที่ให้เกิดประสิทธิภาพที่ดี การที่สองชุดปฏิบัติการเป็นกลุ่มที่คาบเกี่ยวกันในความเป็นกลุ่มคนร่วมสังคมเดียวกัน มีระบบครอบครัวอยู่ร่วมกันในพื้นที่ ภาพการมองประเด็นปัญหาในมิติทางสังคมก็ชักจูงระบบความคิดในการพัฒนาย่านตลาดสามชุกไปในทิศทางเดียวกัน การศึกษาในส่วนนี้จึงเป็นการค้นหาแนวทางในการร่วมมือเพื่อการปฏิบัติต่อพื้นที่ให้เกิดความสมดุลทั้งในระบบการทำงานทั้งสองส่วนและระบบความสัมพันธ์ร่วมของกลุ่มองค์กรในพื้นที่ตลาดสามชุกนี้

แนวทางการทำงานโดยส่วนงานพัฒนานั้นมีเป้าหมายของความร่วมมือในการยกระดับชุมชนให้เกิดความทันสมัย มีระบบสาธารณูปโภคที่รองรับศักยภาพเพื่อการขยายตัวของชุมชน ในส่วนนี้เป็นผลดีจากแผนพัฒนาพื้นที่ แต่การกระจายงบประมาณสู่พื้นที่ต่าง ๆ หรือโครงการต่าง ๆ ทำให้การกำหนดรายละเอียดของโครงการมีเนื้อหาและปริมาณที่น้อย เพื่อให้เพียงพอต่อการครอบคลุมพื้นที่ ซึ่งแนวทางในการทำงานของหน่วยงานรัฐท้องถิ่นเป็นการพิจารณาองค์รวมของพื้นที่เป็นหลัก ซึ่งแตกต่างจากกลุ่มคนในพื้นที่ที่มองปัญหาในจุดที่ใกล้ตัวคือการต้องการพื้นที่ที่ทำมาหากิน และพัฒนาความคิดสู่ภาพลักษณ์ของพื้นที่ ซึ่งทิศทางความคิดในการจัดการนั้นสวนกระแสอย่างชัดเจน แต่ในทางปฏิบัติงานร่วมกันทั้งสองส่วนสามารถประสานงานกันได้อย่างกลมกลืน

ตารางที่ 5.3 การเปรียบเทียบการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชนในพื้นที่ย่านตลาดสามชุก
ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่

แนวคิดจากหน่วยงานภาครัฐ (สำนักงานเทศบาลตำบลสามชุก)	แนวคิดจากชุมชน (กลุ่มคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก)
1. กำหนดแผนพัฒนาพื้นที่เทศบาลตำบล เน้นการยกระดับชุมชนให้เป็น “เมืองน่าอยู่” ที่มีระบบสาธารณูปโภครองรับความต้องการเมืองอย่างเต็มที่	1. วิถีชีวิต มองภาพปัญหาของพื้นที่ทำกินที่เกิดความซับซ้อนในย่านตลาดสามชุก ทั้งในเรื่องของกิจการร้านรวงต่าง ๆ ตลาดที่ถูกแบ่งพื้นที่ขายจากวงจรการค้าจากส่วนนอกพื้นที่

ตารางที่ 5.3 การเปรียบเทียบการทำงานระหว่างหน่วยงานภาครัฐและชุมชนในพื้นที่ย่านตลาดสามชุก (ต่อ)
ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่

แนวปฏิบัติจากหน่วยงานภาครัฐ (สำนักงานเทศบาลตำบลสามชุก)	แนวปฏิบัติจากชุมชน (กลุ่มคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก)
<p>2. กายภาพโครงสร้างเมือง จัดทำโครงสร้างทางกายภาพทั้งในส่วนของพื้นที่สาธารณะประโยชน์ เช่น สวนสาธารณะ ระบบสาธารณูปโภค ขยายลงไปในส่วนต่าง ๆ ของพื้นที่ เพื่อเติมเต็มแผนงานให้ครบตามเป้าหมาย</p>	<p>2. การประสานความคิดและความร่วมมือในชุมชน เกิดการปรึกษาหารือในกลุ่มคนขนาดเล็กสู่การระดมความคิดหาแนวทางร่วมในกลุ่มใหญ่ของคนในพื้นที่</p>
<p>3. กำหนดรูปแบบกิจกรรมในพื้นที่ โครงสร้างเมืองที่สอดแทรกเข้าในย่านทั้งในส่วนของที่ว่างต่าง ๆ ถูกวางกรอบกำหนดการใช้เจาะจงชัดเจน</p> <ul style="list-style-type: none"> - กิจกรรมเทศกาลประจำปี 	<p>3. ศึกษาและส่งเสริมกิจกรรมในพื้นที่ ค้นหาความหมายของชุมชนทั้งในเรื่องราวของใกล้ตัวในพื้นที่ รวมถึงความต่อเนื่องของพื้นที่ต่าง ๆ ในแง่มุมประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม เพื่อนำมาอุดช่องว่างของปัญหาที่เกิดขึ้นของพื้นที่ย่านตลาดสามชุก</p>
<p>4. ปรับเปลี่ยนกิจกรรมหรือแผนงานตามสถานการณ์ของพื้นที่ ในการเสริมกิจกรรมเข้ารองรับพื้นที่หรือสาธารณูปโภคที่ว่างไว้ เมื่อมีผลลัพธ์ไม่ตรงตามเป้าหมาย จะดำเนินการปรับเปลี่ยนหรือโยกย้ายตามความเหมาะสม</p> <ul style="list-style-type: none"> - พื้นที่งานเทศกาลมีการปรับเปลี่ยนการจัดพื้นที่ปีต่อปี ทำให้ความแน่นอนและความสำคัญของพื้นที่ลดคุณค่าไปบางกรณี 	<p>4. จัดรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสม นำบทสรุปมาทดลองใช้จากการจัดโครงการระดับกลุ่มย่อยต่าง ๆ สู่โครงการระดับอำเภอ</p> <ul style="list-style-type: none"> - โครงการภาพเก่าเล่าชานตำนานสามชุก - โครงการอาหารอร่อยดีที่สามชุก - โครงการย่อยของชุมชน
<p>5. ขยายแผนงานทางกายภาพ แผนงานจะมีการขยายการพัฒนาไปส่วนอื่นเป็นวงกว้าง เช่นการก่อสร้างถนน ใช้รูปแบบมาตรฐานและขยายพื้นที่ไปส่วนอื่น ๆ แผนงานที่รองรับคือการปรับปรุงในการซ่อมแซม</p>	<p>5. การพัฒนาสู่แนวกำหนดความสำคัญของพื้นที่ จากการส่งเสริมกิจกรรมที่เหมาะสมในรูปแบบต่าง ๆ ขยายผลจากภาพลักษณ์ของชุมชนที่มีวัฒนธรรมทั้งในส่วนของกลุ่มคนในพื้นที่ และสถาปัตยกรรม กำหนดภาพชุมชนให้เป็น “ย่านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมและการเรียนรู้วิถีชุมชน” และกำหนดภาพลักษณ์ของพื้นที่เชื่อมโยงในส่วนอื่น ๆ เข้าหากัน</p>

จากตารางเบื้องต้นภาพการปฏิบัติแนวทางของชุมชนมีมุมมองในระดับภาพเล็กเพื่อขยายผลไปสู่แผนงานระดับที่สูงขึ้น ต่างกับทางเทศบาลที่มีแผนงานกำหนดเป้าหมายล่วงหน้ารูปคือ

- แนวทางจากภาครัฐสู่ชุมชน

ลำดับของการปฏิบัติเกิดจากการมองภาพรวมในมุมกว้าง ที่ต้องเสนอแผนงานที่ครอบคลุมพื้นที่ตามกำหนดระยะเวลาที่วางไว้ โครงการที่เกิดขึ้นในส่วนของมิติทางสังคมและวัฒนธรรมเป็นสิ่งที่นำไปเสริมฐานรองรับพื้นที่ที่ถูกรักษา หรือเสนอให้เกิดขึ้นใหม่ หรือการปรับเปลี่ยนกิจกรรมชุมชนให้ตอบสนองกับพื้นที่ที่ถูกรักษากรอบไว้

- แนวทางจากชุมชน

มองภาพในมุมลึกที่เกี่ยวพันกับระบบวิถีชีวิตของสังคมในชุมชนเป็นลำดับแรก และสร้างกิจกรรมที่รองรับความต้องการทางด้านจิตใจขึ้นมา กิจกรรมต่าง ๆ จะเป็นส่วนปูพื้นฐานไปสู่ความต้องการทางองค์ประกอบทางกายภาพของพื้นที่

โดยการดำเนินงานจากทั้งส่วนนั้นมีข้อดีและข้อด้อยต่างกันออกไป คือระบบการจัดการของเทศบาลฯ มีเป้าหมายและงบประมาณที่รองรับชัดเจน ซึ่งต่างจากการดำเนินงานโดยชุมชนที่แผนงาน หรือกรอบความคิดต่าง ๆ นั้นไม่มีงบประมาณรองรับในการดำเนินการ แม้ว่าความกลมกลืนของกลุ่มคนทั้งสองจะเกี่ยวข้องและมีการปฏิบัติงานร่วมกันอย่างสอดคล้องเสมอมา แต่สิ่งหนึ่งที่จำเป็นต้องพิจารณาร่วมคือ การที่หน่วยงานปกครองท้องถิ่นอย่างเทศบาลตำบลสามชุกเป็นคณะกรรมการที่มีวาระการปกครองครอบคลุม 4 ปี ความไม่แน่นอนในการประสานการทำงานร่วมกันย่อมมีโอกาสเกิดขึ้นได้ ดังนั้นกรอบการปฏิบัติการจึงเป็นสาระสำคัญในการพิจารณาในการเสนอแนวทางด้วยเช่นกัน รวมถึงการรวมตัวของภาคีเกิดคณะกรรมการที่เป็นกลุ่มในพื้นที่ที่ขาดประสบการณ์ในการจัดการและการบริหารนั้นจะต้องมีการพัฒนาในกลุ่มผู้ดำเนินงานเป็นการเร่งด่วน

แต่ศักยภาพในการพัฒนากลุ่มองค์กรในพื้นที่นั้นกล่าวได้ว่ายังไม่เป็นปัญหาเท่าใดนัก เนื่องด้วยความเข้มแข็งของการรวมตัว และการมีจิตสำนึกในการเข้าใจความสำคัญของพื้นที่ทั้งในส่วนของผู้ที่เป็นแกนนำการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ และคนกลุ่มใหญ่ที่อาศัยในพื้นที่ยังมีระดับความเข้มข้นของการรักถิ่นเกิดที่เป็นผลสืบเนื่องจากการสืบทอดการอยู่อาศัยในพื้นที่อย่างต่อเนื่อง ทำให้โอกาสในการพัฒนาความร่วมมือของการจัดตั้งองค์กรในการสร้างภาคีความร่วมมือพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้สูงต่อไป

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

บทที่ 6

การเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก

จากการศึกษาถึงความเป็นย่านชุมชนทั้งในส่วนของมิติสังคมและวัฒนธรรม รวมถึงมิติทางสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมของชุมชน ย่านชุมชนตลาดสามชุกแห่งนี้ประกอบด้วยองค์ประกอบชุมชนที่สำคัญสองส่วนสำคัญคือ โครงสร้างทางกายภาพที่เป็นสถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมที่มีกลุ่มอาคารเรือนไม้พื้นที่ที่ใช้ประโยชน์เป็นเรือนค้าขายหลากหลายรูปแบบ เกาะกลุ่มรวมตัวเป็นย่านการค้าที่มีเอกลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมในบริเวณย่านแห่งนี้ และอีกโครงสร้างชุมชนที่สร้างสรรค์ให้สภาพชุมชนมีชีวิตชีวาก็คือ กลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่ที่ประกอบกิจกรรมการค้า และการดำเนินชีวิตอยู่ในพื้นที่อย่างต่อเนื่องสืบทอดกิจการการค้ามาจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งองค์ประกอบทางโครงสร้างชุมชนในสองส่วนนี้ได้แสดงความเอกลักษณ์ที่หลอมรวมกันเป็นภาพลักษณ์ของความกลมกลืนทางวัฒนธรรม และสื่อถึงความมีคุณค่าในมิติด้านต่าง ๆ ตามที่เสนอที่ผ่านมามา ดังนั้นการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนนี้ จึงสมควรนำประเด็นหลักในส่วนของ คนและสถานที่ที่เป็นภาพลักษณ์และเป็นทุนทางวัฒนธรรมนำมาใช้ประโยชน์ในการจัดการกับพื้นที่ให้เกิดความเหมาะสมต่อการปฏิบัติต่อไป

วิถีชีวิตของกลุ่มคนในพื้นที่ศึกษา ทั้งรูปแบบทางสังคมครอบครัว รูปแบบการค้าขาย หรือประเพณีวัฒนธรรมในพื้นที่ ที่แสดงภาพลักษณ์ของความเป็นย่าน ทุกเรื่องราวเหล่านี้ถูกสื่อภาพออกมาในรูปแบบของกิจกรรมต่าง ๆ ความหมายและการมีส่วนร่วมกันไป โดยมีความสัมพันธ์ในระดับต่าง ๆ ได้แก่ กิจกรรมระดับครอบครัว กิจกรรมระดับชุมชน เป็นต้น **การส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่เชิงกิจกรรม** จึงเป็นการเสนอรูปแบบกิจกรรมต่าง ๆ ที่เหมาะสมต่อการรักษา รวมถึงการส่งเสริมรูปแบบกิจกรรมใหม่ในย่านชุมชน เพื่อรองรับการปฏิสัมพันธ์และการขยายตัวของชุมชนเพื่อพัฒนาพื้นที่ในอนาคต

ภาพลักษณ์ทางกายภาพของชุมชนในมิติทางสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อมของชุมชน ได้แก่พื้นที่ภายในและอาคารบ้านเรือน เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่บ่งบอกถึงวิวัฒนาการของพื้นที่ ซึ่งกลุ่มอาคารเรือนไม้และพื้นที่เกี่ยวเนื่องในย่านตลาดสามชุกก็เป็นบริบทร่วมที่สื่อภาพลักษณ์ และความเป็นมาทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญ โดยรูปแบบการอนุรักษ์กลุ่มอาคารและพื้นที่มีระดับการจัดการที่เหมาะสม ซึ่งจะกล่าวในส่วนของ **การส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่เชิงกายภาพ** อันเป็นข้อเสนอเพื่อการรักษาสิ่งสำคัญทางสถาปัตยกรรม ให้เกิดเป็นเอกลักษณ์ของเมืองที่มีการพัฒนาทางโครงสร้างกายภาพควบคู่กันไป

กระบวนการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนจะไม่สามารถสัมฤทธิ์ผลได้ หากพื้นที่ย่านตลาดสามชุกขาดความร่วมมือจากคนในพื้นที่และหน่วยงานหรือองค์กรท้องถิ่นที่ทำงานด้านการอนุรักษ์ รวมถึงการสนับสนุนจากหน่วยงานบริหารราชการท้องถิ่น โดยเฉพาะเทศบาลตำบลสามชุกที่มีหน้าที่ในการวางแผนพัฒนาพื้นที่ เนื่องด้วยการสร้างสรรค์ความร่วมมือในชุมชน และการวางมาตรการหรือนโยบายที่เหมาะสมและชัดเจนเป็นส่วนสำคัญต่อกระบวนการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ทั้งหมด หากไม่มีกรวางแนวทางในการประสานความร่วมมือของกลุ่มคนหรือองค์กรดังกล่าว การอนุรักษ์เชิงพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุกอาจมีการจัดการทรัพยากรในพื้นที่เกิดประสิทธิภาพและประโยชน์เชิงสร้างสรรค์น้อยที่สุด โดยเสนอแนวทางดังกล่าว จะสรุปในส่วนของ **การส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่เชิงนโยบาย** ดังนี้

6.1 การส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่เชิงกิจกรรม

กิจกรรมในพื้นที่ย่านชุมชนตลาดสามชุกนั้น ประกอบขึ้นจากกิจกรรมการอยู่อาศัยและกิจกรรมการค้าบริการ ซึ่งเป็นรูปแบบกิจกรรมที่สืบเนื่องต่อกันมา จนกลายเป็นวัฒนธรรมที่ดีภายในย่านตลาดสามชุก

ด้วยการที่ชุมชนก่อตัวมาเป็นเวลากว่า 100 ปีนั้น การอยู่อาศัยที่สืบเนื่องสั่งสมในพื้นที่สร้างความผูกพันและเรื่องราวต่าง ๆ โดยถ่ายทอดต่อเนื่องมา กิจกรรมค้าขายที่รับช่วงต่อกันจากบิดามารดาเป็นรุ่น ๆ นั้นยังคงปรากฏภาพลักษณ์ให้พบในพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุกแห่งนี้ ดังเช่น ร้านกาแฟโบราณเจ๊ซิ่ง ร้านขายยาจีนฮักอัน โอสถ หรือกิจการโรงแรงอุดมโชค และอื่น ๆ อีกหลายร้านในพื้นที่ที่เป็นรูปแบบกิจกรรมพื้นฐานที่หล่อเลี้ยงคนในพื้นที่ตามรูปแบบร้านค้าที่จำหน่ายสินค้าที่แตกต่างกันออกไป แต่สิ่งหนึ่งที่ยังคงไม่เปลี่ยนแปลงนั่นคือ เรื่องราวของกลุ่มคนเหล่านั้น นั่นคือความทรงจำที่ดีต่อพื้นที่แห่งนี้ตั้งแต่เมื่อเขาเริ่มจำความได้ เรื่องราวเหล่านี้กลายเป็นกิจกรรมอย่างหนึ่งในครอบครัว ที่บิดาหรือมารดามักจะถ่ายทอดความเป็นไปของพื้นที่ในย่านชุมชนตลาดสามชุก หรือสิ่งของและความเป็นไปของกิจการการค้าในช่วงปู่และตนรับช่วงมา พื้นฐานเหล่านี้เป็นส่วนส่งความชัดเจนของมิติทางประวัติศาสตร์ ถึงแม้หลักฐานทางเอกสารมีค่อนข้างน้อยปรากฏให้รับรู้กันแต่ เรื่องราวที่ถูกถ่ายทอดจากปากสู่ปาก กลับกลายเป็นประวัติศาสตร์ของชุมชนที่สามารถอ้างอิงได้เช่นกัน

ดังนั้นในการรักษาความเป็นชุมชนให้คงอยู่นอกจากการอนุรักษ์บริบทของเมืองหรือสถาปัตยกรรมในพื้นที่ ยังต้องพิจารณาถึงรูปแบบกิจกรรมของคนในพื้นที่ที่สามารถสื่อถึงความเป็นเอกลักษณ์ กิจกรรมในย่านที่คงอยู่ปรากฏให้เห็นทั้งในรูปแบบของกิจกรรมการค้า หรือกิจกรรมเทศกาลประเพณีในพื้นที่ หรือกิจกรรมที่เสริมสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นแนวทางทางในการอนุรักษ์เพื่อการพัฒนาการการค้าเก่าแก่แห่งนี้ ล้วนเป็นสิ่งที่ต้องนำมาพิจารณาทั้งเพื่อการรื้อฟื้นประเพณีวัฒนธรรมที่ดีนั้น หรือการเสริมสร้างรูปแบบกิจกรรมที่มีอยู่แล้วให้มั่นคงรองรับการเปลี่ยนแปลงได้ จะนำมาพิจารณาศึกษาในเรื่องราวดังนี้

6.1.1 การส่งเสริมรูปแบบกิจกรรมเดิมที่เหมาะสมในพื้นที่

กิจกรรมคือภาพการแสดงออกภายในพื้นที่ พื้นที่อย่างย่านชุมชนตลาดสามชุกเป็นรูปแบบการใช้พื้นที่แบบผสมผสาน ที่มีลักษณะของการค้าและพักอาศัยในพื้นที่ กอปรกับการตั้งถิ่นฐานที่มีรากฐานมาเป็นเวลายาวนานนั้น การสั่งสมความสัมพันธ์ในรูปแบบสังคมแบบครอบครัวจากเรือนแต่ละหลัง ก็พัฒนาสู่ความเป็นชุมชนที่ปรากฏให้รับรู้จากพฤติกรรมของกลุ่มคนในพื้นที่ กิจกรรมที่เกิดภายในพื้นที่ที่มีความสำคัญในการบ่งบอกถึงความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนได้ดีในระดับลึก การอนุรักษ์ชุมชนนั้นจึงสมควรพิจารณารูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่โดยกำหนดการเสริมสร้างให้ภาพลักษณ์ของกิจกรรมต่าง ๆ นั้นเกิดความสมบูรณ์และมีความน่าสนใจ และสามารถใช้เป็นทุนทางวัฒนธรรมที่สามารถสืบเป็นประเพณีท้องถิ่นได้

รูปแบบกิจกรรมที่ปรากฏในพื้นที่นั้น สามารถจำแนกรูปแบบโดยใช้ระดับความสัมพันธ์เป็นตัวกำหนดได้ดังนี้ *กิจกรรมในระดับครอบครัว และกิจกรรมระดับชุมชน* โดยกิจกรรมในระดับครอบครัวคือรูปแบบของการค้าที่มีการสืบทอด รวมถึงการบอกเล่าความเป็นมาของพื้นที่โดยถ่ายทอดเป็นรุ่น ทำให้คนในพื้นที่สามารถถ่ายทอดเรื่องราวบางส่วนที่ตนเกี่ยวข้องกับสถานที่ได้ดีในช่วงเวลานั้น

กิจกรรมระดับชุมชน คือกิจกรรมที่เป็นความร่วมมือสัมพันธ์ของคนในพื้นที่ ส่วนใหญ่เป็นลักษณะของเทศกาลงานประเพณีทางสังคม วัฒนธรรมและทางศาสนาที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่ตลาดสามชุก โดยเนื้อหาที่เป็นเรื่องราวเพื่อเสนอแนะมีดังนี้

1) วัฒนธรรมทางด้านการจัดการค้า

การสืบทอดกิจกรรมครอบครัวเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้รูปแบบวิถีชีวิตของชุมชนสืบเนื่องดำรงอยู่ได้ แม้ว่าคนในพื้นที่ส่วนใหญ่จะมีการสืบทอดการค้าเป็นลักษณะของกิจการครอบครัว แต่ความชอบของพื้นที่ที่เกิดการขยายตัวของ การเกิดรูปแบบการค้าในสมัยสมัย ทำให้การค้าในรูปแบบดั้งเดิมนั้นปราศจากสีสันที่มีชีวิตชีวาของการคับคั่งไปด้วยผู้ซื้ออย่างในอดีต สิ่งนี้เป็นตัวบ่งชี้ถึงการที่รูปแบบร้านค้าในย่านการค้าเก่าแห่งนี้ จำเป็นต้องมีการปรับแผนกลยุทธ์ในการค้าขายเพื่อรักษากิจการที่รับสืบทอดมา

นอกจากปัญหาของการเกิดย่านตลาดอื่น ๆ แล้ว สิ่งหนึ่งที่เป็นปัญหาสำคัญของการสร้างระบบการค้าแบบกิจการครอบครัว คือการที่รูปแบบการค้าไม่สามารถพัฒนาให้ทันกระแสดความต้องการของกลุ่มคนในรุ่นใหม่ อีกทั้งความเข้มแข็งทางความคิดของเจ้าของกิจการก็เป็นตัวแปรที่ทำให้การค้าขายในรูปแบบดั้งเดิมมีโอกาสสูญหายไป

ตัวอย่างหนึ่งที่พบเห็นเช่น ร้านถ่ายภาพร้านหนึ่งในย่านตลาดสามชุก (ขอสงวนนามร้าน) มองภาพเชิงบวกนั้นร้านนี้สามารถเป็นร้านที่บอกเล่าแง่มุมทางประวัติศาสตร์ของยุคสมัยของการถ่ายภาพได้อย่างดี เนื่องจากอุปกรณ์ที่ใช้เป็นอุปกรณ์ที่ใช้งานเป็นเวลาไม่น้อยกว่า 50 ปีที่ผ่านมา และยังใช้งานได้ดีในปัจจุบัน แต่ในเชิงธุรกิจ ระบบการล้างหรืองานด้านบริการนั้นกล่าวได้ว่าล้มเหลวโดยสิ้นเชิง เนื่องจากการถ่ายภาพและรอรับภาพครั้งหนึ่งต้องรอไปถึง 6-7 วัน ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับร้านถ่ายภาพสมัยใหม่ ที่สามารถรับภาพภายในวันเดียวหรือเช้าสุดรับในวันรุ่งขึ้น ร้านนี้จะสามารถหล่อเลี้ยงตัวเองไปถึงจุดไหน หากวันหนึ่งที่เกิดความรู้สึกถึงการไม่ได้ผลประโยชน์ทางการค้าที่ดี ในย่านตลาดสามชุก ก็มีโอกาสนี้จะขาดร้านถ่ายภาพเก่าแก่ที่มีอายุร่วมสมัยกับการก่อตัวของตลาดเป็นแน่แท้

ซึ่งยังมีอีกหลายร้านในย่านการค้าเก่าที่มีลักษณะ การคงอยู่ในรูปแบบเดียวกัน คือ การค้าขายที่ยังไม่เลิกกำลัง แต่ทำด้วยความสุขใจในการที่ได้สืบเนื่องกิจการ และความพึงใจในถิ่นฐานที่ตั้งแห่งนี้ ดังนั้นการส่งเสริมกิจกรรมการค้านี้จึงจำเป็นต้องออกแบบความคิดในการเสนอแนวทางการรักษาและปรับปรุงรูปแบบให้ร้านค้าโบราณที่ดีทั้งหลายคงอยู่ร่วมกันในพื้นที่

แนวทางหนึ่งที่เราเห็นว่าเสนอจากความต่อเนื่องในส่วนที่ 6.1.1 โดยอาศัยความร่วมมือเชิงภาคีของกลุ่มคนในพื้นที่รวมถึงองค์กรหน่วยงานในท้องถิ่นทั้งภาครัฐ และเอกชนในการเสนอพัฒนาในรูปแบบสินค้า (Production Packages) โดยกลุ่มบุคลากรทางด้านการบริหารและการตลาด รวมถึงการปรับปรุงพื้นที่ร้านค้าให้มีรูปแบบที่น่าสนใจ แต่คงกลิ่นอายของความดั้งเดิม พร้อมทั้งการจัดทำการประชาสัมพันธ์ในระดับท้องถิ่นเพื่อดึงดูดกลุ่มผู้สนใจเยี่ยมชม แต่จุดหนึ่งที่ต้องยอมรับคือเรื่องการลงทุนปรับเปลี่ยนนั้นต้องใช้งบประมาณพอสมควร ส่วนนี้คณะกรรมการในส่วนของกองทุนฟื้นฟูอาชีพและบ้านเรือน สมควรจะเป็นผู้รับผิดชอบ ด้วยการจัดตั้งสหกรณ์ออมทรัพย์ในพื้นที่ ให้ความรู้ การแนะนำการบริการต่อไป

2) กิจกรรมการเล่าเรื่องราวในอดีต

จากผลลัพธ์ของการเป็นชุมชนที่เน้นการสืบทอดกิจการ การบอกเล่าความเป็นไปในส่วนกิจกรรมครอบครัว จึงเป็นเรื่องปกติในสังคมแห่งนี้ โดยส่วนใหญ่มักมีการจับกลุ่มในกลุ่มผู้สูงวัยที่หนึ่งเล่าเรื่องราวความเป็นไปของย่านการค้าเมื่อครั้งที่ตนเองยังเด็ก ผู้รับฟังก็คือลูกหลานของผู้เล่า ซึ่งบางส่วนอาจมีการตกหล่นไปตามกาลเวลาที่ทำให้ข้อมูลเหล่านั้นสูญหายไป กิจกรรมที่เกิดขึ้นในรูปแบบนี้ เป็นตัวส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์ที่เข้มแข็งของกลุ่มสังคมในพื้นที่ และเป็นการสานสัมพันธ์ให้คนสามวัยในพื้นที่ที่มีความสนใจใน

เรื่องราวเดียวกันได้แก่ ผู้เฒ่า วยุ่น และวัยเด็ก ที่ส่วนใหญ่มักนั่งฟังปฐยา หรือตายายนั่งเล่าระหว่างการรับประทานอาหารในแต่ละช่วงไป

การส่งเสริมให้กิจกรรมรูปแบบนี้คงอยู่นั้น เป็นการผลักดันผู้คนให้เกิดความสนใจในพื้นที่ได้ระดับหนึ่ง และเป็นการแสดงการให้เกียรติแก่ผู้สูงวัยในพื้นที่ อีกทั้งยังเป็นการประโยชน์จากทรัพยากรบุคคลได้อย่างคุ้มค่าในระดับหนึ่ง

การสร้างแรงดึงดูดให้กิจกรรมนี้มีความสนใจขึ้นเป็นกิจกรรมท้องถิ่น คือการจัดประเพณีการเล่าเรื่องพร้อมการจัดแสดงภาพถ่ายในอดีตของพื้นที่ เรียกกันว่า “งานภาพเก่าเล่าขานตำนานสามชุก” การใช้พื้นที่ในสวนสาธารณะชุมชนเป็นลานเสนาของกลุ่มผู้สูงวัยในพื้นที่ เพื่อบรรยายเล่าถึงเรื่องราวเมื่อครั้งอดีตของย่านและร้านค้าต่าง ๆ การเพิ่มเติมด้วยการนำเสนอรูปภาพที่เกี่ยวข้อง ณ ช่วงเวลานั้น เป็นการเสริมกิจกรรมที่แสดงความร่วมมือจากชุมชน ค้นหาภาพถ่ายเกี่ยวกับพื้นที่ที่ตามแต่ใครจะมีมากนัก เพื่อรวบรวมจัดแสดงในกิจกรรมนี้

ดังนั้นการปรับปรุงรูปแบบจากกิจกรรมระดับครอบครัวนั้น เป็นสิ่งที่เหมาะสมในการนำมาเพื่อเสริมสร้างความร่วมมือ และผลสะท้อนต่อเนื่องจากรูปแบบการเสริมกิจกรรมย่อยเข้าไปทำให้ภาพลักษณ์ของการรักถิ่นฐานปรากฏเป็นรูปธรรมที่ชัดเจนมากขึ้น

3) กิจกรรมงานเทศกาลและประเพณีท้องถิ่น

กิจกรรมระดับชุมชนในพื้นที่ การจัดงานเทศกาลประจำปี ลักษณะรูปแบบการดำเนินการในการเป็นแกนนำจัดงานนั้นแบ่งรูปแบบออกเป็นสองส่วน

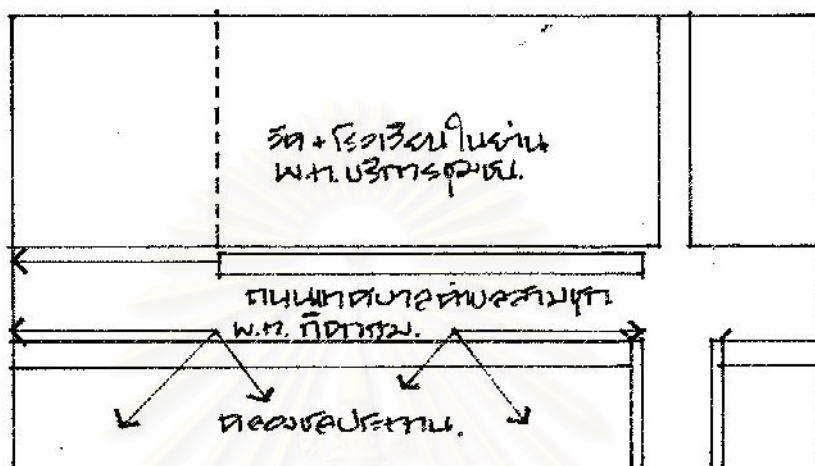
ส่วนที่หนึ่งคือการดำเนินงานจากภาครัฐ ในส่วนของกิจกรรมของพื้นที่หลัก ๆ โดยจัดอยู่ในแผนงานโดยเทศบาลตำบลสามชุก มีการจัดงาน 4 งานเทศกาลได้แก่ งานอาหารอร่อยดีที่สามชุก งานเทศกาลสงกรานต์ งานเทศกาลลอยกระทง และงานเทศกาลวันขึ้นปีใหม่ งบประมาณส่วนหนึ่งถูกใช้ในการดำเนินงานส่วนนี้

และอีกส่วนหนึ่งคือ งานเทศกาลที่จัดขึ้นโดยกลุ่มคนในพื้นที่ ได้แก่งานประเพณีไหว้ศาลเจ้าสามชุกจัดขึ้นปีละ 2 ครั้ง เนื้อหากิจกรรมหลัก ๆ คือการจัดแสดงจิวถวายเจ้าพ่อ และมีการละเล่นประกอบกิจกรรมในงานพอสังเขป

ในส่วนงานรูปแบบที่ก่อตัวโดยการดำเนินการจากภาครัฐ ทั้ง 4 กิจกรรมข้างต้น กิจกรรมที่มีความลงตัวในการดำเนินการมากที่สุด คือกิจกรรมเทศกาลงานอาหารอร่อยดีที่สามชุก ที่จัดขึ้นในช่วงต้นเดือนมกราคมถัดต่อเนื่องจากงานสังสรรค์เทศกาลปีใหม่ โดยเนื้อหาของงานเป็นการเน้นการนำร้านค้าที่อยู่ในย่านตลาดสามชุกหรือพื้นที่ต่อเนื่องใกล้เคียงเช่น จากอำเภอเดิมบางนางบวช หรือในละแวกจังหวัดสุพรรณบุรี ในแต่ละปีมีผู้สนใจทั้งในส่วนของร้านค้า และผู้เข้ามาใช้บริการมากขึ้นกว่าเดิมทุกปี พื้นที่ในการจัดกิจกรรม คือบริเวณลานโล่งหน้าว่าการอำเภอ เป็นพื้นที่ติดกับฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรี

ปัญหาที่ตามมาจากความคับคั่งของการจัดงานนั้น สิ่งหนึ่งที่ตามมาคือขยะจากการรับประทานอาหารที่มักมีการพลั่งผลอล่อยลงสู่แม่น้ำท่าจีน (สุพรรณบุรี) ซึ่งเป็นบ่อเกิดการเน่าเสียในส่วนแม่น้ำ ทั้งที่มีการประกาศเตือน และทำประชาสัมพันธ์ให้รับทราบ แต่ส่วนใหญ่ผู้มาจากพื้นที่ภายนอกนั้นขาดความใส่ใจในรายละเอียดของส่วนนี้

แนวทางเสนอแนะส่วนหนึ่งเพื่อเตรียมการแก้ไข คือการกำหนดสถานที่รองรับในการจัดกิจกรรมในปีถัดไป คือ ปี 2548 เป็นต้นไปนั้น หากมองภาพรวมการขยายประโยชน์ของพื้นที่แต่ให้รับแนวคิดถึงการเป็นพื้นที่ร่มน้ำอย่างเต็ม คือการใช้พื้นที่ในส่วนของถนนหน้าเทศบาลใหม่ ที่เป็นถนนเลียบบคลองชลประทาน โดยความกว้างและความยาวของเส้นทางสัญจรนี้ สามารถรองรับการขยายตัวของรูปแบบงานเทศกาลนี้ได้

ภาพที่ 6.1 พื้นที่เสนอการจัดกิจกรรมงานเทศกาล “งานอาหารอร่อยดีที่สามชุก”

ที่มา : ภาพร่างเพื่อการเสนอแนะแนวทาง

นอกจากนี้พื้นที่รองรับการบริการในส่วนสาธารณะเช่น ห้องน้ำสาธารณะ สามารถขอความร่วมมือกลุ่มองค์กรอื่น ๆ ในท้องถิ่น อย่างพื้นที่โรงเรียนสามชุกรัตนโกศาราม ที่สามารถเป็นพื้นที่รองรับการบริการในส่วนนี้ได้เป็นอย่างดี

งานกิจกรรมในส่วนของงานประเพณีสงกรานต์ และงานกิจกรรมลอยกระทงที่จัดขึ้นทุกปีนั้น รูปแบบของงานเป็นลักษณะการจัดกิจกรรมคล้ายกับพื้นที่อื่น ๆ โดยทั่วไป ได้แก่การทำบุญตามประเพณี และมีการละเล่นตามสมัยนิยมอย่างเช่น การสาดน้ำ หรือการรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในชุมชน ซึ่งรูปแบบกิจกรรมนั้นยังไม่สามารถสร้างบุคลิกภาพของการดึงดูดคนในพื้นที่ หรือคนภายนอกให้เข้ามาร่วมกิจกรรมในพื้นที่ได้มากเท่าที่ควร

และปัญหาของความขาดการสร้างแรงจูงใจที่ดีในการจัดกิจกรรมนั้น ผลที่ตามคือความไม่แน่นอนในการกำหนดงบประมาณจากทางภาครัฐ และบางปีก็มีการจำกัดงบประมาณส่วนนี้ เมื่อเกิดภาพความรู้สึกจากการจัดกิจกรรมที่ไม่ได้ผลลัพธ์เต็มตามที่หวัง

แนวทางการปรับปรุงรูปแบบของการจัดกิจกรรมในย่านตลาดสามชุก สิ่งสมควรปรับปรุงลำดับเบื้องต้น นั่นคือ การเพิ่มเติมและสมควรสอดแทรกรูปแบบกิจกรรมย่อยให้เกิดความหลากหลาย การที่จะสร้างทางเลือกที่มากขึ้นย่อมต้องอาศัยแรงความคิดของคนในพื้นที่เพื่อหาจุดร่วมที่เหมาะสมในการดำเนินการ

ระยะแรกอาจเป็นการเพิ่มเติมกิจกรรมการละเล่นพื้นถิ่น ที่มีในพื้นที่ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางศาสนา ส่วนนี้วัดในพื้นที่สามารถใช้เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมได้ และกิจกรรมการละเล่นอื่นที่สามารถใช้ประโยชน์จากพื้นที่ในย่านและสามารถเชื่อมโยงเข้าหากันได้

บทบาทของพื้นที่ที่สามารถรองรับกิจกรรมเหล่านี้ เมื่อมองศักยภาพและทำเลของพื้นที่ น่าจะเป็นพื้นที่ของโรงเรียนสามชุกรัตนโกคาราม และวัดวิมลโกคาราม ร่วมกับพื้นที่สองฝั่งคลองชลประทานที่ยังคงสภาพชุมชนที่เกี่ยวข้องกับน้ำได้

ส่วนแม่น้ำสุพรรณบุรีนั้น พื้นที่ส่วนใหญ่ไม่เหมาะสมต่อการวางพื้นที่เป็นส่วนรองรับกิจกรรมสาธารณะในอนาคตต่อไป เพราะที่วางที่อยู่ริมน้ำนั้นไม่มีความต่อเนื่อง หรือปริมาณมากเพียงพอกับรูปแบบกิจกรรมในอนาคตนั่นเอง

6.1.2 การส่งเสริมรูปแบบกิจกรรมรูปแบบใหม่

จากเรื่องราวข้างต้น รูปแบบกิจกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่นั้นส่วนใหญ่ยังเป็นภาพลักษณ์และการมีส่วนร่วมเฉพาะกลุ่มคนในพื้นที่ และเมื่อมองศักยภาพของชุมชนที่มีแหล่งทางวัฒนธรรมในสวนพื้นที่รอบข้าง หรือข้างในที่ประกอบไปด้วยคนและสถาปัตยกรรมที่มีรากฐานและรูปแบบที่มีเอกลักษณ์โดยสามารถสื่อออกมาได้ กิจกรรมที่มีโอกาสเสริมเข้าไปเพิ่มเติมในพื้นที่จะเป็นส่วนสำคัญในการสร้างสรรค์ชีวิตชีวาในพื้นที่แห่งนี้

พื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก สามารถกำหนดภาพลักษณ์ของพื้นที่จากการศึกษาในส่วนของกาหนดภาพลักษณ์ในหัวข้อ 6.1.1 นั้น เมื่อมองภาพลักษณ์ของพื้นที่ที่เป็นย่านการค้าเก่าที่มีเรื่องราวของการสานต่อระบบกิจการ และกิจกรรมชุมชนที่ต่อเนื่องสืบมานั้น การสร้างภาพลักษณ์ใหม่ที่เป็นกาหนดแนวทางในการนำเสนอการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนให้สอดคล้องกับการพัฒนาของเมืองนั้น การสร้างรูปแบบกิจกรรมต้องเป็นกิจกรรมที่สนองตอบการอยู่อาศัยของคนในพื้นที่ และสามารถสื่อความชัดเจนของพื้นที่สู่คนภายนอกพื้นที่ได้ในระดับความเข้าใจเดียวกัน

ภาพของความเป็นตลาดที่เรือนค้าขายแต่ละหลังเปรียบเสมือน “บ้านพูดได้” ประเด็นสำคัญที่สมควรนำมาเป็นข้อพิจารณาที่สำคัญคือเรื่องของ “ประวัติศาสตร์ชุมชน” เนื่องด้วยในบ้านแต่ละหลังนั้นทั้งผู้ที่อยู่ในพื้นที่และเฟอร์นิเจอร์ ตลอดจนจนของค้าขายในร้านที่บางร้านมีการเก็บรักษาต่อเนื่อง เป็นสิ่งที่สามารถผันแปรรูปแบบกิจกรรมใหม่ในพื้นที่ โดยการพัฒนาตลาดให้เป็นพิพิธภัณฑ์ชุมชน ที่สามารถเป็นทั้งแหล่งค้าขายและแหล่งถ่ายทอดความรู้ทางวัฒนธรรมแบบสมบูรณ์ ในการเสนอแนวทางการเพิ่มเติมกิจกรรมใหม่นั้น ต้องคำนึงถึงสิ่งที่เสริมเข้าไปในพื้นที่นั้นต้องมาจากความต้องการของคนอยู่อาศัยในย่านตลาดสามชุก และกิจกรรมที่เสริมเข้าไปใหม่มีจำเป็นต้องเป็นกิจกรรมที่ต้องการการส่งเสริมการลงทุนที่สูงเกินไปด้วย

ตารางที่ 6.1 ตัวอย่างการเสริมสร้างกิจกรรมใหม่ในพื้นที่เดิม

ที่มา : จากการศึกษาระยะวิเคราะห์

พื้นที่ประโยชน์	กิจกรรมเดิม	ศักยภาพ	ข้อเสนอกิจกรรมใหม่
1. ย่านเรือนค้าขาย	เป็นพื้นที่ค้าขายโดยแบ่งเป็นซอยต่าง ๆ และมีรูปแบบกิจกรรมการค้าแบบสังคมท้องถิ่น	ลักษณะการค้าแบบการถ่ายทอดสืบสานรุ่นสู่รุ่น และผู้ค้ามีความสามารถในการบอกเล่าความเป็นมาของพื้นที่และ	การส่งเสริมพื้นที่ให้เกิดเป็นย่านวัฒนธรรมสำหรับการเรียนรู้วิถีชีวิตแบบชุมชนท้องถิ่น โดยให้ชุมชนเป็นผู้เล่าเรื่อง

ตารางที่ 6.1 ตัวอย่างการเสริมสร้างกิจกรรมใหม่ในพื้นที่เดิม (ต่อ)

ที่มา : จากการศึกษาและวิเคราะห์

พื้นที่ประโยชน์	กิจกรรมเดิม	ศักยภาพ	ข้อเสนอกิจกรรมใหม่
1. ย่านร้านค้าชาย (ต่อ)		สินค้าที่สะสมในร้านได้	ราวจาก “คนใน” สู่ “คนนอก” ให้เป็นโสตทัศนทางวัตถุอย่างสมบูรณ์
2. ถนนภายในพื้นที่	พื้นที่สัญจรหลักและเป็นพื้นที่การจัดวางและจับจองตั้งสินค้า	ระยะประชิดที่มีขอบเขตสั้นและสามารถสร้างความรู้สึกถึงความรู้สึกถึงความรู้สึกอบอุ่นระหว่างผู้ค้าและผู้ซื้อได้ในระดับหนึ่ง	จัดพื้นที่การค้าโดยการกำหนดกลุ่มก่อนการค้าให้เกิดความชัดเจนสามารถพัฒนาสู่การเป็นแผนที่โน้ใจให้เกิดการรับรู้และสามารถถ่ายทอดสู่คนภายนอก
3. แม่น้ำสุพรรณบุรี	การเป็นพื้นที่สำหรับการสัญจรและการเข้าถึงพื้นที่ การใช้ประโยชน์จากแม่น้ำในเรื่องการอุปโภคและบริโภค	ยังคงมีความหมายของพื้นที่ทางใจแก่คนในชุมชน แม้ว่าการลดบทบาททางด้านการคมนาคมลงจากเดิม อีกทั้งปัจจุบันมีปัญหาเน่าเสียของน้ำบางส่วนในพื้นที่	ปรับโครงสร้างหลักสูตรการศึกษาตั้งแต่ระดับประถมศึกษาถึงระดับอุดมศึกษา ของสถานศึกษาในพื้นที่ ให้เกิดการเรียนรู้เกี่ยวกับแม่น้ำท่าจีน ทั้งในด้านสิ่งแวดล้อมและด้านวัฒนธรรมชุมชน
4. คลองชลประทาน	คลองส่งน้ำเพื่อการเกษตร คนในพื้นที่ใช้เป็นคลองเพื่อการอุปโภคและบริโภค ตลอดจนกิจกรรมการนันทนาการในพื้นที่	จากการที่แม่น้ำท่าจีนสายสุพรรณบุรีลดบทบาทลงในพื้นที่ ก่อปรกับระดับความเน่าเสียที่สูงขึ้น ความปลอดภัยในการใช้พื้นที่นันทนาการได้	การพัฒนาพื้นที่เป็นพื้นที่เชิงวัฒนธรรมชุมชน กิจกรรมการละเล่นทางน้ำ และให้ชุมชนเป็นผู้เสนอรูปแบบกิจกรรมที่เหมาะสมสำหรับเวลาและงบประมาณ รวมถึงความสนุกสนานแก่ คนในและคนนอกพื้นที่ได้

จากข้างต้นเป็นการนำพื้นที่ที่มีกิจกรรมเดิม มาจัดรูปแบบกิจกรรมใหม่ในการเสนอใช้พื้นที่เพื่อความเหมาะสมต่อแนวทางการอนุรักษ์ชุมชนในระดับหนึ่ง นอกเหนือจากกิจกรรมเชิงนันทนาการที่ยกตัวอย่างใน

ข้างต้นแล้ว กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับวิชาการ โดยเฉพาะการวางแผนทางสู่การเป็นพื้นที่ต้อนรับคนภายนอก โดยยกประเด็นเรื่องประวัติศาสตร์และสถาปัตยกรรมในพื้นที่นี้ กิจกรรมเสริมความรู้ในการสร้างเสริมความกล้าของกลุ่มเด็กและเยาวชนในพื้นที่ เป็นกิจกรรมที่เหมาะสมในระดับการเรียนรู้ในวัยนี้ อีกทั้งสามารถปลูกฝังความคิดและความเข้าใจในถิ่นฐานของตนเองได้ระดับหนึ่ง

6.2 การส่งเสริมเอกลักษณ์ทางกายภาพของย่านตลาดสามชุก

การเสนอแนวทางในส่วนนี้เป็นการเสนอความคิดในการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและพื้นที่ที่เห็นสมควรถึงการปรับปรุงเชิงอนุรักษ์โดยตรง โดยการเสนอพื้นที่นั้นจัดระดับความสำคัญในการอนุรักษ์เป็น 3 ระดับของพื้นที่ย่านตลาดสามชุก ได้แก่

1) ระดับย่าน คือการอนุรักษ์และพัฒนาภาพลักษณ์ของพื้นที่โดยรวม และกำหนดประเด็นที่สำคัญในการจัดการพื้นที่ โดยเน้นในส่วนการกำหนดกรอบในการควบคุมการใช้ที่ดินทั้งในส่วนของพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่เพื่อการพัฒนาและขยายตัวชุมชน

2) ระดับพื้นที่ส่วนต่าง ๆ คือการเน้นปรับปรุงและฟื้นฟูภาพลักษณ์ของพื้นที่เพื่อบรรยากาศที่ดีในส่วนย่อยภายในย่านตลาดสามชุก และตอบสนองต่อการใช้งานด้านกิจกรรมชุมชน

3) ระดับอาคารในพื้นที่ คือการพิจารณาความสำคัญของการอนุรักษ์ตามหลักการและทฤษฎีทางด้านการอนุรักษ์ เจาะจงไปในส่วนของอาคารและสถาปัตยกรรมภายในพื้นที่

ซึ่งการกำหนดแนวทางบางส่วนเป็นข้อเสนอแนะทางด้านศึกษา ในส่วนรายละเอียดทางด้านเทคนิคที่ลึกนั้นจะเป็นเพียงกล่าวเพียงบางส่วน ซึ่งแนวปฏิบัติในความเป็นจริงสมควรจัดทำรูปแบบการศึกษาในส่วนเฉพาะเนื้อหาของงานอนุรักษ์ในระดับที่สูงขึ้นต่อไป โดยเนื้อหาการศึกษามีดังนี้

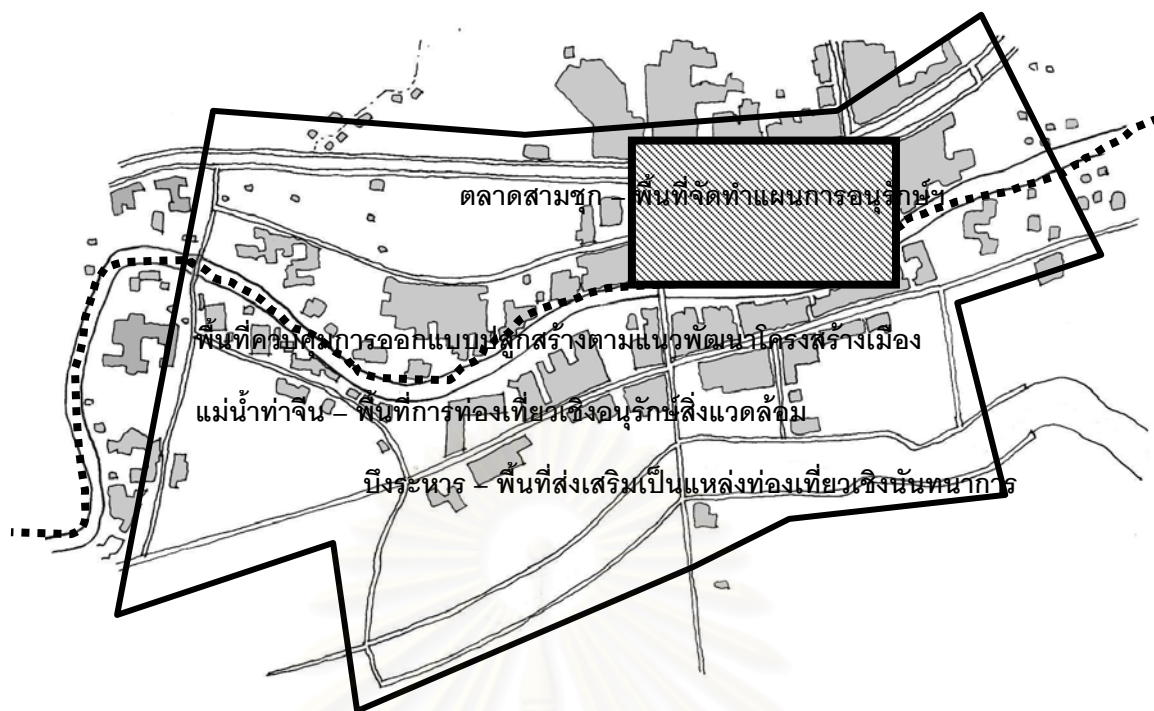
6.2.1 ข้อเสนอจากกรณีวิเคราะห์กายภาพชุมชน

ย่านตลาดสามชุกเป็นย่านการค้าที่รูปแบบการใช้ที่ดินและรูปแบบองค์ประกอบชุมชนแบบผสมผสานการใช้ที่ดินนั้นในกลุ่มชุมชนเมืองเป็นพื้นที่ที่ประกอบด้วย ย่านพักอาศัย ย่านการค้า สถานที่ราชการ ทั้งในส่วนของหน่วยงานราชการท้องถิ่นต่าง ๆ รวมถึงสถานศึกษา และศาสนสถานเกาะกลุ่มเป็นพื้นที่ต่อเนื่องกัน

พื้นที่พักอาศัยส่วนใหญ่อยู่ในบริเวณด้านทิศตะวันตกของฝั่งคลองชลประทาน การใช้ที่ดินในส่วนนี้เป็นย่านพักอาศัยที่มีลักษณะเป็นบ้านพักอาศัยเดี่ยวและบ้านแถวเป็นส่วนใหญ่ ความพลุกพล่านของการสัญจรอยู่ในระดับเบาบาง

ย่านการค้าคือส่วนพื้นที่ “ตลาดสามชุก” บริเวณริมฝั่งตะวันตกของแม่น้ำสุพรรณบุรี ย่านการค้านี้มีรูปแบบผสมผสานระหว่างย่านการค้าเก่าที่มีลักษณะทางองค์ประกอบชุมชนแบบชุมชนการค้าริมน้ำ มีกลุ่มอาคารเรือนค้าขายพื้นถิ่นที่เรียกว่า “เรือนแถวไม้” เกาะกลุ่มรวมตัวเป็นย่านกินบริเวณกว่า 2 ตารางกิโลเมตร และพื้นที่ส่วนนี้ถูกโอบล้อมด้วยกลุ่มอาคารพาณิชย์กรรมประเภทตึกแถวสมัยใหม่ เมื่อมองภาพรวมแล้วมีลักษณะการปรากฏของรูปแบบเมืองในสองวัฒนธรรมที่อยู่ในพื้นที่เดียวกัน

กลุ่มองค์ประกอบแบบสังคมชุมชนริมน้ำแสดงออกอย่างสมบูรณ์ด้วยทางกายภาพทางสายได้แก่ ตลาด โกดัง แม่น้ำ คลอง ทำน้ำ ศาลาทำน้ำ อาคารประเภทโรงสี โรงเรียนกับวัดในย่านชุมชน รวมถึงศาลเจ้าพ่อสามชุกที่เป็นสัญลักษณ์แสดงรากฐานทางวัฒนธรรมของกลุ่มในพื้นที่

แผนที่ 6.1 พื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่การพัฒนาเชิงอนุรักษ์ในย่านชุมชนตลาดสามซึก
ที่มา : ภาพร่างเสนอแนะประกอบการศึกษา

ด้วยลักษณะองค์ประกอบทางกายภาพชุมชนตามที่กล่าว ภาพลักษณ์ของการแบ่งพื้นที่ในการใช้ประโยชน์ที่ดินของย่านตลาดสามซึก มีความชัดเจนและมีขอบเขตการกำหนดภาพรวมในการวางแผนเพื่อการอนุรักษ์หรือการพัฒนาขยายเมืองง่ายต่อการสังเกต

ทิศทางการขยายตัวของเมืองถูกกำหนดให้การขยายนั้นมุ่งเข้าหากันระหว่างย่านชุมชนตลาดสามซึก กับย่านชุมชนวัดบางขวาง โดยพื้นที่การอนุรักษ์เชิงศิลปวัฒนธรรมสมควรกำหนดพื้นที่รวมที่ศูนย์กลางตลาดสามซึก คือย่านการค้าเก่า ส่วนในพื้นที่อื่น ๆ เป็นพื้นที่พัฒนาเพื่อประโยชน์ทางด้านการขยายชุมชน และควบคู่กับการออกมาตรการบังคับในส่วนของการควบคุมการออกแบบและก่อสร้างให้สอดคล้องกับบริบทชุมชน

ตารางที่ 6.2 สรุปการวิเคราะห์กายภาพระดับชุมชน

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ศึกษา

ประเด็น	ศักยภาพ	ปัญหา	แนวทางการเสนอแนะ
เอกลักษณ์ทางกายภาพของย่าน	ด้วยรูปแบบการตั้งถิ่นฐานและวิวัฒนาการของพื้นที่ที่มีการแสดงออกอย่างชัดเจน และสมบูรณ์ด้วยองค์ประกอบ	การพัฒนารูปแบบการอยู่อาศัยและการค้าขายที่มีการก่อสร้างกลุ่มอาคารสมัยใหม่ทดแทนของเดิม และไม่มีการสื่อหรือ	การกำหนดขอบเขตการอนุรักษ์พื้นที่อย่างชัดเจน และกำหนดภาพลักษณ์ของชุมชน โดยให้รายละเอียดเสริมในส่วน

ตารางที่ 6.2 สรุปการวิเคราะห์กายภาพระดับชุมชน (ต่อ)

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ศึกษา

ประเด็น	ศักยภาพ	ปัญหา	แนวทางการเสนอแนะ
เอกลักษณ์ทางกายภาพของย่าน	ชุมชนระดับท้องถิ่น แบบชุมชนเมืองการค้าริมน้ำแบบพื้นถิ่น	ส่งเสริมภาพลักษณ์ของพื้นที่อย่างชัดเจน	สถาปัตยกรรมหรือโครงสร้างกายภาพจากการพัฒนาที่สนับสนุนความเป็นชุมชนในมิติทางสถาปัตยกรรมที่มากขึ้น
รูปแบบการใช้ที่ดิน	การแบ่งย่านกิจกรรมต่าง ๆ มีการแบ่งเป็นกลุ่มกิจกรรมที่ชัดเจนในภาพรวม ทำให้รูปแบบการขยายตัวของย่านต่อการกำหนดการวางแผนเนื่องด้วยระดับการขยายตัวของย่านยังอยู่ในระดับที่ไม่กระจายตัวมาก	แนวโน้มการขยายตัวของชุมชนเมืองเริ่มมีระดับที่สูงขึ้น พื้นที่สองฝั่งแม่น้ำถูกพัฒนาเป็นที่ทำประโยชน์ หากขาดการควบคุมการใช้พื้นที่ อาจเกิดปัญหาในส่วนของภาพลักษณ์โดยรวมของย่าน	ภาครัฐต้องวางกรอบแผนพัฒนาการใช้พื้นที่ให้มีมาตรการบังคับใช้ที่กฎหมายผังเมือง และเทศบัญญัติการควบคุมการก่อสร้างของท้องถิ่นในเขตเทศบาลตำบลสามชุกให้มีรายละเอียดที่ชัดเจน
การคมนาคมขนส่งในพื้นที่	ในพื้นที่มีระบบการคมนาคมทั้งถนนหลักและรองที่สามารถรองรับการเข้าถึงพื้นที่ รวมถึงการมีแม่น้ำ ลำคลองที่สามารถฟื้นฟูการใช้งานและเป็นส่วนส่งเสริมเอกลักษณ์ในย่านชุมชนได้ในระดับที่ดี	โดยรวมการสัญจรด้วยระบบถนนไม่พบปัญหาในพื้นที่เนื่องจากมีขนาดผิวจราจรที่เพียงพอต่อการรองรับการสัญจร แต่ในส่วนแม่น้ำและคลองนั้นขาดการใช้ประโยชน์ในส่วนนี้อย่างสิ้นเชิง	ควรฟื้นฟูกิจกรรมการสัญจรทางน้ำให้เกิดขึ้นโดยปรับรูปแบบที่เน้นรองรับการสัญจรด้วยการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในย่าน โดยเชื่อมโยงกับพื้นที่ในส่วนอื่น ๆ
กิจกรรมภายใน	รูปแบบการดำเนินกิจกรรมของคนในพื้นที่มีระเบียบแบบแผน ทั้งในส่วนของการใช้ชีวิตในสังคมครอบครัว และ	ระบบการค้าหรือรูปแบบการดำเนินชีวิตที่เป็นแบบแผนไม่มีการพัฒนา หรือเสริมสร้างกิจกรรมเสริม ทำให้ไม่สามารถรับมือกับ	ในส่วนกิจกรรมครอบครัวส่งเสริมและยกระดับให้เป็นกิจกรรมระดับชุมชน เช่นการเล่าประวัติพื้นที่ เป็นต้น

ตารางที่ 6.2 สรุปการวิเคราะห์กายภาพระดับชุมชน (ต่อ)

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ศึกษา

ประเด็น	ศักยภาพ	ปัญหา	แนวทางการเสนอแนะ
กิจกรรมภายใน (ต่อ)	สังคมการค้าภายในพื้นที่ทำให้เรื่องราวของรูปแบบกิจกรรมนำมาแยกเป็นประเด็นความสำคัญของประวัติศาสตร์พื้นที่ได้	รูปแบบการค้า หรือกิจกรรมระดับชุมชนที่ไม่มีแรงดึงดูดคนนอกมาส่งเสริมเศรษฐกิจภายในพื้นที่ สิ่งนี้ทำให้ตลาดเกิดความซบเซาลง	การสอดแทรกและรื้อฟื้นประเพณีการเล่นให้กิจกรรมหลักเกิดความหลากหลาย สร้างแรงจูงใจทั้งคนในและคนนอกพื้นที่
สถาปัตยกรรมและชุมชนในพื้นที่ศึกษา	กลุ่มคนในพื้นที่และถิ่นฐานที่พักอาศัยและประกอบการค้าสามารถแสดงเอกลักษณ์ทั้งรูปแบบการดำเนินชีวิตและกิจกรรมต่อเนื่อง อยู่ร่วมกับกลุ่มสถาปัตยกรรมในพื้นที่และการแสดงออกถึงความภาคภูมิใจในพื้นที่อยู่ในระดับสูง	ความซบเซาในระบบเศรษฐกิจของชุมชนจากการพัฒนาเมืองและรูปแบบการค้าแบบใหม่ที่มาแย่งพื้นที่ขายของย่านการค้านี้ และในสวนอาคารนั้นแม้ว่าจะมีการพักอาศัยต่อเนื่องแต่ขาดความรู้ในการดูแลอปรกับการปรับเปลี่ยนรูปแบบรวมถึงมีการรื้อถอนเพื่อก่อสร้างอาคารรูปแบบใหม่ในพื้นที่ย่านการค้าเก่า	การจัดทำแผนอนุรักษ์ชุมชนและสถาปัตยกรรมโดยมองมิติการศึกษาเป็นสองส่วนที่สำคัญ ได้แก่ โครงสร้างชุมชนในส่วนของค้ประกอบที่เป็นกลุ่มคนในพื้นที่และโครงสร้างทางสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม

6.2.2 แนวทางการอนุรักษ์และปรับปรุงลักษณะทางกายภาพ

การเสนอแนวทางในส่วนนี้ เป็นส่วนเสนอแนวทางในพื้นที่ศูนย์กลางของย่านการค้าเขตเทศบาลสามชุก คือพื้นที่ตลาดสามชุกที่เป็นย่านการค้าเก่า โดยพื้นที่ส่วนนี้ถูกแบ่งพื้นที่เป็นสองส่วนด้วยถนนสายกลางที่ตัดผ่านพื้นที่ ได้แก่ถนนมิตรสัมพันธ์ พื้นที่ส่วนแรกคือพื้นที่บริเวณส่วนหน้าทีเรียกว่า "ตลาดเช้า" พื้นที่ส่วนนี้เป็นลานโล่งและประกอบไปด้วยกลุ่มเรือนค้าขายแบบ อาคารตลาด หนาบสองฝั่งด้วยกลุ่มอาคารพาณิชย์กรรมแบบตึกแถวสมัยใหม่ที่มีความสูงมากกว่า 3 ชั้น

พื้นที่ส่วนที่สองคือย่านตลาดเรือนค้าขายแบบเรือนแถวไม้ที่รวมตัวเกาะกลุ่มกันเป็นย่านการค้าเก่ารูปแบบสถาปัตยกรรมที่เกิดขึ้นในพื้นที่ที่มีความหลากหลายแตกต่างกัน ประกอบไปด้วยกลุ่มเรือนแถวไม้

บ้านพักอาศัยที่มีสถาปัตยกรรมสมัยรัชกาลที่ 5 ศาลเจ้าพ่อสามชุก ถนนซอย 1 และถนนเลียบบนที่เป็นเส้นถนนที่ถูกลพผ่านด้วยการค้าแบบตลาดสด รวมถึงกลุ่มอาคารริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรีเป็นต้น

ในการเสนอแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่ย่านการค้านี้ เป็นการเสนอรูปแบบการอนุรักษ์พื้นที่และอาคารภายในย่านการค้าเก่าที่ได้ศึกษาจากส่วนการวิเคราะห์กายภาพชุมชน ทั้งในมิติทางสังคมวัฒนธรรม และมิติทางสถาปัตยกรรมชุมชน โดยกำหนดระดับการอนุรักษ์จากศักยภาพของพื้นที่และปัญหาในปัจจุบัน เพื่อหาแนวทางการแก้ไขตลอดจนการส่งเสริมภาพลักษณ์ในส่วนอื่น

1) แนวทางการอนุรักษ์พื้นที่และสถาปัตยกรรมในย่านตลาดสามชุก

การกำหนดพื้นที่เพื่อการเสนอแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ในชุมชนตลาดสามชุกส่วนนี้ ได้กำหนดพื้นที่เป็นสองกลุ่มใหญ่ได้แก่

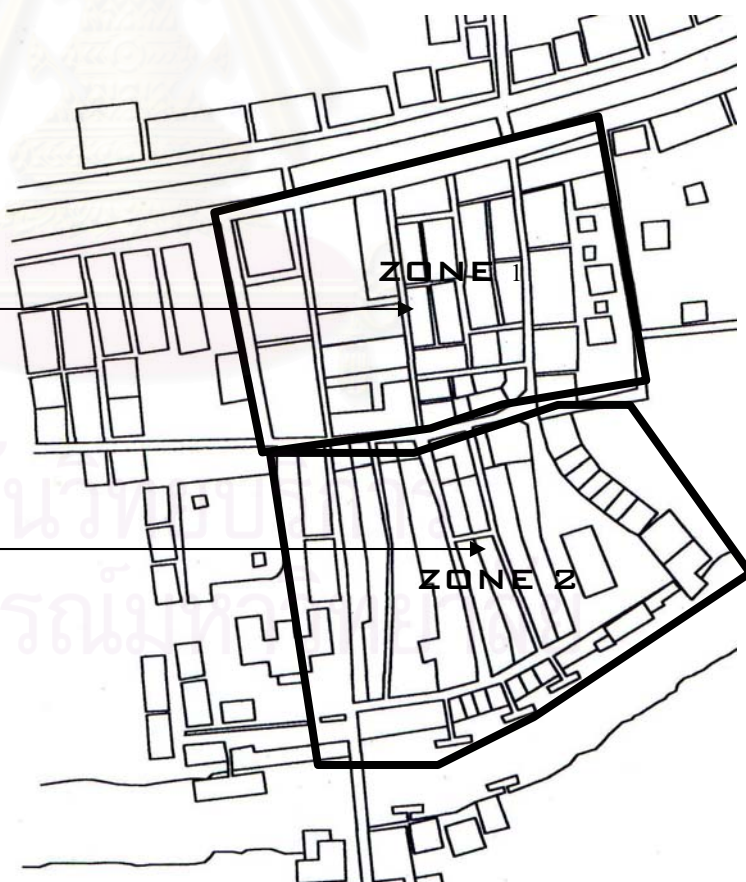
- 1.1) พื้นที่ย่านการค้าเก่าส่วนนอก คือบริเวณพื้นที่ระหว่างถนนเทศบาลตำบลสามชุก (ถนนเลียบบน) คลองชลประทาน กับถนนมิตรสัมพันธ์ ในพื้นที่ส่วนนี้โดยส่วนใหญ่เป็นพื้นที่เปิดโล่งคือ พื้นที่ตลาดเช้า กับกลุ่มอาคารเรือนค้าขายแบบเรือนตลาดสดเป็นส่วนใหญ่
- 1.2) พื้นที่ย่านการค้าเก่าส่วนใน คือบริเวณพื้นที่ตั้งแต่ถนนมิตรสัมพันธ์ลงไปจรดฝั่งแม่น้ำท่าจีน (แม่น้ำสุพรรณบุรี) โดยเป็นกลุ่มเรือนค้าขายแบบกลุ่มเรือนแถวไม้และเรือนพักอาศัยรวมตัวกัน

พื้นที่ย่านตลาดเก่าตอนบน

- ที่ว่างชุมชนตลาดเช้า
- กลุ่มเรือนค้าขายแบบเรือนตลาด
- พื้นที่ต่อเนื่องคลองชลประทาน

พื้นที่ย่านตลาดเก่าตอนล่าง

- ที่ว่างชุมชนตลาดบ่าย พื้นที่ริมน้ำ
- + แม่น้ำท่าจีน
- กลุ่มเรือนค้าขาย
- องค์ประกอบชุมชนค้าขายพื้นที่นี้

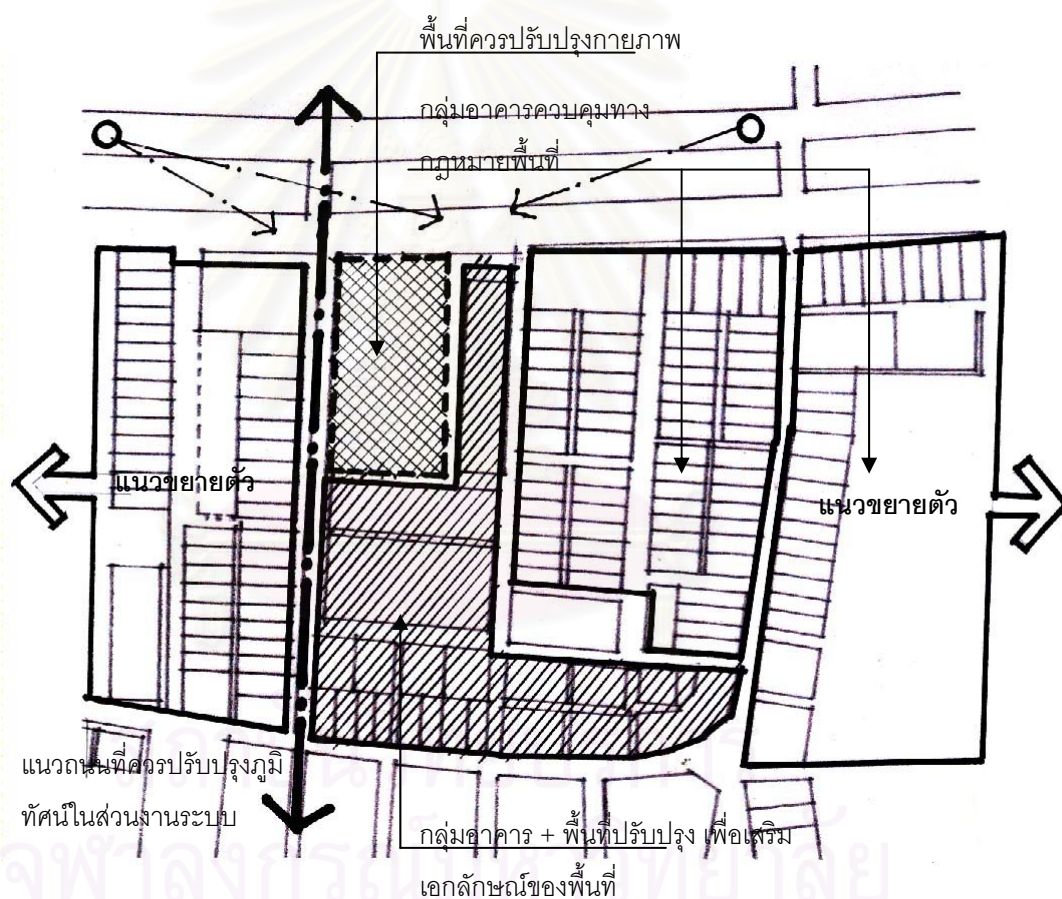

แผนที่ 6.2 พื้นที่กำหนดแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาในย่านตลาดสามชุก

ที่มา : ภาพร่างเพื่อการเสนอแนะ

พื้นที่ส่วนที่ 1.1) เป็นพื้นที่กันชนด้านนอก และเป็นเสมือนพื้นที่ต้อนรับผู้เข้ามาในย่านชุมชนตลาดสามชุก พื้นที่สำคัญในส่วนนี้คือ พื้นที่ตลาดเช้าที่มีการใช้งานเป็นเวลาตามที่กล่าวในบทที่ 3 ที่ผ่านมา ปัญหาหลักของพื้นที่ส่วนนี้คือ ช่วงเวลากลางวันที่เป็นช่วงขาดการใช้งานพื้นที่นั้น สภาพทางกายภาพของพื้นที่เกิดสภาพเหมือนชุมชนร้างในช่วงเวลาหนึ่ง โดยเฉพาะกลุ่มอาคารเรือนค้าขายตลาดสดที่ไม่มีการใช้งานในส่วนนี้ แนวทางการเสนอแนะเพื่อปรับปรุงโดยรวมของพื้นที่ส่วนนี้คือ

- ก) ส่งเสริมภาพลักษณ์ให้แสดงถึงลักษณะเฉพาะของการเป็นพื้นที่เปิด และเป็นส่วนต้อนรับของย่านชุมชน ด้วยการเติมแต่งรูปแบบสถาปัตยกรรมที่สอดคล้องกับภาพรวมของย่าน
- ข) ปรับสภาพภูมิทัศน์ให้เกิดความร่มรื่น ให้สามารถเป็นส่วนนันทนาการของกลุ่มคนในพื้นที่ในช่วงเวลาที่ไม่มีการเปิดพื้นที่เป็นส่วนตลาดเช้า และตลาดอาหารตอนค่ำ
- ค) ปรับปรุงโครงสร้างทางกายภาพของกลุ่มอาคารและสาธารณูปโภค เช่นระบบการเดินสายไฟ และดวงโคมให้เกิดความงามทางทัศนียภาพตลอดแนวถนน

แผนที่ 6.3 แนวเขตพื้นที่เสนอแนะเพื่อการปรับปรุงพื้นที่ในที่ย่านการค้าเก่าตอนบน
ที่มา : ภาพร่างเพื่อการเสนอแนะ

ในส่วนของกลุ่มอาคารเรือนแถวไม้ค้าขายในส่วนของพื้นที่ด้านล่าง พบว่าสภาพความสมบูรณ์อยู่ในอัตรา้อย 90 ขึ้นไป เนื่องจากเป็นกลุ่มอาคารที่มีการใช้งานและดูแลรักษาอยู่ในสภาพดี มีเพียงการต่อเติมรูปแบบอาคารเพื่อการใช้งานบางส่วนที่ทำให้ขอบแนวอาคารมีการเปลี่ยนแปลงไปเพียงเล็กน้อย

ตารางที่ 6.3 สรุปแนวทางการเสนอแนะในการปรับปรุงพื้นที่ย่านการค้าเก่าตอนบน
ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ศึกษา

ประเด็น	ศักยภาพ	ปัญหา	แนวทางการเสนอแนะ
<p>คลองชลประทานและ สองฝั่งคลอง</p>	<p>เป็นคลองขุดที่มีความ กว้างเพื่อการส่งน้ำ และ มีการใช้งานของคนใน พื้นที่เชิงกิจกรรม นันทนาการ และปัจจุบัน เป็นทัศนียภาพทดแทน การรับรู้บรรยากาศริมน้ำ แทนในส่วนของแม่น้ำ สุพรรณบุรี</p>	<p>ลักษณะทางกายภาพทาง โครงสร้างของ สถาปัตยกรรมบางส่วนที่ ยังไม่ส่งเสริมคุณค่า ทางด้านจิตใจของสภาพ ชุมชนที่เอกลักษณ์ ทำให้ ภาพรวมของพื้นที่ขาด รูปแบบที่แสดงอัตตา ลักษณ์ของความเป็น ชุมชนแบบพื้นถิ่น และ ขาดเสน่ห์ดึงดูดทาง ทัศนียภาพในบริบทรวม ของพื้นที่</p>	<p>ควรปรุงแต่งรายละเอียด ทางสถาปัตยกรรม เพิ่มเติมให้เกิดความงาม ต่อพื้นที่ เช่นโครงสร้าง ของสะพานเดินข้าม โดย เน้นการสอดแทรก รายละเอียดทาง สถาปัตยกรรมที่เกี่ยวข้อง กับกลุ่มอาคารย่าน การค้าเก่าในพื้นที่ ได้แก่ ลวดลายฉลุในงาน สถาปัตยกรรมไทย หรือ การผสมผสานวัสดุ เลียนแบบไม้ หรือการให้ สีที่กลมกลืน โดยวัสดุ ต้องมีความคงทนต่อ สภาพภูมิอากาศ ภูมิสถาปัตยกรรมที่เน้น ความร่วมมือของกลุ่มพันธ์ ไม้และอุปกรณ์สนาม สำหรับการพักผ่อน</p>
<p>พื้นที่โล่งด้านหน้า (ลาน โล่ง และพื้นที่ตลาดแม่จูน)</p>	<p>เป็นพื้นที่รองรับกิจกรรมที่ หลากหลายและต่าง ช่วงเวลายกกันออกไป โดยเฉพาะเป็นพื้นที่ ค้าขายแบบตลาดสดและ ตลาดอาหารเป็นศูนย์รวม คนในการใช้บริการรอขึ้น ลงรถโดยสารประจำทาง ทั้งในระดับอำเภอและ</p>	<p>ช่วงเวลาตั้งแต่ 9.00 น. จนเวลา 15.00 น. เป็น พื้นที่ใช้งานแค่จอดรถ ทำให้มุมมองทางสายตา สู่พื้นที่มีสภาพว่าง และ หมดคุณค่าในด้าน ประโยชน์ใช้สอยเชิง สังคมในชุมชน</p>	<p>ปรับปรุงสภาพพื้นที่ให้ เป็นจุดศูนย์รวมของคน ในย่านสำหรับการเป็น พื้นที่เอนกประสงค์ โดย ใช้เป็นพื้นที่พักผ่อน ถ่ายผู้โดยสาร รวมถึง การเป็นพื้นที่นันทนาการ ชุมชน ด้วยการออกแบบ พื้นที่โดยใช้รูปแบบทาง</p>

ตารางที่ 6.3 สรุปแนวทางการเสนอแนะในการปรับปรุงพื้นที่ย่านการค้าเก่าตอนบน (ต่อ)

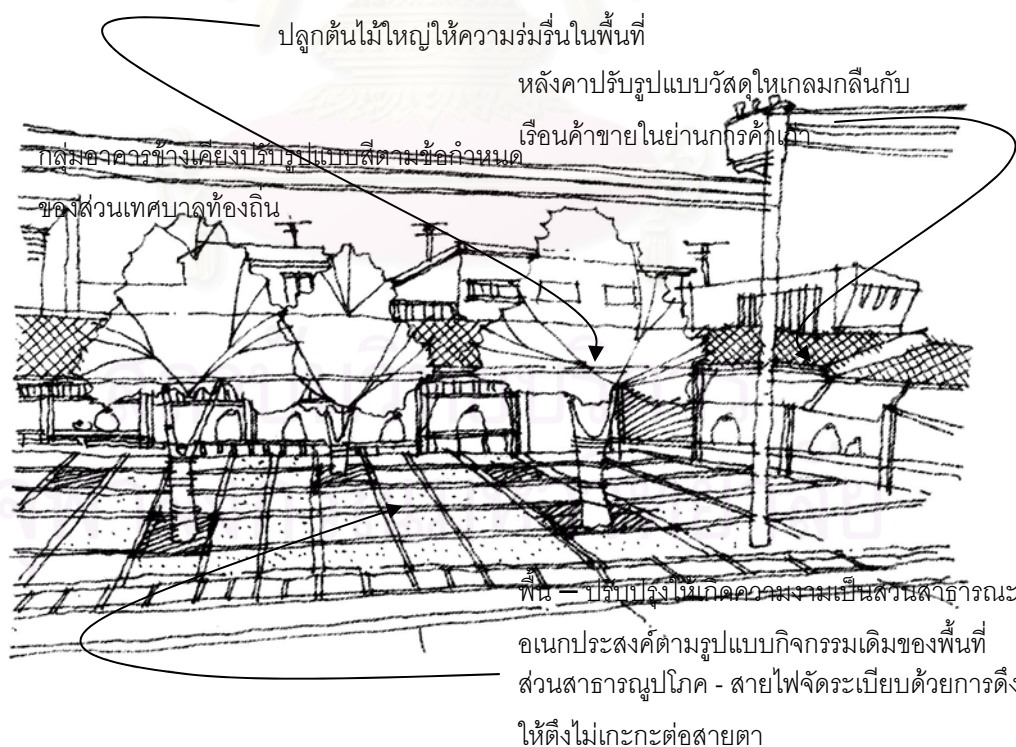
ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ศึกษา

ประเด็น	ศักยภาพ	ปัญหา	แนวทางการเสนอแนะ
พื้นที่โล่งด้านหน้า (ลานโล่ง และพื้นที่ตลาดแม่จูน)	ระดับจังหวัด		<p>ภูมิสถาปัตยกรรมที่เน้นความร่มรื่น ให้ประโยชน์แก่คนในย่านสำหรับการพักผ่อน และรองรับพื้นที่ของตลาดอาหารในช่วงเวลาค่ำ</p> <p>บริเวณลานโล่งติดตั้งอุปกรณ์สนามทั้งเก้าอี้พักผ่อน และดวงโคมแสงสว่างที่ให้ความปลอดภัยในยามกลางคืน</p>
กลุ่มเรือนค้าขายแบบตลาดสด	เรือนค้าขายรูปแบบตลาดสดพื้นที่ที่มีรูปแบบเฉพาะ และสร้างความกลมกลืนในพื้นที่	การขาดการดูแลและบำรุงรักษาทำให้ส่วนภายนอกอาคารเกิดสภาพทรุดโทรมทางวัสดุและภายในมีสภาพรกไม่สะอาดตา เกิดการขาดสุนทรียภาพทางสายตาไม่น่าเข้าใช้พื้นที่	<p>ปรับปรุงพื้นที่ภายในโดยการจัดรูปแบบการจัดเก็บอุปกรณ์ ของความร่วมมือเจ้าของพื้นที่ในการทำความสะอาดพื้นที่ภายใน</p> <p>ในส่วนภายนอกทำการซ่อมบำรุงวัสดุที่เสียหายด้วยวัสดุทดแทนที่มีลักษณะใกล้เคียงกับภาพลักษณ์เดิมของอาคาร</p> <p>ความสว่าง – ควรเสริมวัสดุที่สามารถส่งผ่านแสงสว่างทางธรรมชาติจากหลังคา และการเพิ่มไฟประดิษฐ์เพื่อบรรยากาศที่สะอาดและปลอดภัยในพื้นที่</p>

ตารางที่ 6.3 สรุปแนวทางการเสนอแนะในการปรับปรุงพื้นที่ย่านการค้าเก่าตอนบน (ต่อ)

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ศึกษา

ประเด็น	ศักยภาพ	ปัญหา	แนวทางการเสนอแนะ
กลุ่มเรือนค้าขายแบบเรือนแถวต่อเนื่อง	รูปแบบของกลุ่มอาคารที่เกิดความกลมกลืนในพื้นที่โดยรวม แม้ว่าพื้นที่ถูกแบ่งด้วยถนนมิตรสัมพันธ์แล้ว ก็ยังสร้างความต่อเนื่องให้เกิดในพื้นที่สองส่วนนี้อยู่	การต่อเติมพื้นที่หรือการปรับปรุงรูปแบบอาคารด้วยวัสดุที่มีรูปแบบที่แตกต่างกับวัสดุเดิมนั้นทำให้เกิดความแตกต่างแปลกแยกทางสายตา	ขอความร่วมมือจากเจ้าของอาคารร่วมกับท้องถิ่นในการปรับเปลี่ยนวัสดุให้เกิดความกลมกลืน รวมถึงการเพิ่มเติมรายละเอียดการตกแต่งทางสถาปัตยกรรมให้เกิดความกลมกลืนในพื้นที่ เช่น ป้ายร้านค้า ลวดลายไม้ฉลุ ฯลฯ

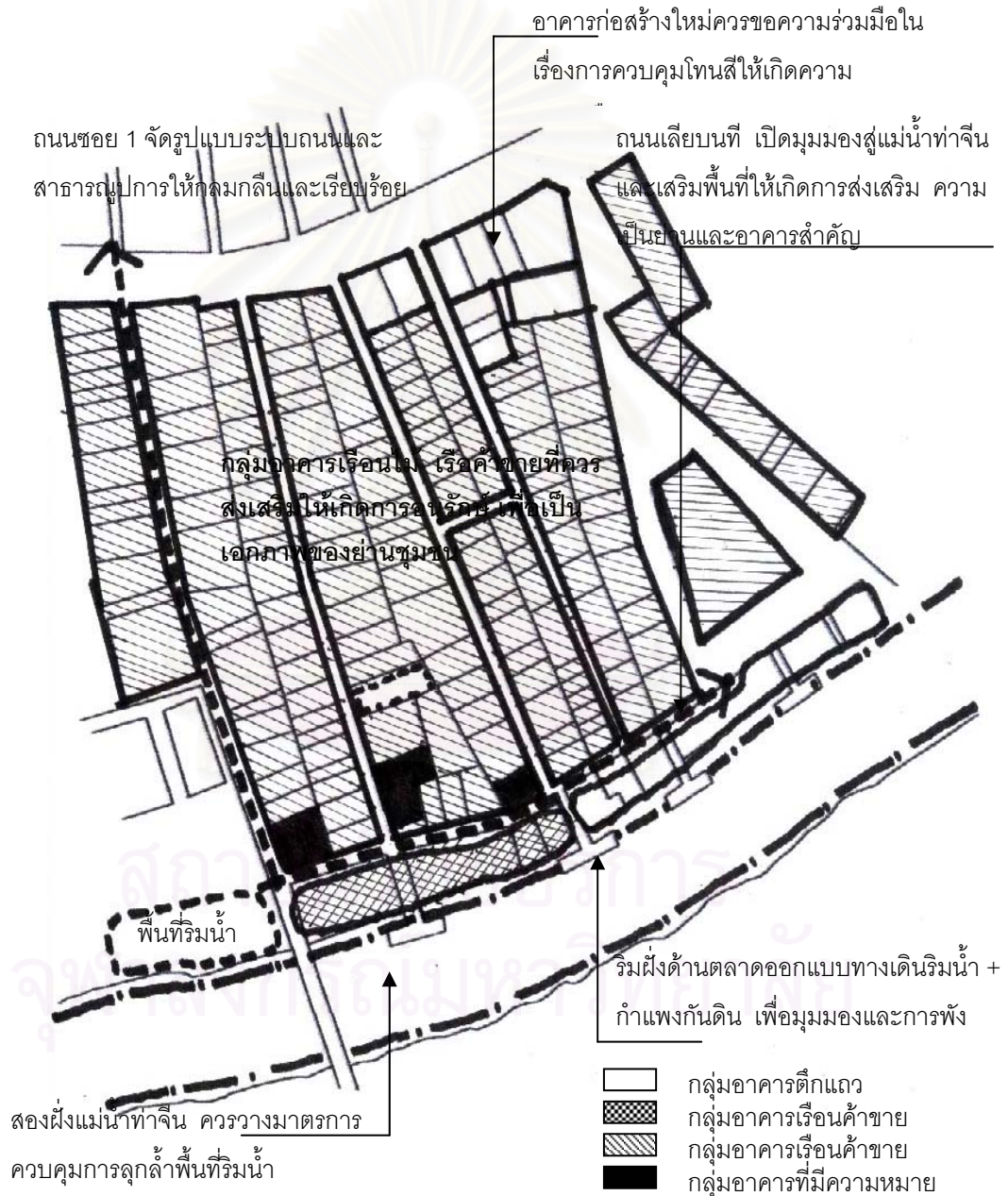

ภาพที่ 6.2 ทักษะภาพการปรับปรุงพื้นที่ลานโล่งตลาดเช้า (ตลาดแม่จูน)

ที่มา : ภาพร่างเพื่อการเสนอแนะ

พื้นที่ส่วนที่ 1.2) พื้นที่ย่านการค้าเก่าส่วนใน ที่ประกอบไปด้วยกลุ่มอาคารเรือนค้าขายแบบเรือนแถวไม้ กลุ่มองค์ประกอบชุมชนที่แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของย่านชุมชนการค้าแบบพื้นถิ่น และพื้นที่เป็นพื้นที่ประวัติศาสตร์ของย่านการค้าตลาดสามชุกแห่งนี้

ปัญหาของพื้นที่นี้ประเด็นสำคัญในระดับแรกคือ ความซับซ้อนของพื้นที่ในย่านที่เกิดจากการแทรกแซงทางการค้าโดยกลุ่มตลาดนัดและรูปแบบการค้าอื่น ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่ต่อเนื่องของย่านอื่น ๆ ทำให้เกิดการทิ้งถิ่นฐานของกลุ่มคนในพื้นที่ แต่เป็นเพียงส่วนน้อยโดยสังเกตจากการเปิดใช้อาคารที่มีการปิดตายของเรือนเพียงไม่กี่หลัง แต่ส่วนใหญ่ยังคงปักหลักประกอบกิจการค้าของตนเองและครอบครัวต่อเนื่องมา

แผนที่ 6.4 แนวเขตพื้นที่เสนอแนะเพื่อการปรับปรุงพื้นที่ในพื้นที่ย่านการค้าเก่าตอนล่าง
ที่มา : ภาพร่างเพื่อการเสนอแนะ

แนวทางการแก้ไขโดยรวมคือการปรับปรุงแบบกิจกรรมในพื้นที่ให้เกิดการเข้าชม หรือการตั้งคนภายนอกโดยใช้ประเด็นในมิติทางด้านประวัติศาสตร์พื้นที่เป็นตัวชูโรง ควบคู่กับการปรับปรุงโครงสร้างทางกายภาพของพื้นที่ให้คงสภาพและเสริมสร้างโครงสร้างส่วนอื่นที่สามารถรองรับกิจกรรมในย่าน

ตารางที่ 6.4 สรุปแนวทางการเสนอแนะในการปรับปรุงพื้นที่ย่านการค้าเก่าตอนล่าง
ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ศึกษา

ประเด็น	ศักยภาพ	ปัญหา	แนวทางการเสนอแนะ
แม่น้ำสุพรรณบุรีและพื้นที่ริมฝั่งของตลาด	เป็นสัญลักษณ์ทางด้านจิตใจของความเป็นชุมชนการค้าริมน้ำ และคนในพื้นที่ยังใช้ประโยชน์จากแม่น้ำสายนี้ในการอุปโภคอย่างต่อเนื่อง แม่น้ำและพื้นที่มารถพื้นที่สุขภาพสู่การเป็นแหล่งพักผ่อนและจุดแวะพักการท่องเที่ยวในระดับย่านชุมชนได้	ด้านประโยชน์ทางสุนทรียภาพทางสายตาในพื้นที่แม่น้ำถูกตัดขาดออกจากชุมชน ด้วยกลุ่มอาคารตลาดริมน้ำ ต้องใช้ทำน้ำเป็นส่วนเชื่อมพื้นที่ ในการพัฒนาให้เป็นพื้นที่ต้อนรับ ทำน้ำไม่สามารถรองรับระดับการพัฒนาที่สูงขึ้นต่อไปได้ด้วยข้อจำกัดในเรื่องโครงสร้างและพื้นที่การกีดขวางของแม่น้ำที่ทำให้ริมฝั่งและโครงสร้างอาคารส่วนริมน้ำเสื่อมสภาพ	ควรมีการเปิดมุมมองริมน้ำในส่วนของอาคารที่บดบังทัศนียภาพบางส่วนของพื้นที่ และจัดทำพื้นที่สาธารณะประโยชน์ตามแนวขนานกับแม่น้ำเพื่อรองรับกิจกรรมรูปแบบใหม่ที่เสริมเข้าไปในพื้นที่ นอกจากนี้ต้องจัดทำกรพื้นที่สุขภาพน้ำให้อยู่ในคุณลักษณะที่ดี ออกแบบแนวป้องกันพื้นที่การพังทลายของชั้นดินในส่วนริมน้ำ โดยต้องคำนึงรูปแบบที่สอดคล้องทั้งในองค์ประกอบทางสถาปัตยกรรม และวัสดุหรือพื้นผิวที่สอดคล้องกับภาพรวมของกลุ่มอาคารเรือนไม้ในย่านการค้าเก่าและกลมกลืนกับบรรยากาศริมแม่น้ำท่าจีน
ทำน้ำริมฝั่งของตลาด	เป็นพื้นที่สัมผัสน้ำที่ดีที่สุดของชุมชนทั้งทางกายและทางสายตา	ความมั่นคงและพื้นที่ที่ไม่สามารถรองรับการขยายตัวในอนาคตเมื่อมี	ปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงโครงสร้างให้เกิดความมั่นคง ปลอดภัย รวมถึง

ตารางที่ 6.4 สรุปแนวทางการเสนอแนะในการปรับปรุงพื้นที่ย่านการค้าเก่าตอนล่าง (ต่อ)

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ศึกษา

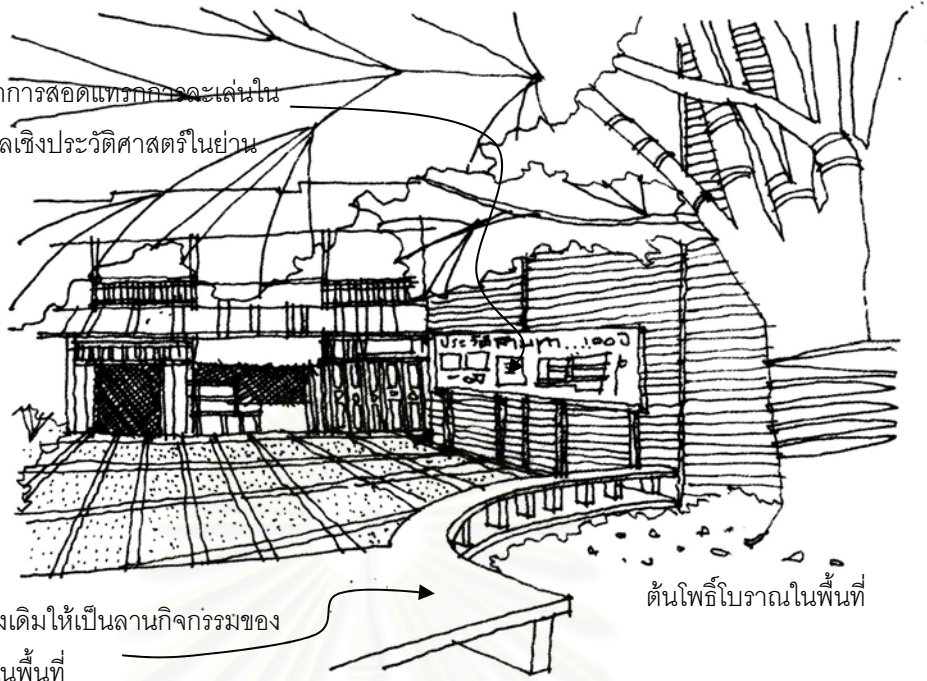
ประเด็น	ศักยภาพ	ปัญหา	แนวทางการเสนอแนะ
ทำนาริมฝั่งของตลาด	- มีภาพลักษณ์ที่เป็น	การพัฒนาชุมชนในระดับ	รูปลักษณะที่สอดคล้องกับ
	องค์ประกอบของชุมชน การค้าริมฝั่ง	ที่สูงขึ้นต่อไป	ย่านชุมชน และสามารถ เป็นจุดนำสายตาที่ดีมาก ขึ้น กำหนดความสำคัญของ พื้นที่ทำน้ำตามตำแหน่ง กลุ่มอาคารทาง วัฒนธรรมเช่น การ ส่งเสริมภาพลักษณ์ใน ส่วนทำที่สาม ฅ บริเวณ ศาลเจ้าพ่อสามชุก ให้เกิด ภาพลักษณ์ที่กลมกลืน และ แส ด ง อ อ ก ถึง ความสำคัญของตำแหน่ง พื้นที่
ศาลเจ้าพ่อสามชุกและ พื้นที่สักการะ	เป็นศาลศักดิ์สิทธิ์ที่พึ่ง ทางด้านจิตใจของคนใน พื้นที่ และเป็นศูนย์รวม ศรัทธาในการก่อเกิด กิจกรรมระดับชุมชนของ คนในย่าน	บริบทในส่วนอื่น ๆ ไม่ ส่งเสริมภาพลักษณ์ของ ศาลเจ้าพ่อ ทั้งมุมมอง จากถนนเลียบบนที่ และ มุมมองจากทำน้ำที่มี ทางเข้าตรงกับพื้นที่ของ ตัวศาล และพื้นที่ไม่ สามารถเพิ่มขยายสำหรับ	ควรส่งเสริมด้านการสร้าง สัญลักษณ์ขึ้นมา ในส่วนของพื้นที่จะต้อง ทำสัญลักษณ์แสดงการ เข้าถึงด้วยป้ายหรือ อุปกรณ์อื่นใดที่สามารถ บอกทิศทางเข้าสู่พื้นที่ ศาลเจ้า
ถนนเลียบบนที่	ถนนเลียบบนที่ สุพรรณบุรีที่เป็นเส้นทาง เชื่อมพื้นที่และอาคารที่ สำคัญในย่านการค้าเก่า ได้แก่ บ้านขุนจำนงค์ฯ และศาลเจ้าพ่อสามชุก ตลอดจนเป็นพื้นที่ของ	เป็นพื้นที่เส้นทางขนาน เลียบบนที่ แต่ถูกปิดกั้น มุมมองสายตาสู่แม่น้ำ สุพรรณบุรี เนื่องจากการ บดบังจากอาคารตลาด ริมฝั่งแม่น้ำ และด้วย ความกว้างของระยะถนน	พิจารณาจังหวะในการ เปิดมุมมองของตัวอาคาร ที่คั่นพื้นที่ถนนกับแม่น้ำ และปรับสภาพทางเท้า และถนนให้เกิดความงาม ด้วยวัสดุ รวมถึงการ ควบคุมรูปแบบการจัด

ตารางที่ 6.4 สรุปแนวทางการเสนอแนะในการปรับปรุงพื้นที่ย่านการค้าเก่าตอนล่าง (ต่อ)

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ศึกษา

ประเด็น	ศักยภาพ	ปัญหา	แนวทางการเสนอแนะ
ถนนเลียบบนที่	ความคับคั่งในส่วนตลาดค้าขายและร้านอาหารในพื้นที่	ที่แคบพร้อมกับการถูกโอบด้วยกลุ่มอาคารทำให้เกิดความมืด	ให้เกิดความเป็นระเบียบ แฉงบังความร้อนควรปรับเปลี่ยนให้มีการรับแสงบ้างเพื่อความสว่างในพื้นที่ รวมถึงการป้องกันการอัปชั่นจากกิจกรรมการค้าในพื้นที่ ติดตั้งป้ายบอกตำแหน่งอาคารสำคัญในพื้นที่
ลานโพธิ์ (ซอย 2)	เป็นพื้นที่ปล่อยร้างแต่คนในพื้นที่ปรับสภาพเบื้องต้นทำให้เกิดเป็นพื้นที่ว่างขนาดเล็กใหม่ในกลุ่มเรือนค้าขาย กอปรกับการมีต้นไม้ใหญ่ให้ความร่มรื่นกับพื้นที่ส่วนนี้	หากมีการปล่อยพื้นที่ว่างให้เกิดการร้างต่อไป พื้นที่ส่วนนี้จะเป็พื้นที่ที่สะสมของสิ่งปฏิกูลทั้งจากวัชพืชและขยะจากพื้นที่ค้าขายและพื้นที่พักอาศัย นำมาสู่การเป็นแหล่งเชื้อโรคในพื้นที่	พัฒนาเป็นพื้นที่กิจกรรมและการพักผ่อนของคนในพื้นที่ ด้วยการเสริมสร้างกิจกรรมใหม่ เช่นการจัดกิจกรรมระดับครอบครัวโดยให้เด็กในพื้นที่ เป็นศูนย์กลางแสดงออก
พื้นที่ตลาดป้าย (พื้นที่ริมหน้าหน้าที่ว่าการอำเภอ)	เป็นพื้นที่ค้าขายแบบลานตลาดสดในช่วงป้าย และมีพื้นที่โล่งเชื่อมต่อกับพื้นที่ สามารถใช้พื้นที่เป็นศูนย์รวมกิจกรรมการค้ากับการนันทนาการได้เป็นศูนย์รวมกิจกรรมการค้ากับการนันทนาการได้	รูปแบบการจัดวางพื้นที่ค้าขายที่ขาดความเป็นระเบียบ กอปรกับการครอบครองพื้นที่ถาวรด้วยอุปกรณ์ส่วนตัวต่างๆ นอกจากนี้แนวต้นสนที่ปลูกกันเป็นกำแพงบังสายตาด้วยอุปกรณ์ส่วนตัวต่างๆ นอกจากนี้แนวต้นสนที่ปลูกกันเป็นกำแพงบังสายตา	จัดรูปแบบพื้นที่ด้วยการปรับสภาพทางภูมิทัศน์ที่เน้นความร่มรื่นและการขอความร่วมมือจากผู้ค้าในการจัดพื้นที่ให้เป็นระเบียบในการจัดพื้นที่ให้เป็นระเบียบ

จัดบอร์ดวิชาการสอดแทรกกิจกรรมเล่นในพื้นที่ - ข้อมูลเชิงประวัติศาสตร์ในย่าน

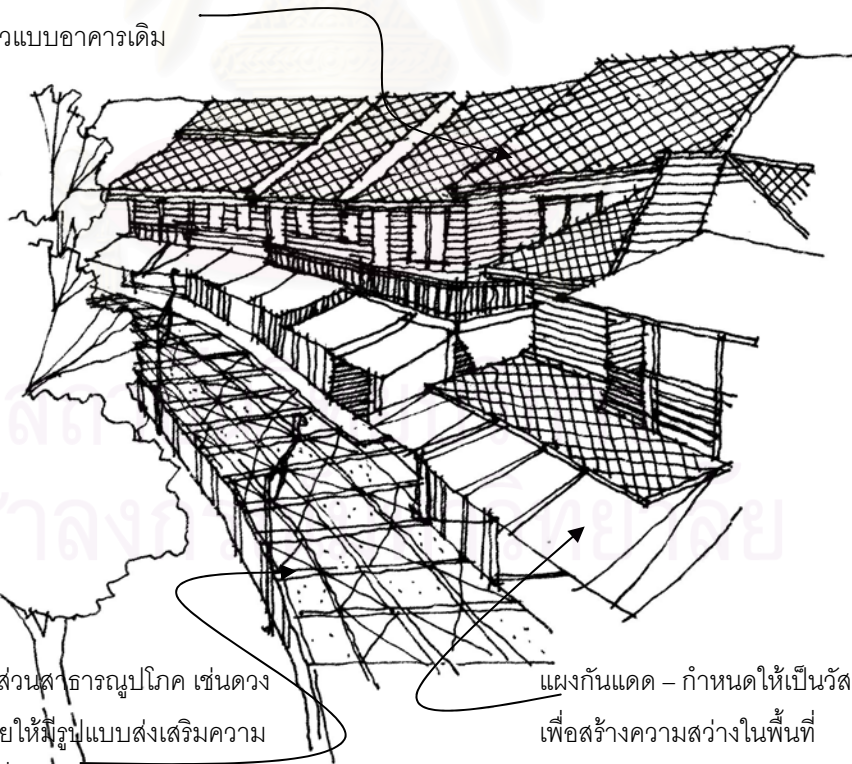
ปรับพื้นที่โล่งเดิมให้เป็นลานกิจกรรมของกลุ่มเด็ก ๆ ในพื้นที่

ต้นไม้โบราณในพื้นที่

ภาพที่ 6.3 ทศนียภาพการปรับปรุงบรรยากาศพื้นที่ “ลานโพธิ์”

ที่มา : ภาพร่างจากการเสนอแนะ

ปรับเปลี่ยนวัสดุหลังคาจากสังกะสีเดิมให้เป็นกระเบื้องว่าวแบบอาคารเดิม

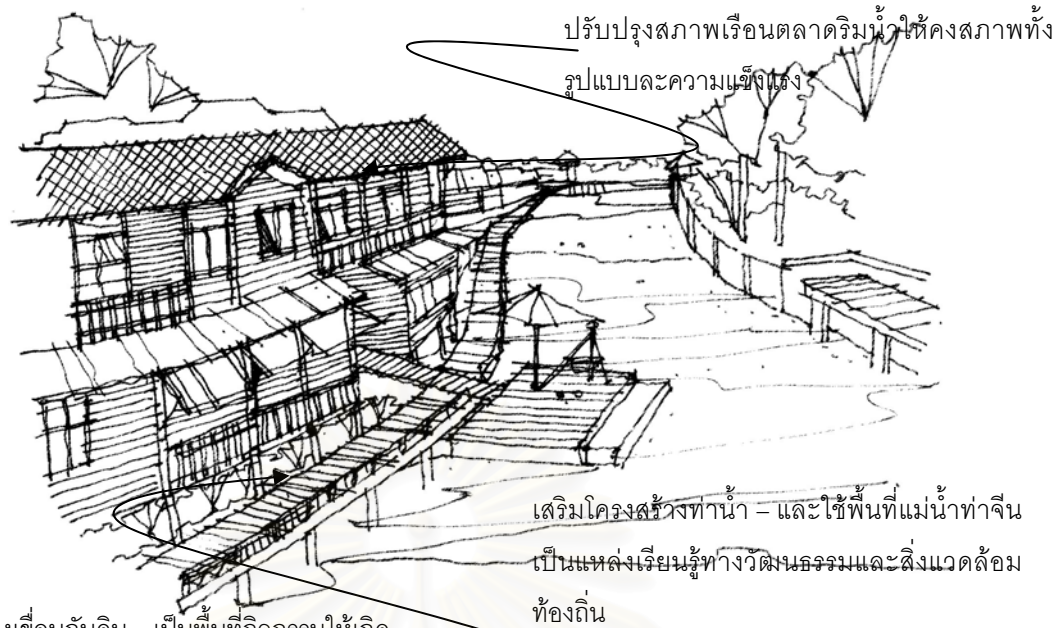

ระบบถนน เพิ่มส่วนสาธารณูปโภค เช่นดวงโคม ทางเท้า โดยให้มีรูปแบบส่งเสริมความกลมกลืนในพื้นที่

แผงกันแดด - กำหนดให้เป็นวัสดุโปร่งแสง เพื่อสร้างความสว่างในพื้นที่

ภาพที่ 6.4 ทศนียภาพการปรับปรุงบรรยากาศพื้นที่บริเวณถนนซอย 1

ที่มา : ภาพร่างจากการเสนอแนะ

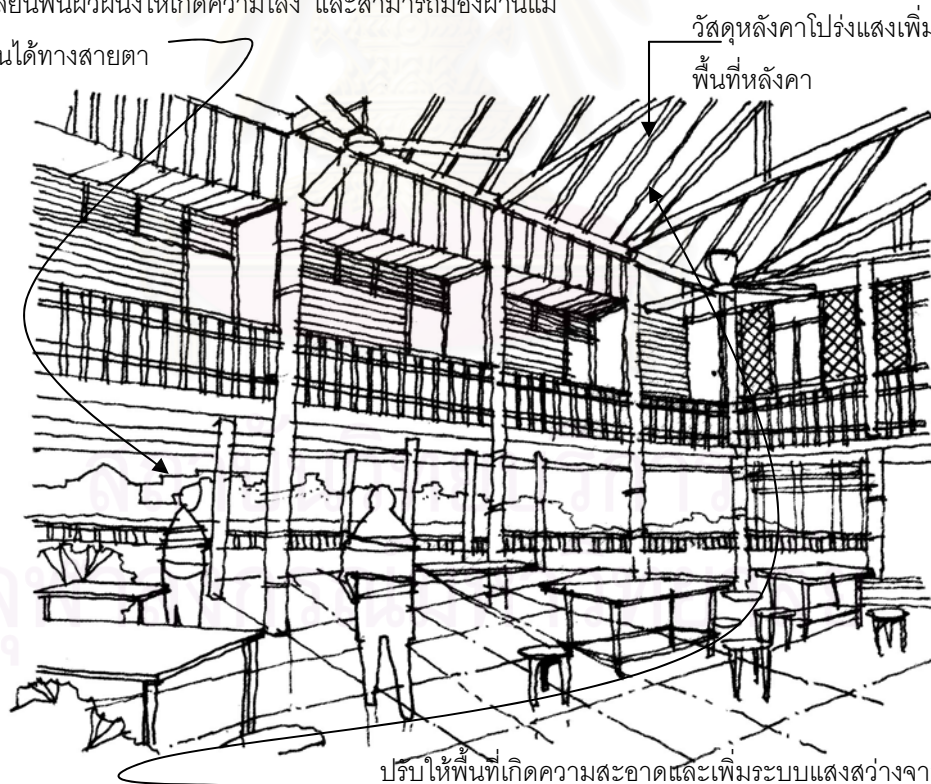

ก่อสร้างเชื่อมกันดิน - เป็นพื้นที่กิจกรรมให้เกิดการสัมผัสกับน้ำ ให้มีระดับพื้นที่ต่างจากระดับพื้นอาคารหลักประมาณ 2.00 ม.

ภาพที่ 6.5 ทศนียภาพการปรับปรุงบรรยากาศพื้นที่ริมน้ำ

ที่มา : ภาพร่างจากการเสนอแนะ

ปรับเปลี่ยนพื้นผิวผนังให้เกิดความโล่ง และสามารถมองผ่านแม่น้ำท่าจีนได้ทางสายตา

ภาพที่ 6.6 ทศนียภาพการปรับปรุงพื้นที่ภายในเรือนค้าขาย "ตลาดเจ็ดมอญ"

ที่มา : ภาพร่างจากการเสนอแนะ

ในส่วนของกลุ่มอาคารในพื้นที่ที่เป็นกลุ่มเรือนค้ำขาย จากการสำรวจและวิเคราะห์ในบทก่อนหน้าที่ผ่านมา พบว่ายังคงมีคุณค่าทั้งทางด้านจิตใจที่ตอบสนองความรู้สึกผูกพันในการเป็นแหล่งพักพิงและพื้นที่ค้ำขายที่รับสืบทอดจากรุ่นพ่อแม่ รวมถึงคุณค่าในส่วนของประโยชน์ใช้สอย ด้วยการที่อาคารส่วนใหญ่มีการเปิดใช้งานอย่างต่อเนื่อง และมีเพียงบางหลังเท่านั้นที่ปิดเนื่องจากไม่มีผู้อาศัยในเรือนนั้น และด้วยการอยู่ร่วมประวัติศาสตร์ของพื้นที่ที่สามารถเชื่อมโยงโดยใช้เป็นหลักฐานประกอบการศึกษาถึงวิวัฒนาการการตั้งถิ่นฐานนั้น องค์ประกอบเหล่านี้แสดงภาพลักษณ์ของสังคมรูปแบบนี้ได้อย่างชัดเจน ทำให้ยังคงปรากฏและแสดงออกถึงการมีคุณค่าทางด้านประวัติศาสตร์ โดยเฉพาะประวัติศาสตร์ในระดับชุมชนการค้ำแบบพื้นถิ่นในพื้นที่ของภูมิภาคในส่วนของภาคกลาง

ปัญหาที่เกิดขึ้นกับอาคารหรือสถาปัตยกรรมอื่น ๆ ในพื้นที่ย่านตลาดสามชุกแห่งนี้ โดยส่วนใหญ่เป็นอาคารที่ก่อสร้างโดยใช้ไม้เป็นวัสดุหลักในการก่อสร้าง ปัญหาที่พบจากการสำรวจนั้นมีดังนี้

- เริ่มมีการรื้อถอนอาคารบางส่วนในพื้นที่ถนนมิตรสัมพันธ์เพื่อก่อสร้างอาคารประเภทตึกแถวสมัยใหม่ที่มีความสูง 3 – 3 ชั้นครึ่ง ทำให้ความกลมกลืนและความต่อเนื่องของความเป็นย่านการค้าเก่าสูญเสียภาพลักษณ์ของย่านชุมชนแห่งนี้ในบางส่วน
- อาคารส่วนใหญ่ที่มีอายุมากกว่า 100 ปี นั้นขาดการบำรุงรักษาอย่างต่อเนื่องทำให้ปัจจุบันส่วนใหญ่อยู่ในสภาพทรุดโทรมในส่วนของผิวผนังและรายละเอียดทางสถาปัตยกรรม
- อาคารในสวนบริเวณพื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรีนั้นมีสภาพของความทรุดโทรมจากการกัดเซาะของแม่น้ำสุพรรณบุรี จนกายภาพทางโครงสร้างของอาคารเมื่อพิจารณาแล้วเกิดความรู้สึกถึงความไม่มั่นคง ตลอดจนการปรับปรุงทางกายภาพนั้นเป็นสิ่งที่ต้องใช้งบประมาณในการบูรณะมากเป็นอย่างยิ่ง โดยเฉพาะอาคารเรือนตลาดเจ้าหมอน หรือตลาดเก่าแก่เบี้ยว ที่มีรูปแบบที่พิเศษหลังหนึ่งในพื้นที่ย่านตลาดสามชุก

ตารางที่ 6.5 สรุปแนวทางการเสนอแนะในการปรับปรุงสถาปัตยกรรมในพื้นที่

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ศึกษา

ประเด็น	ศักยภาพ	ปัญหา	แนวทางการเสนอแนะ
กลุ่มอาคารเรือนค้ำขายเดี่ยว และ เรือนแถวต่อเนื่อง	ความต่อเนื่องของรูปแบบทางสถาปัตยกรรม วัสดุ และประโยชน์ของการใช้งานอย่างต่อเนื่อง เป็นส่วนประกอบเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ และ วัฒนธรรมในการดำเนินชีวิตของพื้นที่	การแทรกแซงของกลุ่มอาคารประเภทตึกแถวสมัยใหม่ทำให้ความกลมกลืนทางสุนทรียภาพทางสายตาสูญเสียเอกภาพของพื้นที่รวมไป	ทำแผนงานอนุรักษ์โดยจัดระดับความเสียหายในพื้นที่ตามระดับความสำคัญ ด้วยความร่วมมือระหว่างผู้ใช้อาคารและภาครัฐในด้านงบประมาณและกำหนดรูปแบบการอนุรักษ์ที่กลมกลืนและใกล้เคียง

ตารางที่ 6.5 สรุปแนวทางการเสนอแนะในการปรับปรุงสถาปัตยกรรมในพื้นที่ (ต่อ)

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ศึกษา

ประเด็น	ศักยภาพ	ปัญหา	แนวทางการเสนอแนะ
กลุ่มอาคารเรือนค้าขาย เดี่ยว และเรือนแถว ต่อเนื่อง			กับของดั้งเดิมให้มากที่สุด เท่าที่มีตามหลักฐานทาง ประวัติศาสตร์
เรือนตลาดเจ้าหมอน	เรือนค้าขายแบบอาคาร ช่วงกว้างที่มีพื้นที่ติดกับ ฝั่งแม่น้ำท่าจีน และมี รูปแบบพิเศษด้วย คุณลักษณะของการ ออกแบบรวมถึงพื้นที่ใช้ สอยสำหรับการเป็นศูนย์ รวมของคนในและนอก พื้นที่ที่ดีในย่าน	สภาพความทรุดโทรม ทางกายภาพที่มากที่สุด ในกลุ่มอาคาร ทั้งในส่วน ของโครงสร้างและพื้นผิว อาคาร จากการกัดเซาะ ตลิ่งของแม่น้ำสุพรรณบุรี ทำให้เกิดความเสียหาย ของรูปทรงอาคารเป็น อย่างมาก	ปรับปรุงโครงสร้างช่วง ล่างของอาคาร และทำ กำแพงกันดินหลายด้วย การออกแบบทางเดิน ริมน้ำ เพื่อประโยชน์ทั้ง ทางภูมิทัศน์และการ ป้องกันการพังทลาย ปรับปรุงพื้นผิวอาคารให้ มีรูปแบบเหมือนของเดิม ด้วยวัสดุที่ให้ความรู้สึก ใกล้เคียง ปรับสภาพพื้นที่ภายในให้ มีมุมเปิดมองสู่แม่น้ำท่า จีนจากภายในและถนน เลียบบนที่ เพื่อมุมมอง และป้องกันการอัปชั่น
- บ้านไม้สามชั้น ของขุน จ้านงศ์จันารักษ์	เรือนไม้สักสามชั้นที่มี รูปแบบสถาปัตยกรรมที่ งดงามร่วมสมัยกับ สถาปัตยกรรมพักอาศัย ในสมัย ร.5 ซึ่งทำให้เกิด ความโดดเด่นมากที่สุด ในพื้นที่ทั้งความสูงและ รายละเอียดทาง สถาปัตยกรรม สภาพอาคารทาง กายภาพอยู่ในระดับที่	เกิดการทิ้งร้างเนื่องจาก การโยกย้ายถิ่นฐานของผู้ ครอบครอง โดยไม่มีการ ใช้งาน และทรุดโทรม ตามกาลเวลาเป็นลำดับ	ปรับปรุงกายภาพพื้นผิว อาคารให้มีรูปแบบเดิม มากที่สุดด้วยวัสดุที่ เหมือนกับในอดีต ทั้งใน ส่วนภายในและภายนอก จัดทำเป็นศูนย์บริการ ชุมชนทางด้าน ประวัติศาสตร์พื้นที่ และ กิจกรรมทางวิชาการโดย คณะกรรมการพัฒนา ตลาดสามชุก

ตารางที่ 6.5 สรุปแนวทางการเสนอแนะในการปรับปรุงสถาปัตยกรรมในพื้นที่ (ต่อ)

ที่มา : จากการสำรวจพื้นที่ศึกษา

ประเด็น	ศักยภาพ	ปัญหา	แนวทางการเสนอแนะ
- บ้านไม้สามชั้น ของชุมชน จำนงจันารักษ์	สามารถซ่อมแซมด้วย วัสดุเดิมของอาคาร		วัสดุที่ใช้สำหรับอาคาร หลังนี้ต้องฟื้นฟูด้วยวัสดุ เดิมในพื้นที่ และเพิ่มเติม ในส่วนที่สึกหรอให้มี รูปแบบที่เหมือนของ ดั้งเดิม เช่น ลายปูนปั้น ในส่วนต่าง ๆ เช่น ระเบียง หรือ ค้ำยัน ค.ส.ล.ต่าง ๆ ในอาคาร

2) แนวทางการปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค

การจัดระบบการระบายน้ำ การจัดระบบน้ำเสียที่ชุมชนส่วนใหญ่ไม่มี หรือมีอย่างไม่เป็นระบบ โดยเชื่อมลงสู่ทางระบายน้ำของหน่วยงานเทศบาลตำบลสามชุก ซึ่งจากแผนงานในพื้นที่น้ำทิ้งส่วนใหญ่จากพื้นที่ชุมชนถูกปล่อยลงสู่แม่น้ำสุพรรณบุรี เนื่องด้วยค่า BOD. ที่โดยรวมของพื้นที่ยังอยู่ต่ำกว่าระดับเกณฑ์ที่ต้องจัดทำระบบบำบัดน้ำเสีย แต่การยึดติดในเรื่องนี้คงไม่ส่งผลดีต่อระยะยาว ดังนั้นในแผนการเสนอแนะจึงสมควรจัดทำระบบบำบัดน้ำเสียชุมชน

การวางระบบสายไฟฟ้า สายโทรศัพท์ที่เป็นทัศนียภาพไม่กลมกลืนกับสภาพแวดล้อมในพื้นที่ หาแนวทางการแก้ไขโดยการรวบสายที่แยกออกจากกัน หรือมีสภาพหย่อนลง ด้วยการรวมกันไว้เป็นมัดรวมกันให้มีความตึงขึ้น หรือการเก็บซ่อนรวมไว้ใต้บริเวณชายคา โดยมีระยะห่างจากแนวผนังอาคารเพื่อป้องกันการระเบิดและสัมผัสกับผิวอาคารได้

โดยมีข้อสรุปแนวทางการปรับปรุงระบบการระบายน้ำ และการบำบัดน้ำเสีย ดังนี้

- ก. ใช้พื้นที่ว่างด้านหลังอาคารในการสร้างบ่อบำบัดน้ำเสีย ซึ่งต้องมีบ่อบำบัดรวมน้ำเสียจากท่อน้ำทิ้ง ท่อโสโครกจากอาคารแต่ละหลัง โดยการเดินท่อรวม ซึ่งบ่อบำบัดรวมไม่ควรจะอยู่ห่างออกจากแนวร่องน้ำมากนัก เพื่อสะดวกในการระบายน้ำลง
- ข. จัดกลุ่มครัวเรือนขนาดย่อยเพื่อเตรียมการฝังท่อรวมน้ำเสีย
- ค. ตรวจสอบขนาดท่อระบายน้ำทิ้งในส่วนทางเท้าภายนอกอาคาร ปรับแก้ให้ได้ตามมาตรฐาน
- ง. ทำการรวมเครือข่ายน้ำเสียจากครัวเรือนในย่าน เพื่อบำบัดน้ำเสียก่อนการกระจายลงสู่แม่น้ำสุพรรณบุรี โดยขอความร่วมมือระหว่างกลุ่มบ้านเรือนติดกัน หรือสร้างแยกบ่อบำบัดเป็นแต่ละหลัง

แนวทางการติดตั้งระบบสายไฟฟ้า และโทรศัพท์ มีดังนี้

- ก. การกำหนดแนวเส้นทางเดินสายไฟ สายโทรศัพท์เดิม เพื่อเตรียมการตำแหน่งที่หย่อนไม่น่าดู ตามแนวเส้นขอบฟ้า หรือแนวขนานกับอาคารให้เกิดความเรียบร้อย
- ข. ดึงสายที่อยู่บนหลังคา หรือเสาไฟลงมาซ่อนเก็บไว้ติดกับระดับชายคาหลัง ซึ่งต้องมีการรวมสายไว้ในท่อร้อยสายหรือฉนวนที่ป้องกันการเกิดไฟฟ้าลัดวงจรและการลุกไหม้ของวัสดุได้
- ค. ดำเนินการปรับปรุงแนวฝังท่อสายโทรศัพท์ เดินสายไฟต่อเชื่อมสายอย่างเป็นระเบียบ หลบการรบกวนทัศนียภาพของกลุ่มอาคารในย่านโดยรวม

เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาเนื่องจากเพลิงไหม้ ที่มีอาคารในย่านส่วนใหญ่เป็นวัสดุทำด้วยไม้เป็นหลัก อยู่เป็นจำนวนมาก แนวทางการป้องกันไฟไหม้กับกลุ่มอาคารเรือนไม้ในย่านตลาดสามชุก ควรมีผนังกันไฟของเรือนแถว เป็นผนังก่ออิฐทนไฟ โดยการก่อสูงในระดับจันทันหลังคา ตามช่วงเรือนของแต่ละอาคาร ในกรณีที่มีเรือนต่อเนื่องที่มีจำนวนห้องติดกันเป็นจำนวนมาก ต้องพิจารณาการแบ่งช่วงในการกั้นตามความเหมาะสม และในแต่ละเรือนต้องออกมาตรการบังคับให้มีดับเพลิงประจำในแต่ละครัวเรือน

3) แนวเสนอขั้นตอนการปรับปรุงและการกำหนดระยะเวลา

สำหรับการปรับปรุงทางกายภาพของกลุ่มอาคารและสภาพแวดล้อมในพื้นที่ของย่านตลาดสามชุกนั้น การดำเนินงานต้องอาศัยความร่วมมือของหน่วยงานต่าง ๆ เพื่อให้กรอบที่วางไว้สามารถดำเนินการลุล่วงไปได้ โดยในย่านการค้าเก่าของตลาดสามชุกมีกลุ่มอาคารที่สภาพเสื่อมโทรมเป็นจำนวนมาก ในการพิจารณาปรับปรุงส่วนนี้แบ่งระยะการดำเนินการเป็น 3 ส่วนดังนี้

3.1) ระยะแรก เป็นการดำเนินงานระยะสั้น กำหนดแผนงานระยะ 1 – 3 ปี มีการดำเนินงาน คือ

- การจัดทำแผนสำรวจสภาพอาคารแบบสมบูรณ์ ตั้งแต่แนวผังพื้นที่ รวมถึงการจัดทำรายงานสำรวจกายภาพอาคาร (Measure work Report) อย่างเร่งด่วน มีเนื้อหาถึงผัง รูปแบบ ระบบวิศวกรรมและรายละเอียดสำคัญอย่างชัดเจน ตลอดจนสภาพปัญหาของอาคาร

- การรักษาความสะอาดและซ่อมแซมบ้านพักอาศัยเบื้องต้น และพื้นที่รกร้างให้เกิดประโยชน์การนำมาใช้ เช่นพื้นที่ตรอกซอย และทางเดิน รวมถึงสภาพภายในอาคารเรือนค้าขายตลาดสด

- พื้นที่ลานโล่งและตลาดแม่จูน กำหนดแนวปรับปรุง รักษาความสะอาดในพื้นที่

- การปรับปรุงอาคารที่มีความสำคัญในพื้นที่ ได้แก่ บ้านขุนจางงจันรำภัก ซึ่งบ้านพักอาศัยที่มีรายละเอียดประณีตและโดดเด่นในพื้นที่

- การซ่อมแซมและรักษาสภาพเรือนตลาดเจ้าหมอน (อาคารพื้นที่ริมน้ำ)

- จัดระเบียบถนนซอย 1 และถนนเลียบบนที่ ในส่วนของการจัดวางพื้นที่ การสัญจรภายใน

- การปรับปรุงแนวตลิ่งริมแม่น้ำท่าจีน

3.2) ระยะที่ 2 เป็นการดำเนินงานในระยะปานกลาง เป็นแผนงาน 4 – 6 ปี มีการดำเนินงานคือ

- โครงการต่อเนืองริมตลิ่ง โดยการออกแบบสร้างแนวป้องกันพื้นที่ริมน้ำ

- กลุ่มอาคารเรือนไม้ แบ่งเป็นพื้นที่ตามซอย เป็นส่วนงานย่อยขยายผลสู่การปฏิบัติในระยะยาวต่อไป

- กำหนดแนวเขตการควบคุมพื้นที่อนุรักษ์รวม

3.3) ระยะที่ 3 เป็นการดำเนินงานระยะยาว มีข้อเสนอดังนี้

- การปรับปรุงระบบสาธารณูปโภค เช่นระบบไฟฟ้า ระบบโทรศัพท์ โดยดำเนินการพร้อมกับการปรับปรุงระบบทางเท้า และการจำกัดการสัญจรในพื้นที่

- พัฒนาพื้นที่ต่อเนื่องทั้งในส่วนของย่านตลาดสามชุก และสถานที่ที่มีความหมายสำคัญต่อพื้นที่ เช่น วัด โรงเรียน ฯลฯ

6.3 การส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่เชิงนโยบาย

ปัจจุบันย่านชุมชนตลาดสามชุก มีลักษณะของการใช้พื้นที่เป็นพื้นที่ศูนย์กลางการค้าขาย โดยเมื่อเปรียบเทียบความเป็นย่านในระดับอำเภอ ย่านตลาดสามชุกเป็นชุมชนเมืองที่ถูกล้อมรอบด้วยพื้นที่เกษตรกรรม และเมื่อเจาะลึกเข้าไปในพื้นที่ชุมชน ระดับชั้นของพื้นที่เกิดปรากฏเป็นพื้นที่สองส่วน ได้แก่ย่านการค้าเก่า ที่เป็นกลุ่มเรือนค้าขายพื้นถิ่นดั้งเดิมที่เกาะกลุ่มกันอยู่บริเวณริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน ส่วนที่สองคือกลุ่มอาคารพาณิชย์กรรมแบบตึกแถวสมัยใหม่ที่ขยายตัวตามแนวถนนทั้งทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 และถนนเลียบบคลองชลประทาน โดยพื้นที่ของย่านการค้าเก่านั้นไม่สามารถรับรู้ทางสายตาได้หากมาจากเส้นถนนทางรถยนต์ทั่วไป และการพัฒนารูปแบบของเมืองโดยหน่วยงานราชการท้องถิ่นได้แก่ เทศบาลตำบลสามชุกที่มีหน้าที่ในการวางแผนพัฒนาพื้นที่นั้น โดยส่วนใหญ่เน้นการส่งเสริมกายภาพทางโครงสร้างทั้งทางด้านการคมนาคม ระบบสาธารณูปการ เช่นระบบไฟฟ้าและแสงสว่าง ระบบสุขภาพ ตลอดจนระบบโทรคมนาคมในพื้นที่ โดยการให้รายละเอียดที่ส่งเสริมความงาม หรือความเป็นเอกลักษณ์ทางกายภาพของชุมชนแบบเมืองริมน้ำพื้นถิ่น ไม่ปรากฏสู่สายตาให้สามารถซึมซับบรรยากาศของพื้นที่ได้ สาเหตุหลักมาจากรูปแบบการนำโครงสร้างต่าง ๆ มาใช้กับพื้นที่นั้นเป็นรูปแบบสากลที่เป็นแบบมาตรฐานงานราชการทั่วไปที่ใช้กับทุกท้องที่ เช่นการก่อสร้างถนนหนทาง หรือโครงสร้างอย่างสะพานข้ามคลอง หรือแม่น้ำนั้น มีรูปแบบสามัญตามแบบกรมโยธาฯ ที่ใช้กันอยู่ทั่วประเทศทำให้อัตตาลักษณ์ที่สมควรสื่อถึงภาพลักษณ์ทางสถาปัตยกรรมที่ควรส่งเสริม “**ขุนทางสายตา**” อย่างกลุ่มอาคารเก่าแก่ที่มีในพื้นที่ ชาติสุนทรียภาพทางมุมมองเป็นอย่างยิ่ง ดังนั้นหากเมื่อผ่านเข้ามาในพื้นที่ย่านตลาดสามชุก โดยมิได้แวะเข้ามาในพื้นที่แล้ว ชุมชนแห่งนี้มีลักษณะที่เหมือนกับชุมชนที่เพิ่งก่อตัวมาไม่นาน อย่างชุมชนอื่นใกล้เคียงกับพื้นที่ทั่วไป

อีกทั้งปัจจุบันการสัญจรทางน้ำที่เป็นทางสัญจรหลักของพื้นที่นั้น ปัจจุบันหน้าที่ทางด้านการเป็นเส้นทางสัญจรนั้นยุติบทบาทลงอย่างสิ้นเชิง ความงามทางทัศนียภาพของกลุ่มเรือนอายุกว่า 100 ปี นั้นจึงไม่มีโอกาสปรากฏสู่สายตาแก่ผู้มาเยือนในพื้นที่ ดังนั้นแนวทางการอนุรักษ์พื้นที่ย่านการค้าเก่าแห่งนี้จึงเหมาะสมเป็นลำดับเบื้องต้น นั่นคือการที่จะต้องกำหนดกรอบการอนุรักษ์และพัฒนาที่ชัดเจน จากหน่วยงานที่มีหน้าที่ในการดูแลพื้นที่ และเสริมประสานจากคนที่อาศัยอยู่ในพื้นที่แห่งนี้

6.3.1 การกำหนดความหมายของพื้นที่ย่านชุมชนตลาดสามชุก

พื้นที่ย่านตลาดสามชุกนั้น ตามชื่อของพื้นที่ปรากฏภาพลักษณ์ที่ชัดเจน นั่นคือการเป็นพื้นที่ศูนย์กลางทางเศรษฐกิจของอำเภอนี้ แต่ปัจจุบันความชบเซาทางการค้า โดยการเกิดตลาดการค้าย่อยในพื้นที่ต่อเนื่องอย่าง “ตลาดนัด” ในบริเวณสี่แยกสามชุกฝั่งตรงข้ามชุมชน ที่มักมีการจัดนัดกันทุกวันพฤหัสบดี วันเสาร์ และวันอาทิตย์ นั้นตัวแปรนี้สร้างความเสียหายทางเศรษฐกิจให้กับพื้นที่อย่างรุนแรง ถึงขั้นเกิดการโยกย้ายถิ่นฐานของคนในพื้นที่ หรือย้ายการค้าในถิ่นไปตามตลาดนัดต่าง ๆ ทำให้กลุ่มเรือนค้าขายในพื้นที่เกิดการปิดร้างบางส่วน และความเสื่อมโทรมของเรือนค้าขายโบราณเหล่านี้ก็ตามมาอย่างต่อเนื่อง ดังนั้นการค้นหา

ความหมายของพื้นที่เพื่อสร้างภาพลักษณ์ที่มีอยู่ให้ฟื้นฟูกลับมาอีกครั้งจึงเป็นประเด็นสำคัญในการกำหนดภาพรวมของการอนุรักษ์ครั้งนี้

ทุนทางวัฒนธรรมที่ดีและสำคัญอย่างยิ่งของพื้นที่นั้นคือ กลุ่มคนที่อาศัยในพื้นที่อย่างต่อเนื่องและสืบทอดกิจการการค้ามาเป็นรุ่น ๆ รวมถึงสถาปัตยกรรม และเมืองที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมการตั้งถิ่นฐานที่ชัดเจนและมีอายุยาวนานนี้ จึงเป็นประเด็นสำคัญในการนำมากำหนดภาพรวมของความหมายในพื้นที่แห่งนี้

“ตลาดพูดได้” เป็นหัวข้อและสาระสำคัญที่นำมาใช้เป็นแนวความคิดหลัก ในการกำหนดภาพรวมของพื้นที่เพื่อการฟื้นฟูสภาพชุมชนตลาดสามชุก โดยการดึงความสามารถและความทรงจำที่ดีของกลุ่มผู้ค้าขายและเรื่องราวของที่ขายที่สามารถถ่ายทอดสื่อผ่านออกมาเป็นเรื่องราวของประวัติศาสตร์พื้นที่ เมื่อผ่านเข้าไปในพื้นที่ วิวัฒนาการที่แตกต่างกันของกลุ่มอาคารในย่านการค้าเก่าและย่านการค้าใหม่ที่โอบล้อมกันอยู่นั้น เป็นส่วนบอกเล่าให้ผู้มาเยี่ยมชมรับรู้ถึงความเป็นมาของพื้นที่ และผู้ค้าขายในพื้นที่ที่สามารถที่จะถ่ายทอดเรื่องราวถึงความเป็นไปของพื้นที่ ส่งผลต่อส่วนย่อยต่อไปในเรื่องแต่ละหลัง ให้เป็น **“บ้านพูดได้”** และขยายความสามารถของชุมชนสู่การเป็น **“พิพิธภัณฑสถานชุมชน”** ในระดับที่สูงขึ้น

สิ่งนี้เป็นเรื่องแรกในการผลักดันให้พื้นที่ที่มีความหมายในส่วนของกรขยับกิจกรรมการค้า ที่มีมากกว่าการจ่ายเงิน และรับของ หรือส่งของและรับเงิน การนำบุคลิกภาพของกลุ่มคนในพื้นที่ที่มีภาพลักษณ์ของมิตรภาพมาใช้ประโยชน์เชิงการค้า นำมาซึ่งการสร้างสรรค์กิจกรรมใหม่ ๆ ให้กับผู้ค้าขายในพื้นที่

ระดับต่อมาของการวางกรอบความหมายของพื้นที่ย่านตลาดสามชุก จากการเป็น “พิพิธภัณฑสถานชุมชน” การรื้อฟื้นกิจกรรมประเพณีทางวัฒนธรรมทั้งทางด้านการทำอาหารโบราณ น้ำพริก หรือขนมหวานที่มีกิจการกว่า 60 ปี และการค้นหาความหมายทางประวัติศาสตร์ร่วมในพื้นที่เกี่ยวเนื่อง โดยให้เป็นพื้นที่เชื่อมโยงการเข้าถึงกัน โดยเฉพาะศาสนสถานที่มีอยู่ในพื้นที่ พบว่าส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 100 ปี โดยเฉพาะวัดสามชุกที่ไม่มีโบราณสถานอย่าง มณฑปสมัยต้นรัตนโกสินทร์ที่ประดิษฐานรอยพระพุทธรูปบาทจำลองโลหะ และวัดอื่น ๆ ในพื้นที่ รวมถึงทัศนียภาพของสองชายฝั่งแม่น้ำสุพรรณบุรีที่แสดงถึงวิถีชีวิตของสังคมริมน้ำ สิ่งเหล่านี้ทำให้ความหมายของพื้นที่จากการที่เป็น “พิพิธภัณฑสถานชุมชน” ในระดับแนวความคิดแรก สามารถพัฒนาสู่การเป็นพื้นที่สำหรับ **“การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบวันเดียวจบ”** โดยสามารถขยายผลการศึกษาในประวัติศาสตร์พื้นที่ส่วนย่อยอื่น ๆ นำมาเชื่อมโยงให้เกิดเส้นทางที่เป็นเครือข่ายร่วมในระดับสูงต่อไป

ดังนั้นในการส่งเสริมการจัดทำแผนแม่บทของแผนพัฒนาเทศบาลตำบลสามชุก ในต่อไปสมควรสอดแทรกแนวคิดเชิงวัฒนธรรมควบคู่ไปในแผนพัฒนาหลัก สิ่งเหล่านี้จะปรากฏในรูปของการจัดสรรงบประมาณการพัฒนาพื้นที่ในจุดต่าง ๆ ที่เห็นสมควรว่ามีความหมายทางประวัติศาสตร์ชุมชน และมีคุณค่าทางวัฒนธรรม

6.3.2 การกำหนดมาตรการและแนวทางในการจัดการพื้นที่

ปัจจุบันอาคารที่เป็นทรัพย์สินมรดกทางวัฒนธรรมอย่างกลุ่มเรือนค้าขายที่มีอยู่ในพื้นที่นั้น พบว่าปัญหาของการสูญเสียหลัก คือการรื้อถอนเพื่อสร้างอาคารพาณิชย์กรรมแบบสมัยใหม่แทนที่ของเดิม แต่นับว่าตลาดสามชุกนี้มีเพียงบางหลังที่ถูกรื้อทิ้ง แต่นับว่านี่คือจุดเริ่มต้นต่อการกลืนหายไปของอาคารทางวัฒนธรรมของย่านการค้าแห่งนี้ การรื้อถอนเพื่อปลูกสร้างอาคารใหม่ทดแทนนั้นปัญหาหลักมาจากสาเหตุดังนี้

- 1) การขาดมาตรการควบคุมและปกป้องอาคารที่มีค่าทางวัฒนธรรม

2) สภาพอาคารที่เป็นวัสดุหลักคือไม้เกิดความทรุดโทรม และไม่มั่นคงถาวรเมื่อเทียบกับอาคารประเภทตึกปูน

3) ความระวางต่อภัยพิบัติจากอัคคีภัย อย่างกรณีชุมชนเรือนค้าขายไม้ในย่านชุมชนอื่น ๆ ที่มีประวัติการเกิดเพลิงไหม้ เช่น ย่านชุมชนบางลี่ อำเภอสองพี่น้อง หรือย่านตลาดท่าช้าง อำเภอเดิมบางนางบวช

ปัญหาด้านความปลอดภัยในทรัพย์สิน หรือภัยพิบัติจากอัคคีภัยนั้น ในพื้นที่ย่านตลาดสามชุกยังไม่ประสบปัญหาเท่าที่ควร เพราะส่วนใหญ่การระวางดูแลป้องกันจากคนในพื้นที่ให้การสอดส่องดูแลและช่วยเหลือกันในย่านสังคมแห่งนี้ได้ระดับหนึ่ง แต่นั่นมิได้หมายถึงความมั่นคงปลอดภัยเต็มที่นัก ซึ่งโอกาสเกิดนั้นก็มิเช่นแหล่งชุมชนย่านอื่น ๆ เช่นกัน

ในส่วนของปัญหาของการรื้ออาคารเพื่อสร้างอาคารใหม่ทดแทนนั้น ส่วนใหญ่ที่สร้างจะเป็นอาคารประเภทตึกแถวที่มีความสูงตั้งแต่ 3 ถึง 3 ชั้นครึ่ง ซึ่งทำลายความกลมกลืนโดยรวมของพื้นที่ไปบ้าง แต่ยังเป็นส่วนน้อยเมื่อเทียบกับพื้นที่หลัก ดังนั้นในส่วนการป้องกันการสูญเสียทุนทางวัฒนธรรมอย่างกลุ่มเรือนค้าขายเก่านี้ การเสนอแนวทางที่ดีที่สุดคือการรื้อพื้นที่การอนุรักษ์กลุ่มอาคาร และกำหนดมาตรการการออกแบบอาคารในพื้นที่ให้สอดคล้องกับย่านการค้าเก่า

พื้นที่ย่านที่มีการอนุรักษ์ ตามข้อเสนอแนะในการวางกรอบของพื้นที่นั้น กำหนดพื้นที่เป็นสองส่วน ได้แก่ พื้นที่ส่วนที่ 1 คือพื้นที่ศูนย์กลางย่านการค้าของตลาดสามชุกที่เป็นกลุ่มเรือนค้าขายพื้นถิ่น ที่มีร้านค้าเรือนพักอาศัย กลุ่มโรงสี และพื้นที่เกี่ยวเนื่องที่มีสถาปัตยกรรมร่วมสมัยกับเรือนค้าขายเก่าเหล่านี้ พื้นที่ส่วนที่ 2 คือ พื้นที่ริมฝั่งแม่น้ำ ที่ปัจจุบันพบว่าการล่วงล้ำการใช้สอยพื้นที่ริมน้ำด้วยการสร้างโครงสร้างถาวร เช่น บ้านพักอาศัยที่มีการต่อเติมศาลาท่าน้ำล้ำเข้ามาในพื้นที่แม่น้ำสุพรรณบุรี

จากการกำหนดพื้นที่เบื้องต้นเป็นพื้นที่วางกรอบการอนุรักษ์ ภาครัฐอย่างเทศบาลตำบลสามชุก ควรพิจารณาแนวทางนโยบายและขอบเขตของกฎหมายตามแนวทางดังนี้

1) การปรับปรุงกฎหมายที่เกี่ยวข้อง

1.1) ควรออกกฎหมายให้พื้นที่บริเวณดังกล่าวมีส่วนต่าง ๆ เป็นบริเวณ หรือเป็นย่านอนุรักษ์ด้านประวัติศาสตร์การค้าแบบพื้นถิ่นเฉพาะของพื้นที่ย่านตลาดสามชุก เพราะเป็นบริเวณเริ่มต้นของการสร้างฐานเป็นชุมชนการค้า และกิจกรรมการค้าก็มีการต่อเนื่องสืบทอดมาในพื้นที่ ไม่ได้สูญหายหรือเสียความหมายของพื้นที่การค้าในย่านชุมชน ส่วนนี้จึงยังคงมีความสำคัญทั้งทางการค้า และสามารถพัฒนาพื้นที่เป็นแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมจากข้อ 6.1.1 ได้

1.2) หน่วยงานของภาครัฐที่มีหน้าที่รับผิดชอบโดยตรง คือเทศบาลตำบลสามชุก สมควรพิจารณาออกกฎหมาย เทศบัญญัติ ให้มีเนื้อหาและรายละเอียดที่เจาะจงประเด็นการอนุรักษ์และส่งเสริมพื้นที่ของตนเองมากขึ้น มีความชัดเจนมากกว่าแนวมาตรการการควบคุมในปัจจุบัน โดยเน้นเพิ่มเติมเนื้อหาการควบคุมสิ่งแวดล้อม การใช้ที่ดินและอาคารที่ปลูกสร้างในพื้นที่ โดยเฉพาะพื้นที่ริมน้ำต้องมีการกำหนดระยะร่นให้ชัดเจน รวมถึงรูปแบบอาคารที่สร้างในพื้นที่ให้สอดคล้องกับภาพลักษณ์และบริบทของชุมชนย่านตลาดสามชุก ทั้งที่ข้อกำหนดที่ปรากฏในปัจจุบันที่มีใช้โดยทั่วไปนั้น ยังขาดประสิทธิภาพเพียงพอที่จะรักษาและดำรงสถาปัตยกรรมหรือองค์ประกอบที่มีคุณค่าส่งเสริมความหมายของพื้นที่ได้ดีนัก เช่น สมควรกำหนดรูปทรงของสิ่งปลูกสร้าง แนวความสูงที่ไม่ทำลายทัศนียภาพรวม สีของอาคาร ปัจจุบันพบว่าอาคารตึกแถวบางหลังทาสี

เหลือทิ้ง ทำให้เกิดความแปลกตาจากภาพรวมของพื้นที่อย่างมาก ซึ่งการกำหนดนี้เน้นสำคัญมากสำหรับการปรับปรุงและต่อเติมอาคารในพื้นที่แนวกรอบอนุรักษ์

1.3) การออกกฎหมายแม่บท กฎหมายผังเมืองรวม เมื่อกำหนดแนวทางในการใช้ประโยชน์ที่ดิน การคมนาคม ระบบสาธารณูปโภคและสาธารณูปการ การวางผังพัฒนาเชิงอนุรักษ์ในพื้นที่เฉพาะ เช่น พื้นที่วัดหรือโบราณสถานที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชน ครอบคลุมทุกองค์ประกอบ โดยเน้นให้เกิดการมีส่วนร่วมในการเสนอแนวทางจากชุมชนในการร่วมพิจารณาการวางผังนี้

สำหรับย่านการค้าเก่าที่เป็นกลุ่มเรือนไม้นี้ นอกจากกฎหมายควบคุมการรื้อถอนหรือการต่อเติมที่ผิดรูปแบบแล้ว ควรเสนอแนวทางการควบคุมการค้าที่เกี่ยวกับการเกิดอัคคีภัยในอาคาร เพื่อเป็นการป้องกันปัญหาในระดับเบื้องต้น

1.4) ต้องมีมาตรการให้เจ้าหน้าที่ที่สามารถตรวจสอบและติดตามดูแล ควบคุมพื้นที่ได้อย่างใกล้ชิด และออกเป็นข้อบังคับในการปฏิบัติงานในเทศบาลตำบลสามชุก

2) ด้านกายภาพ

2.1) กลุ่มอาคารในย่านการค้าเก่า ควรทำการขึ้นทะเบียนโบราณสถาน โดยหน่วยงานของเทศบาลตำบลสามชุกเอง และสามารถเชื่อมโยงประสานกับกลุ่มองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญในการจัดการพื้นที่ หรืออาคารทางประวัติศาสตร์อย่างกรมศิลปากร โดยเทศบาลเป็นผู้ดูแลควบคุม

2.2) รูปแบบการออกแบบสิ่งแวดล้อม หรือองค์ประกอบโดยเทศบาลตำบลสามชุก ควรนำเสนอรูปแบบกายภาพที่สอดคล้องกับย่านวัฒนธรรมเก่า ทั้งในเรื่องของการทำโครงสร้างถนน ทางเท้า ท่อระบายน้ำ ระบบไฟฟ้าสาธารณะ และความร่มรื่นในพื้นที่อย่างการเสริมสร้างภูมิทัศน์ ให้มีเนื้อหาการออกแบบที่ลงถึงรายละเอียดทางสถาปัตยกรรมที่มากกว่ารูปแบบทางวิศวกรรมโครงสร้างเพียงอย่างเดียว

2.3) ปัญหาของการป้องกันอัคคีภัยเป็นสิ่งสำคัญที่ทางเทศบาลตำบลสามชุกต้องควบคุมในพื้นที่ย่านการค้าเก่านี้ อาจดำเนินการเป็นสองระดับได้แก่

2.3.1) การป้องกันในเริ่มต้น คือการถ่ายทอดความรู้เชิงวิชาการในการรักษาและป้องกันภัยพิบัติจากอัคคีภัย รวมถึงการจัดทำคู่มือดูแลอาคารที่มีรูปแบบเข้าใจง่าย ให้ชาวบ้านหรือผู้อาศัยในพื้นที่เกิดความเข้าใจง่าย

2.3.2) การวางระบบท่อดับเพลิง และสัญญาณเตือนภัยในส่วนของอาคารเรือนไม้ในย่านการค้าเก่านี้ พร้อมกับการชักซ้อมกรณีฉุกเฉินในกรณีเกิดเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดขึ้นมาได้

นอกจากนี้ในส่วนพื้นที่ของอาคารรอบข้าง ทางภาครัฐควรขอความร่วมมือจากกลุ่มตมในพื้นที่ด้วยการกำหนดกลุ่มสีที่มีโทนสีส่งเสริมกลุ่มย่านอาคารอนุรักษ์ ได้แก่การประกาศเป็นพื้นที่สีน้ำตาล โดยรัศมีล้อมรอบกรอบพื้นที่ควรวางกรอบโทนสีอาคารให้มีกลุ่มสีเดียวกัน ส่งเสริมให้เกิดความกลมกลืนในพื้นที่

3) ด้านการบริหารและการจัดการ

3.1) การบริหารและการจัดการพื้นที่โดยสำนักงานเทศบาลตำบลสามชุกในปัจจุบัน ต้องสามารถโยงความสำคัญของพื้นที่สู่แผนพัฒนามาระดับจังหวัดสุพรรณบุรี และองค์กรเอกชนหรือองค์กรทางด้านอนุรักษ์ รวมถึงองค์ส่งเสริมธุรกิจการท่องเที่ยวอื่น ๆ เพื่อพัฒนาและยกระดับความสำคัญของพื้นที่ในการดึง “คน

นอก” ให้เข้ามามีปฏิสัมพันธ์กับ “คนใน” เพื่อเป็นการขยับฐานเศรษฐกิจของการค้าในย่านตลาดสามชุกให้มีระดับที่สูงขึ้น

3.2) การสนับสนุนในด้านงบประมาณสำหรับการซ่อมแซม และดูแลรักษา รวมถึงโครงการที่สร้างเพื่อส่งเสริมบุคลิกภาพของพื้นที่ย่านตลาดสามชุก โดยงบประมาณส่วนนี้ทางเทศบาลตำบลสามชุก ควรวางแผนจากงบประมาณหลักและกระตุ้นองค์กรธุรกิจในพื้นที่ให้มีส่วนร่วม เพื่อแบ่งเบาภาระของภาครัฐ

แนวทางในการจัดการงบประมาณ ทางพื้นที่ศึกษาสามารถกำหนดแหล่งที่มาของเงินทุนในการนำมาเพื่ออนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ที่มีความเป็นไปได้ 3 ส่วนดังนี้

- งบประมาณรัฐบาล ได้แก่จังหวัดสุพรรณบุรี โดยทางเทศบาลตำบลสามชุกต้องผลักดันโครงการพัฒนาพื้นที่เชิงอนุรักษ์โดยของงบประมาณโดยตรงในส่วนของการพัฒนาพื้นที่ส่งเสริมสภาพชุมชน ได้แก่ระบบสาธารณูปการในพื้นที่ให้มีข้อพิเศษกว่าในการเพิ่มข้อตกลงพิเศษในส่วนของการตกแต่งทางสถาปัตยกรรมชุมชน เช่นระบบเสาไฟและดวงโคมที่มีรูปแบบพิเศษ หรือการปรับปรุงทางเท้าและที่นั่งในย่าน เป็นต้น

- งบประมาณจากการจัดตั้งกองทุนอนุรักษ์ โดยผู้อยู่ในพื้นที่โดยตรงจากการจัดกิจกรรมในพื้นที่เพื่อระดมและสะสมทุนในการฟื้นฟูย่านตลาดสามชุก

- งบประมาณจากภาคเอกชน คือการจัดตั้งองค์กรชุมชนที่เป็นรูปแบบบริษัทหรือสหกรณ์ โดยภาครัฐช่วยเหลือในด้านการสนับสนุนความสะดวก เช่นการมอบสิทธิในการดูแลพื้นที่ แต่กลุ่มองค์กรในรูปแบบนี้ต้องกำหนดให้เกิดการตรวจสอบจากหน่วยงานท้องถิ่น หรือกลุ่มคนในพื้นที่ เนื่องด้วยผลประโยชน์ที่แฝงมาในรูปการดำเนินงานนั้นจะเป็นตัวแปรให้การดำเนินการไม่เกิดประสิทธิภาพ

3.3) เทศบาลตำบลสามชุกควรจัดทำบัญชีอาคารทางประวัติศาสตร์ โดยกำหนดความเหมาะสมตามเกณฑ์ระดับความสำคัญ ซึ่งสามารถของความร่วมมือจากภาครัฐที่มีความชำนาญในส่วนอื่นเข้ามาช่วยเหลือการจัดการพื้นที่ได้ โดยจัดลำดับกลุ่มอาคารในพื้นที่ดังนี้

- ระดับความสำคัญที่หนึ่ง คืออาคารที่มีคุณค่าทางจิตใจ ได้แก่ ศาลเจ้าพ่อสามชุก บ้านขุนจ้านงค์ จีนารักษ์

- ระดับความสำคัญที่สอง คือกลุ่มอาคารเรือนค้าขายต่าง ๆ ที่เป็นพื้นที่อาศัยและพื้นที่ค้าขาย

- ระดับความสำคัญที่สาม คือกลุ่มองค์ประกอบร่วมในพื้นที่ที่เป็นเอกลักษณ์ย่านชุมชน ได้แก่ทำน้ำ กลุ่มอาคารโรงสี เรือนค้าขายแบบเรือนโถง (ตลาดสด)

3.4) การสร้างแรงจูงใจต่อการพักอาศัยและการดูแลรักษา โดยทางเทศบาลตำบลสามชุก อาจมีการตอบแทนรางวัล ด้วยการลดภาษีค่าเช่าสำหรับเจ้าของอาคาร ที่มีการดูแลให้อาคารมีสภาพสมบูรณ์ตลอดเวลา นอกจากนี้การจัดการประกวดพื้นที่หน้าอาคาร หรือสภาพอาคารน่าจะเป็นแนวทางการส่งเสริมให้คนในพื้นที่สนใจในการรักษาบ้านเรือนของตนเองได้

3.5) การส่งเสริมกิจกรรมที่เหมาะสมนั้น ทางเทศบาลสามชุกที่เป็นหน่วยงานหลักในการดำเนินการต้องยึดหลักการให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการช่วยกันคิด ทั้งในเรื่องการฟื้นฟูกิจกรรมและประเพณีที่ดีงาม รวมถึงการพัฒนารูปแบบกิจกรรมที่สามารถดึงให้คนในพื้นที่มีความสุขและ คนนอกสามารถรู้สึกถึงการอยากเข้ามามีส่วนร่วมได้

จากเบื้องต้นเป็นการเสนอแนวทางในการจัดการพื้นที่โดยมีภาครัฐท้องถิ่นอย่างเทศบาลตำบลสามชุก เป็นผู้วางมาตรการและออกข้อกำหนดทั้งทางด้านการบริหารพื้นที่ การควบคุมด้วยกฎหมาย และการรักษา

สภาพทางกายภาพ ซึ่งการปฏิบัติการต่อพื้นที่นั้นยังต้องอาศัยความร่วมมือจากส่วนอื่น ๆ ในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ และที่สำคัญคือกลุ่มคนในพื้นที่ที่เป็นผู้อยู่อาศัยโดยตรงของย่านการค้าเก่าในพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุกแห่งนี้

6.3.3 การประสานความร่วมมือระหว่างภาครัฐและกลุ่มคนในพื้นที่

จากข้อ 6.3.2 ในส่วนการบริหารและการจัดการพื้นที่ ปัจจุบันทิศทางการบริหารดำเนินงานโดยภาครัฐท้องถิ่น หันมาใช้ความคิดของประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมต่อการวางแผนโครงการการพัฒนาในส่วนต่าง ๆ ทั้งทางด้านนโยบายทางโครงสร้างกายภาพชุมชน หรือมิติทางสังคมและวัฒนธรรมในส่วนอื่น ๆ ซึ่งพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุกก็เช่นเดียวกันที่มีลักษณะของรูปแบบการบริหารเช่นนี้ เพียงแต่การปฏิบัติโดยตรงของหน่วยงานเทศบาลตำบลสามชุกนั้น แม้มีการวางแผนงานที่ครอบคลุมตามแนวนโยบายเมืองนำอยู่ที่เป็นประเด็นหลักของการพัฒนาพื้นที่ โดยในเนื้อหาก็คงมีการสอดแทรกแนวคิดเชิงอนุรักษ์ทั้งในเรื่องสิ่งแวดล้อมและศิลปวัฒนธรรม แต่ในรูปของการปฏิบัติการที่สื่อผลออกมานั้น ยังไม่สัมฤทธิ์ผลเท่าที่ควร ตัวอย่างตามที่กล่าวถึงในต้นเรื่องของส่งเสริมเอกลักษณ์เชิงนโยบายที่ว่าถึงรูปแบบการพัฒนาทางโครงสร้าง ที่ไม่สามารถส่งเสริมภาพลักษณ์ทางกายภาพของพื้นที่ได้ดี รวมถึงการจัดกิจกรรมที่ยังขาดความหลากหลายในการดึงดูดความสนใจของคนนอกในการเข้ามามีส่วนร่วมกับกิจกรรม หรือโครงการดังกล่าว เห็นจะมีเพียงกิจกรรมอย่างงานเทศกาลอาหารอร่อยดีที่สามชุก ที่จัดขึ้นทุกปีนั้น มีการตอบรับจากคนใน และคนนอกพื้นที่พอสมควร เนื่องจากความมีชื่อเสียงในรูปแบบอาหารที่มีชื่อเสียงถึงความอร่อยของย่านสามชุกนั้น นอกนั้นโครงการอื่น ๆ ก็เพียงแค่ประดับประดาให้กิจกรรมดำเนินไปตามหน้าเทศกาลนั้น ๆ

ข้อดีของระบบการบริหารและการปกครองในท้องถิ่นอย่างชุมชนตลาดสามชุกนั้น สิ่งหนึ่งก็คือกลุ่มหน่วยงานเทศบาลตำบลสามชุก ส่วนใหญ่ผู้มาจากการเลือกตั้งเข้าเป็นสมาชิกสภาเทศบาลเป็นคนในพื้นที่ ที่เติบโตมาในย่านตลาดแห่งนี้ รวมถึงข้าราชการที่อยู่ในหน่วยงานเช่นเดียวกัน ทำให้ความยุ่งยากบางประการในการขอความร่วมมือ หรือการกระจายข่าวเพื่อการประชาสัมพันธ์ได้ผลดีในระดับหนึ่ง

แต่ในเรื่องระบบการจัดการพื้นที่นอกเหนือจากการพัฒนาพื้นที่เชิงกายภาพแล้ว ในด้านการอนุรักษ์หรือการส่งเสริมเอกลักษณ์ของพื้นที่ในมิติต่าง ๆ ทั้งทางสังคม วัฒนธรรม หรือสถาปัตยกรรม หน่วยงานอย่างเทศบาลตำบลตลาดสามชุกยังขาดแคลนบุคลากรที่มีความสามารถในการจัดการเรื่องราวเหล่านี้

ซึ่งในพื้นที่ก็มีองค์กรท้องถิ่นที่จัดตั้งกันในพื้นที่อย่างคณะกรรมการพัฒนาตลาดสามชุก เป็นหน่วยงานย่อยในการทำงานด้านการฟื้นฟูสภาพตลาดให้กลับมามีความคึกคักอย่างในอดีต โดยหน่วยงานทั้งสองทั้งสำนักงานเทศบาลตำบลสามชุก และคณะกรรมการพัฒนาตลาดที่มีการปรึกษาหารือร่วมกัน ก็ยังไม่สามารถสร้างเสริมแนวทางการทำงานที่ชัดเจนได้ ปัญหาที่เกิดขึ้นในการทำงานมีดังนี้

- 1) ความไม่แน่นอนในด้านนโยบายที่ส่งเสริมแนวทางการปฏิบัติการด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก
- 2) การเปลี่ยนแปลงหน่วยงานบริหารจากการเลือกตั้ง มีโอกาสที่โครงการในการจัดทำกระบวนการหรือแผนงานต่าง ๆ เกิดการยุติตามวาระของผู้นำท้องถิ่น
- 3) การขาดบุคลากรที่มีความสามารถเฉพาะทางที่เหมาะสมต่อหน้าที่ที่รับมอบหมาย

4) การขาดการกระตุ้นในการประชุมแนวทางการดำเนินงาน ทำให้ผลการประชุมไม่สามารถสรุปเป็นแนวปฏิบัติที่เป็นรูปธรรมได้

จากปัญหาเบื้องต้นนั้นเป็นปัญหาที่เป็นประเด็นสำคัญ ในการหยุดยั้งและสร้างความความเฉยชาต่อการปฏิบัติหรือดำเนินการงานด้านการอนุรักษ์และฟื้นฟูพื้นที่ชุ่มชนตลาดสามชุก แม้ว่าการทำงานที่เกิดขึ้นเป็นการทำงานและรวมตัวกันด้วยความรักต่อพื้นที่ แต่ผลในทางปฏิบัติกลับสื่อออกมาตรงข้ามกับความตั้งใจ ความล้มเหลวในงานด้านการอนุรักษ์จึงล้มเหลวในพื้นที่ชุ่มชนตลาดสามชุก ใน 2 – 3 ปีที่ผ่านมา จากจุดนี้จึงจำเป็นต้องมีการปรับสภาพระบบการประสานงานและการติดตามผลงาน

1) จัดโครงสร้างของคณะกรรมการจากเดิมที่เป็นเพียงกลุ่มผู้อาศัยในพื้นที่ โดยเพิ่มเติมกลุ่มนักวิชาการ และนักธุรกิจให้มีความแตกต่างสาขาการทำงานหลากหลายออกไป และจัดจำนวนบุคลากรและหน้าที่ให้เกิดความชัดเจนเหมาะสมต่อเนื้อหาโครงการ

2) การสร้างภาคีร่วมมือนอกเหนือจากคณะกรรมการพัฒนาตลาด และหน่วยงานเทศบาลตำบลสามชุก โดยอาศัยความร่วมมือจากหน่วยงานท้องถิ่นอื่น เช่น สถาบันทางการเงินในพื้นที่ สถานศึกษาในพื้นที่ หรือแม้แต่วัดในพื้นที่ ในการมีส่วนร่วมกระจายความคิดในการพัฒนาและอนุรักษ์พื้นที่ตามความคิดเห็นของประเด็นสาขาที่เกี่ยวข้อง

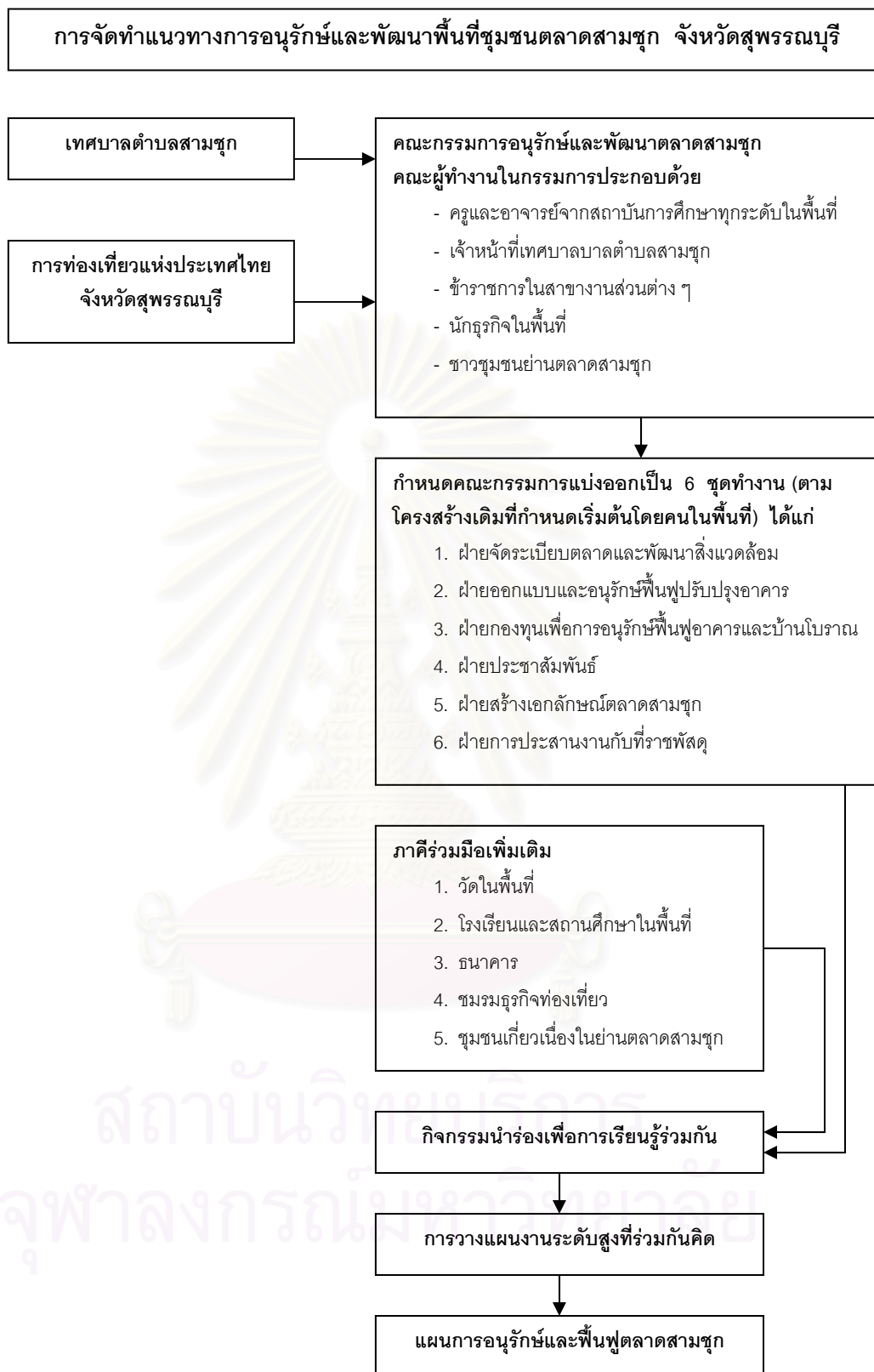
3) ขอความร่วมมือจากกลุ่มองค์กรที่มีความเชี่ยวชาญเฉพาะในการจัดทำโครงการด้านการอนุรักษ์ชุ่มชน เป็นแกนหลักในการกระตุ้นการดำเนินการ โดยไม่แทรกแซงแนวคิด หรือควบคุมการทำงานทั้งหมดในพื้นที่

4) การเสริมสร้างประสบการณ์จากการศึกษาโครงการกรณีศึกษาที่มีความคล้ายคลึงจากย่าน หรือพื้นที่ชุ่มชนอื่น ๆ เพื่อนำมาเป็นข้อพิจารณาแนวทางการปฏิบัติ

5) การกำหนดโครงการย่อยเพื่อนำร่องในระดับพื้นฐาน เพื่อใช้เป็นโครงการที่สร้างแรงใจเมื่อโครงการจากความร่วมมือประสบผลตามที่ตั้งเป้า

นอกเหนือจากการจัดตั้งคณะกรรมการที่ใช้ความร่วมมือของบุคลากรในระดับท้องถิ่นแล้ว กลุ่มของคนในพื้นที่ที่ต้องให้ความสำคัญในการใช้ประโยชน์จากกำลังสมองที่สำคัญ นั่นคือ กลุ่มผู้สูงวัยในพื้นที่ ที่สามารถนำมาแปรเป็นทุนทางปัญญาในแง่มิติทางประวัติศาสตร์สำหรับการวางแผนการฟื้นฟูชุ่มชนเช่นกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพที่ 6.7 แผนภาพแสดงแนวทางการสร้าง “ภาคีความร่วมมือ” ของคนในพื้นที่ย่านชุมชนตลาดสามชุก
ที่มา : การสรุปข้อมูลจากการศึกษาและวิเคราะห์

6.3.3 แผนการดำเนินงานอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก

ในการปรับปรุงพื้นที่ย่านชุมชนตลาดสามชุก มีเนื้อหากิจกรรมที่ต้องดำเนินการตามแนวทางการอนุรักษ์สถาปัตยกรรมและชุมชนดังนี้

1) Redevelopment

- การป้องกันการพังทลายของชั้นดินริมฝั่งแม่น้ำท่าจีน
- การจัดการระบบสุขาภิบาลและบำบัดน้ำเสียในพื้นที่
- เสริมสร้างระบบการป้องกันอัคคีภัยในพื้นที่
- งานภูมิทัศน์และภูมิสถาปัตยกรรมในพื้นที่

2) Rehabilitation

- การร่วมกับชุมชนในการชี้แจงเป้าหมายแนวทางพัฒนาเชิงอนุรักษ์ย่านตลาดสามชุก
- การทำความสะอาดพื้นที่ภายในย่านการค้าส่วนสาธารณะได้แก่ ถนนภายใน เรือนค้าขายที่เป็นพื้นที่ส่วนรวม

- การปรับปรุงอาคารเก่าที่มีคุณค่าโดดเด่น ได้แก่ บ้านขุนจ่านางคีนารักษ์ ศาลเจ้าพ่อสามชุก ฯลฯ
- การปรับปรุงทางเท้าและอุปกณ์ถนน
- การซ่อมแซมเรือพักอาศัยและเรือนค้าขายตามแนวทางการอนุรักษ์

3) Conservation

- จัดทำและประกาศใช้แนวทางการอนุรักษ์
- การอนุรักษ์และสงวนอาคารตามแนวทาง

4) Management

- ประชุม ให้ข้อมูลการทำงาน และขอความคิดเห็นจากชุมชน
- ปรับโครงสร้างกลุ่มการทำงานตามความเหมาะสม
- จัดตั้งองค์กร สหกรณ์ หรือบริษัทพัฒนาชุมชนในการร่วมมือปฏิบัติการอนุรักษ์ในพื้นที่
- ทำระบบหนังสือแจ้งเวียนข่าวในชุมชน
- พัฒนารูปแบบกิจกรรมระดับต่าง ๆ ในพื้นที่ให้เกิดเป็นเทศกาลอย่างต่อเนื่อง

ตารางที่ 6.6 สรุปขั้นตอนการดำเนินงาน ระยะเวลาและผู้เกี่ยวข้อง
ที่มา : จากการวิเคราะห์และสรุปเพื่อเสนอแนะ

กิจกรรม	ระยะเวลา (ปี)			ผู้เกี่ยวข้อง				
	1-3	4-6	7-10	เทศบาล ตำบล สามชุก	ชุมชน	เจ้าของ ที่ดิน	สาธารณูปโภค	องค์กร ภาคี ร่วม
Redevelopment - งานป้องกันการพังทลายของ ชั้นดินในส่วนพื้นที่ริมน้ำ	■			■				

ตารางที่ 6.6 สรุปขั้นตอนการดำเนินงาน ระยะเวลาและผู้เกี่ยวข้อง (ต่อ)

ที่มา : จากการวิเคราะห์และสรุปเพื่อเสนอแนะ

กิจกรรม	ระยะเวลา (ปี)			ผู้เกี่ยวข้อง				
	1-3	4-6	7-10	เทศบาล ตำบล สามชุก	ชุมชน	เจ้าของ ที่ดิน	สาธารณสุขปโคค	องค์กร ภาคี ร่วม
Redevelopment - การจัดการระบบสุขาภิบาล และบำบัดน้ำเสียในพื้นที่ - เสริมสร้างระบบการป้องกัน อัคคีภัยในพื้นที่ งาน ภูมิทัศน์ และ ภูมิ สถาปัตยกรรมในพื้นที่	■			■				
Rehabilitation - การร่วมกับชุมชนในการ ชี้แจงเป้าหมายแนวทางพัฒนา เชิงอนุรักษ์ย่านตลาดสามชุก - การทำความสะอาดพื้นที่ ภายในย่านการค้า ส่วน สาธารณะ - การปรับปรุงอาคารเก่าที่มี คุณค่าโดดเด่น - การปรับปรุงทางเท้าและ อุปกรณ์ถนน - การซ่อมแซมเรือนพักอาศัย และเรือนค้าขายตามแนวทาง การอนุรักษ์	■			■				■
Conservation - จัดทำและประกาศใช้ แนวทางการอนุรักษ์ - การอนุรักษ์และสงวนอาคาร ตามแนวทาง	■			■	■			
Management - ประชุม ให้ข้อมูลการทำงาน และขอความคิดเห็นจากชุมชน	■							

ตารางที่ 6.6 สรุปขั้นตอนการดำเนินงาน ระยะเวลาและผู้เกี่ยวข้อง (ต่อ)

ที่มา : จากการวิเคราะห์และสรุปเพื่อเสนอแนะ

กิจกรรม	ระยะเวลา (ปี)			ผู้เกี่ยวข้อง				
	1-3	4-6	7-10	เทศบาล ตำบล สามชุก	ชุมชน	เจ้าของ ที่ดิน	สาธารณสุขปโคค	องค์กร ภาคี ร่วม
- ปรับโครงสร้างกลุ่มการทำงานตามความเหมาะสม	■			■	■			
- จัดตั้งองค์กร สหกรณ์ หรือ บริษัทพัฒนาชุมชนในการร่วมมือปฏิบัติการอนุรักษ์ในพื้นที่		■	■	■	■	■		
- ทำระบบหนังสือแจ้งเวียนข่าวในชุมชน		■	■		■		■	
- พัฒนารูปแบบกิจกรรมระดับต่าง ๆ ในพื้นที่ให้เกิดเป็นเทศกาลอย่างต่อเนื่อง	■	■	■	■	■			

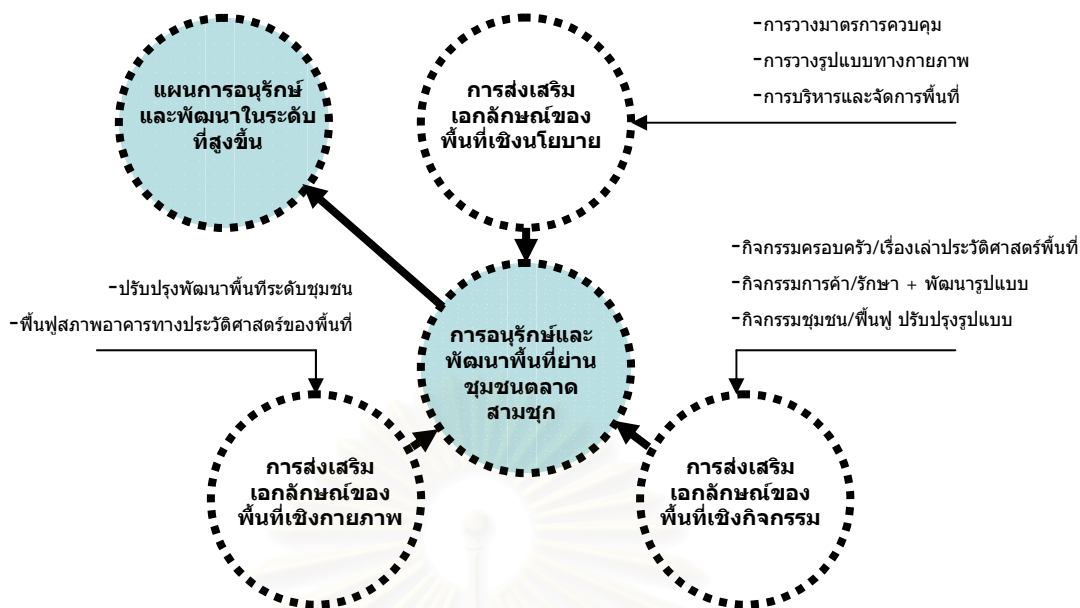
6.4 บทสรุปและเสนอแนะ

จากการศึกษาถึงแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรีตามหัวข้อต่าง ๆ ที่ผ่านมานั้น พบว่าพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุกที่เป็นชุมชนการค้าเก่า ลักษณะทางกายภาพชุมชนที่เกิดการผสมผสานระหว่างย่านชุมชนการค้าเก่า และการก่อตัวของกลุ่มการค้าใหม่ในพื้นที่นั้น สร้างความแตกต่างในมิติทางสังคมที่ปรากฏให้รับรู้ได้ในระดับหนึ่ง แต่สิ่งหนึ่งที่หลอมรวมพื้นที่อนุรักษ์และพื้นที่การพัฒนาให้เกิดความกลมกลืนได้ เกิดจากมิติทางสังคมและวัฒนธรรมของคนในย่านที่มีรูปแบบการสืบทอดความคิดจากระบบครอบครัวสู่ระบบการค้าในพื้นที่ ความต่อเนื่องของการอยู่อาศัยได้ก่อให้เกิดประวัติศาสตร์ในระดับชุมชนที่สื่อออกมาในรูปแบบสถาปัตยกรรมและสภาพแวดล้อม หรือองค์ประกอบทางกายภาพอื่น ๆ ที่เกี่ยวเนื่องเป็นลำดับ ซึ่งในการศึกษาเพื่อจัดทำแนวทางการจัดการพื้นที่นั้น ไม่สามารถละเลยสิ่งสำคัญในเรื่องราวของการมีคุณค่าในมิติที่เกี่ยวข้องกับชุมชนแห่งนี้ได้

แนวทางการจัดการพื้นที่ในย่านการศึกษาต้องพิจารณาถึงสองส่วนที่สำคัญได้แก่

- วิถีชีวิตในด้านสังคมวัฒนธรรม กิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตคนในย่าน
- สถาปัตยกรรมและสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นภายในพื้นที่

โดยสององค์ประกอบนี้หลอมรวมกันให้เกิดภาพลักษณ์ที่สร้างสรรค์ให้พื้นที่ มีคุณค่าปรากฏในด้านต่าง ๆ ทั้งทางด้านจิตใจ ความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์พื้นที่ หรือประโยชน์ใช้สอยที่ยังคงอยู่ของกลุ่มเรือนพักอาศัยและเรือนค้าขายต่าง ๆ ซึ่งภาพรวมของการศึกษาทั้งหมดได้ปรากฏในรูปการนำเสนอ ดังนี้

ภาพที่ 6.8 แผนภาพแสดงการสรุปแนวคิดในการอนุรักษ์และพัฒนาพื้นที่ชุมชนตลาดสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี
ที่มา : จากการสรุปและเสนอแนะ

โดยเนื้อหาการศึกษานี้เป็นเพียงการศึกษาในระดับกว้าง เพื่อเป็นกระบวนการเรียนรู้ของผู้ศึกษาในการทำความเข้าใจชุมชนในระดับหนึ่ง ซึ่งผลลัพธ์ในการศึกษาได้สร้างปรากฏการณ์ทางความคิดให้เกิดความรู้ใหม่ที่นอกเหนือจากความสนใจในแง่มุมทางสถาปัตยกรรม และเข้าใจว่าการอนุรักษ์แต่เพียงสถาปัตยกรรมนั้นไม่พอเพียงต่อการรักษามรดกทางวัฒนธรรมได้ กิจกรรมและความคิดความต้องการของคนในพื้นที่ก็เป็นส่วนสำคัญในการอนุรักษ์พื้นที่ระดับย่านชุมชน ซึ่งควบคู่ไปกับการสอดแทรกความร่วมมือระหว่างองค์กรหลายหน่วยงาน และในพื้นที่ยังปรากฏภาพในเบื้องต้นทำให้เกิดความน่าสนใจในการค้นคว้าในระดับที่สูงขึ้น และนำไปประยุกต์ใช้เพื่อการปฏิบัติการในโครงการที่ใกล้เคียง หรือการขยายผลการศึกษาต่อไปในอนาคต

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รายการอ้างอิง

ภาษาไทย

กรมศิลปากร. 2542. แนวทางการจัดการโบราณสถานในบัญชีมรดกทางวัฒนธรรมของโลก. กรุงเทพมหานคร : กรมศิลปากร. (เอกสารอัดสำเนา).

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2546. กลยุทธ์ฟื้นฟูชุมชนเมืองริมน้ำ. กรุงเทพมหานคร : บริษัทศูนย์ถ่ายอินเตอร์ จำกัด.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 2546. “มะจี๋คีรี” การปลุกชุมชนในญี่ปุ่น. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง. 2542. แนวทางการปรับปรุงพื้นที่บริเวณชุมชนท่าเตียนและปากคลองตลาด. กรุงเทพมหานคร : รุ่งนภาการพิมพ์.

ชยาภรณ์ ชื่นรุ่งโรจน์. การอนุรักษ์สินทรัพย์ประวัติศาสตร์ในประเทศไทยปัจจุบัน : กลไกแห่งความสำเร็จ.

เทศบาลตำบลสามชุก. 2543. สูจิบัตรพิธีเปิดที่ว่าการอำเภอสามชุกและสวนเฉลิมพระเกียรติฯ. สุพรรณบุรี : พิมพ์เขียว จำกัด.

ทิพสุดา ปทุมานนท์. 2543. สถาปัตยกรรม กังสดาลแห่งความคิด. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รณันธร คุณะศรี. 2543. “การศึกษาเพื่ออนุรักษ์บ้านพักอาศัยไม้ ซึ่งได้รับอิทธิพลตะวันตก สร้างในรัชกาลที่ 5 – 7”. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารอัดสำเนา).

รัตนา พงษธา. 2532. เขียนแบบช่างก่อสร้าง. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร : ทวีการพิมพ์.

ยงนิตศรี พิมพ์เสถียร. 2542. การพัฒนาท้องถิ่นในประเทศไทย และกรณีศึกษาโครงการพัฒนาและอนุรักษ์เมืองเก่าภูเก็ต. (เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการ).

วิมลรัตน์ อิศระธรรมนูน. 2543. “การศึกษาเพื่อจัดทำโครงการอนุรักษ์และฟื้นฟู ย่านสามแพร่ง”. วิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโทมหาบัณฑิต คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (เอกสารอัดสำเนา).

วิมลสิทธิ์ หรยางกูร. 2541. พฤติกรรมมนุษย์และสภาพแวดล้อม มูลฐานทางพฤติกรรมเพื่อการออกแบบ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สนธยา พลศรี. 2533. ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : โอ.เอส.พรีนติ้งเฮ้าส์.

สมฤดี นิโครวัฒน์ยิ่งยง และคณะ. 2542. โครงการศึกษาเพื่อจัดทำรายงานสถานการณ์สิ่งแวดล้อมตามแผนปฏิบัติการ 21 เพื่อเสนอต่อคณะกรรมการว่าด้วยการพัฒนาอย่างยั่งยืน. (เอกสารอัดสำเนา).

สุนันทา สุนทรประเสริฐ. 2535. เรียบเรียงจากหนังสือโฉมหน้าสุพรรณบุรี โดยพุทธสมาคมสุพรรณบุรี. (เอกสารอัดสำเนา).

สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา. 2529. น้ำ ป่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช.

- สุวัฒนา ธาดานิติ. 2542. การศึกษาโบราณสถานในประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สิทธิพร ภิรมย์รัตน์ และคณะ. 2534. “การศึกษาเพื่อวางแผนพัฒนาชุมชนเมืองในจังหวัดสุพรรณบุรี และชัยนาท”. รายงานวิจัย ใน โครงการศึกษากลุ่มน้ำท่าจีน คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร. (เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักผังเมือง กรุงเทพมหานคร. 2544. การสัมมนาเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจด้านการปรับปรุงฟื้นฟูเมืองในพื้นที่สำคัญทางประวัติศาสตร์. (เอกสารประกอบการบรรยาย).
- อนันต์ ลีระกุล. 2540. “โครงการสร้างอุทยานการเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี ย่านวัดอนงค์าราม กรุงเทพมหานคร”. วารสารสถาปัตยกรรม อาษา. ฉบับที่ 05.40.
- อรศิริ ปาณินท์, 2539. บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น. กรุงเทพมหานคร : เจ. พีร์น 94.
- อรศิริ ปาณินท์. 2544. “เรือนค้าขายพื้นถิ่นในชุมชนเมือง” ในชุดโครงการความหลากหลายของวัฒนธรรมภาคกลาง. กรุงเทพมหานคร : เจ. พีร์น 94.
- หลวงสุนทรโวหาร (ภู่). 2535. “นิราศสุพรรณบุรี” ใน หนังสือโฉมหน้าสุพรรณบุรี โดยพุทธสมาคมสุพรรณบุรี. (เอกสารอัดสำเนา).

ภาษาอังกฤษ

- Bernard M Feilden, 1971. Conservation of Historic Building. London : Butterworth.
- Christian Norberg – Schulz, 1971. Existence, Space & Architecture. New York : Preger Publisher.
- Edward T. Hall, 1969. The Hidden Dimension. Garden City : Anchor Press.
- Gordon Cullen, 1995. The Concise Townscape. Great Britain : University Press. Cambridge.
- Kevin Lynch, 1973. The Image of the City. Eleven printing. Massachusetts : The M.I.T. press.

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาคผนวก

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐานของเทศบาลตำบลสามชุก

ส่วนที่ 1 สภาพทั่วไปและข้อมูลพื้นฐาน

1. ประวัติความเป็นมาของเทศบาลตำบลสามชุก

อำเภอสามชุก ตามหลักฐานเดิมมีชื่อว่า “อำเภอนางบวช” จัดตั้งเป็นอำเภอ เมื่อปี พ.ศ. 2437 โดยมีขุนพรหมสุภา (บุญรอด) เป็นนายอำเภอ สมัยนั้นใช้บ้านพักนายอำเภอเป็นสถานที่ราชการตั้งอยู่บริเวณตำบลนางบวช ต่อมาปี พ.ศ. 2440 หมื่นพลพ่าย เป็นนายอำเภอโดยตั้งชื่อว่า “อำเภอนางบวช”

ครั้นถึง พ.ศ. 2454 กระทรวงมหาดไทย ประกาศยกฐานะอำเภอทางฝ่ายเหนือของจังหวัดสุพรรณบุรีในบริเวณหมู่บ้านเขาพระ ตั้งชื่อว่า “อำเภอเดิมบาง” หลวงปราบประจันต์ราษฎร์ (ใหม่ บุญยบุตร) เป็นนายอำเภอนางบวชสมัยนั้น จึงย้ายที่ว่าการอำเภอนางบวชมาอยู่บริเวณหมู่บ้านสามเพ็ง ตำบลสามชุก ซึ่งบริเวณนี้แต่เดิมเป็นป่า มีท่าเรือสำหรับชาวป่านำเกวียนบรรทุกสินค้าของป่ามาขายแลกเปลี่ยนกับพ่อค้าชาวเรือ และชาวเรือที่นำสินค้ามาจากทางทิศเหนือและทิศใต้จอดขนถ่ายสินค้าแลกเปลี่ยนซื้อขายกัน นับว่าบริเวณดังกล่าวนี้เป็นแหล่งยานการค้าที่สำคัญ

เมื่อปี พ.ศ. 2457 ได้มีการเปลี่ยนแปลงชื่ออำเภอใหม่ให้สอดคล้องกับชื่อตำบล จึงเปลี่ยนชื่ออำเภอนางบวชเป็น “อำเภอสามชุก” มาจนถึงปัจจุบันนี้ เดิมอำเภอสามชุก มีพื้นที่ 774,917 ตารางกิโลเมตร เมื่อปี พ.ศ. 2526 ได้แบ่งแยกบางส่วนของออกเป็นกิ่งอำเภอหนองหญ้าไซ ปัจจุบัน ได้ยกฐานะเป็นอำเภอหนองหญ้าไซ ซึ่งมีพื้นที่ใกล้เคียงกับอำเภอเดิมบางนางบวช อำเภอสามชุก มีเขตการปกครอง 7 ตำบล 68 หมู่บ้าน

2. สภาพโดยทั่วไป

1. ที่ตั้งเทศบาล ตั้งอยู่ทางตอนเหนือของจังหวัดสุพรรณบุรี ตามเส้นทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 340 เป็นระยะทาง 37 กิโลเมตร
2. พื้นที่ มีพื้นที่ 18 ตารางกิโลเมตร ครอบคลุมพื้นที่ 3 ตำบล 11 หมู่บ้าน ดังนี้
 1. ตำบลสามชุก ได้แก่ หมู่ที่ 1,2,3,4,5,6
 2. ตำบลย่านยาว ได้แก่ หมู่ที่ 1,4,6,9
 3. ตำบลกระเสียว ได้แก่ หมู่ที่ 8
3. จำนวนประชากร มีจำนวนประชากร 13,040 คน แยกเป็น
 - ชาย 6,786 คน หญิง 6,254 คน
 - และจำนวนผู้มีสิทธิเลือกตั้ง 10,065 คน
4. อาณาเขต
 - ทิศเหนือ ติดต่อกับหมู่ที่ 8 ตำบลกระเสียว
 - ทิศใต้ ติดต่อกับหมู่ที่ 4 และ 8 ตำบลย่านยาว
 - ทิศตะวันออก ติดต่อกับบึงระหารหมู่ที่ 1 และ 5 ตำบลสามชุก

ทิศตะวันตก ติดต่อกลองชลประทานหมู่ที่ 1,2,3 ตำบลสามชุก หมู่ที่ 8 ตำบลกระเสียวและหมู่ที่ 4 ตำบลย่านยาว

5. ลักษณะภูมิประเทศ

ลักษณะภูมิประเทศโดยทั่วไปของเทศบาลตำบลสามชุก จะมีสภาพเป็นที่ราบลุ่มริมแม่น้ำสุพรรณบุรี โดยมีแม่น้ำสุพรรณบุรี คลองส่งน้ำชลประทาน จากโครงการชลประทานสามชุกและทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 340 ผ่านตลอดชุมชนในแนวเหนือใต้ และมีบึงน้ำธรรมชาติขนาดใหญ่ อันได้แก่ บึงระหารอยู่ทางทิศตะวันออกของชุมชน

6. ลักษณะภูมิอากาศ

เดือน มีนาคม-พฤษภาคม	ฤดูร้อน
เดือน มิถุนายน-กันยายน	มีฝนตกชุก
เดือน ตุลาคม-กุมภาพันธ์	หนาวเย็นทั่วไป

7. แหล่งน้ำธรรมชาติ

- แม่น้ำสุพรรณบุรีไหลผ่านเทศบาลตำบลสามชุก เดิมใช้เป็นทางคมนาคม และอุปโภคบริโภคเพาะปลูก ปัจจุบันใช้ในด้านเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่ เพราะเทศบาลตำบลสามชุกมีประปาอุปโภคบริโภคจากการประปาส่วนภูมิภาค

- คลองส่งน้ำชลประทานใช้ประโยชน์ด้านเกษตรกรรมเป็นส่วนใหญ่

8. การคมนาคม

การคมนาคมขนส่ง ติดต่อกับจังหวัดใกล้เคียงและตำบลใกล้เคียง

- สุพรรณบุรี-สามชุก โดยใช้รถประจำทางหมวดที่ 3 สายที่ 462, 487

- สุพรรณบุรี-สิงห์บุรี, สุพรรณบุรี-นครสวรรค์ จำนวน 15 เที่ยว/วัน

- หมวดที่ 4 สายที่ 8197 สามชุก-หนองหญ้าไซ ระยะทาง 14 กิโลเมตร จำนวน 7 เที่ยว/วัน ตามข้อกำหนด

- หมวดที่ 5 สายที่ 70012 สามชุก-หนองอิพัง ระยะทาง 42 กิโลเมตร จำนวน 3 เที่ยว/วัน ตามข้อกำหนด

- หมวดที่ 6 สายที่ 70013 สามชุก-ตลาดทุ่งแฝก ระยะทาง 12 กิโลเมตร จำนวน 4 เที่ยว/วัน ตามข้อกำหนด

- หมวดที่ 7 สายที่ 70014 สามชุก-ดอนเจดีย์ ระยะทาง 12 กิโลเมตร จำนวน 21 เที่ยว/วัน ตามข้อกำหนด

สถานที่จอดรถโดยสารประจำทางจะอยู่ในเขตเทศบาลตำบลสามชุก ริมถนนข้างคลองชลประทาน

9. การไฟฟ้า

เทศบาลตำบลสามชุกได้ติดตั้งไฟฟ้าสาธารณะริมถนนและเส้นทางเข้าหมู่บ้านในเขตเทศบาลตำบลสามชุกได้รับพลังงานไฟฟ้าส่วนภูมิภาคอำเภอสามชุก โดยได้รับการบริการทุกหลังคาเรือน

10. การประปา

ได้รับบริการน้ำประปาจากการประปาส่วนภูมิภาคอำเภอสามชุก

3. สภาพเศรษฐกิจ

1. การเกษตรกรรม
 - การเพาะปลูก มีพื้นที่ทำการเกษตรอยู่ทั้งสิ้น 10,767 ไร่ ซึ่งพื้นที่ส่วนใหญ่จะใช้ไปเพื่อการทำนา ซึ่งจะเป็นการทำนาปีและนาปรัง รองลงมาจะเป็นการใช้พื้นที่เพื่อปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น
2. การปศุสัตว์และการประมง
 - การปศุสัตว์ มีการเลี้ยงสัตว์ที่ทำเป็นกิจกรรมในเชิงพาณิชย์ที่มีฟาร์มเลี้ยงสุกรทั้งขนาดใหญ่และขนาดเล็ก รวมจำนวนสุกรประมาณ 1,800 ตัว และการเลี้ยงโคเนื้อพันธุ์พื้นเมืองแต่ไม่มากนัก
 - การประมง เกษตรกรบางส่วนนิยมเพาะเลี้ยงกุ้งก้ามกราม ปลาตูก ปลาชนิด ปลาตะเพียน มีขนาดพื้นที่เพาะเลี้ยงประมาณ 195 ไร่
3. การอุตสาหกรรม ได้แก่ อุตสาหกรรมต่อเนื่องจากการเกษตรจำพวกโรงสีข้าว โรงงานน้ำตาล อุตสาหกรรมจำพวกซ่อมสร้างเครื่องจักร เครื่องยนต์ทางการเกษตรและรถยนต์ และโรงงานแข็ง
4. การพาณิชย์กรรม ภายในชุมชนเทศบาลตำบลสามชุก อันเป็นศูนย์กลางทางด้านการค้าและบริการของอำเภอสามชุก ซึ่งจะจำหน่ายสินค้าที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตประจำวัน และการประกอบอาชีพร้านค้าและบริการในเขตชุมชน ประกอบด้วย

ร้านค้าของชำ	80 ร้าน
ร้านค้าเครื่องดื่ม-อาหาร	45 ร้าน
ร้านเสื้อผ้า	116 ร้าน
ร้านบริการเสริมสวย	21 ร้าน
ร้านอุปกรณ์เครื่องยนต์	11 ร้าน
ร้านอุปกรณ์วิทยุ-ไฟฟ้า	8 ร้าน
ร้านค้าเฉพาะอย่างอื่นๆ	68 ร้าน
ธนาคารพาณิชย์	5 แห่ง
ธนาคารออมสิน	1 แห่ง
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	
5. การบริการ เทศบาลตำบลสามชุก มีสวนสาธารณะ 2 แห่ง ไว้ให้ประชาชนพักผ่อนและออกกำลังกายที่วัดบางขวางและบึงระหาร
6. การท่องเที่ยว เทศบาลตำบลสามชุกมีสถานที่ท่องเที่ยว คือ บึงระหาร ตั้งอยู่หมู่ที่ 2 ตำบลสามชุก อำเภอสามชุก

4. สภาพสังคม

1. การศึกษา มีการศึกษาดังแต่ระดับอนุบาล ประถมศึกษา มัธยมศึกษา อาชีวศึกษา อุดมศึกษา คือ
 - โรงเรียนอนุบาล 1 แห่ง
 - โรงเรียนประถมศึกษา 5 แห่ง
 - โรงเรียนมัธยมศึกษา 2 แห่ง
 - โรงเรียนอาชีวศึกษา 1 แห่ง

- ระดับอุดมศึกษา 1 แห่ง
- 2. ศาสนา
 - ประชาชนส่วนใหญ่ นับถือศาสนาพุทธ
 - มีศาสนาคริสต์และอิสลามบ้างบางส่วน
- 3. การสาธารณสุข
 - มีการให้บริการสาธารณสุข โดยมีโรงพยาบาล 1 แห่ง สถานีอนามัย 1 แห่ง
- 4. การสื่อสาร
 - ที่ทำการไปรษณีย์ 1 แห่ง
 - ตู้โทรศัพท์สาธารณะ 12 แห่ง
- 5. สถานีดับเพลิง
 - รถดับเพลิง 3 คัน
 - รถตรวจการณ์ 12 แห่ง
 - รถบรรทุกน้ำ 1 คัน
 - เรือยนต์ดับเพลิง 1 ลำ
 - เคมีดับเพลิง 176 เครื่อง
 - เครื่องหาลม 6 เครื่อง
- 6. การกำจัดขยะ
 - ที่ดินทิ้งขยะในเขตเทศบาลหมู่ที่ 8 ตำบลกระเสียว พื้นที่ 20 ไร่ 1 งาน 93 ตารางวา ดำเนินการกำจัดขยะโดยวิธีการฝังกลบ
 - รถบรรทุกขยะ 4 คัน
 - ถังรองรับขยะ 1,009 ถัง
 - ปริมาณขยะ 10 ตัน/วัน
 - ค่าบริการ 10 บาท/เดือน
- 7. ระบบกำจัดน้ำเสีย
 - ส่วนใหญ่ที่เป็นน้ำทิ้งจากอาคารบ้านเรือน ไหลลงสู่แม่น้ำสุพรรณบุรี โดยใช้รางระบายน้ำ ไม่มีระบบกำจัดน้ำเสีย เนื่องจากระดับ BOD ยังไม่ต่ำกว่าเกณฑ์(ข้อมูลจากสำนักงานสาธารณสุขอำเภอ)
- 8. โรงฆ่าสัตว์ จำนวน 1 แห่ง
 - เป็นโรงฆ่าสัตว์ของเทศบาลตำบลสามชุก ก่อสร้างตามแบบกรมโยธาธิการ จำนวนสัตว์ที่ฆ่า/ปี จำนวน 2,800 ตัว แยกเป็นโค 312 ตัว สุกร 2,488 ตัว

5. สถานที่น่าสนใจ

ตลาดริมน้ำร้อยปี ตั้งอยู่ริมทางหลวงหมายเลข ๓๔๐ แยกเข้าอำเภอสามชุก อยู่ริมแม่น้ำท่าจีนติดกับที่ว่าการอำเภอสามชุก เป็นชุมชนชาวจีนเก่าแก่ที่ยังคงสภาพบ้านเรือน และตลาดแบบดั้งเดิม สิ่งที่น่าสนใจได้แก่อาคารพิพิธภัณฑ์ เป็นอาคารไม้โบราณขนาด ๓ ชั้น ซึ่งท่านเจ้าสัวเจ้าชายของตลาดมอบให้เป็นแหล่งรวบรวมภาพถ่ายวิถีชีวิตของผู้คนในสมัยก่อน ร้านถ่ายรูปโบราณที่ยังมีกล้องถ่ายภาพเก่าแก่อายุกว่าร้อยปีให้บริการ ร้าน

ชายยาสมุนไพโร และผลิตเพลินกับขนม อาหารพื้นเมือง และกาแพโบราณที่ยังใช้เครื่องคั่วกาแพแบบดั้งเดิม บริเวณริมน้ำ

วัดสามชุก ตั้งอยู่ที่หมู่ ๑ เลขที่ ๓ ตำบลสามชุก มีพื้นที่ ๒๐ ไร่ อยู่เหนือที่ว่าการจังหวัดสุพรรณบุรี ๓๔ กิโลเมตร ห่างจากถนนสุพรรณบุรี - ชัยนาท ๖๐๐ เมตร เป็นวัดเก่าแก่โบราณ ไม่ปรากฏหลักฐานว่าสร้างมาตั้งแต่สมัยใดมีสิ่งที่เป็นหลักฐานว่าเป็นวัดเก่า คือ รอยพระพุทธรูปจำลองประดิษฐานในมณฑป กรมศิลปากรได้จดทะเบียนเป็นวัตถุโบราณ พระพุทธรูปซึ่งประดิษฐานในมณฑปเป็นพระพุทธรูปหินทรายสมัยอยุธยา ปัจจุบันปฏิสังขรณ์และนำมาประดิษฐานเป็นพระประธานบนศาลาการเปรียญ และยังมีหงส์สัมฤทธิ์ ๑ คู่ อดีตตั้งอยู่นำมณฑป ปัจจุบันอยู่ที่หอสวดมนต์ ๑ ตัวและที่กุฏิพิพิธภัณฑ ๑ ตัว บริเวณหอสวดมนต์ประดิษฐานหลวงพ่อธรรมจักร พระพุทธรูปสมัยอู่ทอง ชาวบ้านนิยมมาสักการะบูชาเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์คู่กับวัดมาช้านาน สอบถามข้อมูลเพิ่มเติม โทร. ๐ ๓๕๕๗ ๑๗๙๑, ๐ ๓๕๕๗ ๒๗๕๕

วัดลาดสิงห์ ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านสระ ริมถนนเลียบคลองชลประทาน ที่แยกจากทางหลวงหมายเลข ๓๐๓๔ ประมาณ ๗ กิโลเมตร ระหว่างอำเภอดอนเจดีย์และอำเภอศรีประจันต์ เป็นวัดเก่าแก่เดิมชื่อ “วัดราชสิงห์” มีคำเล่าสืบต่อกันมาว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสร้างวัดนี้ขึ้นมาภายหลังจากที่ประสบชัยชนะในสงครามยุทธหัตถีและทรงทราบข่าวว่า พระสุพรรณกัลยาที่เป็นตัวประกันอยู่ที่เมืองพม่าถูกประหารชีวิต เป็นการล้างแค้นที่พระมหาอุปราชาสิ้นพระชนม์ด้วยพระแสงของ้าว พระองค์จึงทรงสร้างวัดเพื่ออุทิศพระกุศลให้แก่พระสุพรรณกัลยา ปัจจุบันวัดยังมีร่องรอยประวัติศาสตร์ที่กล่าวถึงคือ “หลวงพ่อดำ” พระพุทธรูปศิลาแดง ปางสะดุ้งมาร (มารวิชัย) เกตุบัวตูม อายุประมาณ ๕๐๐ ปี ภายในบริเวณเป็นที่ประดิษฐานของอนุสาวรีย์ ๓ พระองค์ อันได้แก่ สมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเอกาทศรถ และพระสุพรรณกัลยา ให้ประชาชนทั่วไปได้กราบไหว้บูชาในพระมหากรุณาธิคุณของพระองค์

บึงระหาร อยู่ห่างจากจังหวัดประมาณ ๓๔ กิโลเมตร เป็นบึงขนาดใหญ่ มีถนนรอบบึงมีร้านอาหารและศาลาสำหรับเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของประชาชน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 2 ผลการพัฒนาเทศบาลในปีที่ผ่านมา

สรุปผลการประเมินผลของการพัฒนาในปีที่ผ่านมา

การดำเนินการต่างๆ นั้น การประเมินผลเป็นเรื่องสำคัญที่จะทำให้ทราบผลการดำเนินการของโครงการว่ามีความก้าวหน้า เกิดปัญหาอุปสรรคหรือไม่ จำเป็นต้องมีการประเมินผลโครงการทุกขั้นตอน โดยโครงการต่างๆ ในแผนพัฒนาเทศบาลตำบลสามชุก ได้มีการประเมินผลการดำเนินการโดยเปรียบเทียบกับวัตถุประสงค์ เป้าหมายที่กำหนดไว้ในแผนพัฒนาเทศบาล พอสรุปผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาได้

1. สาขาการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย 90%
2. สาขาการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย 60%
3. สาขาการพัฒนาเศรษฐกิจ บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย 60%
4. สาขาการพัฒนาสังคม บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย 70%
5. สาขาพัฒนาการเมืองและการบริหาร บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมาย 70%

การดำเนินการตามแผนพัฒนาเทศบาล ประจำปี พ.ศ. 2546 ทั้ง 5 สาขา ส่วนใหญ่แล้วจะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้ไม่มากนัก เนื่องจากเทศบาลมีโครงการจำนวนมากแต่งบประมาณมีจำกัด

การวางแผนพัฒนาเทศบาลทั้งหมดที่กล่าวมาข้างต้น มีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาระดับจังหวัดและระดับชาติ ซึ่งคำนึงถึงปัญหาความต้องการของประชาชนเป็นหลัก รวมทั้งให้สอดคล้องกับกำลังงบประมาณของเทศบาลที่มีอยู่จำกัด และเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ในการพัฒนา คือความเจริญก้าวหน้าของบ้านเมือง

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 3 วิสัยทัศน์ ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาเทศบาลตำบลสามชุก

1. วิสัยทัศน์เทศบาลตำบลสามชุก

เทศบาลตำบลสามชุก มีศักยภาพตามลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบลุ่ม และมีแหล่งน้ำธรรมชาติ และจากระบบชลประทาน เหมาะแก่การประกอบอาชีพด้านการเกษตร อุตสาหกรรม การพาณิชย์ การพาณิชยกรรม และการท่องเที่ยว จึงมุ่งการบริหาร การพัฒนาเพื่อส่งเสริม ประสาน สนับสนุนให้เกิดการพัฒนาในด้านต่างๆ

มีส่วนร่วมในการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพียงพอ อย่างยั่งยืน มีศูนย์กลางการศึกษาเพื่อให้เด็กทุกคนได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง และเป็นคนดีมีคุณภาพ สามารถสืบสานและดำรงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ประเพณีอันดีงาม และภูมิปัญญาท้องถิ่น มีการส่งเสริมทางด้านการศึกษา เพื่อพัฒนาศักยภาพนักศึกษาไปสู่ความเป็นเลิศ ประชาชนได้รับข่าวสารอย่างทั่วถึงและรอบรู้สิทธิหน้าที่ขั้นพื้นฐานตามกฎหมาย มีการจัดสวัสดิการสังคม และส่งเสริมคุณภาพชีวิตที่ดี มีความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปราศจากอาชญากรรมแลยาเสพติด มีการพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ ตลอดจนการจัดบริการสาธารณสุขขั้นพื้นฐานอย่างทั่วถึง มีการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและจัดการคุณภาพสิ่งแวดล้อมที่ดี เพื่อให้เทศบาลตำบลเป็นเมืองน่าอยู่ โดยสรุปเป็นคำขวัญได้ดังนี้ “สามชุกเมืองน่าอยู่ คู่ชุมชนชาวประชา พัฒนาสิ่งแวดล้อม พร้อมปฏิรูปการศึกษา นำพาสู่คุณภาพชีวิต เศรษฐกิจพอเพียง เคียงคู่ประเพณี มีบึงระหารน่าเที่ยว”

1. ทุกหมู่บ้านมีระบบคมนาคม ไฟฟ้า ประปา และระบบโทรคมนาคมที่สะดวก
2. มีปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการพัฒนาทางเศรษฐกิจที่ยั่งยืนอย่างเพียงพอ
3. มีระบบพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ให้เป็นผู้มีความรับผิดชอบ มีความรู้ มีคุณธรรม จริยธรรม มีวินัย เคารพกฎหมาย รักถิ่นฐาน มีความสามัคคี มีการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น มีสุขภาพพลานามัย โดยเน้นกระบวนการพัฒนาแบบการมีส่วนร่วมของสังคมสมานฉันท์เอื้ออาทรต่อกัน
4. มีการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่ดี โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมอย่างจริงจัง
5. ส่งเสริมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เป็นเมืองน่าอยู่

2. ยุทธศาสตร์และแนวทางการพัฒนาตามแผนพัฒนา 5 ปี

2.1 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาดังนี้

1. จัดให้มีการวางแผนพัฒนาเส้นทางคมนาคม และการสร้างเครือข่ายการคมนาคมให้ครอบคลุมทุกหมู่บ้าน ตลอดจนประสานงานให้เกิดการพัฒนาเครือข่าย ไฟฟ้า ประปา และระบบโทรคมนาคมให้ทั่วถึงทุกหมู่บ้าน
2. จัดให้มีการก่อสร้างและบำรุงรักษาแหล่งน้ำ การระบายน้ำ และการพัฒนาระบบลุ่มน้ำเพื่อการอุปโภคบริโภค และแหล่งน้ำเพื่อการชลประทาน และเสริมสร้างการเกษตร โดยเกิดประโยชน์สูงสุดต่อทรัพยากรเกษตรกรผู้ใช้น้ำ โดยการพัฒนาแหล่งน้ำอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

2.2 ยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาดังนี้

1. ปลุกจิตสำนึกให้ประชาชนเห็นความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ อนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด ส่งเสริมให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการดูแลรักษาสภาพแวดล้อมของชุมชน เช่น การออกมาตรการเกี่ยวกับทรัพยากรและสิ่งแวดล้อมชุมชน และการจัดสรรงบประมาณสำหรับดำเนินการ รัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการบริหารน้ำเสีย การกำจัดขยะมูลฝอย ต้องดำเนินการให้มีคุณภาพ ส่งเสริมการปลูกต้นไม้ รักษาป่าและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ
2. พัฒนาบูรณะปรับปรุงแหล่งท่องเที่ยวทั้งที่เป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางธรรมชาติ และสถานที่ท่องเที่ยวทางประวัติศาสตร์ โบราณวัตถุ และวัฒนธรรมพื้นฐานให้สามารถอยู่ได้อย่างยั่งยืนต่อไป
3. จัดตั้งศูนย์ส่งเสริมการท่องเที่ยว ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรู้จักแหล่งท่องเที่ยวและเพิ่มความปลอดภัยแก่นักท่องเที่ยวด้วยการประสานงานกับตำรวจชุมชน ส่งเสริมและสนับสนุนการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

2.3 ยุทธศาสตร์การพัฒนาเศรษฐกิจ

ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาดังนี้

1. ส่งเสริมให้ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน และรัฐ ร่วมมือกันในการพัฒนาประสิทธิภาพการผลิตด้านการเกษตร โดยใช้วิธีการพัฒนาการเกษตรเพื่อมวลชน เกษตรทฤษฎีใหม่ เกษตรผสมผสาน
2. ส่งเสริมให้มีการจัดตั้งตลาดกลางเพื่อการเกษตร การแปรรูปผลผลิตการเกษตร เกษตรกรเป็นผู้กำหนดราคาที่เป็นธรรม
3. รักษาปรับปรุงและพัฒนาแหล่งน้ำให้เพียงพอในการเกษตร
4. ปรับปรุงสภาพดินให้เหมาะสมกับการใช้ประโยชน์
5. ส่งเสริมธุรกิจขนาดกลาง และขนาดเล็ก เพื่อรองรับตลาดแรงงานให้สอดคล้องกับหลักสูตรการศึกษาของชุมชน
6. จัดให้มีสวัสดิการคุ้มครองแรงงานแก่ประชาชนทุกกลุ่มอาชีพ
7. ส่งเสริมพัฒนาและฟื้นฟูกลุ่มองค์กรทางสังคมให้มีความยั่งยืนและต่อเนื่องเพื่อพึ่งพาตนเองในอนาคต
8. ส่งเสริมให้มีการผลิตแบบครบวงจร

2.4 ยุทธศาสตร์การพัฒนาสังคม

ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาดังนี้

1. ส่งเสริมการพัฒนาด้านทรัพยากรมนุษย์ในด้านการศึกษา โดยจัดให้มีการฟื้นฟู ศิลปวัฒนธรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีท้องถิ่น จัดให้มีกิจกรรมเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม จัดให้มีวันภาสุพรรณบุรี ให้มีความสำคัญการมีส่วนร่วมของชุมชน วัดและโรงเรียนในการจัดการศึกษา ส่งเสริมให้มีการขยายโอกาสทางการศึกษาทั้งในระบบโรงเรียน นอกโรงเรียนและการศึกษาตามอัธยาศัยในทุกระดับการศึกษา
2. ส่งเสริมด้านสุขภาพอนามัย และบริการสาธารณสุข โดยจัดให้มีการวางแผนอนามัยชุมชน ส่งเสริมการให้ความรู้แก่ประชาชนในเรื่องที่มีความสัมพันธ์กับสุขภาพอนามัยด้วยวิธีการต่างๆ ที่เหมาะสม

กับกลุ่มเป้าหมาย จัดให้มีการบริหารจัดการด้านสุขภาพอนามัย ทั้งด้านส่งเสริมสุขภาพ การควบคุม ป้องกันโรค การรักษาพยาบาล และการฟื้นฟูสุขภาพให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของระบบ เศรษฐกิจ มุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพชีวิต ส่งเสริมให้ประชาชนทุกคนมีสุขภาพดี สามารถเข้าถึง ระบบบริการสุขภาพขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพมาตรฐานเป็นธรรม ดำเนินการป้องกันและขจัด โรคติดต่ออันตรายให้แก่ประชาชน ส่งเสริมให้มีกิจกรรมด้านกีฬาในชุมชนต่างๆ โดยการจัดสรร งบประมาณวัสดุอุปกรณ์ด้านกีฬาให้มากขึ้น ฝึกอบรมเรื่องการกีฬา จัดให้มีการแข่งขันเป็นระยะๆ สม่่าเสมอสร้างสิ่งจูงใจให้ผู้คนเห็นความสำคัญของกีฬาและนักกีฬา

3. ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้นำครอบครัวในเรื่องผลกระทบของยาเสพติดที่มีต่อครอบครัว ชุมชน สังคม จัดทำแผนพัฒนาองค์กรในเรื่องการป้องกันยาเสพติด สวัสดิการผู้ด้อยโอกาสทางสังคม บำบัด รักษาและฟื้นฟูสมรรถนะผู้ติดยาเสพติด มีระบบดำเนินงานพัฒนา ด้านความปลอดภัยในชีวิต และทรัพย์สินที่ต่อเนื่องและเป็นระบบ มีการกำกับดูแลติดตามประเมินผลการดำเนินงาน
4. ส่งเสริมการพัฒนาด้านความมั่นคง และความเป็นระเบียบสังคม จัดกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับการเมือง การปกครองแก่ประชาชน ความรู้ทางกฎหมายที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต การ ประกอบอาชีพ การอยู่ร่วมกันในสังคมและความรู้ถึงสิทธิเสรีภาพที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย จัดทำหลักสูตรท้องถิ่นเกี่ยวกับวิชาการเมือง การปกครอง ให้การศึกษาทั้งในและนอกระบบ การ ปรับปรุงการบริหารงานของรัฐให้มีเอกภาพ เพื่อสามารถดำเนินการพัฒนาชุมชนได้อย่างแท้จริง จัดระบบการเก็บภาษีระหว่างส่วนภูมิภาคและท้องถิ่นให้ชัดเจนและไม่ซ้ำซ้อน ปรับเปลี่ยนโครงสร้าง การบริหารส่วนราชการให้เอื้ออำนวยต่อการบริการ สนับสนุนให้มีกิจกรรมสร้างเครือข่ายภาค ประชาชนให้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ของภาครัฐและเอกชนอย่างแท้จริง

2.5 ยุทธศาสตร์สาขาการพัฒนาการเมือง-การบริหาร

ประกอบด้วยแนวทางการพัฒนาดังนี้

1. รณรงค์ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ให้เกิดขึ้นในสังคมทุกระดับ ทั้งภาครัฐ เอกชนและประชาชน
2. จัดกิจกรรมให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการเมือง การปกครองในระบบประชาธิปไตยแก่ ประชาชน
3. ให้ความรู้ทางกฎหมายที่จำเป็นแก่การดำรงชีวิต การประกอบอาชีพ การอยู่ร่วมกันในสังคมและ ความรู้ถึงสิทธิเสรีภาพที่ได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย โดยเฉพาะในระดับท้องถิ่นอย่างเป็น รูปธรรมและต่อเนื่อง
4. จัดทำหลักสูตรเกี่ยวกับวิชาการเมืองการปกครองในระดับท้องถิ่น
5. รณรงค์ให้ประชาชนปฏิบัติตามกฎหมายและคัดค้าน การซื้อสิทธิ ขายเสียง
6. เสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในกระบวนการพัฒนาประชาธิปไตยโดยปลูกจิตสำนึก ในการมี ส่วนร่วมติดตามตรวจสอบการทำงานของนักการเมือง และเจ้าหน้าที่ของรัฐ
7. ดำเนินการในการป้องกันปัญหายาเสพติดของชุมชน รวมทั้งให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วน ร่วมในการสนับสนุนงบประมาณ
8. ให้ความรู้ความเข้าใจแก่ผู้นำครอบครัว ในเรื่องผลกระทบของยาเสพติดที่มีต่อครอบครัว ชุมชน สังคม

9. จัดสวัสดิการด้านสถานสงเคราะห์ให้ผู้ด้อยโอกาสอย่างมีคุณภาพและทั่วถึง รวมทั้งเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการดูแลช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาส
10. สร้างระบบการดำเนินงานพัฒนาด้านความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สินที่ต่อเนื่องและเป็นระบบ
11. สร้างจิตสำนึกให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการดูแลเฝ้าระวังความปลอดภัยของชุมชน ละจัดตั้งอาสาสมัครรักษาความปลอดภัยในชุมชน สร้างเครือข่ายความร่วมมือด้านความปลอดภัย
12. ส่งเสริมด้านการกีฬาแก่เยาวชนเพื่อให้ห่างไกลยาเสพติด

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ส่วนที่ 4 ประเด็นหลักการพัฒนาประจำปี

1. สรุปประเด็นปัญหาหลักของการพัฒนาประจำปี พ.ศ. 2547

จากการที่ได้สำรวจสอบถามข้อมูลจากประชาชนโดยผ่านสมาชิกสภาเทศบาลคณะกรรมการชุมชนย่อย ละประชาชนในพื้นที่ของเทศบาลแล้ว มีความประสงค์ให้เทศบาลแก้ไข ช่วยเหลือ และดำเนินการตามปัญหาด้าน ต่างๆ

1.1 ด้านโครงสร้างพื้นฐาน

- ดำเนินการก่อสร้าง และพัฒนาโครงสร้างความจำเป็นพื้นฐาน ด้านสาธารณูปโภค และ สาธารณูปการ อาทิ ถนนหนทาง ระบบไฟฟ้า ก่อสร้างถนนเพิ่มเติม ระบบระบายน้ำ
- จัดระบบการคมนาคมในเขตชุมชนเศรษฐกิจให้เป็นระเบียบเรียบร้อย มีป้ายบอกสถานที่ราชการ และสถานที่สำคัญต่างๆ รวมทั้งป้ายบอกชื่อถนนสายต่างๆ ขยายการบริการประปาไปยังชุมชนนอก พื้นที่บริการ
- ปรับปรุงสวนสาธารณะ และสถานที่พักผ่อน และออกกำลังกายของประชาชน ปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณริมถนนสายหลัก เข้าสู่เทศบาลให้มีความร่มรื่นสวยงาม
- ก่อสร้างระบบระบายน้ำ และจัดหาอุปกรณ์ควบคุม และเฝ้าระวังเกี่ยวกับมลพิษจากสิ่งแวดล้อม รวมทั้งสร้างระบบในการกำจัดขยะมูลฝอย ปลูกฝังทัศนคติให้ร่วมใจรักษาความสะอาดและลดปริมาณ ขยะชุมชน อีกทั้งการกำจัดขยะอย่างถูกวิธี

1.2 ด้านสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

- รณรงค์ให้ประชาชนทิ้งขยะที่ที่เทศบาลจัดไว้ให้ มีการคัดแยกขยะมูลฝอย
- สนับสนุนให้มีการบำบัดน้ำเสีย ปรับปรุงคุณภาพน้ำ
- อนุรักษ์แม่น้ำ ลำคลองและทรัพยากรธรรมชาติ
- ปลูกฝังความรู้สึกรักธรรมชาติ และร่วมกันพัฒนาสภาพแวดล้อมของท้องถิ่นให้เป็นเมืองน่าอยู่
- จัดหาเครื่องมือในการจัดเก็บขยะมูลฝอยให้พร้อมในการปฏิบัติงานเหมาะสมและสอดคล้องกับ สภาพปัจจุบัน
- ดำรวจออกแบบการวางผังเมือง การระบายน้ำ การบำบัดน้ำเสียการกำจัดขยะมูลฝอยรองรับการ ขยายตัวของเมืองโดยความร่วมมือและช่วยเหลือของกรมการผังเมือง
- สร้างจิตสำนึกและตระหนักในการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1.3 ด้านเศรษฐกิจ

- ส่งเสริม อาชีพและเพิ่มรายได้แก่ประชาชน
- จัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับแหล่งงานแก่ประชาชน เยาวชน และฝึกอบรม ส่งเสริมอาชีพต่างๆ
- ส่งเสริมการค้าจำหน่ายสินค้าโดยตรง โดยให้เกษตรกรสามารถขายผลผลิตของตนเองโดยไม่ผ่านพ่อค้า คนกลาง
- ควบคุมราคาสินค้าอุปโภค บริโภค ที่จำเป็นแก่ประชาชนไม่ให้มีราคาสูงเกินราคามาตรฐาน

- จ้างแรงงานในท้องถิ่น แทนเครื่องจักรกลที่ไม่จำเป็น ทำให้ประชาชนรักท้องถิ่นและไม่เคลื่อนย้ายแรงงานไปถิ่นอื่น

1.4 ด้านพัฒนาสังคม

- ส่งเสริม อนุรักษ์ ประเพณี พิธีกรรมทางศาสนาและวันสำคัญของชาติ
- ส่งเสริมการกีฬาของประชาชน เยาวชน และนักเรียนทุกระดับ ให้การกีฬาพัฒนาสุขภาพและเสริมสร้างความสามัคคีของประชาชน
- เผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการสาธารณสุขการป้องกันโรคต่างๆ รวมทั้งการใช้สิทธิและหน้าที่เกี่ยวกับการสาธารณสุข ไม่ให้รบกวนบุคคลอื่น
- พัฒนาเด็ก เยาวชน และจัดหาส่งเสริมอุปกรณ์การศึกษา และออกกำลังกาย และให้เด็กเห็นความสำคัญของตนเอง ส่งเสริมให้เด็ก เยาวชน ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน โดยปลูกฝังให้มีนิสัยรักษาความสะอาด และรักท้องถิ่นของตนเอง

1.5 ด้านการเมืองและการบริหาร

- จัดหาอุปกรณ์เครื่องมือเครื่องใช้ในการดับเพลิงให้ทันสมัยเพียงพอ
- ประชาสัมพันธ์ความรู้ด้านกฎหมาย ระเบียบ และหน้าที่ในการชำระภาษีของประชาชน เพื่อการพัฒนารายได้ของเทศบาล
- ส่งเสริมให้พนักงานมีทักษะในการปฏิบัติหน้าที่ให้มีความชำนาญ และบริการประชาชนได้อย่างถูกต้องรวดเร็ว โดยจัดส่งเจ้าหน้าที่ ลูกจ้างไปฝึกอบรมตามโครงการที่เป็นประโยชน์แก่ทางราชการ
- พัฒนาการปกครองในระบอบประชาธิปไตย โดยรณรงค์ให้ประชาชนใช้สิทธิในการเลือกตั้งให้มากที่สุด
- ปรับปรุงประสิทธิภาพของการคลังของเทศบาลเพื่อเพิ่มรายได้ในการพัฒนาท้องถิ่น
- เร่งรัดปรับปรุงงานของเทศบาลให้สามารถ บริการประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพและสร้างความเข้าใจความร่วมมือระหว่างเทศบาลกับประชาชน

ส่วนที่ 5 วัตถุประสงค์ของสาขาการพัฒนาและรายละเอียดแผนงานโครงการประจำปี

1. วัตถุประสงค์ด้านการพัฒนาโครงสร้างพื้นฐาน

1. เพื่อให้การบริการโครงสร้างพื้นฐานของเทศบาลตำบลสามชุก ได้แก่ การก่อสร้าง ขยาย บูรณะ ซ่อมบำรุงทาง การพัฒนาแหล่งน้ำ และการพัฒนาบริการ โครงสร้างพื้นฐานด้านอื่นมีความครอบคลุมทุกพื้นที่ โดยให้มีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสนับสนุนเกื้อกูลกันอย่างเป็นระบบ
2. เพื่อให้สามารถรับการถ่ายโอนกิจกรรมเกี่ยวกับการบริการโครงสร้างพื้นฐานได้ตามความพร้อมและขีดความสามารถตามภารกิจที่ได้รับการถ่ายโอน

2. วัตถุประสงค์ด้านการพัฒนาสิ่งแวดล้อมและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติ

1. เพื่อให้มีการจัดวางผังเมืองในพื้นที่ชุมชนเมืองและชุมชนชนบท กำหนดเขตพื้นที่เพื่อเป็นสวนสาธารณะ และพื้นที่พักผ่อนหย่อนใจของชุมชน รองรับการพัฒนาของชุมชนทุกแห่ง
2. เพื่อให้ประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น ได้อยู่อาศัยในเมืองที่ได้มาตรฐานของเมืองน่าอยู่
3. เพื่อให้มีแหล่งท่องเที่ยวและสถานที่พักผ่อนหย่อนใจที่ได้มาตรฐานสำหรับชุมชนแต่ละระดับ
4. ทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ได้รับการพัฒนาฟื้นฟูให้เกิดประโยชน์และมีแบบแผนในการจัดการอย่างยั่งยืน
5. เพื่อเพิ่มขีดความสามารถของท้องถิ่นในการพัฒนาตามศักยภาพของพื้นที่ ส่งเสริมการพัฒนาชุมชนเมือง
6. เพื่อให้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเกิดความสมดุลทั้งในด้านระบบนิเวศวิทยาและสภาพแวดล้อม
7. เพื่อให้ประชาชน ชุมชน และองค์กร ปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติและดูแลรักษาสภาพแวดล้อมในท้องถิ่นของตนเองด้วยการสนับสนุนจากภาครัฐ นักวิชาการและองค์กรพัฒนาเอกชน

3. วัตถุประสงค์ด้านการพัฒนาเศรษฐกิจ

1. เพื่อส่งเสริมประสิทธิภาพการผลิตด้านการเกษตร
2. เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เกษตรกร ราษฎร ให้ดีขึ้น สามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมได้อย่างยั่งยืน ทั้งในสภาวะปกติและสภาวะผลกระทบจากสภาพเศรษฐกิจการค้า
3. เพื่อส่งเสริม พัฒนา แลฟื้นฟูกลุ่มองค์กร สถาบันการเกษตรให้มีความยั่งยืนและต่อเนื่อง สามารถผลิตพืชผลและพึ่งตนเองได้ในอนาคต
4. เพื่อการจัดรูปที่ดิน ปฏิรูปที่ดิน อนุรักษ์และปรับปรุงบำรุงดินให้เหมาะสมต่อการผลิตการเกษตร
5. เพื่อจัดการปรับปรุงและพัฒนาแหล่งน้ำให้เพียงพอเพื่อการเกษตรและอุปโภค บริโภค
6. เพื่อจัดระบบข้อมูลและจัดทำแผนการส่งเสริม และพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ที่เหมาะสม
7. เพื่อส่งเสริมการผลิตสินค้าเกษตรให้ปลอดภัยต่อผู้ใช้ ผู้บริโภค ชุมชน สิ่งแวดล้อม

4. วัตถุประสงค์ด้านการพัฒนาสังคม

1. ให้เป็นกลไกในการสร้างคนให้เป็นบุคคลแห่งการเรียนรู้ เพื่อรองรับการปฏิรูปการศึกษาตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 รวมทั้งมีศักยภาพในการพัฒนาตนเองให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีสามารถอยู่อย่างไทยในสังคมโลกอย่างมีความสุข
2. เพื่อส่งเสริมสนับสนุนและพัฒนากิจการศาสนาให้พระพุทธศาสนาเป็นรากฐานในการพัฒนาจิตใจ คุณธรรม จริยธรรมของประชาชน โดยมุ่งทั้งการก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจ มีความตระหนักในคุณค่าและความสามารถในการนำหลักศาสนาธรรมที่แท้จริงไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม มีหลักศาสนาเป็นครรลองแห่งการดำเนินชีวิตอันนำไปสู่ความสงบสุขแห่งตน สันติสุขแห่งสังคมประเทศชาติ
3. เพื่อพัฒนาวัฒนธรรมโดยใช้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ของชาวสุพรรณบุรีเป็นฐานในการพัฒนา การศึกษา พัฒนาชีวิต เศรษฐกิจและสังคม รวมทั้งรักษา พัฒนาและสร้างสรรค์วัฒนธรรมพื้นบ้าน ของสุพรรณบุรี อันจะนำมาซึ่งศักดิ์ศรีและเกียรติภูมิของคนสุพรรณบุรี

5. วัตถุประสงค์ด้านการเมือง-การบริหาร

1. เพื่อให้คนในสังคมมีความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ปลอดภัยจากปัญหาอาชญากรรม ปัญหา ยาเสพติดและอบายมุข
2. ครอบคลุมอบอุ่น ชุมชนเข้มแข็ง มีส่วนร่วมในการขจัดปัญหาและรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน
3. สถิติอาชญากรรมลดลง ชุมชนปราศจากปัญหาการว่างงาน และยาเสพติดทั้งในชีวิตและทรัพย์สิน
4. เร่งรัดให้มีการแก้ไขปัญหายาเสพติดอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
5. เพื่อให้ปลอดภัยจากอุบัติเหตุที่เกิดจากการจราจร
6. ให้ประชาชนได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเสมอภาคและเป็นธรรม
7. ส่งเสริมกระบวนการเรียนรู้ ความเข้าใจ การมีจิตสำนึก การมีส่วนร่วมทางการเมืองการปกครองทุกระดับ
8. เพื่อให้มีกลไกการตรวจสอบคุณภาพและความโปร่งใสของการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพในภาคประชาสังคม

ประวัติผู้เขียนวิทยานิพนธ์

ประวัติส่วนตัว

นายรุจ รัตนพาหุ เกิดเมื่อวันที่ 20 มกราคม พ.ศ.2517 ณ. อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ 433 ซ.13 ถ.พระราม 9 แขวงบางกะปิ เขตห้วยขวาง กรุงเทพมหานคร หมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้ 0-2314-6982 และ 0-1856-8797

ปัจจุบันประกอบอาชีพรับราชการ ณ. แผนกวิชาช่างเทคนิคสถาปัตยกรรม คณะวิชาโยธา สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตสุพรรณบุรี เลขที่ 450 หมู่ 6 ถนนสุพรรณบุรี- ชัยนาท ตำบลย่านยาว อำเภอสามชุก จังหวัดสุพรรณบุรี หมายเลขโทรศัพท์ที่สามารถติดต่อได้ 035-544301-3

ประวัติการศึกษา

ปีการศึกษา 2537 สำเร็จการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูง (ป.ว.ส.) สาขาวิชาช่างเทคนิค สถาปัตยกรรม ณ. สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตอุเทนถวาย

ปีการศึกษา 2540 สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรบัณฑิต ณ สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล

ปีการศึกษา 2544 เข้าศึกษาระดับปริญญาสถาปัตยกรรมศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย